İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 5 SAYI 51 OCAK 1995 40.000.- TL. (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

LAİKLER NEYE TAPAR?

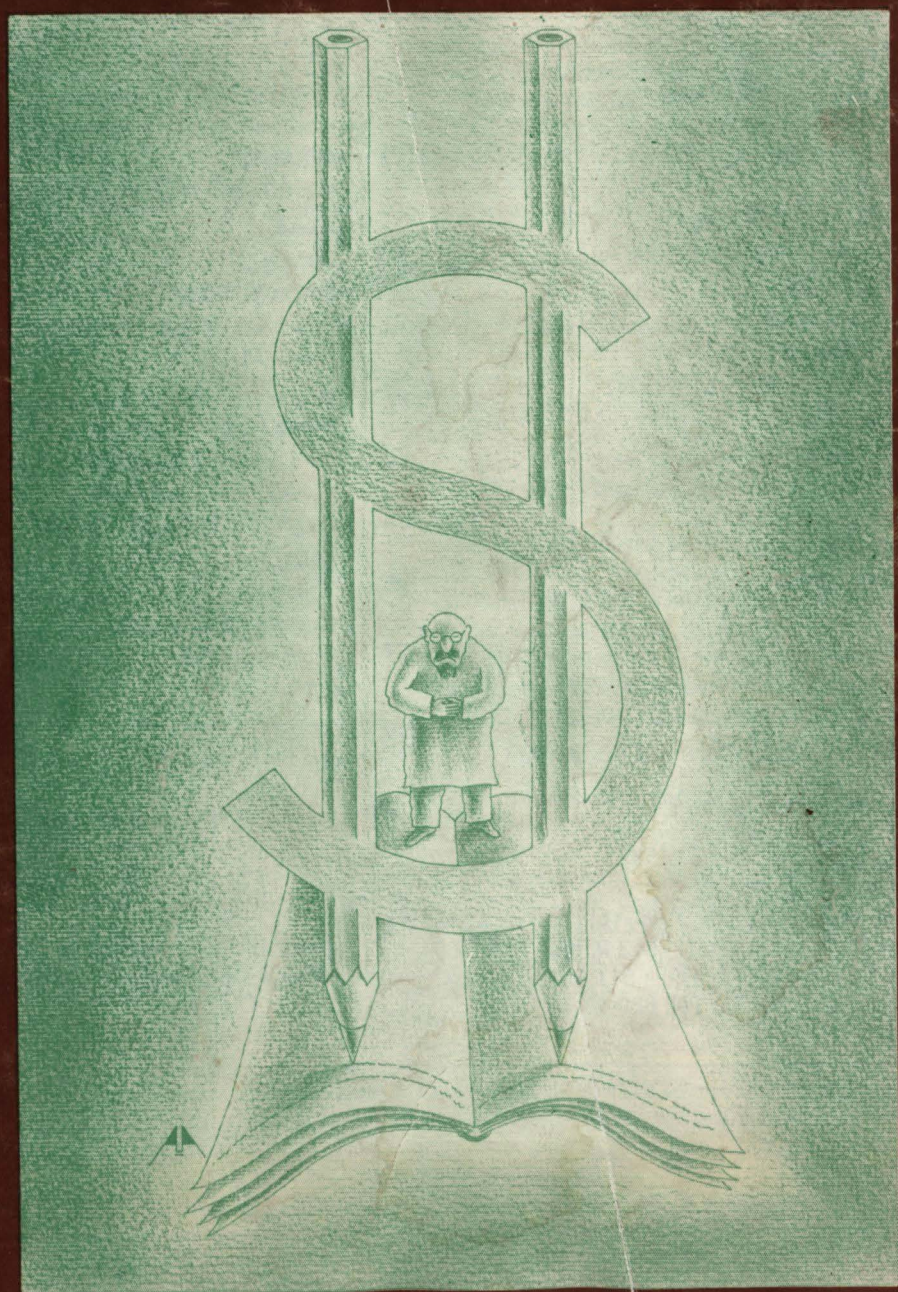

İÇİNDEKİLER

Kaan ARSLANOĞLU
Laikler Neye Tapar? 1
Afşar TİMUÇİN
Türkiye'de Aydın Olmak 3
Ayhan ERGÜN
Ceviz Ağacı Gül ve İnsan (Şiir) 4
Ozan YILMAZ
İçselleştirmek- II 5
Ali Özenç ÇAĞLAR
Yitikler (Şiir) 9
Tevfik TAŞ
Ölüm Diye Bir "Yeni Hayat" 10
Ali BİÇER
Pencere (Şiir) 12
Mustafa Bayram MISIR
Hayali Kimliklerin Çağrısız Yazıcısı 13
Kaan ARSLANOĞLU
Roman Eleştirmenin Hüznü 17
Cengiz DOĞU
Söyle, Nasıl? (Şiir) 19
Öner YAĞCI
Yanlış İdeoloji Hedef Şaşırtır
Yanlış Hedef Mevzi Kaybettirir 20
Ali Ersin GÜNÇE
Uyanamadılar (Şiir) 21
Güngör GENÇAY
Suat Derviş'in Ankara Mahpusu 22
Dilaver ATILGAN
Ayrılıksız Özlem (Şiir) 23
Kemal ÖZER
Kopenhag Buluşması 24
Kemal ÖZER
Şiirimin Ataları ve Köprü Başları 25
ÖNCÜ
Yenik Zaman (Şiir) 27
Nihat ATEŞ
Duygularımızın Kanıyla Başka
Ruhları Okşuyoruz 28
Sinan KUTLU
Sanatın Yordamı/İnsanın Ayak Sesleri 29
Peter POULSEN
Zorlu Bir Yıl (Şiir) 32
Berrin TAŞ
Sanatın İşlevi 33
Fettah KÖLELİ
Sınır Taşları (Şiir) 36
Artun AVCI
Sevgiliye Mektuplar 37
Lean NİELSEN
20 Kron Yolladım (Şiir) 39
Rona TOPÇUOĞLU
Oyuncu Kimdir? 40
Hüseyin İLBEY
Özgürlük Dediğin (Şiir) 42
İNSANCIL
Bizim Tiyatromuz Yaşayan Tiyatrodur (Söyleşi) 43
ALAZ
Bebek (Şiir) 47
Erhan YILDIRIM
Pazar İçin Yazar mı? Yazar İçin Pazar mı? 48
İsmet ALICI
Şart Olan Diktatörya (Şiir) 49
Nihat ATEŞ
Suna Aras "Düşüncelerimle, Duygularımla,
Yüreğimle Şiirlerimdeyim" (Söyleşi) 50
İnsancıl'a Mektup 53
Selim Temo ERGÜL
"İftiraf (Öykü) 55
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 57

Sahibi - Yazılşleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: (0212) 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım/YAY-SAT

ISSN 1300-4158

Ankara Temsilciliği Burak Gürcan
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18
Sıhhıye / ANKARA
Tel.: (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: (0232) 368 02 64

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 400.000 TL. yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İst. Döviz hesabı 11 37-3149917

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez.
Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Laikler Neye Tapar?

"Dünyada her şey geçici, geçici olmayan tek şey gerçektir."

Dostoyevski

Orhan Pamuk büyük paralı transfer söylentileriyle Can'dan İletişim'e geçti. Sonra yoğun bir reklam kampanyası: Yeni kitabı ha çıktı ha çıkıyor... Beklenen roman nihayet piyasada. Aynı anda yirmi baskı... Aklı başında insanlar değerlendiriyor: Roman 'yarı komik' bir garabet; bizim yıllardır söylediklerimizi adeta kanıtlamak istiyor. Romanın düzeyi ülke aydının indiği düzeyi, garabeti ülke aydının garabetini gösteriyor.

"İhtiyaçların giderilmesi konusunda hiç çekinme, hatta isteklerini alabildiğine artır. Bugün herkesin dilinde bu var. Özgürlük böyle anlaşılıyor. İhtiyaçları alabildiğine genişletmek hakkı neler doğurur? Zenginleri yalnızlığa ve manevi çöküntüye, yoksulları suç işlemeye götürür... Ziyafetler, gezip tozmalar, arabalar, rütbeler, buyruk kulu uşaklar öyle önemli bir ihtiyaç sayılır ki, uğruna hayat, onur, insanseverlik her şey feda edilir."* Halk yoksulluk içinde. Karnını doyurmaktan aciz. Bir yandan da en ilkel güdüleri alabildiğine kışkırtılıyor. Medya yapıyor bunu, reklamlar yapıyor, yani aydınlar. Onların tek derdi: İhtiyaçlarını 'özgürce' gidermek. Namuslu kalmak isteyen insanlar, yığınlar bu deney odasında tutunacak bir şey arıyorlar. Bir umut, bir moral değer, bir kimlik... Şeriatçılık yayılıyor, ırkçılık, milliyetçilik güçleniyor.

"İnsanlar Doğrunun Düşüp Rezil Olmasına Seviniyorlardı."*

Tüm bu olumsuz gelişmeleri önleyecek şey sosyalist düşüncedir. Nerede peki o düşünce? Ayaklar altında çiğnememiş miydiniz onu? Tüm olumsuzluklara karşın çıkış yolu bulmak isteyenlerin tutunacağı dal aydınlardır. Hangi aydınlar? Yüzlerinden riya akan şu soluk yaratıklar mı?

Düşünce ve sanat ürünleri metalaştırılmasın diyoruz yıllardır. İlerici, çağdaş, 'sosyalist' aydınlarımız koro halinde bağırıyor, sesimizi kısıyor: Kitap daha da metalaştırılsın! Sinema daha da kapitalistleştirilsin! Düşüncenin, sanatın alınır satılır bir mal işlemi görmesinde Kemalisti, Kürt milliyetçisi, sivil toplumcusu, şeriatçısı birleşiyorlar. Bunun nedeni açık. Hepsi paralı. Hepsi burjuva-feodal sistemle şu ya da bu şekilde bağlantı içinde. Başlangıçta iyi niyetli olanın bile kafası sonradan değişiyor. Meta ekonomisi insanın kafasını değiştirir çünkü; beyin salatasının sıcakta çürümesi kadar doğal. İlk amacınız para kazanıp o parayı iyi şeyler yapmakta kullanmaktır. Bunun için çok satacak piyasa malı üretirsiniz; reklamını yaparken o malın en iyi mal olduğunu söylersiniz; sonra buna kendiniz de inanır, öbür 'malların' önünü tıkamaya başlarsınız. Peki bu kafayla, bu düşünce ve duygu haliyle şeriata karşı direnebilir misiniz?

Korkmayın, şansınız var. Güçler dengesinde siz sırtınızı sağlam bir yere dayamışsınız. Kökten dincilerin seçim ya da zor yoluyla iktidara gelmesi ya da ülkeyi karmaşaya sürüklemesi olasılığı kuvvetlenmekle birlikte hâlâ baskın olasılık değil kanımca. Baskın olasılık ise şu: Irkçılığın milliyetçiliğin güçlenmesi. Sistemin daha çok baskı ve terör üstüne oturması. Paranın her konuda daha da belirleyici olması. Ufuktaki gelişmeler tuzu kuru laik aydınlarımızı korkutacak yönde değil. Aslında onların korkuları bile insani korku değil. O korkuyu kullanıyorlar, pazarlıyorlar. Onların arkalarında sermaye, altlarında medya var. Her şeyi bizden önce ve bizden iyi yapıyorlar. Söz gelimi, ilkin piyasaya iğrenç müzikler veriyor, para kazanıyor, sonra ona karşı oluşan tepkiyi de satıyorlar. Önce insanın özgürlük mücadelesini alaya alıyor, düşünceyi metalaştırıyor, sonra cezaevindeki DEP milletvekillerini ziyaret ediyor, düşünce suçuna karşı bildirilere en başta imza atıyorlar. Hey siz, iftiracı ruh hastaları, diyorlar bize kibirle. Bakın aydınlıkta da sizden öndeyiz, toplumculukta da! O yüzden 'aydın' sözcüğünü tırnak içine alamıyorum. Onların bizden daha aydın olduğunu kabullenmek zorunda kalıyorum.

"Başkasına Yargıçlık Etmeye Hakkın Olmadığını Asla Unutma."*

Olan kimlere oluyor ve olacak. Açık: Emekçilere, gerçek aydınlara, toplumculara. Öbürleri dine dayalı düzen kurulsa bile ona ayak uydurmanın, kaçmanın bir yolunu bulurlar. Olan bu ülkenin yiğit evlatlarına olur ve oluyor.

Ama o yiğit evlatlar bir bakıma hak etmiyorlar mı bu gelişmeleri? Ediyorlar. Onlar değil mi, düşünceyi, sanatı lüks sayan, o nedenle oluşan boşlukta sosyalizm tüccarlarına pazar yaratan. Onlar değil mi yirmi kişi biraraya gelse yeni bir örgüt, beş kişi bir araya gelse yeni bir dergi kuran.

Ey aydın kişi! Biliyorum, senin için en önemli şey kişisel mutluluğundur. Yürüdüğün yol seni yabancılaşmaya, umutsuzluğa götürür, mutluluğa değil.

Ey insan! Düşünce ve sanat tüccarları, sistemin sana hazırladığı yeni hayatın mesajını veriyorlar. Ruhu hastalıklı, dili bozuk, duyguları körelmiş, aklı dizginli kafaların sana dayattığı yaşamı gösteriyorlar. Fark etmiyor musun bunları! Aç gözünü! Aç gözünü artık!

---

* Dostoyevski
Karamazov Kardeşler

Kaan Arslanoğlu

Senin Anlamın Ne

O, yeryüzünde görülen canlı varlıklardan yalnızca biriydi, Hem kendini, hem çevresini bilmiyordu. Bir gün dik durmasını öğrendi. Serbest kalan elleriyle taşı yonttu. Çevresine bakındı. Sordu.

Ben neyim... gördüklerim ne... nerden geldim... nereye gidiyorum. Ucu bucağı görünmeyen bu yerde anlamım ne. Nasıl ağız tadıyla yaşayabilirim.

Dik durmasını... elleriyle yontmasını öğrenen o, bu sorularla insanlaşma sürecini başlattı. Dünyayı değiştirdi... kendi değişti. Bir zamanlar, taşı zorlukla yontan o, bugün uzayda dolaşıyor. Ama bugün... milyonlarca yıl sonra adına insan dediğimiz o, ağız tadıyla yaşayamıyor. Durmaksızın soruyor.

- Ben neyim... çevremde gördüklerim ne... nerden geldim... nereye gidiyorum. Ucu bucağı görünmeyen şu yerde bir türlü doğru ilişkiye giremediğim benzerlerim arasında benim anlamım ne. Neden mutlu olamadım... neden yalnızım... Nasıl ağız tadıyla yaşayabilirim.

Sen dik durmasını öğrendin... taşı yonttun... ateşi yarattın. Ama ağız tadıyla yaşayamadın. Öyleyse.

SENİN ANLAMIN NE.

İNSANLAŞMA SEMİNERİ

Yöneten / Cengiz Gündoğdu.

Amaç/Seminer, antropolojik bulguların bir tekrarı değildir. Bu anlamda seminer bilimsel olmayacaktır. Ama bilimsel verilerden yola çıkılacak, dik duran... taşı yontan... felsefe yapan... aşk yaratan insan, insanlaşma sürecinin ütopyasında ele alınacak... düşünceler... eylemler bu ütopyanın ışığında incelenecek. Bu çizgide seminerin amacı, insan olmanın bilgisini edinmek... bu bilgi doğrultusunda insanlaşma sürecine katkı için insanda niteliksel değişimi başlatmaktır.

Konular

1- Hangi yıldıza gitmeli
2- Şimdi daha iyi
3- Birlikte olursak daha az yoruluyorum
4- Saçların güzel kokuyor
5- Sen yoktun ama dün gece seni gördüm
6- Seni değiştiriyorum
7- Ateşle demiri yoğuruyorum
8- Seni anlıyorum
9- Neden mutlu olamadım
10- Uzak yolcu

1- Seminer, şubat ayının ikinci haftasında başlayacak.
2- Gün/saat, katılımcıların ortak görüşüyle saptanacak.
3- Seminer ücretlidir. Bir giriş için ücret 50.000.- TL.dır.
4- Seminerin verileceği yer, İnsancıl Dergisi Toplantı Salonudur.

Yeni Yılınızı Kutlarız.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

Türkiye'de Aydın Olmak

Afşar TİMUÇİN

Türkiye insanı Osmanlı'nın mirasını taşıyor. Cumhuriyet aydınları "redd-i miras" yapmışlardı, Osmanlı'nın değerlerini yadsımışlardı. Ancak, bu, değişim dönemlerinde, hızlı değişim dönemlerinde görülen duygusal bir davranıştır, yoksa bir toplumun değerleri bir günden bir güne değişmez, bir çırpıda dönüşüme uğramaz. Osmanlı toplumu "askeri imparatorluk" düzeninde kurumlaşmış tekçi bir oluşum içindeydi: tekçilik yaşamın bir özelliği olduğu kadar, yaşamı yoğun biçimde yansıtan bilinçlerin de özelliğiydi. Toplumda her bilinç yaşamın bir özetidir ya da kendi çapında yaşamı açıklar. Tüm varlığın tek bir kişiye maledildiği tekçi bir düzende ya da bütüncü bir düzende insanların yetkeye uymaktan başka yolları yoktur, bu çerçevede bilinç de bir kalıplanmış değerler dizgesine göre oluşmuş olacaktır.

Demokrasinin yarım yüzyıllık serüveni de tekçi bakış açısının henüz varlığını koruduğunu gösteriyor. Bütün demokrasiye ulaşma girişimleri bir diktatorya ya da tek adam heyecanıyla son bulmuştur. Gün gelmiş, halkın oylarıyla yönetime geçenler halka karşı bir yönetim biçimi kurmak üzere yeni dizgeler oluşturmaya girişmişlerdir. "Demokrat" teriminin "Demirkırat" olması halkımızın somutlaştırıcı dehasından çok (deha somutlaştırıcılığıyla değil soyutlayıcılığıyla belirgindir) bir konuya girememişliğin belirtisidir. Baba yetkesinin tüm eğilimleri, öngörüleri, tasarıları aştığı bir ülkede devlet başkanının "Baba" diye nitelendirilmesi de bu çerçevede oldukça anlamlıdır.

Bütün bunlara şaşmamak gerekir. Askeri imparatorlukların cumhuriyetlere dönüşmesi az zaman alacak ve az çaba isteyecek bir iş değildir. İnsan ömrünün kısalığı her birimize "olacaksa olsun" duyguları verse de bir yaşam biçiminden bir yaşam biçimine geçişin öyle yarım yüzyılda gerçekleşebileceğini düşünmek yanlış olur. İnsan çok çabuk alışan ve alışkanlıklarını çok zor atabilen bir varlıktır. Çabuk sonuçlar alma telaşını bir yana bırakmak ve dönüşümler için neler yapmak gerektiğini düşünmek zorundayız. Burayı pislettik öbür yana geçelim gibi yeni cumhuriyet düşleri kuranlara söylenilecek tek bir söz olmalıdır: oraya da kendimizi götürdükten sonra buradan ayrılmanın ne gereği var. Onlara bir de şunu söylemek gerekir: birincisi için ne yaptınız ki ikincisi için ne yapacaksınız?

"Kendi kendini araştırmak" felsefede eski bir eğilimdir. Daha doğrusu felsefe yalnızca dış dünyayı araştırmakla olmaz, kendi kendimizi araştırmamızı da gerektirir. Basitçe "özeleştiri" diye adlandırılan şey değil bu. Bir ara özeleştiri modası vardı, birileri durmadan özeleştiri yaptığını söyleyip geziyordu. Özeleştiri yapabilmek için her şeyden önce eleştiri yapacak güçte yani bilgi düzeyinde olmak gerekir. Kendi kendisinin ayırdında olmayan bir kişi neyi nasıl eleştirecektir? Önemli olan insanın kendisini bilmesidir, bu da gene bilgi gerektiren bir araştırmayı zorunlu kılar. Kendi kendinizi araştırdınız mı? Araştırdık! Kendinizde bir şeyler buldunuz mu? Bulduk! Eh, yürüyün öyleyse kolaycılığıyla olacak iş değil bu.

Cumhuriyetin başarısı da tümüyle şuna bağlı: aydın kişi olmanın koşullarını yerine getirmek. Bu da her şeyden önce insanı tüm geçmişi içinde tanımakla olasıdır. Adama soruyorsunuz: ne iş yaparsın? Keman çalarım diyor. Hukukçuyum diyor. Şairim, yazarım, ressamım diyor. Pekiyi, insanı tanır mısın? diyorsunuz. Tanımadığını söylüyor, tanırım dese de tanımıyor. İnsanı tanımayı bırakın, hangi çağda, hangi koşullarda yaşadığının bilincinde değil. İnsan nereden geldi, hangi çağın hangi döneminde neler yaptı, nasıl düşündü? Bunları bilmiyor. Ama sorduğunuz zaman bir meslek sahibi olmak çerçevesinde aydın olduğunu söyleyebiliyor.

Türkiye'de aydın olmak kötü bir lise ve garip bir üniversite eğitiminden geçmiş olmakla elde edilen diplomalı bir özelliktir. Adam koskoca avukattır, koskoca şairdir ya da şudur budur. Koskoca şairdir de, sanatın ne olduğunu bilmez, bir sanat tanımı yap deseniz apışır kalır. Sanatının estetiğinden de, genel olarak estetikten de habersizdir. Sanatını tanıması insanı tanımasıyla olasıdır, ama o hiçbir zaman, bir gün bile "insan nedir?" sorusunu sormamıştır. Böylece şair olmayan şairler, tiyatrocu olmayan tiyatrocular, hatta bakkal olmayı becerememiş bakkallar ülkesinde herkes bir aydın örneği oluşturur. Meslek toplulukları ya da kurumları meslektaşlarının gelişimi için ciddi hiçbir girişimde bulunmazlar. Ama bir gün siz bir öykünüzde rüşvet alan bir hekimi anlatın bakalım. Hemen ayağa kalkıverirler. O noktada onur savaşımı başlamıştır.

Şu tür konuşmalar duyarsınız:

- Vallahi okuyamıyoruz be Hüsam'cığım, okuma alışkanlığımızı tümden yitirdik. Olmuyor anam be! Çoluk, çocuk, iş güç... Geçenlerde elime bir kitap alayım dedim, uyumuş kalmışım, hanım üstümü örterken uyandım.

- Arabayı yeniledin mi?

- Arabayı yeniledik hayırlısıyla. Yerliyle olmuyor anam be!

Bunlar aydın sözleridir. Bu aydınların arasında özgürlükçüler, toplumcular, cumhuriyetçiler, ikinci cumhuriyetçiler, gerçekçiler, gerçeküstücüler, şairler, gençler, yaşlılar vardır... İnsanoğlu yaşamını harcar, yaşam harcanmak içindir, önemli olan yaşamı iyi yönde harcamaktır. André Maurois, George Sand için şöyle der: "Yaşamı yazık olmuş bir yaşamdır, bütün yaşamlar gibi. Ama büyük ölçüde." İnsan bir şeylerin peşine giderken yaşamını elden kaçırıverir. Bazen boş tartışmalar,

bazen garip hırslar, bazen kendini bir şey sanmalar arasında yitip gider yaşam. Kendini yaşamın akışına bırakmış insanlar, yaşama direnmeyen, yaşamla hesaplaşmayan insanlar tarihin öngörülerine göre şunu ya da bunu olup çıkarlar. Bazen işbirlikçi olurlar, bazen şu bazen bu... Bu arada bir şeyler gündelik akışın özellikleri içinde kaynar gider ya da Molière'in dediği gibi "Moda olan tüm kötülükler erdem yerine geçer".

XVII. yüzyılda Spinoza şöyle diyordu: "Zenginliklerden ötürü kıyımla ve ölümle yüzyüze gelmiş insan örneği pekçoktur; zengin olmak için nice tehlikeyle karşı karşıya kalmış, aptallığını yaşamıyla ödemiş insan örneği de pekçoktur. Onuru elde etmek ve korumak için pek kötü acılar çekmiş insan örneği de az değildir. Aşırı hazza düşkün olmakla ölümünü çabuklaştırmış insan da sayılamayacak kadar çoktur. Bütün bu kötülükler, mutsuzluğumuzun ve sefilliğimizin tek bir noktaya, hangi tür nesneye aşkla bağlandığımız noktasına dayanmasından geliyor gibidir. Sevilmeyen bir nesne için herhangi bir sorun olmayacaktır; bu nesne yitip gittiği zaman üzüntü duymayız, o bir başkasının eline geçtiği zaman üzülmeyiz; onunla ilgili korku, kin, kısacası herhangi bir ruhsal tedirginlik duymayız. Gelip geçici şeyleri sevdiğimiz zaman bütün bu tutkular payımıza düşecektir. (..) Ama ölümsüz ve sonsuz bir nesneye yönelen aşk ruhu arı bir sevinçle, her türlü acıdan uzak bir sevinçle dolduracaktır."

Mutsuzluğumuzun büyük bir bölümü yaşamın kötü koşullarından geliyor. Bu kötü koşulların oluşumunda bizim ne ölçüde pay sahibi olduğumuz konusu da gözden uzak tutulmaması gereken bir konudur. Mutsuzluğumuzun büyük bir bölümü de bizim sıradan şeylere, geldigeçti şeylere bağlanmamızdan geliyor. Çoğumuz yaşama tam olarak yerleşememiş insanlarız, yaşamı tam olarak sevemeyen, çok zaman ilaç içer gibi yaşayan insanlarız. O durumda yaşamımızı ceket gibi, palto gibi, ayakkabı gibi kullanmaktayızdır. Sözde akademik uydurma sayfaların dışında dişe dokunur hiçbir ürün ortaya koyamamış bir bilim adamı düşünün. Felsefeyi "Kant der ki" den öteye götürememiş bir felsefe adamı düşünün. Sanatının temel kurallarını bile bilmeyen bir sanatçı düşünün. Bu insanlar nasıl mutlu olsunlar!

Gerçek mutluluk aydın olma bilincinde, bu bilincin sağladığı ruh dinginliğinde yatar. Aydın insanın mutluluğu kendini insan kılma yolunda ve giderek insanlığı dönüştürme yolunda gösterdiği çabaların kendiliğinden bir meyvasıdır. Bizim toplumumuz bu tür aydın tipini oluşturamadı daha. Bizim aydınımız, sözde aydınımız sürekli yakınıyor, kendi dışında her şeyden yakınıyor. Büyüğe yönelemediği için küçükle yetiniyor: eğriler çiziyor, yalanlar söylüyor, çıkarlarını kollarken özverili davranır gibi yapıyor... Bu arada yetkenin gözünün içine bakıyor. Hem başarısızlıkları konusunda yetkeyi suçluyor hem de yetkenin ağzının içine düşüyor.

Osmanlı ruhunu yenmek kolay olmayacak. Birilerinin Osmanlı'ya dönme çabaları güldürüyor insanı. Nereye dönüyorsunuz, oradayız zaten. Üç kişi bir araya geldiğinde bir başkan seçmeden edemiyorsa; sevgili sevgiliye yalanlar söylüyorsa; baba kızına ve oğluna eş seçme, iş seçme hakkı tanımıyorsa; herkes kendi düşüncesini yasal başkasınınkini yasadışı sayıyorsa

CEVİZ AĞACI
GÜL
ve İNSAN

Güzellikleri de çirkinlikleri de yaratan
doğal olmayanın müdahalesiydi
ceviz ağacının köküne daldırılan
kırmızı gülün siyah görünüşü
köklerinin kökten aldığı sudan.

Piponun hası
köklerinden yapıldı hep güllerin
kullandırılmaya
uşak yapılanlardan başlanarak.

İnsanın İnsan'a soysuzluğuydu akıl
soyluluğu atlara, itlere aktarabildiği zaman.
Bahçemdeki gül siyah.
Beynimdekikırmızı.
Bütün renkler güzeldir
en güzel renk İnsan yüzü.

Ayhan ERGÜN

Osmanlı'da değiliz de neredeyiz? Pekiyi hiçbir şey değişmedi mi? Değişmez olur mu! Sancılar bu değişimin sancılarıdır. Rönesans aydınları gibi çalışkan, dizini kırmayı bilen aydın tipi ha geldi ha geliyor. Yakında bizim ülkemiz de gerçek anlamda uygar bir ülke olacak. Bunu aydınlar kendi elleriyle yaratacaklar. Ne kadar yakında? Bunu siz ve ben bileceğiz yani çabamız gösterecek.

... VE BİR KİTAP

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görevli nöroşirürji uzmanı Prof. Dr. Aşkın Karadayı **Tıp söylencesi I** ve **Tıp söylencesi II** adlı kitaplarında tıp dünyamızdan izlenimler sunuyor. Ne yalan söyleyeyim, her iki kitabı da böylesi bir heyecanla okuyacağımı hiç düşünmemiştim baştan. Bizler tıp dünyasının koşullarını ne de olsa yakından tanımıyoruz. Sözünü ettiğim söylenceler bu dünyanın arka planını seriyor önümüze. Söylenceleri okudukça bir acıklı güldürünün ortasında şaşkına dönüyoruz. Her iki kitapta da bir gözlem kesinliği yanında bir edebiyat tadı var. Sayfalarda heyecanla ilerlerken Fahri Celal'in (Göktulga) öykülerini anımsadım. Yazık, Aşkın Karadayı kitaplarını kendi bastırmış, onları piyasada arasanız da bulamazsınız. Yüzyılımızın koşullarını kavramak isteyecek olan geleceğin tarihçileri için çok önemli bir belge hazinesi bu söylenceler. Bu iki kitabı edinmeye bakın, sonra onları çocuklarınıza verin, onlar da torunlarınız için saklasınlar. Ben size kitaptan okuyarak Aşkın Karadayı'nın adresini vereyim: "Atatürk Blv. Uğurlu Apt. No: 22, K.8/16, Adana"

İçselleştirmek- II

Ozan YILMAZ

Bir İçselleştirme Süreci

Ben bir hekimim. Tıp fakültesini tercih ederken sistemin dışına düşen insani amaçlarımın yanı sıra sistemle örtüşen "iyi" para kazanmak, başkalarından "iyi/rahat" yaşamak amaçlarım da vardı. Devlet memuru olarak maaş sistem içi amaçlarıma yetmediğinden muayenehane işletmek gibi ek işler de yaptım zaman zaman.

Bazı arkadaşlarımın da onayladığı, şöyle bir düşünce mekanizması beni rahatlatıyordu: **"Ne yaptığım değil, nasıl yaptığım önemli.** Onaylamadığımız devletin memurluğunu geçim zorunluluğuyla yapıyorsak, devletin despot tavrını değil, kendi insani tavrımızı ortaya koymalıyız. Buna çaba gösteriyorum. Muayenehanede de hastayı "soymaya" çalışmıyorum. "Tezgahtarlık"da yapmıyorum. Bu yüzden ve öden(e)meyeceğini bile bile birçok kişiye "borç" yazdığımdan ciddi bir "para kazanma" da söz konusu değil."

Bir yıl öncesine kadar bu **"savunma mekanizması"** ile idare ettim. Fakat, içtenlikle savunduğum "insani amaç" düşüncesi içselleştikçe bu yetmemeye başladı. Birkaç hekim arkadaşla farklı, hekimin hasta ile ilişkisinde kâr amacının söz konusu olmayacağı alternatif bir sağlık hizmeti sunmanın yollarını aradık. Vakıf-dernek gibi biçimleri tartışarak aylar geçirdik. Sonuçta kurumsallaşmanın yasal ve ekonomik zorlukları/engelleri görüldü. Arkadaşlar dağıldı. Ben de muayenehaneyi devretmeyi planlıyordum. Çünkü varolan biçimi sürdürmek çelişkili geldiğinden rahatsız ediyordu. Ardından 1994 başında patlayan "ekonomik kriz" ve 5 Nisan "istikrar paketi" daha az gelirliler kadar olmasa da, beni de önemli ölçüde olumsuz etkilerken, muayenehanede ve hastanede hasta sayısı azaldı. (Hasta olmadıklarından değil, para olmadığından!) Hastanede, yüzbin lira muayene ücretini bile ödeyemeyenlere rastlamak iyice rahatsız ediyordu beni. Yapabileceğim bir şeyler olmalıydı... vardı. Devletin/hastanenin sağlık sistemini değiştiremezdim. Fakat denetleyebildiğim, daha insani bir biçime dönüştürebileceğim bir alanım vardı; muayenehanem. İçselleşen ve yakıcı tarzda eyleme zorlayan düşünce en elverişsiz koşullarda (borçlarımdan dolayı ek gelire daha çok gereksinmem olduğu bir süreçte) ortaya çıkmıştı. Fakat bir düşünce içselleştiği, yakıcı bir hal aldığı zaman, bazı gerçeklerle/gerekçelerle/bahanelerle kaçındığınızda huzurlu olamıyorsunuz. **(Nasıl ki içselleşen bir aşk engel/kural tanımazsa, içselleşen bir düşünce de bahane tanımaz, varolan gerçeği aşar kendi gerçeğini yaratır.)** İçselleşen düşüncelerimde beni eyleme geçirdi. 1 Haziran'dan itibaren, "dar gelirli insanlara yardımcı olmak, sağlığın satılmadığı bir uygulamayı denemek, ekonomik istikrar paketini (dolayısı ile sistemi) protesto etmek" amaçlarını deklare ederek hafta içi hergün ücretsiz muayene yapmaya ve hastanelerden/ilaç firmalarından topladığım ilaçları ücretsiz dağıtmaya başladım. Bu çalışmayı sürdürebilmek, dolayısı ile işletme giderlerini karşılamak için dikiş, pansuman gibi muayene dışı tıbbi işlemleri ücretli olarak bıraktım. (Amaç açısından en ideal/mükemmel olmasa da, başka yol bulamadım. Akıl veren, eleştiren ya da lafta destekleyen çok, fakat bunlara karşılık gelen çözümler için katkı yapan yok...) Yoğun bir talep oldu. Yüzlerce gerçekten yoksul, **"sınıflar altı/ekonomi dışı"** insan tanıdım... Şaşırdım... sarsıldım tüm bildiklerime rağmen. Sistemin bilgisizliğe ve yoksulluğa mahkum ettiği milyonlarca insandan yüzlercesi benim çevremde yaşıyormuş. (Daha doğrusu yavaş yavaş ölüyormuş...) Sistemin insan yerine koyup sorunlarına çözüm üretmediği insanlara, düşünce/ideoloji/ütopya taraftarlığının soyut yönünü aşan/pratiğe dönüşen, somut bir yardım sunuyordum. Ekonomik dezavantajlarına ve yorgunluğuna rağmen kâr amacı taşımayan bu biçimde, hastalarla daha insani bir atmosferde bir araya geldiğim için kendimi daha iyi, daha huzurlu hissediyorum. Hastadan, hastalıktan çıkar beklemediğimden hastaların, hastalıkların çoğalmasını değil azalmasını daha net bir şekilde istiyorum. Ön koşul olarak para beklemediğim hastalardan, nadir de olsa maddi durumu iyice olup ücret vermek isteyenlerin "kalbini kırmıyorum," çalışmalara bir katkı olarak kabul ediyorum... Zira giderleri karşılamam, fazla açık vermemem gerekiyor.

Beş ay içinde yaklaşık ikibin hastayı ücretsiz muayene ettim. Titiz, özenli, özverili, insani bir yaklaşımla. Yaklaşık üçte birine ücretsiz ilaç temin ettim. (Çoğu ilaç satın alamayacak durumda idi.)

Sistemin dayattığı şöyle bir tablo vardır. Hekim, muayenehanesinde oturur, "az hasta geliyor, hasta yok, iş yok" diye sızlanır. Hasta evinde oturur, "param az, param yok sağlığa ayıracak" diye sızlanır. (Her alanda böyle. Ben evimin yeniden boyanması gerek diyorum, para ayıramıyorum. Boyacı iş yok diye kahvede oturuyor. Ayakkabı tamircisi iş azlığından yakınır, birçok insan sökük/delik ayakkabı ile gezer. Kitapçı kitap satılmadığından yakınır, okuyucu alamamaktan... İnsan ilişkilerinde para yerine gönüllü yardım temel olabilse insanların yaşamları kolaylaşır, güzelleşir, dostluklar/aşklar çoğalabilir. Bugün için bu "hoş" bir ütopya gibi gelebilir ve bu dönüşüm için bireysel çıkışların yeterli olmadığını, sistemin değiştirilmesi, para ve çıkarın önemsizleştiği insani bir sistemin kurulmasına çaba gösterilmesi gerektiğini söyleyebilirsiniz. Katılırım. Yine de her bireyin bugünden kendi çapında yapabileceği şeyler olduğunu düşünüyorum.) Ben, bu tablonun bir yanını -kısmen de olsa- kendi adıma yıktım. Karşılık ummuyorum, ancak en azından bir kısım insanı düşündüreceğini, bir "milim" daha insanileştireceğini umuyorum. Bu bile zor. Zira, "meslektaşlar" bile anlayabilmiş değil durumu: "Ne kadar sürecek... Ne zaman tekrar

ücretli yapacaksın... İyi taktik, ayakları alışınca paralı yapıver... para kazanmadığına göre politik yatırım. **Milletvekilliğine adaylığını mı koyacaksın...**" Bir "meslektaş"da, "haksız rekabet bu, ücretsiz muayene engellenmeli" diye Tabip Odasına şikayete kalkışmış... (Bu, "ellerin taşı" önemli değil, "iyi" bir iş yapmadıkları gibi, "iyi" bir işi nasıl baltalayacaklarını düşünüp eleştiri için ayrıntı arayan (sözde) "dostların gülü" soğutabilir beni bu işten...)

Bu çalışmalarıma sadece bir hekim arkadaşım (Aydın) bir ay destek oldu. (Sonra zorunlu olarak ayrıldı bu şehirden.) Bir diğeri oldukça heveslendi. Kutladı, yardım ederim dedi. Sonra bürokrasiyi, yasaları "bahane" etti. Düşünceme katılıyordu, fakat içselleşmemişti. Onu ya da başka biçimlerde çalışan meslektaşları kınamak/eleştirmek için yazmıyorum bunları. Üç-beş yıl önce böyle bir yöntem aklımda bile yoktu. Önerilse soğuk bakabilirdim. Çünkü doğru bulsanız da içselleştirmek bir süreç gerektiriyor. **Savunduğunuz düşünceye uygun yaşayamamak yakıcı sorun olunca dönüşüm/kopuş başlayabiliyor.** (İşte, bir kez var olabileceğim dünyayı, başka ülkeleri ve insanlarını görmek/tanımak yıllardır istediğim bir şey. "Ekonomik, sosyal, ailesel vs. nedenler ya da bahanelerle gerçekleştiremiyorum" diyorum. Peki bu düşünce içselleştiğinde, bir de elverişli koşullar varsa -ki yoksa yaratılır- kim/ne tutabilir beni? **Birşeyi yapmak herşeyden önemli hale gelmişse, yarı yarıya yapılmış demektir...)**

Türkiye'de, hekimler arasında ilk ve tek uygulama olduğunu sanıyorum bu çalışmanın. Bana anlamlı geliyor. Fakat abartmamam gerektiğini de düşünüyorum. Olan şey sadece düşünceme biraz daha uygun yaşamak için biraz daha yorulmayı ve bir miktar maddi gelirden vazgeçmenin ötesinde bir şey değil. (Yetmeyen gelirimi yeterli kılmak için başka yerlerde ek iş alıp "emeğimi sömürtmek" de cabası...) Diğer yandan içselleştirdiği düşünceleri için büyük maddi kazançları elinin tersiyle itenler, hapsi, işkenceyi, sürgünü, ölümü göze alanlar var. Kişiliğimden mi (**Kaan Arslanoğlu**'na selam), sınıfsal kökenimden mi (küçük burjuva?), sistemin etkisinden mi, yaşama biçiminden mi, bazı düşünceleri içselleştiremediğimden mi kesin bilemiyorum. Belki de herbirinin az-çok etkisiyle, kendime ve başkalarına şiddet uygulanmaması isteği ve temelinde, düşünsel olduğu kadar bedensel dirençde gerektirebilecek "sert" tavır ve yöntemleri/riskleri/uygulamaları göze alamıyorum. "Herşeyi" göze alanların yanında yaptıklarım çok önemli gelmiyor bazen. Yine de, kendimi "hümanist" yaklaşımla, "yumşak" bir alanda (sanat/edebiyat/bilim) üretken ve faydalı olabilir biri olarak düşünüyorum. Bu çerçevede yaptığım **eylemin kendisini değil,** içselleştirme sürecini açımladığını düşündüğümden **sürecini önemsiyorum. İçselleştirerek gerçekleştirdiğim için,** "kâr amaçlı hasta-hekim ilişkisine" (denetleyebildiğim alanda) "dönmeyi" düşünmüyorum. Ekonomik olarak tıkanırsam bırakırım.

Kısadan hisse... **Düşünceyi içselleştirmek, yaşama uygulamak bir süreç.** Bazen günlerce, bazen yıllarca bazen ömür boyu süren bir süreç... İnsanlaşma süreci gibi... Günlük işlerden, koşuşturmalardan sıyrılıp düşünceye yoğunlaştıkça hızlanan bir süreç...

İçselleştiremediklerimiz

İçselleştiremediklerimizin başında "para-insan ilişkisinde dosdoğru/dürüst olmak" konusu geliyor. Sıradan bir örnek vermek gerekirse, borç isteyen birine borç vermek istemiyor ya da ödemeyeceğini düşünüyorsak, olsa da yok diyoruz. Sistem ölçeğinde ele alırsak her alanda "çarpık" örnekleri çoğaltabiliriz. Çoğunu da "zorunluluk" ile izah edebiliriz. Bu ekonomik "zorunluluk", tüm insanların eşitliğini ve kardeşliğini içtenlikle savunan insanların bile sırasıyla kendini, ailesini, akrabalarını/arkadaşlarını, giderek "yurtseverlik" bağıyla da olsa ulusunu ön planda tutmasıyla ilgili bir durum ortaya çıkarabilmektedir.

Böylesi bir "zorunluluk" taşımayan, aşk, sevgi, arkadaşlık, dostluk gibi yakınlıklarda ve genelde insan ilişkilerinde (denetleyebileceğimiz, değiştirebileceğimiz alanlarda) de düşündüğümüz, söylediğimiz, savunduğumuz ile içselleştirip yaşama geçirdiğimiz arasında farklılıklar/eksiklikler var. Bazen davranışa varmadan daha, duyguda/düşüncede çelişkiler ortaya çıkıyor. Belki de "zorunluluk" diğer alanları etkiliyor.

Genelde kıskançlığı yanlış bulsak da, özelde (kendi ilişkimizde) az-çok hissedebiliriz. Birçok insan ırkçılığa karşı olduğunu söyler, "Kürt" sözcüğüyle ırkçı kesilir. Ya da Çingeneleri çoğunluk olumsuzlar. İnsanı anlamaktan, yapıcı eleştiriden bahsederiz, karşı olduğumuz insanı/grubu düşünürken, beynimiz otomatik olarak (!) olumsuz yanlarını abartarak anımsar. Eleştiriyi, "daha çok olumsuzluk bulma" olarak yaşarız.

İçinde yaşadığımız toplumun söylemlerine ve "icraat"ına şöyle bir bakalım.

Sözde insancılız, demokratız, pratikte despotuz.

Sözde paylaşımcıyız, pratikte alıcıyız, benciliz.

Sözde eşitlikçiyiz, pratikte ben-merkezciyiz.

Sözde "kadın", pratikte "erkek" diyoruz. (Erkekler)

Sözde "erkek egemenliğine" karşıyız, pratikte (bilinç altında da olsa) ilişkide olduğumuz erkekte (baba/abi/eş/sevgili...) "otorite" görmek istiyoruz. (Kadınlar)

Sözde duyarlıyız, pratikte herşeyle uğraşamayacak kadar yorgunuz.

Sözde yozlaşmaya karşıyız, pratikte yozlaşıyoruz.

("Biz" de bu toplumun bir parçasıyız... ya da "imalat hatası" ürünleri...) Örnekler çoğaltılabilir. Çoğumuzun yaşamında bu gibi çelişkiler az-çok etkinliğini sürdürüyor. **Bunların -olabildiğince- üstesinden gelmek,** doğru bulduğumuz düşünceyi içselleştirmekten, eyleme geçirmekten, kararlı davranmaktan, kendini sorgulamaktan (içinde ve dışında olanlara eleştirel yaklaşmaktan), tüm bunlar için de bilgilenmekten ve ciddi çaba göstermekten... **emekten geçiyor.**

İçselleştirmek, düşünceden eyleme sağlıklı geçişin köprüsüdür. Bir süreçtir. Biz, insanlaşma sürecinden bahsediyoruz. Bunun karşısında, Türkiye'de (ve birçok ülkede) insana karşı olan -egemen- bir süreç yaşanıyor; kapitalizm süreci... Kendini sistemle bağlantılı ya da bağlantısız, sistemin içinde ya da dışında tanımlayan ideolojiler ve akımlar (Türkçülük, İslamcılık, Çevrecilik, Feminizm, Kemalizm, "Solculuk" ve hatta kısmen Marksizm...) ve savunucuları teorilerini -ve daha ziyade pratiklerini- (bencillik/çıkarcılık ortak paydasında) "saf" bir şekilde değil, adeta **kapitalizm ile bir "sentez"** şeklinde oluşturuyorlar.

Şimdilik, kimseyi gücendirmemek için kendimden

ve "apolitik" gibi gösterilen bir alandan örnek vereyim. Çevreye duyarlı olmaya çalışıyorum. Çevre kirliliğine katkım olmasın diye (ve daha ekonomik olduğu için!) meşrubat içmek istediğimde cam şişede satılanları tercih ediyorum. (Buraya kadar ekonomik çıkarım ikinci planda ve parantez içinde...) "Eloğlunda" oyun çok... Pet şişede satılan meşrubatta kampanya başlatıp ucuzlatınca direncim kırılıyor... şişeden vazgeçiyorum... "Benim kullandığım birkaç şişe ile mi çevre kurtulacak... bu devede kulak değil... kulakta tüy bile değil... onca "makro" sorun varken bir de buna mı kafayı takacağız... hem daha ekonomik, niye paramı ziyan edeyim ki..." diye düşünmeye başlıyorum. **Bu "masum" örneği "masum olmayan" alanlara yaygınlaştırırsanız, ortaya bir "dehşet tablosu" çıkar ki adı kapitalizmdir.**

Cansıkıcı... rahatsız edici bir iş insanın kendisiyle uğraşması, sorgulaması, hatalarını araması... bulması... "Boğazımı mı üşüttüm acaba" diye araştırmaya başlarken, sonuçta "kanser" teşhisi koymak da var... (Olsun. "Erken teşhis kanseri önler".) Hastalık her neyse, boşvermek değil üstüne gitmek, teşhis etmek, -ne kadar zor gelse de- tedavisine çalışmak gerekiyor. "İnsanlaşmak" diye bir derdimiz varsa, toplumu dönüştürmek, insani bir toplum kurmak diye bir hedefimiz varsa işe kendimizden başlamalıyız. Bu süreçte çok özen göstermemiz gereken bir noktayı unutmamalıyız. **İnsanlaşma sürecinde olan, bu yolda çaba gösteren insanlara - yolun başında da olsa, bir sürü eksiği yanlışı da olsa- cesaret, destek vermeliyiz... yardım etmeliyiz.** Yukarıdan bakıp yanlışını/eksiğini yüzüne -tokat gibi- vurmamalıyız. İyiyi, güzeli, insani olanı gösterip, zorlamayla değil içinde yaratacağımız isteklilikle -içselleştirerek- yol almasının olanaklarını sağlamaya çalışmalıyız. Çünkü **insan hergün yüzlerce kez kendini yol ayrımında bulur.** Diğer insanların tavrı onu yollardan birine çeker ya da iter... **Biz "yol açıcı" olmalıyız** diye düşünüyorum... "yol tıkayıcı" değil. (İnsanlaşma sürecimin ortalarında, bana binlerce yıldır "yol açan" özverili insanlara sevgilerimi sunuyorum...)

İçselleştiremediklerimiz konusundaki genel bakışı, kendi adımıza pek kurcalamadığımız iki "özel" alanda açarak somutlamayı düşünüyorum. Erotizm ve sigara...

Erotik Film Seyreder misiniz?

Çıplaklık, özellikle de kadının çıplaklığı bazı inanç ve ideolojilerde farklı nedenlerden dolayı hoş karşılanmaz. Sorunun özellikle kadınlar için ön planda tutulması, erkek mantığının egemenliği sonucudur. Bu yüzden ve elimde olmayan diğer bir sebepten (erkek olduğumdan) dolayı daha ziyade kadın çıplaklığına erkeğin yaklaşımı açısından inceleyeceğim konuyu. (Diğer cinse büyük oranda kapalı bir toplum olduğumuzdan, "bizim" tarafı daha iyi tanımam da bir etken. "Sizden" içten katkılar gelirse, tanıma açısından iyi olur...)

Muhafazakârlar/dindarlar için çıplaklık hem ayıp, hem ahlaksızlık, hem de çok günahtır. bu inançlarda çıplaklık öylesine kötülenmiştir ki, inançlı olmak, günaha uzak-sevaba yakın olmak -özellikle kadın için- örtünme oranına endekslenmiştir.

Solcular/sosyalistler de (özellikle Türkiye'de) ahlaki nedenlerden ziyade, "kadın cinsel meta olarak kullanılıyor" gerekçesiyle, kadının çıplaklığının sergilenmesine olumlu bakmaz. Buna bağlı olarak, çeşitli dinlerin ve kapitalizmin kadını "cinsel obje/ikinci sınıf insan" yerine koymasını eleştirir. **Kapitalistlerin** (Türkiye'de muhafazakâr çoğunluğun dışında kalan "bilinçli/elit" burjuvazinin) kadın çıplaklığına yaklaşımı daha esnektir. Burada, "modernlik, moda, sanat, bireysellik, özgürlük" kavramları çerçevesinde kadın çıplaklığına gösterilen tolerans, bu kavramların amacından ve içeriğinden saparak başka bir alanda, çirkin bir yüzle çıkar karşımıza... kâr alanı... Bu alanda kadın çıplaklığı/cinsellik sonuna kadar sömürülür, kadın meta/cinsel obje derkesine düşürülür. Kadın cinselliği hem fiilen (bedeniyle), hem görsel-işitsel araçlarla (900'lü telefonlar/seks dergileri/porno-erotik filmler vs.) kâra dönüştürülür.

Sorsanız "çoğunluk" bu duruma karşıdır. Bir yandan da "çoğunluk" öyle çok talep etmektedir ki sürekli "arz" gerekmektedir... Sosyolojik boyutu ayrı bir konu... Ben, erkek birey açısından ve içselleştirme yönünden durumu "ilginç" buluyorum. Kapalı/tutucu toplum olduğumuzu, cinsel açlığı vs. bir yana bırakırsak, aç-tok, evli-bekâr, sağcı-solcu-İslamcı... her kesimden erkekler, hatta kadın cinselliğinin sömürülmesine içtenlikle karşı olanlar bile -birkaç istisna dışında- kadın cinselliğine ilgisiz kalamamaktadır. ("Ailece film izleyemiyoruz, televizyonda açık sahne çıkınca çocuklardan utanıyorum, kanal değiştiriyorum" diyen "reis" kimse yoksa pür-dikkat izler o sahneleri.) Ben, erotik/porno filmlere ilgisiz kalan (ortalıkta kadın-çocuk yokken!) erişkin erkeğe rastlamadım. Sadece hoşlanılan/etki yaratan biçim değişiyor. (Hard/soft porno, duygusal erotizm, kadınların tipleri, güzelliği, estetiği vs.) Yukarıdaki "parlak" satırları yazan ben mi? Ben de izliyorum. Özellikle de yalnızken. Kadınların genç, güzel, çekimin kaliteli olduğu, konulu/duygusal erotik filmler daha "hoşuma" gidiyor. "Cinsel sömürü" vs. düşüncelerimde içtenim. Sorun düşünceyi içselleştirme noktasında da düğümlenmiyor. "İçselleştirememe" söz konusu. Daha da açarsam, içselleştirme çabasını sonuçsuz bırakacak, gözden kaçırılan bir faktör var. İnsanın psikolojisi, fizyolojisi, biyolojisi... Yani genetik, içgüdü, kişilik, duygulanış biçimi, beyinden salgılanan hormonlar ve etkileri söz konusu... Bu kavranmadığında hem suçluluk (bazıları için de günahkârlık) duymak, hem de suçlu gibi davranılmak sürer gider. Kadına- erkeğe ayrı söylemler... yalanlar... Size çok güzel, çok çekici gelen, haz veren, bazı duygularınızı okşayan, hatta uyaran bir görüntü karşısında, cinsel sömürü vs. diyebilirsiniz. Fakat etkilenmediğinizi ileri sürerseniz içten olmazsınız... Bunları hissetmek doğal içgüdülerin, hormonal faaliyetlerin sonucu... doğanın gereğidir. Bu, cinsel sömürüye, kadının meta derkesine düşürülmesine karşı mücadele vermenizi engellemez. Cinselliğin aşk ile, tüm doğallığı içinde, baskısız-yasaksız... insanca yaşanmasını savunmanızı da engellemez. Çıplaklığın/cinselliğin sinemada... kapitalist "sanat" anlayışı içinde yozlaştırılarak, kâr amacı için değil de, insani bir sanat içinde estetik bir güzellik olarak işlenmesini de savunabilirsiniz. Bence kadın vücudu çok estetik... çok güzel... Cinsellik çok doğal... harikulade bir süreç. Yapılması gereken daha güzel, daha estetik... daha insani bir duruma gelmesine çalışmak. Aşk, cinsellik, kadın, erkek... insan kapitalizmin etkisinden kurtuldukça güzelleşecek...

Yak Bir Sigara...

Yaşadığımız ülke, insan haklarında, demokraside filan değil de faili belli ve meçhul cinayetlerde, öldürmelerde, işkencelerde, futbol fanatikliğinde... bebek doğum ve ölüm hızında vs. ön sıralarda yer alıyor. Bir de sigara tüketiminde...

"Her kesimde" bu kadar yaygın sigara içilmesinin "mantıklı" bir nedeni de yok üstelik. **Kapitalistseniz,** satmak-ticaretini yapmak kârlıdır, fakat içmek kârlı değildir. **Dar gelirli iseniz,** bütçenize her ay milyonlarca liraya varan bir yüktür. **Tıp/bilim insanı iseniz** ya da tıp/bilim sizin için bir doğruluk ifade ediyorsa sağlığa zararları çok açıktır. **Müslüman iseniz** "mekruh" bir maddedir. Hacı annemin rivayetine göre de, içilen sigaraların dumanları ölünce içenin kabrine dolacakmış. (Bu iddia "tiryakiler" için caydırıcı olmaz herhalde, "öldükten sonra da dumansız kalmayacakmışız" diye sevinebilirler bile.) "Aptal" sözüne hassas bir **"milliyetçi" iseniz,** her yönden zararı kanıtlanmış bir durumu sürdürmenin "aptallığını" yaşayan bir ulusa mensup olmaktan rahatsız olmalısınız. **Sosyalist/solcu iseniz,** sigara içmenin insandan, emekten, bilimden yana olmakla örtüşür bir yanı yoktur. Üstelik ABD tütünü katılmış yerli sigara ya da daha beteri ABD sigaralarını tercih ediyorsanız, "emperyalizm" ciğerlerinize kadar işliyor demektir. **Anti militarist/barışçı/çevreci iseniz,** sigaranın kârından silah alımına pay ayrıldığını, barışı/doğayı/çevreyi tehdit ettiğini... bir izmaritin bazen bir orman yaktığını biliyor olmalısınız. Bir anlamda bir sigara= bir kurşun... "Belki de bir sıra sizde!" Birçoğu gibi ergenlikte, büyüdüğünüzü göstermek ve/veya **"erkekçe" nedenlerle başladıysanız,** büyüdüğünüzü/olgunlaştığınızı göstermenin çok daha iyi yolları vardır herhalde. Üstelik erkekliği/cinselliği olumsuz etkileyen bir madde... (Öğretilmiş bir kalıp olarak uyguladığımız "orgazmdan sonra sigara yakmak", cinselliğe çay/yemek muamelesi yapmak değil mi?) Her şeyden önce sigara öpüşmede "ağız tadını" bozar. **Eşitlikçi bir kadın/feminist iseniz,** kendini göstermede erkeklerin en olumsuz araçlarından birini taklit ediyorsunuz demektir ya da "sigara içmenin kadını daha seksi/kadınsı gösterdiği" yalanına kanmış olmalısınız... **Sporcu, şarkıcı, sanatçı, iseniz,** işinizi/yaratınızı direk olarak olumsuz etkileyebilir.

Sigara işinizi, ekonominizi, bedensel sağlığınızı olumsuz etkilemekle de kalmaz. Bir de psikiatristlerin "annesinin memesini az emmiş-çok emmiş, oral bağımlılığı/saplantısı var" şeklindeki "kişiliğinize sataşmaları" da göze almanız gerekiyor. ("Delikanlı" ayaklarına yatıp, "anamı karıştırma" da diyemezsiniz, çünkü bir kişiden değil genel bir durumdan sözediliyor. Belki siz istisnasınız, "kaideyi bozan" türden.)

Herkes için geçerli bunca içmeme nedeni varken, kitlelerce yaygın olarak içilmesi neden? Çevrenin etkisiyle başlayan sigara içmenin, -alışkanlık haline geldikten sonra- sürdürülmesinin, bağımlılık bağlamında psikolojik/fizyolojik/fizyopatolojik mekanizmaları vardır. Nikotine hücresel bağımlılık tıbbi bir "realite" olarak ve bir içme bahanesi şeklinde savunulabilir. Bunları kişilikle de ilişkilendirebiliriz. **İbrahim Demircan**'ın vurguladığı hedonizm (keyf alma) ilkesiyle hareketi de hem kişilikle hem kapitalizmle ilişkilendirmek mümkün. Sigara içmenin bir yanıyla acı çekme/zarar görme/çilecilik, bir yanıyla da keyf alma ile ilgisi kurulabilir. Çünkü sigara içmenin iki büyük gerekçesi; sıkıntı ve keyf almadır. Yine de her sigara içeni hedonist-çileci ikilemi içinde değerlendirmek insaflıca olmaz diye düşünüyorum. Bu ilkelere göre davranmayan nice tiryaki olduğu gibi, bu ilkelerin birini veya her ikisini yaşama biçimi haline getirmiş nice sigara içmeyenler de vardır. (Alkol, maç, eğlence... cinsellik tutkunları vs.) (Burda bir gerçeği belirtmekte de yarar var: Sigara içmede genetik/doğuştan gelen bir etmenden direk olarak bahsedemeyiz. Vücudun doğal gereksinimleri içinde de değildir.)

Sigara içenliyle içmeyenliyle "sıkılan" ve "keyf" arayan bir toplumuz. Sistem ve ona bağlı bencillik önemli bir etken burada. Sistemden yeterince uzaklaşıp içten insani ilişkiler kuramadığımız için "can sıkıntısı" ile bireysel zevklere yöneliyoruz. Başka insanı/insanları mutlu ederek mutlu olmak gibi bir düşünce de bu sistem içinde içselleşemiyor. Tam tersine, başka insanın/insanların mutsuzluğu pahasına da olsa mutlu olmak peşindeyiz. Bencillikten geçen bu yol ise bir "çıkmaz sokak"... Çünkü insan, insanla/insanlarla karşılıklı, dürüst, içten, paylaşımcı, katılımcı, sevgiye dayalı ilişkilerle gerçekten mutlu olabilir. Sigara vs. biraz da beynimizde yaratılan psikolojik **imajlar sayesinde** sıkıntımızıgideriyor**muş gibi**... keyif veriyor**muş gibi** geliyor. Asıl olan şey, eksikliğinde huzursuzluk hissetmemiz ve bu huzursuzluğu gidermekten ibarettir. Yani sigara sıkıntıyı gidermiyor, içilmediğinde bağımlılığın getirdiği sıkıntı içilerek gideriliyor.

"İmaj" yaşamın her alanında oluşturuluyor. ("Hedonist" özellikle de "sadece hedonist" insanların çokluğu sistemin işine geliyor.) Sadece bir alana, şarkılara kulak versek bile nasıl "imaj" yaratıldığını anlayabiliriz. "Kimimiz zenginiz kimimiz fukara, üzülme arkadaşım **yak bir sigara, boş ver dünyaya... Yak bir sigara,** kül olsun dertler ucunda, bir an oh diyemezsek **çeklir mi bu dünya...** Benim **en iyi dostum içkim sigaram,** onlar da terkederdi olmasa **param...** Son bir **sigara içelim,** öyle git gideceksen..." Şarkılar ve daha birçok şey, yoğun duygu durumlarında (heyecan, sevinç, sıkıntı, üzüntü, ayrılık, yalnızlık hissi vs.) beyinlerimizi sigara içmeye koşullamakta. Bunu belli bir "tiryakilik" sürecinden sonra farketmek, psiko-fizyolojik bağımlılık nedeniyle bırakmaya yetmeyebiliyor. **Sigaraya ve içenlere neredeyse "saldıran" ben "yeşilaycı" değilim. Bir tiryakiyim...** Bu "zevki" tartışmak gereği duydum. Öncelikle de kendimle. Çünkü bu "meret" zararlı, bırakmalıyım deyip de bırak(a)mayanlardanım. Daha da önemlisi **bu durum "içselleştirememe" açısından tipik bir örneği oluşturuyor. Buradaki mekanizmayı anlarsak, yaşamın başka alanlarındaki - çoğu sistemle örtüşen ve sözde karşı olduğumuz- alışkanlıklarımızı, keyfe ve rahata yönelmedeki eğilimlerimizi nasıl sürdürdüğümüzü anlayabiliriz.** Örneğin annemizin/kızkardeşlerimizin/karımızın sunduğu hizmet bize bir rahatlık ve keyf verdiği için -içselleşmeyen, fakat içten bir düşünce olarak kadınların ezildiğinden, erkek egemenliğinin yanlışlığından bahsetsek bile- durumu değiştirmek/dönüştürmek için ciddi bir çabaya gir(e)meyiz. **Alışkanlığımızı sürdürmek her zaman daha kolaydır ve bu muhafazakârlıktır, tutuculuktur... sistemle çelişmediği oranda da sağcılıktır.**

YİTİKLER

I
ekinlerim salkımsaçak
savurur rüzgâr bir kuzeyden
bir güneyden sonsuza
şarkılar söylenir
ve bir tohum patlar ensizin
boşalan yağmura
başkaldırır gibi
ilkyazın ilk eşiğinde

ve ben sana tutulurum

II
yakar
sarı güneş bedenimi
başaklarım olgunlaşır aniden
homeros'un dizeleri bir elimizde
ida dağı geçit vermez
Önümüzde troya/yorgunum

akalar mıydı saldıran
giriş kapılarında şehrin
sahi kaç ölü verdik
didik didik edilirken
giysilerimiz/biz
ares'i boşuna bekledik ah

tanrılara inanmıyorum artık

III
kızılca kanımda yatar hançerim
çalamam yüreklere
yılansırtı/astım
buğazımdahıçkırık
sen koşarsın
karanlık koğuşlardan
eremediğim

önce gözlerime
sürersindudaklarını/acılı
bedenimse
hayat bulur yeniden

ve ben sana tutulurum.

IV
uzakdoğuyu getirir esintilerin
bambu yeşilin
denizlerime vurur
pirinç kokar ekmeğim sofralarımda
diri bedenin
duru koylarıma düşer aniden
kuğuların
karanlıkta kanat vurduğu

ve ben sana tutulurum

V
insan yanım yeniden dallanır
budaklanır/çiçeklerime
konar da turaçlarım/gel
parnossos'a sığınalım bu gece
sen denkalion ol
ben pyrrha/yeniden
yaratmak için insanlığı

şu yüzyıl
bizden başlasın artık.

Ali Özenç ÇAĞLAR

Her şey bir yana bu alışkanlığın ekonomik potansiyelini bir düşünelim. **Türkiye'de** -birkaç tanesi resmi ideolojiyi sürdürdüğü halde tarafsız geçinen- yaklaşık **15-20 tane sağcı televizyon kanalı var... Bir tane sol TV. kanalı yok...** Üstelik solda nitelikli bir televizyon yayıncılığı yapacak çok sayıda yazar, sanatçı, düşünür var. Yani "at" çok, "meydan" yok... Kitlelerin gözünden uzak meydancıklarda adeta kendi kendimize gösteri yapıyoruz... Bu çözülemez mi? En az yarısı sigara içen, yürüyüşlerde Sivas katliamını... özelleştirmeyi... işçi kıyımını... kirli savaşı kınayan yüzbinler, yürüyüşlere katılamayıp gönül bağıyla bunları destekleyen milyonlar çok değil, bir ay sigaraya ayırdığı parayı insani bir mücadelede -örneğin sol bir TV. kanalı için birleştirebilseler, yakındıkları durumları önlemede dev bir adım atmış olmazlar mı? **"Çağı yakalamak", çok dergi çıkarmaktan, çok kitap yayınlamaktan, çok parti kurmaktan... hatta örgütlenmekten önce, teknolojiyi kullanarak kitlelere ulaşmaktan geçiyor bence.** Bir tiryaki, bir ayda bir milyon lira kadar sigaraya, içmeye başka zevklere ayırabiliyor. Böyle **bir milyon insanımız potansiyellerini bir ay birleştirse bir trilyon eder! Neler yapılmaz ki?** Hadi ütopik olmayalım, yüzbin insan desek yüz milyar eder... Bu bile ciddi bir çalışma, büyük bir organizasyon gerektirir. Şimdilik çok daha mütavazi ve bireysel olarak ne yapabiliriz diye düşünürsek, sigaraya ayırdığımız parayı... hadi onun da onda birini -sigarayı azaltarak, bırakarak ya da bırakmayarak- insani bir mücadeleye... hiç olmazsa kendimizin insanlaşma sürecine, örneğin yeni bir dergiye abone olmaya, yeni bir kitap almaya... okumaya, yazmaya, sanata, düşünceye ayırıyor muyuz? Daha iyisi **beğendiğimiz bir dergiye birkaç arkadaşımızı abone yapamaz mıyız, ya da beğendiğimiz bir kitabı birkaç arkadaşımıza armağan edemez miyiz?** Hiç olmazsa yalıtılmışlık duygusundan kurtulmak, çoğalmak, başka **insanlarla birlikte insanlaşmak adına...**

Neyse... Sözü çok uzattım, üstünüze çok geldim sanırım. Sıkmayın canınızı fazla. **"Yakın bir sigara"... ola ki sıkıntınız geçer.** Ama düşünün, düşünelim, yaktığımız sadece bedensel sağlığımız değil, belki de geleceğimizdir... Sigarayı içerken de, hiç olmazsa insan için ne yapabileceğimizi, küçük bir parantez içinde de sigarayı nasıl azaltabileceğimizi bırakabileceğimizi... bunu gerçekten isteyip istemediğimizi düşünelim. Bir daha düşüncelerimizi nasıl içselleştirip eyleme geçireceğimizi düşünelim... İçten bir düşünceyi gerçekleştirmek, kararlılıktan, ona yoğunlaşmaktan... beyni (%15'inden fazlasını) çalıştırmaktan geçiyor... **Bütün iş beynimizde... Hadi, onu biraz daha insan için çalıştıralım. Birlikte... sevgiyle...**

Ölüm Diye Bir "Yeni Hayat"*

Tevfik TAŞ

Bir hayalperestin, zihni zorda olan birinin sayıklamalarına sanat denilebilir mi? Hayır. Çünkü, bu sayıklamalar, sıradanlaşmış düşünme biçiminden, "renklilik", "atraksion" özellikleriyle ne denli farklı olursa olsun, bireyin kendi dünyasında dönenip durur. Peki herhangi bir araçla dolaşıma girip toplumsal bir özellik kazandığında, bu sayıklamaları sanat ürünü kategorisinde mi sayacağız. Maalesef, evet. Son günlerde bir kitap, hayır bir imaj, Türkiye edebiyat dünyasını sarsacak kadar -sarsılacak bir şey var mı; o da ayrı bir tartışma konusu ya- etkiledi.

Haftalardır ondan söz ediliyor. Bütün televizyon istasyonları, radyo kanalları, dergi ve gazete sayfaları birden edebiyatı hatırladı(!) **Yeni Hayat**'. Bu adla piyasaya sürülen nesne, okunarak, incelenerek üzerinde düşünülerek bu etkiyi ele geçirmedi. Hemen herkes, reklamın yaratığı imajın peşine takıldı. Sağcısıyla solucusuyla yayın organlarının önemli bir bölümü aynı tuzağa düştü. Kelimenin en kapsayıcı haliyle bu bir illüzyondu. **Yeni Hayat** üzerine konuşulan her yerde, sık sık şu sözcüklere başvuruldu: "Daha okuyamadı(m)k ama..."

Orhan Pamuk

Ama buna rağmen, ciddi bilimsel çalışmalardan şu ya da bu nedenle bir sütunu esirgeyen burjuva medya ve "sol" etiketi taşıyan kimi gazete ve dergiler bu kitaba sayfalar boyu yer ayırdılar.

Sırları Dökülmüş Bir Aynada Ne Yazar? Sırları Dökülmüş Bir Yazar Ne Yazar?

Şunu: Yapış yapış bir kederi ve ölümü. Sırları dökülmüş ve bu da yetmezmiş gibi karanlığa bakan bir aynada görülen halüsinasyonların sayfaya geçirilmiş hali, sanat eseri kategorisinde değerlendiriliyorsa; gerçekte bir sanat eseri okumak veya sahici bir yaratıcılık görmek isteyen insanlara, söyleyecek pek bir şey kalmıyor gibi görünüyor. Dahası, dünyaya böylesi beklentilerle bakan insanların tek bir söz etmek gelmez içinden; çünkü üzerinde konuşulmaya değer bir nesne yoktur ortada.

Öte yandan insanların dünyasına sokulan geri ve işlevsiz beğeni ile giderek tahribatlar yaratan her oluşum ve nesne üzerinde durmak da, bir zorunluluktur. Dünyayı değiştirmek gibi bir derde sahip olanların zorunluluğu. Orhan Pamuk tarafından yaratılan ve **İletişim Yayınları** tarafından piyasaya sürülen nesne bunlardan biridir.

Ne vardı Orhan Pamuk'un son kitabı üzerinde kopartılan fırtınanın arka yüzünde?

Bu soru henüz sorulmadı. Yanıtların nanik yaptığı yere, bakarkör bakıldı. Bu imaj bombardımanının arkasında özetle şu vardı: Orhan Pamuk, her şeyden önce konuştuğu ve yazdığı dili bilmiyor. Bu dili yeni öğrenenlerin ve üstelik yazarken de özen göstermesini bilmeyenlerin kaleminden sıçrayan cümleleri bile aratacak denli cümleler var önümüzde çünkü.

Kitapta yüzlerce benzerini bulacağınız bozuk-özensiz cümlelere bir tek örnek vereceğim. "Bu hayatın da, ama, rehberinin kelimeleriyle yapıldığını biliyordum." Bu en 'ipe sapa' geliri üstelik. Kendi uzunluğunda ve dolambacında anlamsızlaşmış daha nice 'derya kuzusu' cümleler var. Hadi bu durumu dil uzmanlarına bırakalım. Ya içerik?

Böyle bir soruyu yanıtlamak demek, bir tükenmişliği, bir çürümüşlüğü satır satır çözmek demek oluyor.

"Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti" sözleriyle başlıyor kitap. Ve Orhan Pamuk'un kitabını piyasada temsil eden deyişle söylenecek olursa "yeni hayat"ın yaratıcısı bu kitap, "Felsefenin Temel İlkeleri", "İslam Ve Yeni Ahlak", "batılılaşma İhaneti", "Aşkın Özgürlüğü" ya da "Kendimi Tanıdım" gibi kitaplarla kıyaslanıyor. Elbetteki adı anılan, yani Pamuk'un "hayat değiştirici" diye sunduğu kitap "El Kitabı" kategorisinde sayacağımız bu kitaplardan yalnızca adı bakımından değil, içerik bakımından da "üstün" ve "kapsayıcıdır." Yalnızca bu da değil, dünyadaki bütün kitaplardan üstündür bu kitap. Çünkü, "içinden ışıklar saçıyor", okuyanı, "bedeniyle ve ruhuyla teslim alıyor." -Ah! Ah! Dünyada ne kitaplar varmış da biz bilmiyormuşuz.-

"Felsefenin Temel İlkleleri"nin bir başına "hayat değiştirici" bir güce sahip olup olmadığı tartışılmaya oldukça muhtaçtır. Ama burada söz konusu edilen kitap, belki söylemesi bilge gereksiz, ama Kur'an'dır. Ufku kararmış burjuva yazarının Kur'an'ı.

Ancak yine de bir başka "püf noktası" var bu tezlerin. Şöyle: Dünyayı parçalanmış ve parçalarının arasında da hiçbir zamansal ve mekansal bağıntı yokmuş gibi tasarlayan ve sunan postmodern zihniyet, bu

kitapda "hayat değiştiren" kitaplar arasında yine de, birleştirici ve bütün kitapları birbirinin aynı kılan bir iç bağıntı kurmayı ihmal etmez. Pamuk'a göre, "Felsefenin Temel İlkeleri" ile "Kur'an" ya da diğer düstur kitapları arasında hiçbir bakımdan fark yoktur. Oysa dikkatle bakıldığında görülecektir ki, Pamuk'un ideolojilere karşı bu düzeyde açtığı savaş, esasen yaşamı değiştirmeyi değil, tersine olduğu gibi korumayı öngörüyor. Ve daha başlangıçta, söz konusu kitaplar nezdinde kurulan bu bağıntı, postmodernizmin ve mistisizmin sığ sularında yüzmeye zorluyor okuyucuyu.

Yalnızca Acı Çekmek ve Ölmekle Değişseydi Yaşam!...

Orhan Pamuk **Milliyet** gazetesi, **Zambo, Mabel, Golden** çikolataları gibi metaların -artık reklamcılık dünyasında bile yasak olan; kapitalistlerin, rekabette haksızlık yaratıyor diye yasakladıkları- bilinç altına sızma yöntemiyle reklamını yaparak bir reankarnasyon (yeniden doğuş) teorisi kuruyor. Geçmişteki hayat ve "hayat değiştirici" kitabı okuduktan sonra kurgulanan hayat...

Eğer Pamuk'un tezlerine inanacak olursak, bu yöntemle bugünkü hayat tamamen değişiyor, tamamen bambaşka oluyor...

"Geçmişin ve yaşanan zamanın alışılmış, sıkıcılaşmış, kokusu çıkmış bütün ilişki biçimlerine karşı, yeni, kimsenin bilmediği; bilenlerin ise olağanüstü meşakkatlerle ve hatta ölümle yüzyüze geldikleri bir yaşam biçimi... "Öyle ki, bu yeni yaşama biçimini tercih edenler, hiçbir zaman ve hiçbir biçimde, "talihe de bırakmıyor." Çünkü böylesi bir yaşam tarzını savunan kahramana göre, "talih, istatistiği ve olasılığı bilmeyenlerin tesellisidir." Ama nasıl ve neden bu kahraman talihe karşı çıkıyor? İnsanın yaşamını kolaylaştırmak ve güzelleştirmek için bilimi ve bilimsel yöntemleri insanın emrine sunmak için mi? Asla. Peki neden?

"Yeni Hayat"a ulaşmak için en kestirme ve en kesin yollar kullanılmalıdır. Örneğin bu yolculuğa çıkarken "en çürük otobüsler aranmalı", "kıvrımı en keskin, uçurumu en korkunç ve kurtuluş umudu olmayan dağ yolları" seçilmeli, "şoför kahvelerinde en uykulu sürücüler"le ilişki kurulmalı, "Hızır'dan Hızlı, Uçan Varan, Hakiki Varan, Eksperss Varan" gibi, kelle koltukta seyahat acentalarıyla yolculuk edilmeli.

Bu özelliklere sahip araçlarla bu araçlara "uygunluk" gösterecek yollar(!) ve bu zigzaglarda tangur tungur olmaya namzet sürücülerle yapılacak yolculuklar, size bu "Yeni Hayat"ın ne menem bir şey olduğuna ilişkin bazı ipuçları veriyor mu? Yetmedi mi?

Kahramanımız soruyor: "Nedir zaman?" Ve yanıtlıyor muhterem: "Bir kaza!" (...) "Nedir kaza?" Ve yine olağanüstü şaşırtıcı bir yanıt: "Bir hayat, yeni bir hayat." Yetmedi mi? Dahası var.

"Paramparça olmuş kafalar, yırtılmış gövdeler, kesilmiş eller, direksiyonunu iç organları arasına şefkatle almış şoförler, dağılmış lahanalar gibi beyin parçaları, kanlı küpeli kulaklar, kırılmış veya sağlam gözlükler, aynalar, gazete üzerine özenle yayılmış renkli bağırsaklar, ezilmiş meyvalar, bozuk paralar, dökülmüş dişler, biberonlar, ayakkabılar, hepsi o ana istekle adanmış canlılar ve nesneler."

Zihninizde bir şeyler oluştu mu? "Yeni Hayat"ın ne menem bir hayat olduğunu çıkarsayabildiniz mi?

Açıkça şu söyleniyor: Ancak öldüğünüzde bir "Yeni Hayat"a, varabilirsiniz. "Yeni Hayat" eşittir ölüm.

Kitabın finalindeki şu satırların düşündüreceği başka ne var? "En ön sırada oturan ve yaklaşan kamyonların ışığına kitaptan fışkıran inanılmaz ışığa kamaşan gözlerle, hayretle, korkuyla bakar gibi bakan ben ise, hemen yeni bir dünyaya geçecektim." Bu "yeni dünya" bütün dinlerde, ama özellikle islamiyette sık sık dile getirilen "öteki dünyadır". Ölümdür.

"Hüzün" ve "Acı" Satılıyor, Yok mu Alan?

Orhan Pamuk'la yapılan söyleşilerde, çoğunlukla, "hüznün, kırık kalplerin, doğuda, Kürt illerinde yaşayan insanların, ikinci sınıf vatandaşların dünyası üzerine kurgulanan yeni hayatın" sözü edildi. Bizi, bu nesnenin "ölüm, kaza, kader" gibi olguların arasından sızan ve hatta bunların önüne geçen gündelik yaşamın ilişkilerine, "aşka ve politikaya" ilişkin problemler çözmeye götüreceğine inandırmaya çalıştılar. Kitapta bu türden kavramlara değinildiğini söyleyebiliriz elbette. Ama bu kavramların, dünyanın gerçekliği içinde işlendiğini, insanların zihninde yeni bir ufuk açacak biçimde ele alındığını, hüznün insanın yaratıcı zekasıyla birleştiğinde değiştirici bir özellik kazanma şansına sahip olduğunu ve insanı insan yapanın değiştirici eylemi olduğunun söylendiğini görmek kesinlikle olanaksızdır.

Roman, (bu kavramı bu kitap için kullanmanın dünyanın güzel roman yaratıcılarına saygısızlık olacağı endişesini taşıdığımı belirtmeliyim. Ama ve ne yazık ki edebiyat türleri arasında bu kategoriye koyuluyor ve ben de mecburen kullanıyorum) göçmüş bir zihnin, kendi yarattığı acılı bir dünya içinde didinmesinden oluşuyor. Ve yeni bir hayat tezi olarak ölümü öneriyor. Ölüme giden yol üzerinde kurulan ilişki biçimleri, yaşamı oluşturan bütün öteki ilişki biçimlerinden daha renkli, daha canlı bir öz ve biçim kazanıyor. Mazoşizm övgüsü yapan üçüncü sınıf bir yapıt var önümüzde.

Neresini Tutsan Sökülüyor, Neresinden Tutsan Dökülüyor

"Okuduğu kitabın ışığını, bütün bedeni ve ruhuyla" algılamış olan kahraman, orada önerilen yeni hayatı bulmak için otobüslere biniyor, otobüslerden iniyor, sayısız kaza yaşıyor. "Her otobüste, televizyon ve video, şöfor mahallinin üstünde duruyor" ve kitabın yarısından fazlası bu tekrarlarla doluyor. Yüzlerce tekrar.... Mezbaha biçimine sokulmuş bir yaşamın yüzlerce kez yeniden üretildiği renklilik?!..

Yalnızca bundan ibaret değil. Dahası var. Mekan ve zaman kavramları sürekli birbirine karışıyor. "Bir şairin sezgisini kullanma cüretini" gösterdiğini ileri süren O. Pamuk'un bu son "harikasında" hiçbir sayfanın bir öncekiyle mantıklı bir ilişkisi yok; romanın kurgusunda mekan, zaman ve yaşamsal mantık arasında bir ilişki ve bütünlük kaygısı gözetilmemiş. Okuyunca insan, sık sık şunu söylemek zorunda kalıyor: "Bunların ne anlamı var?" Ve yine bütün bu kitchten duyduğu tiksintiyle: "Bu anlamsızlığa tahammül edemiyorum" dememek elde değil.

Gericiliğin ve Gündemsizliğin Gündemi

Bugün Orhan Pamuk'u ve temsil ettiği anlayışı

özetlemek gerekirse söylenebilecek olan şudur: Pamuk, "Yeni Dünya Düzeni" denilen karabasanın, "yükselen değerler" diye sunduğu gericiliğin medyatik temsilcilerinden biridir. Bunun pek çok kanıtı var. Ama asıl olarak, kendi alanında üstlendiği görevde, bilinç bulandırmakta ustalaşmış olduğunu söylemek hiçbir bakımdan abartı olmayacaktır.

Yeni Hayat Türkiye'de yükselen gericiliğin edebiyat alanında geldiği noktayı anlamak bakımından değil yalnızca, ama aynı zamanda bu ürünle gündemin üst sıralarına yükselen yazarının mevcut sistem için ne denli önemli işlevler görebildiğini göstermek bakımdan önemli bir olgudur.

Bir yandan **Yeni Hayat**'ta idealizmin övgüsü yapılıyor, öte yandan Doğu Perinçek'in yazısının altına imza atılarak hapisaneye girmek "tehlikesiyle" demokrasi "savunuculuğu yapılıyor"; ve DEP'li milletvekillerinin mahkemelerinde boy gösteriliyor. Ve ne yazık ki bu bütün bunlar, Pamuk'un ne denli güçlü bir demokrasi savunucusu olduğu gibi bir yanılsamayı güçlendirdi. Oysa Doğu Perinçek'in yazısının altına imza atmanın ve hapisaneye girme isteğinin, demokrasi için bir eylem olup olmadığı tartışma götürür bir durum olduğu gibi, **Yeni Hayat**'ta ikinci sınıf vatandaş olarak nitelendirilen **Kürt halkına ölümü ve acı çekmeyi yeni bir yaşam olarak öneren birisinin DEP milletvekillerinin davasında gözlemci olmasının demokrasi için mücadelenin bir parçası sayılması hayli su götürür bir durumdur.** Bütün bunlar, Türkiye'de başka pek çok alanlarda olduğu gibi gericiliğin gündem oluşturmaktaki yeteneğinin de bir göstergesidir aynı zamanda.

Esrarını Mesnevi'den... Bu Kitabı Kimden?

"Kitabın söylediği bir cümleyi deftere yazdıktan sonra, öteki cümleye geçiyor, (dilin kullanılışına dikkat... T.T) o cümleyi de bir öncekinden sonra yazıyordum. Kitap bir paragraf başı yaptığında, ben de yeni bir paragrafa başladım ve bir süre sonra o paragrafın sözlerini defterime olduğu gibi yazmış olduğumu da gördüm. Böylece bir paragrafı, ardından diğerini yazarak kitabın bana söylediği şeyleri yeniden yeniden canlandırdım. Bir süre sonra başımı yazdığım sayfalardan kaldırdım ve bir kitaba, bir de deftere baktım. Deftere ben yazmıştım ama yazdıklarım kitapta yazılanlarınaynısıydı."

Bu söylem, Orhan Pamuk'un yaptığı her çalıntı için bulduğu yöntemlerden yalnızca biri. Kara Kitap'ta da yaptığı çalıntıları, Şeyh Galib'in şu dizeleriyle aklama yoluna gidiyordu:

"Esrarımı Mesnevi'den aldım

Çaldım veli miri malın çaldım." Yani kısaca, Kitabımı esrarengiz kılan, şaşırtıcı hale getiren ögeleri Mesnevi'den aldım; ama çaldıysam da devlet malı çaldım diyordu.

Cevdet Bey Ve Oğulları'nı **Buddenbrook Ailesi** ve **Anna Karanina**'dan, **Kara Kitap**'ı islam eserlerinde ve çeşitli ansiklopedilerden apararak yazdığı biliniyor Orhan Pamuk'un. Bu yazım tarzına "kolaj roman" deniyor. Peki ama etrafında daha okunmadan bu kadar şaşaa kopartılan **Yeni Hayat**'ı kimden aldı?

Şimdi yanıtlanması gereken soru bu.

PENCERE

pencereyi açtım yavaş yavaş ciğerlerime
sinsin sonsuzluk
savaş arabalarına koşulan atlar gibi
terli ve telaşlı
avuçladım ilkçağ insanının rüyasını
alnımı demir parmaklıklara dayayıp
"merhaba" dedim
anu'nun* dizlerine başını koymuş
sütliman derin ve ince uyuyan karanlığa
duvarların ötesinde çiçek azan yıldızlar da
olmasa
güneş bir daha doğmaz sanacaktım
ve başımı gökyüzüne kaldırıp
yeraltı ırmaklarının uğultusunu duydum
dedim ki acaba bu sayısız yıldızların
birinden daha
kirlenmemiş bir kent, bir ev, bir bahçe
ve bahçede ilkyaza hazırlanan bir erik ağacı
bulunur mu
dostlar yüreklerindeki mağaraların eşiğine
yarına yelken açan gemiler çizer mi
kadınların göğüslerinde atom güllelerinden
beter
dinmez bir fırtına gibi eser mi aşk
ya mapushane... mapushane, mapushanede
bir adam
böyle benim gibi
düşleriyle okşuyor mudur ki geceyi

Ali BİÇER

*anu, sümerlerde gök tanrısı

* Bu yazı daha önce **Bu Kimin Hayatı?** başlığıyla haftalık **GERÇEK** dergisinde (Kasım 1994, Sayı 32, s.60-61) yayınlandı. Yazının yayınlandığı günlerde, burjuva medya ve solcuyum diyen kimi yayın organlarında Orhan Pamuk övgülere boğulmaya devam ediyordu. Aynı günlerde, İstanbul'da TÜYAP Kitap Fuarı'nın debdebesi vardı. Cengiz Gündoğdu, kitap fuarının o yoğun trafiği içinde yazıyı okuduktan sonra, "Ya İnsancıl dergisinde, bu yazıyı aynen yayınlayacağım ya da sen bu yazıyı geliştirerek İnsancıl için yeni bir yazı yazacaksın" dedi. Gündoğdu'nun hatırını kırmak hiçbir zaman mümkün olmadığı için, böyle bir yazı hazırlamayı kabul ettim. Bununla birlikte, eğer şu ana kadar, Orhan Pamuk'un **Yeni Hayat**'ı üzerine bu yazıdan daha kapsamlı bir eleştiri çıksaydı, ben yazmaktan feragat edecektim. Ama madem kimse yazmıyordu o halde iş başa düşmüştü.

Roman Eleştirisini Açıklaştıralım, Canlandıralım- 2

Hayali Kimliklerin Çağrısız Yazıcısı

Mustafa Bayram MISIR

Roman eleştirisini açıklaştırma ve canlandırma hedefi güden bölümümüzde bu sayı Mustafa Bayram Mısır, Kaan Arslanoğlu, Öner Yağcı'nın ve Güngör Gençay'ın yazılarına yer veriyoruz.

Girlş

Kaan Arslanoğlu'nun romanlarını her seferinde coşkuyla okumaya başlamama rağmen, çok değil, bir iki sayfa sonra, bu coşku yerini hüzne, romanın ortalarına doğru, hüzün eleştirel bir gözleme, romanın sonunda da bu eleştirel gözlem bir şeyler eksik yargısına vardı. Gerekçelerini açığa çıkarmak için (belki de "bizim yazarımız" kategorisinin bende yarattığı hareketsizlik yüzünden) bir çaba göstermedim. Kaan Arslanoğlu'nun **İnsancıl**'ın Kasım '94 sayısında yaptığı "eleştiriyi açıklaştıralım" çağrısı beni bu eksikliği araştırmaya ve tanımlamaya yöneltti. Oturdum, daha önce okumadığım **Kimlik**'i ve ikinci kez **Çağrısız Hayalim**'i okudum. (**Devrimciler**'i bu çalışmanın konusu yapmadım.)

Bu girişle utangaç bir eleştirinin meşruiyetini üretmeye değil, bizim tarafta olan yazarların dikkatlerini çekmeye çalışıyorum. Çünkü, eleştiri bana göre hiç utangaç değil; üstelik yalnız Kaan Arslanoğlu'nun değil, ülkemizdeki (benim bilgim dahilinde olan) eleştirel ya da toplumcu gerçekçi yazarların barındırdığı (taşıdığı) eksiklikleri ortaya seriyor. Elbette bunu bir dergi yazısının bütünüyle yapabileceği gibi bir iddia ortaya atmıyorum, ancak eksiklik diye adlandırdığım sorunsalı çerçevelemek için epeyce malzeme sunduğumu düşünüyorum.

Arslanoğlu'nun Romancılığının Temel Özellikleri

"Gerçekçilik romanın özünde bulunduğundan, olağanüstü konuları içeren romanlar bile, konularını gündelik hayattan almışlardır." (Adorno, **Denemeler Seçkisi,** Gürsel Aytaç, s.74) Bütün romanların olduğu gibi Arslanoğlu'nun romanlarının da en tipik özelliği budur. Ancak, Arslanoğlu'ndaki gerçeklik, şu ya da bu oranda kendi hayatına ilintilenen, belki birebir kendisinin yaşamadığı ancak farkına varmak denebilecek tarzda kendi bilincinde somutladığı gerçekliktir. Burada sözkonusu olan gerçekçi bir kurgu (yani olabilirliklerin mantıklı bir dizgesi) değil, düpedüz somut gerçekliktir, ama nesnel değil: Kaan Arslanoğlu'nun farkına vararak ürettiği somut gerçeklik. Bunun bir diğer tipik örneği olarak A. Kadir Konuk'un **Sıcak Bir Günün Şafağında** adlı Tariş Direnişi'ni anlatan romanı verilebilir. A. Kadir Konuk, yaşayarak ilintilendiği bir gerçekliği daha sonra, kendi siyasal, teorik ve hatta örgütsel farkındalığına dayanarak bozmuş, bu farkındalık temelinde ürettiği (kendisi için) bir somutluk olarak, romanda yeniden üretmiştir. Yani, A. Kadir Konuk'a sorarsanız, romanının Tariş Direnişi ile pek bir ilgisi yoktur.

Arslanoğlu, meslek yaşamının içinde, kendisi psikiatristtir, hergün yeniden ürettiği gerçekliği, artık 'seksen öncesi' diye kodlanan sosyalist hareketin yaşanmışlığıyla ilintilendirmekte; bu ilintilendirme, bilinç süreçlerinde somut gerçeklik halini almakta (sanırım, seksen öncesiyle bugün üzerinden hesaplaşma kaygısının bunda rolü var) bu somut gerçeklik, romanlaştırılmaktadır. Yani orta yerde kurgu yoktur, yaşanmışlık vardır. Yaşanmışlık roman için çok fazla malzeme sağlar ama roman sadece yaşanmışlığın yeniden üretimine indirgenirse eksik kalır.

Eksik kalır, çünkü, sanat eserinin imlediği gerçeklik, yazarının kodladığı ve işin kötüsü yalnızca onun deşifre edebileceği kapalı bir ideolojik önermeyi besler. Örneğin, A. Kadir Konuk romanları parti kültürünün önermelerine kapanırken (bu önermeler az çok bilindiği için deşifrasyonu okurca görece kolay gerçekleştirildi); Arslanoğlu'nun romanları "genetikçi düşünür"ün (Arslanoğlu kendisini böyle tanımlamaktadır) önermelerine kapanır. Çünkü, imlenen (işaretlenen) gerçeklik, tarih-toplumsal bir gerçeklik değil; yazarın düşünsel süreçlerinde ürettiği somut gerçekliktir. Örneğin, **Kimlik** adlı romanın kahramanı Necati, yabancılaşmayı "akıl hastahanesine" dek uzanan bir süreç olarak yaşar. Ancak yazar yabancılaşmayı açığa çıkaran gerçekliği değil, Necati'nin gerçekliğini öne çıkarır.

Bir romancı kendi zihninde ürettiği somut gerçekliği yazarak ilerici bir işlev görebilir mi? Bunun için yazarın romanında eleştirel bir bilinci (izlediği), kendi somut gerçekliği içinde ya da ona karşı geliştirmesi gerekir. Eleştirel izleğin varlığı koşulunda zaten romancının yaptığı kurgu olacağı için kendisine karşı bir somut gerçeklikten sözedilemez. Burada, zihinde üretilen somut gerçeklik, kurgu değildir, bireysel algılama tarzıdır. Dolayısıyla işçi sınıfının toplumsal bilinciyle belirlenmiş olmadığı (ya da ona mesafeli olduğu, "onun da farkında" olduğu) için egemen toplumsal bilinç biçimleri tarafından kapsanır. Arslanoğlu'nun romanlarında bu kapsanmanın psikoloji eliyle gerçekleştiği görülür. **Kimlik**'in ve

Çağrısız Hayallm'in temel tipleri birer "akıl hastası"dır. İkisi de eski devrimcidir ve seksen sonrası akıl hastalığına tutulurlar. **Kimlik**'in kahramanı Necati, sisteme entegre olmak üzereyken, **Çağrısız Hayallm**'in kahramanı Ercan, sevgilisine kavuşamadığı için aynı derde düşerler. Daha sonra uzunca inceleyeceğimiz bu tipler, her iki romanda da, psikoloji tarafından yenilmişlerdir, onlara "akıl doktorları" sağlıklarını iade eder ve böylece kurtulurlar. Gerçi yazar için burada üretilen gerçeklik "genetikçi düşünürün" tezlerini onamaya yöneliktir (ve muhaliftir) ama yazarın iyiniyetine rağmen aynı gerçekliğin sistemin hakikatlerini yeniden ürettiği görülür.

Kendi önermelerine kapanan romanlar yazan Arslanoğlu'nun siyasal bir toplumsal devrim hareketi olarak işçi sınıfı hareketinin önermeleriyle doğrulayıcı bir ilişki kurmadığı görülür. Gerçi, kendi önermelerinin taşıdığı muhalif dinamik dolayısıyla yer yer işçi sınıfı hareketinin önermeleriyle çakıştığı görülürse de, bu henüz bir "çağrı" netliğine ulaşmaz. **Kimlik**'te görülen tek devrimci işçi kahraman Camiyle buluşturulur (Raif). Arslanoğlu romanlarında hayali kimlikler olarak yeniden ürettiği somut gerçekliğini herhangi bir sınıfın eylemli çağrısının değiştirebileceğini düşünmediği izlenimine yolaçar.

İki Hayali Kimlik: Necati ve Ercan.

İlk bölümde ısrarla vurguladığım gibi, Arslanoğlu'nun romanları Arslanoğlu'nun somutunun (teorik, pratik somut) yeniden üretimidir. Bunu roman kahramanlarını inceleyeceğim bu bölümde biraz daha açabilmeyi umuyorum. Bilim insanı ile sanatçı arasında bir benzetme yapacak olursak, sorunu daha iyi ortaya koyabiliriz sanıyorum. Bilim insanı, eğilimlerini (yasalarını) açığa çıkardığı nesnel gerçeklik karşısında öznelliğini (kendiliğinden olarak) yitirir, yani tarafsızlaşır. Bu tarafsızlaşma sınıflara karşı değil, üzerine eğildiği nesnel gerçekliğe karşıdır. Bu, tarihbilimler (insanbilimler) için de geçerlidir. Sanat da, kanımca, bir bilgi üretim tarzı olarak, bir insanbilimdir. Dolayısıyla, eninde sonunda bir gerçekliği ele veren sanatçı, kendi somut gerçekliğini değilde yaşantının kendisini (nesnel gerçekliği) ele vermek istiyorsa, nesnesine (yaşantıya) karşı tarafsızlaşmalıdır. Yaşantıya karşı tarafsızlaşmak ise insanbilimlerde ilerici sınıfın yani işçi sınıfının ideolojik süzgecini öngerektirir.

Necati, Arslanoğlu gibi doktordur. Roman Necati'nin anlatıcıyla tesadüf denilen bir tarzda karşılaşmasıyla açılır. (Elbette ortada bir tesadüf yok, bir olabilirlik var.) Arslanoğlu **Çağrısız Hayallm**'de de başlarken anlatıcıyı romanın içine sokar. İlk bölümlerde görülen bu iç anlatıcı, sonra bir üst anlatıcı halini alır, bütün roman boyunca görünmez, romanın sonunda açığa çıkarak bir tür "mutlu son" muştular. Arslanoğlu'nun iç anlatıcı olarak romanın başı ve sonunda görünürken, ortalarında üst (dış) anlatıcı halini alması bana romanını tarafsızlaştırma kaygısı gibi göründü. Bunun roman tekniği açısından pek başarılı bir manevra olmadığını belirtmem gerekiyor.

Necati tıp fakültesini bitirmiştir ve mecburi hizmetine başlayacaktır. Roman "akıl hastahanesinde" biten mecburi hizmet serüvenini, yabancılaşma ekseninde ortaya serer. Aslında, Arslanoğlu bir insanın nasıl delirebileceğinin öyküsünü anlatır ya da bir delinin tarih öncesini kuruyor gibidir. Necati'nin "akıl hastası" olma sürecini belirleyen temel öğe Necati'nin kimliksizliğidir. Necati bir kimlik yani kişilik sahibi olmak istemekte, bunun için modeller aramakta ancak bir türlü bulamamaktadır. Sonunda delirir. Romanın temel izleğinin bu olması, romanın temel önermelerinin de bu olduğu anlamına gelmez. Bir başka izleğin öne çıkmasıyla roman bu gerilimi hiç taşımıyormuş gibi okunur. Necati'nin seksen öncesinin devrimciliğini solumuş olması dolayısıyla "yabancılaşmaya delirerek direnmesi" olgusu öne çıkarak ilk izleği geri plana iter. Tam da öne çıkan bu ikinci nokta yüzünden Arslanoğlu'nun romanı eksik kalır.

Nasıl? Bir, seksen öncesi sol tek kelimeyle kötüdür. İki, seksen öncesinden seksen sonrasına aktarılan hiçbir gelenek yoktur. Üç, bütün mesele kişilik meselesidir. Bu önermeler romanda öne çıkarlar. İlk iki önermeden başlayalım. Seksen öncesi sol Necati için eski arkadaşlarında, birincil arkadaş çevresi ve örgütündeki ileri kadrolarda, yazarın haklı deyişiyle şeflerde, somut olarak Tuncer'de ve çalıştığı ilin eski devrimci işçi önderi olan Raif'te somutlanmaktadır. Devrimci şef, Tuncer, romandan öğrendiğimize göre cezaevinden çıktıktan sonra çoluk çocuğa karışır ve pışırıklaşır: "Ya Tuncer gibi biri? Mitinglerde iki adamın omuzlarında yükseldi mi binlerce yürek sus pus olurdu. Derneklerde salondan içeriye girdi mi, Tuncer geldi, denilirdi. Eylemlerde yüzü görüldü mü, yaşasın o burada diye sevinilirdi. Şimdi züppe şefinden fırça yemekten korkan boynu kıravatlı bir mıymıntı oluvermişti. Üstelik geçmiş günleri anıp, vah çeken bir hali de yoktu. Duydukları yanlış değilse, eski çizgimiz esasta doğruydu, diyordu, o kadar. Bu bir erdemse büyük bir erdemdi, müthiş bir bilgelikti. Ne biçim bilgelikse." (**Kimlik,** s.92) Raif'se camiye gidip gelmeye başlar. (s.63) Arslanoğlu Necati'nin Raif'le çelişkisini romanın başında kurar. Necati, Raif'in eşine hayranlık duyar. (s.20) Ama onun Raif'in eşi olduğunu çok sonra öğrenir. Raif öldürülünce de sırf eşi yüzünden taziyeye gider. (s.111) Raif için düşündükleri ise şunlar: "On yıl önce olsaydı,...de sefalete katlanmak, işçi Raif'le dernekte buluşmak, çöp kokan sokaklarda ter kokan proleterlerle omuz omuza yürümek, gelecek günleri düşlemek tatmin edecekti belki benliğini. Şu anda çok farklı şeyler düşlüyordu." (s.79) İlginç bulduğu (s.55) Raif'in ölümü üzerine de, herkes ölüyor diye düşünüyor Necati. (s.99-100) Bütün bunlar yazarın da bu bakışı onayladığı anlamına gelmiyor. Romanın mutlu sonunda, yazar, Necati'yi bir görüşte "vurulduğu" Raif'in karısına kavuşturuyor. Olumsuzlama buradan çıkıyor. Raif, romanın başından beri bu kadına layık görülmez. Devrimci işçi önderi olması dolayısıyla kadını (daha lise talebesiyken) etkileyerek "tavladığı" hissi uyandırılır. (s.55) Arslanoğlu, kanımca, Raif'in karısıyla mutlu sona taşıyarak Necati'yi olumlamaktadır. Çünkü, Necati, "Genetik," diye düşünür "herşeyin başı temeli, genetik yapı..." (s.70) Bir de Necati'nin eski sıkı dostlarından Şükrü var. Zengin oluyor ve karşılaştıklarında Necati'ye şu öğüdü veriyor: "Ağabey yapıma uygun dedin ya, sorunun özü burada yatıyor. Bana göre insanlar hasletli olmayı ilk yaşlarda tercih ettikleri için hasletli olmuyorlar. Bir yatkınlık sorunu bu. Kabiliyet sorunu. Yeteneği olan uygun fırsat bulduğun-

da nasıl iyi bir şarkıcı olur, bu da öyle bir şey. Üstün nitelikli dediğin insanlar üstün nitelikli olmak için büyük özveriler göstermiyorlar. Öylesi kolaylarına geliyor. Öyle davranmak kişiliklerinin genel çizgisine uygun düşüyor./.Erdemli olmak, huzurlu, dingin olmak, tüm bunlar doğuştan yetenek işi." (s.84-85) Genetikçi düşünür Arslanoğlu'nun **Yanılmanın Gerçekliği** adlı kitaplaşan makale dizisi bütünüyle zengin Şükrü'nün söylevini kanıtlamaya yöneliktir. Canalıcı bölümlerinden birini aktarıyorum: "Üzerinde pek çok tartışma yapılsa da Stalinizm de, Titoculuk, Kruşçevcilik de, Mao'nun Kültür Devrimi de reel sosyalizmi kurma ve koruma doğrultusunda yapılmış denemelerdir. Hemen her yol denenmiştir ama başarılı olunamamıştır. Çünkü yığınlar ileri ideallere karşı direnmiştir. Ama bu, ileri ideallerden hiçbir zaman vazgeçmeyecek olan azınlığın yeniden ve yeniden insanı değiştirme uğraşına girişmesini engellememiştir ve engellemeyecektir. Çünkü bu saptama felsefi olduğu kadar psikolojik bir gerçekliktir. Çünkü o da ilericilerin değişmeyecek ve kaybolmayacak kişilik özelliklerinin doğal sonucudur. Ayrıca sınıfsız toplum ideali gerçekleşse bile insanlar arasındaki mücadele son bulmayacaktır. O zaman da durumu korumak isteyen çoğunlukla değiştirmek isteyen azınlık her alanda çatışmaya devam edecektir." (**İnsancıl,** sayı 47, s.6) Görüldüğü gibi Arslanoğlu sınıfsız toplum idealini gerçekleşebilir bulmamakta, bunun nedenini de psikolojik gerçekliğe bağlamaktadır. Belki de bu yüzden Arslanoğlu'nun romanları deliler üzerinedir ama üretilen ve onanan gerçekliğin ve önermelerin yalnızca Arslanoğlu'nun olduğu apaçıktır. Arslanoğlu kendi önermeleri ile zengin Şükrü'nün önermeleri arasında paralellik kurarak, belki de bir küçük burjuvanın dramı olarak düşündüğü romanını devrimcilerin trajedisine döndürmektedir.

Aynı trajedi, **Çağrısız Hayalim**'de de sürer. Roman kahramanı Ercan, seksen sonrasında mülteci olmuş bir devrimcidir. Olaylar bir yaz evinde, yağmurlu bir günde başlar. Ercan, üniversite yıllarında birlikte oldukları (delirecek kadar sevdiği) Esma'nın hasta olduğunu (kanser, s.23) ve tedavi için gerekli masrafları karşılayamadığını düşünmektedir. Ona yardımcı olmak için (para bulmak, s.23) yurtiçine döner. Kendisine yardımcı olması içinde çocukluk arkadaşı ve eski yoldaşı Ayhan'ı bulur. Roman ilerledikçe Ayhan'ın da bir dönem Esma'ya ilgi duyduğunu öğrenmiş oluyoruz. Birlikte parayı (Ercan, bir miktar parayı seksenin hemen sonrasında gömmüştür, s.23) aramaya koyulurlar. Bu yolculukta "akıl hastahanesinde" sonlanır. Ne Sema hastadır, ne de gömülü bir para vardır: Ercan, delidir.

Ayhan yer yer iç anlatıcı olarak görülür romanda. Ercan'ın bilinçakışı kullanılır. **Çağrısız Hayalim**'de daha çarpıcı bir kurgu yapmak istiyor Arslanoğlu. Kanımca bunu başarıyor da. Romanın omurgasını Lermontov'un bir şiiriyle kuruyor. (Hançer, Behramoğlu çevirisi, Adam Yay.) Bütün bunlar, Arslanoğlu'nun önermelerini doğrulamaya yararlar. Eleştirel izleği sürdürürsek; Ercan, bir polisi vurur, işkenceciyi... Bu, sokaktaki kadına "Allah sonunu hayır etsin. Yine başladılar." (s.123) dedirten bir olaydır. Ancak, tamamen "tesadüf"tür. Ercan bu eylemi planlamış değildir, delirme sürecinde ağzından çıkanı kulağı duymamış (s.110), Kazlıçeşme yerine (s.120) Kocamustafapaşa'ya (s.110) gitmiş, kendisini arayan polisle karşılaşmış ve polisin elinden silahını alarak onu vurmuştur.

Benzerleriyle kıyaslandığında böyle bir eylemin "tesadüf" olarak kurgulanması, kanımca çok belirgin olmasa da seksen öncesine duyulan rahatsızlık ile ilgilidir. Romanda seksen öncesi devrimciliği Ayhan, Ercan ve Esma'yla temsil edilmektedir. Ayhan okulunu bitirmiş, iş güç sahibi olmuştur. Ercan, mültecileşmiş bir delidir. Esma ise evlenmiş çoluk çocuğa karışmıştır. Romanın sonu bir mutlu sondur. Ercan, "akıl hastahanesinde" tedavi edilir. Polisler farkına varmadan yurtdışına gider. (s.163) Esma da peşinden. (s.163) Hatta, gerçek mi düş mü belli olmayan Ayhan'ın son anlatısında, Ercan'la Esma olayların başladığı Ayhan'ın yazlıkevinde birlikte denize girerler. (s.165) Tedavi olmuş Ercan, genetikçi düşünürün tezini yineler: "İnsanın doğası bizim isteklerimize engel." (s.159)der. Roman, Arslanoğlu'nun önermelerinin üzerine kapanır.

Necati ve Ercan, adı geçen romanlarda ikili kimlikler olarak yeralırlar. İlki "akıl hastası" olan Necati ve Ercan'dır ki, bunlar anlatılır. İkincisi, sağlıklı, aklıbaşında Necati ve Ercan'dır ki, bunlar yalnızca "mutlu son" olarak muştulanırlar. Akıl hastası olan Necati ve Ercan, açık hayali kimliklerdir. Elbette Arslanoğlu'nun deliliğin romanını yazmak istediği söylenebilir. Arslanoğlu bunu belli oranlarda gerçekleştiriyor. Ancak, romanını yazdığı yaşantıya tarafsızlaşmadığı için, ortaya konan gerçeklik Arslanoğlu'nun somutunu aşamamakta, üretilen Necati ve Ercan ayrıca deliliğin belirsizliğiyle de (delilik bir iktidar halkasıdır, vs.) belirlendikleri için iyice belirsizleşmiş hayali kimlikler olarak kalmaktadırlar.

Eksik Gerçekleşen Kopuşun Niteliği

Arslanoğlu'nun kopuşu sınıfsal bir kopuştan çok, yer yer onunla çakışan bireysel (marjinal) bir kopuşa tekabül eder. Arslanoğlu, romanında kendi somutunda ürettiği sistemle çelişki alanlarını yansıtır. Örneğin Necati, kız arkadaşının çantasını taşımayı bonkörlük olarak görür. (Kimlik, s.72) Bu, erkek egemen anlayıştan eksikli bir kopuşun görünümüdür. Yine, kapitalizm olumsuzlanırken, onun üzerinden seksen öncesi yani geleneksel sol olumsuzlanır. Bence de seksen öncesi ile hesaplaşılmalıdır, ancak bu aşma temelinde olmalıdır. **Kimlik**'te sonradan tüccar olan Şükrü'nün işlettiği örgüt kafeteryası alayı vardır. (s.81) Şükrü birtakım dolaplar çevirince, örgüt onu bu işten alır. Bu sefer de kafeterya batar. Yani tüccar adam devrimciyken de tüccardır. Zengin Şükrü'nün Arslanoğlu'yu doğrulayan söylevini daha önce aktarmıştım.

Benzer yaklaşımlar, **Çağrısız Hayalim**'de de görülür. Örneğin, ölüme "herkes ölüyor" felsefesiyle yaklaşılır. (s.123) Aynı yaklaşım **Kimlik**'te de var. (s.99-100) Polis korkusu da küçük burjuva haleti ruhiyesiyle işlenir. Her iki romanda da öne çıkan bu olgu, sistemi eleştirmeye hizmet ettiği kadar, muhalif hareketlerin kişiliksizliğini de ele vermektedir. Ercan, kendisini tanıyan bir polisi görür ve hemen "koltuğun içine çöker. Korkar." (**Çağrısız Hayalim,** s.66). Necati için de durum aynıdır: "Polisten korkuyordu en çok." (**Kimlik,** s. 108)

Bu ve benzeri örnekler çoğaltılabilir. Yine de işin kuramsal yanının daha önemli olduğunu düşünüyo-

rum. Zira, Arslanoğlu, bu yaşantıları aktarırken, benim atfettiğim niyeti taşımayabilir. Ancak, kendi somutunu yazdığı, nesnel gerçeklik dışına düştüğü için bu tür yorumlardan kaçamaz. Sadece itiraz edebilir. "Demokratik sanat, gerçek dünyayı hayatın sanatsal bireşiminin temeline koyarken, burjuva sanat, hayatın bireşimsel bir saptanışını elde etme çabalarını yabancılaşmış bireysel bilincin üstünde temellendirmektedir." (Aragon, Akt. Suchkov, Boris. Gerçekçiliğin Tarihi, s.223) Arslanoğlu'nun ısrarla vurguladığım hatası buradadır, hayatı yabancılaşmış bireysel bilinç üzerinden tanımaya çalışmaktadır. Oysa, "tarihi materyalizm, 'estetik olanı' daha genel bütünler olan 'faaliyet' ve 'toplumsal bilinç' karşısında bir türler bütünü olarak görür." (Sargut Şölçün, Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi, s.140)

Arslanoğlu romanlarının üzerine eğildiği yaşantı, çelişkileri de zenginliği içinde ele vermez. Örneğin, delilik süreci salt kahramanın kendisine karşı bir savaşım süreci olarak konur. Ancak, kişinin kendisine karşı açtığı savaş bile, toplumsal hayat içinde gerçekleşir.

Sonsöz Yerine

Arslanoğlu'nun romancılığı ilgiyle izlenmeyi hakediyor. Bu eleştiri, her ne kadar onun eksikliklerine vurgu yapıyorsa da, Arslanoğlu'nun romancılığının olumlu, yolaçıcı yanları da vardır. En azından "genetikçi düşünür" olarak Arslanoğlu'nun yararlanabileceğimiz ilginç görüşlerinin ortaya konulduğu iyi metinlerdir, sözkonusu olan... Arslanoğlu'nun özenli bir dili var. Sadece **Kimlik**'te bazı mantıksız söyleyişler dikkatimi çekti. Örneğin, "Yün çilesi, Marlboro poşetindeki atın tam boynunun üstünde, masada kıpırdanıyor; hayvan gırtlağındaki baskıdan kurtulmak istercesine burnunu ileri uzatıp duruyordu." (s.47) deniyor.

Arslanoğlu romancılığının geleceği hakkında kehanette bulunmak istemem. "İlericilik kavramı, toplumsal gelişmenin içinde önem kazanır ve her defasındaki somut tarihi ve toplumsal koşullara göre değerlendirilir. Yani ilericiliğin ölçütleri reel ve toplumsal bilinçten bağımsız, somut hayat pratiğinin içinde aranmalıdır." (Sargut Şölçün, agy, s.178) Bu gerçekten yola çıkarak, Arslanoğlu romancılığında salt muhalif kimliğinden kurtulmalı; toplumcu, gerçekçi, ilerici bir kanaldan, başlattığı kopuşu daha ileri bir düzeye sıçratma çabasına girmelidir, diye düşünüyorum.

Çünkü, hayat ağacı yeşildir dostum. (**Faust**/ Goethe)

Kaynakça

Arslanoğlu, Kaan. Kimlik, roman, Gölge yay, 1989

Arslanoğlu, Kaan. Çağrısız Hayalim, roman, İnsancıl yay, 1992

Aytaç, Gürsel, Denemeler Seçkisi, Gündoğan yay, 1990

Şölçün, Sargut. Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi, Dayanışma yay, 1982

YORDAM KİTAPLARI

Kemal Özer / Bütün Şiirleri dizisi:

1) GÜL YORDAMI, 60.000.- TL.
2) KAVGANIN YÜREĞİ, 40.000.- TL.
3) YAŞADIĞIMIZ GÜNLERİN ŞİİRLERİ, 40.000.- TL.
4) SEN DE KATILMALISIN YAŞAMI SAVUNMAYA
Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü, 40.000.- TL.
5) GECEYE KARŞI SÖYLENMİŞTİR, 40.000.- TL.
6) KİMLİKLERİNİZ LÜTFEN, 40.000.- TL.
Ö. F. Toprak Şiir Ödülü
7) ARAYA GİREN GÖRÜNTÜLER, 60.000.- TL.
8) SINIRLAMIYOR BENİ SEVDA, 40.000.- TL.
9) İNSAN YÜZÜNÜN TARİHİNDEN BİR CÜMLE
Yunus Nadi Şiir Ödülü, 40.000.- TL.
10) BİR ADI GURBET, 50.000.- TL.
F. O. Bayır Düşün ve Sanat Ödülü

Çeviri dizisi:

1) ZAMANIN SÖZÜ / Nicolas Dragos, 40.000.- TL.
2) ZAMBAK VE GÖLGE / F. G. Lorca, 40.000.- TL.
3) SEVDİĞİME SESLENİR GİBİ / Neruda, 60.000.- TL.
4) SUSKUN SESLER / Romen Kadın Ozanlar, 60.000.- TL.
5) GELİNCİKLERİN KURULTAYI / Ejler Bille, 40.000.- TL.

Kemal Özer / Deneme-Değerlendirme dizisi:

1) UMUT EDEBİYATI YEDİ CANLIDIR, 60.000.- TL.
2) ACI ŞÖLEN, 80.000.- TL.
3) GÜN OLUR SÖZE YAZILIR, 40.000.- TL.

Kemal Özer / Anı-Gez-Günlük dizisi:

1) DÜŞMANI KARDEŞ YAPMAK (gezi) 60.000.- TL.
2) TANIK GÜNLER 1 (günlük) 125.000.- TL.
3) TANIK GÜNLER 2 (günlük) 125.000.- TL.

Kemal Özer / Derleme dizisi:

1) ŞİİRLERLE İSTANBUL, 75.000.- TL.

Yordam Kitapları / İstanbul Evleri, 27/1 Bahçelievler-İstanbul Tel: (212) 502 16 90
Genel Dağıtım: Evrensel Basım Yayın, Tel: (212) 517 82 37 Fax: (212) 516 27 53
Ankara: İnsancıl Ankara Temsilciliği, Tel: (0312) 232 00 80
İzmir: Devinim Kitabevi, Tel: (232) 484 89 75

Roman Eleştirmenin Hüznü

Kaan ARSLANOĞLU

Ankara'ya gittiğimde Mustafa Bayram Mısır, ilk bölümde okuduğunuz yazıyı elime tutuşturdu. Yolda okudum. Biraz üzülmedim desem yalan olur, ama daha çok sevindim. Çünkü eleştiri düzeyli, nitelikli bir eleştiri; Mısır'dan umutluluğumuzun boş olmadığını gösteriyor. Mısır'ın belli yaklaşımlarını yanlış bulmakla birlikte yazının iyi bir yazı olduğunu düşünüyorum. Bazı kişilerle tartışmaya girmek istersiniz; karşınızdaki öyle mantıksız çıkarımlar yapmaya, öyle zavallı bir dil kullanmaya başlar ki, iletişim sağlayacak kavramlar yakalamaya çalışırken konunun özü unutulur gider. Mısır ile böyle olmayacak. **Roman Eleştirisini Açıklaştıralım** çağrımın yararlarını görmeye başlamamıza da sevindim. Artık Mısır'ın benim romanlarımla ilgili neler düşündüğünü biliyorum. O beni kendi çizgisine çekmeye çalışacak, ben de onu. Çizgiler netleşince bir noktada buluşma şansımız da doğuyor. Belirsiz çizgilerle ise ne ittifak yapabilirsiniz, ne de yanlışlara karşı mücadele edebilirsiniz.

İstanbul'da olmanın yararı... Mısır'ın yazısı dergide yayınlanırken aynı sayıda yanıtlama olanağım var. Fakat yanıtı kısa tutacağım.

Mustafa, romanlarımı coşkuyla okumaya başladığını, fakat birkaç sayfa sonra coşkunun hüzne dönüştüğünü söylüyor. Farklı yerlerden gelerek benzer bir hüznü yaşıyoruz. Romanlarım gerçekten de bir hüznü yansıtıyor. İnsan arayan, ama bulamayan, insanlardan çok şey bekleyen, sonra da düş kırıklığı yaşayan bireylerin hüznünü. Kendi deneyimlerim, izlenimlerimle kaynaştı bu hüzünler; romanlarıma gölgesini düşürdü. Geçmişte pek çok kişiyle birlikte yürüdüm. Birçok arkadaşımın, yüzlerce, binlerce, hatta yüzbinlerce insanın dökülüşünü gördüm. Politik dönemde ilişkiler şimdiki gibi çok boyutlu değildi. Kendimden ve insanlardan beklediklerim de çok boyutlu değildi doğal olarak. Bir dönem o halimle umutlu ve mutluydum. Sanata yaklaşımım Mustafa'nınkinden de dar açılı ve kibirliydi. Sanatçı, şair, romancı mı, diyordum o zaman; mücadelenin gereklerini yerine getirmekten korkup üçüncü derece önemli işlerde avuntu arayan bir zavallı. Gerçekten acıyordum onlara. Sonra militan güçlerin teker teker ve yığınlar halinde alçalışına tanık oldum ve karamsarlığa yatkın kişiliğimin de etkisiyle umutlarımı kısıtladım. Benim için yeni bir dönem başladığında çevremdekilerden daha tehlikesiz, ama çok yönlü ortak duyarlılıklar bekledim. Ortak dünya görüşü, ortak yaşam biçimi, ortak yaşam beklentisi ve artık sanatla uğraşan bir insan olarak belli ortak estetik duyarlılıklar... Çok yönlü beklentiler düş kırıklıklarını da arttırdı. Belli bir dünya görüşünü paylaştığımı sandığım insanla aynı tür müzikten hoşlanmadığımı, müzik zevkimin uyuştuğu kişiyle yaşamdan beklentilerimin farklı olduğunu gördüm... Buna karşın insan arayışına devam ettim. Burada insafsızlık etme, derler adama. O arayış içinde pek çok değerli insanla karşılaştım, dost oldum. Fakat bizim umutlarımız, insandan beklentilerimiz başlangıçta çok fazlaydı. Bu nedenle karamsarlığı yenemedim. Romanlarım elbette ki böyle bir gerçekliği yansıtır. Kendi gerçekliğimi... İnsan arayışında belki pek de becerikli kabul edilmeyecek, ancak hiçbir zaman evinde oturangillerden de sayılmayacak bir kişi olarak bu gerçekliğin evrensel gerçeklikten pek de farklı olmadığını düşünmekteyim. Sol-devrimci çevrenin romanlarımı genelde beğenmediğini biliyorum. Hiçbir şey için kılını kıpırdatmayangillerden liberal ya da kendileri için solcu okumuşlarımız da çoğunlukla beğenmiyorlar. Hiç kimseye yaranamadığımın yıllardır farkındayım. İşin gerçeği yaranmak da istemiyorum. Mısır bazı şeyleri anlatmaya çalışıyor. Bunu bana değil okuyucuya anlatıyor tabii ki aslında. Şu var ki, nasıl yazarsam devrimci çevrelerin beğenisini kazanacağımı başından beri iyi biliyorum. Bilerek, isteyerek öyle yazmıyorum. Nasıl yazsam özverisiz okumuşlarımızın beğeneceği türden bir roman yaratacağımı da iyi biliyorum. Ancak onların beğenmesini de istemiyorum. Şu an için seslenebileceğim birkaç bin okuyucuyu hedefliyorum. Bir de orta vadede estetik duyarlılıklarını eğitip yönlendirebileceğimiz görece daha uzak ve daha geniş bir kesim var. (Bu anlamda Mısır'ın sözünü ettiği "seçici kitle"yi ben oluşmuş bir kitle olarak görmüyorum. O kitlenin nüveleri var. Bu ülkede "seçici kitle"yi biz yaratacağız.)

Mısır, toplumcu gerçekçilikten söz ediyor. Ona soruyorum: Ülkede gelişmiş, nitelikli bir işçi sınıfı hareketi var da ben mi görmüyorum, romanlarımda göstermiyorum. Böyle bir hareket olsaydı o zaten kendi edebiyatını, sanatını yaratırdı. İşçi hareketinin nitelik ve nicelik olarak ne durumda olduğunu Mısır bilmiyor mu? Biliyorsa benim toplumcu gerçekçilik adına yalan üretmemi mi öneriyor? 80 dönemi devrimci hareketini kötü gösteriyormuşum. İyiydi de ben mi kötü gösteriyorum? Tuttuğumuz futbol takımları sürekli hezimete uğruyor; (yeniliyor demiyorum, hezimete uğruyor) fakat birileri benden o takımların başarılı takımlar olduğunu yazmamı istiyor. Böyle yaparsam hiç riske girmeden popüler olma şansı da gösteriliyor bana. Öyle yaparsam kitaplarım beşinci baskı yapar, ödül alabilirim, bazı solculuk tüccarı müzisyenler gibi zengin bile olabilirim. Hayır! Ben bu takımlar içinde canla başla mücadele eden, belli bir nitelik düzeyi yakalamış insanlar bulunduğunu söylüyorum yalnızca. İyiyi kötüden ayırdetmezsem o insanlara haksızlık olur önce. Ayrıca beni romanda daha çok bu bireyler ilgilendiriyor. Sınıfın, sınıfların ne yaptığını bırakın Parti, ya da partiler izlesin. Konunun politikası, taktiği, sosyolojisi doğrudan benim işim değil. Benim işim genel gelişmelerin ve dar çevrelerin tek tek bireyleri, insanı nereye götürdüğünü incelemek,

bunu roman diliyle okuyucuya sunmak. Evet, birbirini inkar etmiyor ama beni sınıflardan çok bireyler ilgilendiriyor. Ben olumlu değerleri yüceltmeye çalışırım, ama propaganda uğruna gerçekliği çarpıtmam. Toplumcu gerçekçiliğe iddialı olmasam da yakınım, fakat toplumcu gerçekçilikten işçi dalkavukluğunu anlamam. Bugün işçiler direnişlerinde Ahmet Kaya dinliyorlar. Ben o direnişin romanını yazarsam Ahmet Kaya dinleyen işçinin bilinç düzeyini, örgütsel kavrayışını, disiplin anlayışını olduğu gibi yansıtırım. Bu da çoğu solcunun hoşuna gitmez. Olsun! Ben hoşa gitsin diye roman yazmıyorum.

Geçenlerde biri gelmiş, romanlarımdaki tiplerin neden hep olumsuz tipler olduğunu soruyor. Olumsuz olan sizsiniz dedim. Ben romanlarımda anlattığım o tipleri zorlanarak çıkardım. Romandaki gerçekliği yaşamdaki gerçekliği zorlayarak ürettim. Berbat müzikler dinleyeceksiniz, tapon filmleri alkışlayacaksınız, kitap okumayacak, düşünce üretmeyecek, kendi alanınızda sistemi zorlamayacaksınız, sonra da her romancıdan tüm solcular iyidir, şöyle yiğittir, böyle akıllıdır demesini bekleyeceksiniz. Başka bir biçimde yineliyorum: Keşke aydınların, solcuların dörtte biri romanlarımdaki en olumsuz olumlu kadar olabilseydi. O zaman ülkede pek çok şey değişirdi.

Kitap Fuarında Öner Yağcı'yı gördüm. Eleştirimi olgunlukla karşılamış. Bir kez daha okuduğumda dilini benim bile ağır bulduğum böyle bir eleştiriyi olgunlukla karşılamak basite alınacak bir şey değil. Bu tutum eleştiride iyi bir ortam yaratabileceğimiz yönündeki umutlarımı arttırdı. Yine de şunu söylemek istiyorum. Eleştirinin, dürüst ve gerçek eleştirinin doğasında var acımasızlık. Eleştiri yaşam gibi. Bazılarını yüceltir, bazılarını ezer geçer. Yine de insani ilişkileri bozmamalı. Şimdi bize gelen iki kitabı eleştirmeye geçebilirim.

Sonbahar Düşü

Sonbahar Düşü, Mustafa Suphi'nin ikinci romanı. (İlk romanı **Bir Yaşamın Güncesi** idi.) Bu kitap da Felis Yayınlarından çıkmış. Haziran 1994 baskısı, 117 sayfa.

Romanı size geçen ay aktardığım kategori dizgeme göre incelemeye başlıyorum. Önce romanın hangi amaçla yazıldığı, felsefesinin ne olduğu, hangi düşünceye hizmet ettiği sorularına yanıt aramaya çalışıyorum. Yazar kuşkusuz edebiyatı, romanı seviyor. Yaşadığı, düşlediği duyguları roman diliyle insanlara aktarmak, iyi bir ürün ortaya çıkarmak istiyor. Giriş bölümünde sözünü ettiğim gibi böyle bir iyi niyet sanatta tek başına nereye kadar götürebilir?.. Edebiyatı seven ve çok okuyan birkaç arkadaşım var. Değişik zamanlarda onlara roman yazmalarını ya da roman eleştirisi denemelerini önermiştim. Bilmek, duymak, düşünmek başka, yazmak başka demişlerdi; yani hepsi buna benzer şeyler ifade etmişlerdi. Elbette burada bir cesaretsizlik de söz konusu... İnsan ancak denedikçe, çalıştıkça, yazdıkça sınırlarının ayrımına varabilir. Ama söylenenlerde cesaretsizliğin yanında gerçek de var. Kişinin, diyelim Mustafa Suphi'nin duygusal yaşamı çok derinlikli ve zengin olabilir; ben onunla bu haliyle arkadaşlık, dostluk kurabilir, bundan da hoşnut kalabilirim. Ama roman başka şeydir. Kişinin iç zenginliği kağıda aktarıldıkça fakirleşebilir, bazen tersi de söz konusu olabilir.

Suphi'nin romanı bir adamın bir kadına aşkını anlatıyor baştan sona. Kitap, felsefi-politik bir hedef taşımıyor gibi. Bazı cümlelerden kahramanın eski bir devrimci olduğunu anlıyoruz. Ancak felsefi çizgisi belirsizmiş gibi görünen pek çok eser gibi bu roman da egemen ideolojinin izlerini derin derin taşıyor. Salt bir aşk romanının da felsefesi olmalı. Zaten her eserin felsefesi vardır, her insanın bir dünya görüşü, felsefesi olduğu gibi. Burada işlenen aşkın biraz okumuş yazmış sıradan bir insanın aşkından hiçbir farkı yok. Marksist-devrimci söylemi bilen, fakat onu özümsememiş, kültürel birikimin önemini bilir gibi gözüken ancak kültürel birikimi olmayan, erkek egemen ideolojik kafalı sıradan bir erkeğin sıradan bir aşkıdır anlatılan. "Kıskançlık ilkellik demiştin. Ama delicesine kıskanıyordum seni. Bilmem ama her ne kadar ilkellik dense de katılmıyorum ben bu düşünceye. İnsan sevdiğini kıskanır. Tabii kıskançlığı farklı boyutlara getirmemek gerekir. Kimileri bunu sahiplenme olarak da algılıyabiliyor... Hayır sahiplenme değil bu... Kıskançlık sevgisizliği getirir demiştin... Hiçbir şekilde kabul etmiyorum. Seven kıskanır. Domuzlar kıskanmazmış yalnızca." (s.85) Az sonra aynı kişi şunları söyler: "İşin ilginç yanı o kadar çok kadınla çıkmaya başlamıştım ki, bazen isimlerini bile karıştırdığım olurdu..." (s.86) Adamın sanata, yaşama bakışı derinliksiz, bilgisizdir. "Filmin bütün sahnelerinde refleksin hep aynıydı... Hiçbir tepkin yoktu. Dümdüz bakıyordun... (tepkisi yoksa refleksi nasıl oluyor, anlamadım. -benim notum-) Hoş bir filmdi aslında. Bu ülkenin en iyi oyuncuları ve en iyi filmlerinden biriydi. Yüksek bir tempo ve çok iyi bir performans çıkartılmış..." (s.84) "En büyük idealim iyi bir gazeteci olmaktı... Bunu başardım. Biliyorsun geçtiğimiz yıl en iyi gazeteci ödülünü verdiler bana. Bugün yüksek tirajlı bir gazetenin köşe yazarıyım artık." (s.104) Bu cümleyi de okuyunca kafam iyice karıştı. Mustafa Suphi bildiğim kadarıyla sanata ve yaşama böyle bakmaz. Bir filmde ülkenin 'en iyi' oyuncuları oynuyor diye izleyicilerin sandalyelerinde hoplayıp zıplamasını beklemez. Ödül alıp yüksek tirajlı gazetede yazmayı iyi gazeteciliğin ölçüsü olarak kabul etmez. Sanmak istiyorum ki Suphi, günümüzün 'başarılı' insanını ince ince hicvetmiş. Fakat o denli ince hicvetmiş ki, doğrusu ben roman kahramanı yüceltiliyor mu, yoksa eleştiriliyor mu, tam çıkaramadım.

Romanın gerçekliği nasıl gerçekliktir? Bir örnek vereyim: "İnsanların yağmurun altında ıslanmamak için sağa sola kaçışlarını ya da bir saçak altına gizlenişlerini izliyorum. Ne garip diyorum sonra. Doğanın bütün güzelliklerinden yararlanmak yerine kaçmayı bir saçak altına gizlenmeyi uygun buluyorlar. Böyle insanlar ne anlar aşktan. Sevgilinin dudaklarının terini öpmekten... Ne anlar sevişmekten. Şöyle bir geriye baktığımda ben de aynı bu insanlar gibi değil miydim. Ve aşk yasaklanmıştı bize "en devrimci" abilerimizce. Neden suçtu sevmek... her kadın "bacı" olduğu için mi? Bir kadının saçlarını okşamak, "dört nala sevişmek" neden yasaktı. Sevişmek ülke sorunlarını çözmeyi engelliyor muydu? Neden hala "en devrimciler" sevişmekten kaçınırlar." (s.55) Aktardığım gerçeklik sahte bir gerçekliktir. Yağmur bastırınca kaçmayıp ıslanmak doğanın güzelliklerinden yararlanmanın tek yolu değildir önce. Ayrıca bir

bölüm devrimciye geçmişte aşk yasaklanmışsa gerçekten; bu devrimciliğin değil köylü kafalılığın, tutuculuğun bir ürünüdür, gerçekte ise birçok devrimciye aşkı yasaklayan devrimci abilerin emirleri değil, baş kaşıyacak vakit bırakmayan mücadelenin sorunlarıdır. Fakat olgulara tersinden bakmak gerçekten ülke sorunlarının çözümüne engeldir.

Romanın dili özensiz. Yanlışlara, baştan savma cümlelere çok sık rastlıyoruz. "Bardağımı bir diklemeye bitiriyorum... Sınamadan çıktıktan sonra... Hep aynı kentde giderdim. Şimdi yine o kentde gitmeyi... Çıkıp gidiyorum o kentde..." Neden bu acele Mustafa Suphi? Karadenizliliğinden mi geliyor o tez canlılık? Bazısına yayınevi bir kitap ısmarlıyor, süre veriyor, zavallı yazar da pürtelaş, çala kalem romanı bitiriyor. Suphi'nin ise bildiğim kadarıyla böyle bir derdi yok. Öyleyse?...

Ben azmin başarıya götüreceğine inananlardanım. Suphi azmeder, çalışır, eleştirilere kulak verirse bir yerlere gelebilir. İyi bir ürün verebilmek, isteyen, çalışan herkese nasiptir.

Nereye Yüreğim

Nereye Yüreğim, Selma Fındıklı'nın ilk romanı. Ekim 1994 de Sel Yayıncılıktan çıktı. İnce yazılı 160 sayfa.

Romanda anlatılan olaylar Osmanlı'nın son dönemlerinden, Cumhuriyetin ilk dönemleri, İkinci Dünya Savaşı Öncesi- sırasına dek geniş bir zaman dilimi içine yayılmış. Baş kahraman Cihan, İstanbul'da bir şekercinin kızı. Annesinin ve teyzesinin isteği doğrultusunda kendisinden bir hayli yaşlı bir Bursalı zenginle evleniyor, baba evinden ve baba kentinden ayrılıyor. Evlilik hüsranla sonuçlanıyor ve İstanbul'a dönüyor birkaç yıl sonra. Daha sonra Bursa'dan tanıdığı doktor Kerim ile evleniyor. Roman, Dünya Savaşının bittiği günlerde başladığı gibi hüzünle bitiyor.

Anlatım bölüm bölüm daha çok Cihan'ın olmak üzere, Bursalı kocası, babası ve doktor Kerim'in ağzından. Yine başta Cihan olmak üzere tüm anlatıcıların iç dünyaları, beklentileri, açmazları, duyarlılıkları, mutsuzlukları başarıyla aktarılıyor okuyucuya. **Nereye Yüreğim,** bir hüzün romanı. Belli başlı dört karakter de o sisli hüzün havası içinde biraz bulanık ve iç bunaltıcı da görünseler, ayaklarının yere bastığını okuyucuya hissettirerek dolaşıyorlar roman içinde; kendi kişiliklerinin gerçekliği içinde duygulanıp düşünüyorlar.

Roman, geçmişte kalan yaşantıları, duyguları, geçmişin kendi içinde tutarlı, ustaca yaratılan atmosferi içinde bizlere duyumsatıyor. Kahramanlar dünya görüşleri, politik yönelimleri itibarıyla pek öyle aykırı insanlar değil. Zamanın toplumsal, politik olayları, eğilimleri yer yer fonda hissettiriliyor. Eser bu anlamda iddiasız ve iddiasızlığına sonuna dek sadık kalıyor.

Bizler (toplumcular) bir romandan bundan fazla şeyler de bekleriz. Fonda da olsa toplumsal mücadele içindeki daha tipik karakterlerin ve olayların seçimi, toplum içindeki ileri ve geri güçlerin ve bunların bireyler, bireysel yaşantılar üstündeki etkilerinin daha belirgin resmedilmesi. Ancak belli dönemlerde döneme özgü sıradanlık olaylar ve karakterler üstünde öyle etkili olur ki, öylesi dönemlerin ve öylesi dönemlerde belli çevrelerin anlatımında yukarıda ilkelere uymak romancı için zorlaşır. Kaldı ki birçok sanatçı (sanırım Selma Fındıklı da onlar içindedir) söz konusu ilkeleri benimsemez. Elbette bu durum eserin edebi düzeyini bana göre düşürür. Fakat yine de ürün açısından iş bitmiş değildir. O durumda romanda başka şeylere bakılır. Eser olumsuz, geri-gerici düşünceleri, duyguları, karakterleri mi ön plana çıkarıyor, olumsuzluğu mu yüceltiyor? Bugün Türkiye'de ilerici, çağdaş, hatta sosyalist olarak bilinen birçok yazar ürünleriyle olumsuz değerleri yüceltmektedir. Bu halleriyle onlar sistemi ve sistemin her türlü çirkinliğini estetize etme konumuna düşmektedirler. Selim İleri, Adalet Ağaoğlu, Oğuz Atay'ın yazdığı birçok romana eleştirimiz bu yöndedir. Selma Fındıklı hiç değilse bu ilk romanıyla olumsuzu yücelterek ürününü çirkinleştirmemiştir. Ama sistem içinde bir yer edinmek istiyorsa mıymıntı, yılışık, bulaşık tipleri anlatarak, bunların kepazeliklerini usta bir dille sevimli göstererek başarıya ulaşabilir.

Selma Fındıklı'nın dili özenli ve temizdir. (Orhan Pamuk'un komik kitabını okuduktan sonra bunu bana gönderilen her roman için iç rahatlığıyla söyleyebilirim. Fakat **Nereye Yüreğim**'i ondan önce okuduğumu belirtmeliyim.) Cümlelerin çoğunun devrik oluşu beni biraz rahatsız etti, çok değil. Ayrı kişilerin ağzından anlatım benim de denediğim bir şey. Romancı ayrı kişilerin ruh durumlarını bu yöntemle anlatmakta başarılı olmuş. Fakat ben, ayrı kişiler ağzından anlatırken ayrı kişilere özgü olarak dili de farklılaştırmayı düşünmüştüm. Bu başarılabilirse çok daha güzel olur. Fındıklı'nın böyle bir kaygısı olmuş mu bilmiyorum, ancak ayrı kişiler anlatırken romanında dil pek değişmiyor.

Nereye Yüreğim, sonuç olarak okunmaya değer bir roman. **İnsancıl**'da kitabını överek Fındıklı'ya iyilik mi kötülük mü yapıyoruz, bilemiyorum. Eğer bir kötülük görürse bundan sonraki romanlarında daha dikkatli olur, beğenmeyeceğimiz bir roman yazarak sistem içindeki şansını arttırabilir.

SÖYLE, NASIL?

Alnında gecelerin çığlığı
kendini göğe çizen bir kırlangıç gibi,
söyle, nasıl bir güçle başardın
acıları böylesine değiştirmeyi?

Çayın tadındaki o yeni anlamı
ve bir nefes sigaranın çağrışımlarını
anlatma, bırak düşlerimiz zorlansın, seninle
yaşama yeniden dönüşü paylaşmayı.

Bir avuç mavide binlerce kuş
binlerce yıldız bir avuç gecede
ah, nasıl böldün bir avuç hücrede yüreğini
dünyanın dört bir köşesindeki haklı seslere?

Ellerinde üreyen o rengarenk çiçeklere
ne saksılar, ne bahçeler yeterli,
demek ki insan olma onuru bu:
Aşıp geçmek yasakları, zincirleri, işkenceleri.

Cengiz DOĞU

Yanlış İdeoloji Hedef Şaşırtır Yanlış Hedef Mevzi Kaybettirir

Öner YAĞCI

Yanlış bir yazı okudum **İnsancıl**'da. "5. Yıl"ın ilk sayısında (49, Kasım 1994) Kaan Arslanoğlu'nun **"Roman Yazarlarına Çağrı: Eleştirlyl Açıklaştıralım, Canlandıralım!"** başlıklı yazısından söz ediyorum. Bu yanlış yazıyı okuyunca da Aziz Nesin'in **"Biz Adam Olmayız"** cümlesiyle özetleyebileceğim bir acı duydum. Acı duydum çünkü, artık adam olmak zorundayız.

Asım Bezirci de Kaan Arslanoğlu'nun bu yazısına benzer bir yazıdan, benzer acıları duymuştu. Bu acısını **Varlık**'ta (sayı 979, Nisan 1989) **"Daha Yenlye, Daha İylye, Daha Güzele Ulaşmak için"** başlığıyla yayımlamıştı. Bezirci'nin yazısından kimi bölümleri buraya aktararak bir şeyleri anımsatmak istiyorum önce:

> "... Kuşkusuz gençlerin/yenilerin duyulmak, tanınmak, benimsenmek için çaba göstermeleri doğal bir davranış. Hatta doğal bir hak. Fakat bu hakkı kullanma biçimi de onun kadar önemli. Hele burada toplumcular söz konusu olunca bu gereklilik daha bir önem kazanıyor. Gelgelelim bugünün kimi genç şair ve yazarları buna hiç aldırmıyorlar... Solun değerlerini yıkmaya çabalıyorlar... Sola öfkeyle saldırıyor, onun edebiyattaki temsilcilerini kötülemeye uğraşıyorlar. Özgün, dişe gelir bir şey üretemeden başkalarını tüketmeye kalkışıyorlar. Bu çarpık tutumla, sağa bir, sola beş vuruyorlar. Giderek - tersini düşünseler/söyleseler de- sonuçta sağın ekmeğine yağ sürmüş oluyorlar. Bunu görünce insan şunu demek zorunda kalıyor: Keşke solcu değil sağcı olsalardı da böyle sol gösterip sağ vurmasalardı... Elbette toplumcular da eleştirilecektir, eleştirilmelidir. Eleştirisiz düzelme, gelişme, güzelleşme olabilir mi? Ama bu eleştiri yapıcı, üretici, ilerletici olmalıdır. Onlarınki gibi yıkıcı, tüketici, geriletici değil... Niçin, hangi hak ve yetkiyle böyle yapıyorlar? Öteki edebiyatçılar niçin çokluk önyargıyla, horgörüyle, hınçla yaklaşıyor, onları nerdeyse sanık, kendilerini savcı sanıyorlar? Niçin sekterce birbirlerini övüyor, klikleri dışında kimseyi beğenmiyorlar? Yoksa tutkuları yeteneklerinden büyük de ondan mı? Enezliklerini örtmek, kendilerini öne sürmek için ünlü/değerli sanatçıları, özellikle de toplumcuları silmeye çalışmaları bundan mı geliyor? Onları alçaltarak yükselmeyi umuyor, gürültü koparark ilgi çekmeyi, üne ermeyi mi kuruyorlar?.."

Bu anımsatmadan sonra, Kaan Arslanoğlu'nun söz ettiğim yazısını okumuş olan **İnsancıl** okurlarına, Asım Bezirci'nin bu yazısının tamamını okumalarını da öneriyorum. Özellikle benim **Turnalar** adlı romanımı okumamış olup, hangi saldırıları nasıl göğüsleyerek (Kaan Arslanoğlu'nun sanki kötü bir şeymiş gibi 7. basıma ulaşmasını" ve) okuyucusuyla buluşmayı başardığının ipuçlarını da verecektir Bezirci'nin yazısı.

Turnalar'ı okumamış olanların kimi yanlış önyargılara kapılmamaları için, Arslanoğlu'nun hedef şaşırtan yanlış ideolojisiyle devrimci-demokrat saflarda zaaf yaratma olasılığına karşı (bu olasılık çok küçük de olsa) bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum.

1. Kaan Arsalanoğlu'nun yazısının roman eleştirisiyle ilgili bölümündeki değerlendirmeler karmakarışık, dost-düşman birbirine karışmış. "Burjuva liberalizmi", "kaba solculuk", "Kürt milliyetçiliği", "Alevi inancı", "köylü kafası" gibi suçlamalarla cepheyi dağıttıktan sonra diyor ki; "Sol yine cılız, bölük börçük. Kimse kimseyi dinlemiyor, saygı duymuyor." Devam·ediyor; "**İnsancıl** bir sanat anlayışı çevresi." Yakın çevre olarak da **"Evrensel Kültür** ve belki birkaç küçük çevre ve sağda solda dağınık duran az sayıda kişi," diye sayıyor. Eh, kişi kendisinden başkasını görmeyince bu oluyor işte. Zaten Arslanoğlu'na göre "Muhalif çevrelerin de yaptığı pek bir şey yoktur," (**İnsancıl**'dan başkalarının tabii). Düşünce bu olunca, Anadolu'da insanların yürekleriyle, inatlarıyla yaşatmaya çalıştıkları **Karşı, Damar, Yaba, Eşik, Kiraz, Gündoğan, Aykırı Sanat, Kıyı, Beş parmak, Edeblyat ve Eleştirl, Damla, Kuzeysu, Kırk Merdiven, Promete, İzlek, Yenl Biçem, Tını** gibi dergiler bir kalemde çiziliveriyor. Yazıya egemen olan "ben varım, başkası yok" anlayışı ne yazık ki saflarımıza egemen olması gereken "dayanışma" sözcüğünü yaşamdan koparıp atarak özünde sisteme hizmet etmektedir.

2. **Cumhuriyet**'in, **Adam Sanat**'ın, Varlık'ın toptan ve "burjuva liberalizminin, star sisteminin sözcüleri" diye harcanması da ülkemizin gerçekliğiyle bağdaşmayan bir "sol" politikanın, yanlış politikanın ürünü olsa gerek. "Her gözlüklüyü entelektüel, her sakallıyı sosyalist aydın sayan **Aydınlık"** söylemini yakışıksız bulduğumu da eklemek istiyorum. Bu gazete ve dergilerin tümü de içinde insani değerleri barındıran; Arslanoğlu'nun da (3 paragraf önce) saptadığı gibi, "şeriatçı, ırkçı, şovenist, militarist eğilimlerde büyük güçlenme"nin yaşandığı, "emperyalizminin iğrenç yüzünün daha da açığa çıktığı" koşullarda çağdaş ve demokratik öğeleriyle sisteme karşı duran; saytalarında gereksinmemiz olan kültürel gıdalanmaya hizmet eden ve kişilikleri ve yapıtlarıyla yıllar boyu bu ülkenin aydınlanmasına, demokratikleştirilmesine, insanileştirilmesine katkıda bulunan insanların yazılarına yer veren, sahiplenmemiz gereken yayın organlarıdır. Bir kimsenin çıkıp da bunların tümünü birden mahkûm etmeye hakkı yoktur. Olmayan bir hakkın kullanılmaya çalışılması ise kullan-

maya çalışanı yaralar.

3. Arslanoğlu'nun yazısında yazarlarımızın tümü de payını alıyor. Yazarlar, eleştirmenler "bir an önce kürsüden kaçmayı düşünen memur kafalı üniversite hocaları gibi" davranıyorlarmış. "Ruhsuzluk, korkaklık almış başını gitmiş." Devam ediyor: "Genç yazarlar da korkak"mış. Bu düşüncelere karşı bir şey eklemek istemiyorum. Çünkü böylesi toptancı yargıların yanlışa götüreceğini söylemekle yetiniyorum.

4. İşte "bu korku çemberini kırmak", "ülkede yazını canlandırmak" için roman eleştirisine başlamış Arslanoğlu ve ilk olarak da benim 8 yıl önce ilk basımı yapılan **Turnalar** adlı romanımı "eleştirmek" için ele almış. Dediklerinin neresinden tutayım bilemiyorum. Çünkü hiçbir iler tutar yanı yok. **Turnalar** "ödül aldığı için" suçlu ilan edilmiş ilkin. "7. basıma ulaştığı için" ikinci kez suçlu. "Solun star sisteminde olduğu için" üçüncü suçu işlemiş. Dördüncü suçu, Arslanoğlu'nun "bizim yıkmaya çalıştığımız belli hastalıklı ilişki süreçleri, çirkin ideoloji ve despotizm" cümlesiyle işlediğini öne sürdüğü suçmuş. Beşinci suçu; Arslanoğlu'nun adıyla Öner Yağcı'nın adını Fethi Naci "direnişi anlatan romanlar grubunda" birarada saymış, bu nasıl olurmuş. Eh, bu kadar "önsuçlama"dan sonra, Asım Bezirci'nin dediği gibi sanığın karşısına geçen savcı gibi içerik suçlamaları başlamış.

5. İlk iki suçlamaya gülüp geçiyorum, "sığ" bir değerlendirme çünkü. "Solun star sisteminde olma"ya gelince, "keşke sol öyle güçlü olup da kendi sistemini oluştursa!" demekle yetiniyorum. Dördüncü suçlamayı ciddi ve tehlikeli buluyorum. Arslanoğlu kim adına, neyi yıkmaya çalışıyor acaba? "Hastalıklı ilişki süreçleri" gibi "çirkin" bir söylemi hiç yakıştıramadım. Kendisinin de saptadığı paraya dayalı sistem içinde, yalnızca Anadolu insanına dayanarak ve onlarla dayanışmaya çalışarak yaşamak mı "hastalıklı ilişki süreçleri"? Cezaevinden yeni çıkan bir yazar adayının hiç bilmediği İstanbul'da, yayımlatamadığı romanlarından birinin, hiçbirini önceden tanımadığı seçici kurulca ödüle layık görülmesi mi? Bir de "çirkin ideoloji" var. İnsan kullandığı terimi tartmalı ilkin. Benim ideolojim, insanlığı güzelleyeceğine inandığım sosyalizm. Bu mu çirkin? Lütfen sanatın onurunu ve insanın düzeyini düşürmeyelim. Yoksa varolan kültürel örgütlenmelerde direnmeye çalışmak mı "çirkin ideoloji" ve "hastalıklı ilişkiler"? Bir de "despotizm" eklemiş ki, hiçbir şey diyemem. Yaşamım boyunca hep despotizmden acı çektim ve "despot" kimliğini insan sözcüğüyle yan yana kullanmaktan bile iğrenirim. Öyleyse Kaan Arslanoğlu nerden icat etti bu sözcüğü, üstelik hiç tanımadığı biri için?

6. Tüm bunlardan sonra, bakış açısının ülkemizdeki toplumsal muhalefete kesinlikle zarar verdiğine inanıyorum Arslanoğlu'nun. Bu bakış açısının **Turnalar**'la ilgili değerlendirmelerinin de, benzer bir değerlendirme olduğuna inanıyorum. Yok "ideolojisi genel devrimci demokratlık"mış, "yazarın kafasındaki dünya"ymış, "tutucu değer yargılarıyla dolu"ymuş, "sol içi çatışmalara bakışı sığ"mış; yok "garip bir gerçeklik var"mış, "yoksulluk edebiyatı yapıyor"muş, "dili olumsuz anlamda basit, özensiz ve yanlışlı"ymış, "egemen dil aşılamamış"mış, "okunduktan sonra bir tatsızlık duygusu veriyor"muş; yok "kitaba ödül veren jüri üyelerinin estetik kavrayış düzeyleri de yazarla aşağı yukarı aynı"ymış (Fethi Naci'den sonra Madaralı Roman Ödülü'nün bence çok saygın olan seçici kurulu da Arslanoğlu'dan payını almış oluyor böylelikle. Ben özür diliyorum onlardan.)....

7. "Sol" bir bakış deyip geçemiyorum. Bu bakışın sol adına olmasına şaşırıyorum. Talihsiz bir yazı olarak değerlendiriyorum. İnsani özden, tarihsel bakıştan uzak ve yanlış bir yazıdır.

Yanlış bir yazıdır, çünkü, **Turnalar**'da birçok insanın, okuyucunun kendisini ve yakınlarını bulması, benim "renksiz, şekilsiz ve kafamdaki dünya"yı değil, etimle kemiğimle yaşadığım Türkiye'yi anlattığımı kanıtlıyor. Kulaktan dolma bilgilerle ya da çevresinde gezinerek gözlemlenen bir dünya değildir **Turnalar**'da anlatılan, içinde yaşanılan bir dünyadır. "Geleneksel-tutucu değerler" diye suçlanan değerlerse, sistemin yerlebir etmeye çalıştığı ve ne yazık ki bunda önemli ölçüde başarılı olduğu sosyalizmin değerleridir, bizim, yaşamımızın değerleridir ve böyle değerlere sahip olduğumuz için kıvanç duyuyoruz. Çünkü biliyoruz ki sosyalizm aynı zamanda ahlaktır. Gerçekliğimizde elbette yanlışlıklar ve eksiklikler de vardır ve biz "sol" anlayışlarla herkesi ayak dibi etmek yerine, yanlışlıklarımızı doğrularla değiştirebilirsek kafamızı bir daha vurmayız duvarlara. Yanlışıyla doğrusuyla tarihimiz bizimdir ve **Turnalar**'da o tarihten küçük bir kesit anlatılmaktadır. Kimsenin küçümsemeye, aşağılamaya hakkı yoktur tarihimizi. Hani demiş ya usta: **"Anlatılan senin hikâyendir!"**

---

* Kaan Arslanoğlu sevinebilir, **Turnalar** hâlâ 7. basımda. Ama ben bir yazar olarak üzülüyorum. Çünkü yazarı sevindiren okuycusuyla buluşmaktır. Hele bu koşullarda, medyaya karşın daha çok okurla buluşmak öylesine önemli ve anlamlı ki!

UYANAMADILAR

Neler neler oldu kimse uyanmadı
Dönüp baktık arkasında goriller koşuyor
Dev bir çemberin içinde hiç olmayacak
Gel güzelim göçelim bir ağaç altına

Varsın olmasın balkonda saksılarımız
Olmasın özgürlük yarı çıplak, üryan
İçimde büyütürüm seni sonsuza dek
Ne yeşil ışıklar söndürdük biz
Masal anlatmıyorum gülümcan
Sen doğmakla yükümlüsün
Biz acı çeke çeke demir yığınlarında

Ne harç, ne beton, ne de taşlar
Suların götürebildiği kadar götür beni
Düşüm ağaç altı
Temiz bir hava
Dolgun bir başak

Ali Ersin GÜNÇE

Suat Derviş'in Ankara Mahpusu

Güngör GENÇAY

Neden Ankara

Mapushaneler, iç işleyişleri bakımından birbirlerinden fazlaca ayrılık göstermezler. Bu, hem yönetim; hem de mapuslar için böyledir. Yönetimin uyguladığı esnekliğin, dar çerçeveli ilişkiler içinde payı olsa da, geneldeki katılaşmış yapı üzerinde değiştirici ya da belirleyici bir yanı yoktur.

Böyle olunca, Suat Derviş'in, romanına neden **Ankara Mahpusu** adını verdiği sorusu akla geliyor. Çünkü, romanın işlenişinde Ankara'nın ağırlıklı bir yeri yoktur. Yani, Ankara'nın yerine mapushanesiyle birlikte başka bir ili koysanız, roman özünden bir şey yitirmeyecektir.

O zaman, neden Ankara?

Önceleyin, şunu belirtmek gerekir ki; gerek Suat Derviş, gerekse kocası Reşat Fuat Baraner, Ankara mahpushanesinde yatmışlardır. Bu olgunun, yazarın yaşamında ayrıcalıklı bir yeri vardır. Sonrası; bir insanın aynı şehirde on yıla yakın bir süre kalıp, o şehri tanımaması inanılır gibi değildir. Ne var ki, ülkemizdeki bu mapusluk gerçeği, romanın iç kurgularından birini oluşturmuştur.

İkincisi; Ankara bir anlamda devlet bürokrasisinin de hapisanesidir. İçerdeki ve dışardaki mahpuslar, her zaman bir çelişki içindedirler. Bu durum, romanda kaba çizgilerle görünmez. Ama, o merkezden çıkan düşünce yaygınlaşarak bir komiserin: "o cinayeti işlemeden evvel gelip bize akıl mı danıştın?" ya da "Oğlum, ben de insan olarak senin çektiğini anlıyorum, ama polis olarak sabıkalı olduğunu nasıl saklarım," deyişinde şekillenir.

Konu

Şükran Hanım, kocası öldükten sonra zengin evlerinde gündelikçi olarak çalışmaya başlamıştır. Buradan elde ettiği geliri, kocasından kalan emeklilik parasına ekliyor, böylece hem evin geçimini sağlıyor, hem de yirmi iki yaşındaki oğlu Vasfi'ye tıp öğrenimi yaptırıyor. Kenar mahallede, oturdukları ev kendilerinin olduğu için de fazlaca sıkıntı çekmiyorlar.

Bir gün, arka cepheleri birbirine bakan komşu evine yeni kiracılar taşınır. Vasfi, kahkahalarını duyduğu evin kızına, yüzünü görmeden aşık olur. Adı Zeynep olan bu kızla, zaman içinde tanışır, sık-sık sinemaya ve muhallebiciye giderler. Ne var ki Zeynep ilişkilerinde çok serttir. Duygusallığa açık değildir.

Bir sabah, annesi Vasfi'nin odasına girerek, hasta olan yengesini ziyaret etmesini ister ondan. Oysaki Vasfi, babası hakkında ileri-geri konuşan, paradan gayrı değer tanımayan Şakir adındaki büyük amcasını hiç sevmemektedir. Şakir Amca da öyledir. Nuri ve Vasfi adındaki iki yeğeni vardır, ailenin sağ kalan tek erkeği kendisi olmasına karşın, onlarla ilgilenmez. Kabzımal olan amcanın tek amacı, para üstüne para koymaktır.

Vasfi, annesinin sözüne karşı duramadığından, yengesini, dolayısıyla amcasını ziyarete gider. Orada, hasta yengesine bakan Zeynep'in annesiyle, kendisine rastlar. Zeynep burada utangaç bir ev kızı görünümündedir.

Bu ziyaretten kısa bir süre sonra yenge ölür ve aradan üç ay geçmeden Şakir Amca, kendisiyle alay edenlere aldırmadan Zeynep'le evlenme hazırlığına başlar.

Konu komşu, eş dost ve akrabalar tez zamanda önce nikâha, sonra da düğün şenliğine tanık olurlar.

Evliliklerinin yedinci ayında, mahalleye, Zeynep'in çocuk beklediği ve çocuğun da kahvecinin oğlu Hasan'dan olduğu dedikodusu yayılır. Bu dedikoduları da günün büyük bir bölümünde meyhanede kafa çeken ve aklına geldiğini düşünmeden söyleyen Nuri çıkartır. Çünkü Nuri, amcadan kalacak mirası kaybettiğini anlamıştır. Vasfi, bir gün meyhanede Nuri'ye rastlar. Nuri, sarhoş olunca yine gözlerini kapayıp ağzını açar. Vasfi'nin "sus" demesine aldırmadan içinde "orospu" sözcüğü çok olan konuşmasını sürdürür. Tartaklaşmadan sonra, gözüne yediği yumrukla deliye dönen Vasfi, tezgahtan kaptığı bir rakı şişesiyle Nuri'ye saldırıp onu öldürür.

Bu olayı, on iki yıl mahpusluk, annesinin ölümü, mahpusluk sonrasındaki sefalet izler.

Zeynep'in ise kocası ölmüştür. Onun haldeki işini kendi üstlenerek kabzımal olmuştur. Şişmanlamış, çirkinleşmiş ve cimrileşmiştir.

Vasfi, onu bir hamalla yaptığı tartışma sırasında görür ve iğrenir. Bir zaman sonra, mapushanede birlikte yattığı arkadaşlarından birine rastlayan Vasfi, onun aracılığıyla iş bularak çalışmaya başlar. Artık yaşamını düzenlemeye yönelmiş, belli değer yargılarına vararak ilişkilerini çözümlemiştir. Bir gün, sefalet zamanında kendisine sürekli yardımcı olan siyah bereli genç kadına rastlar. Daha doğrusu, onu görmeğe gider. Kadın, açlıktan titremektedir. Vasfi, umudu yitirmemenin gerektiğini ve her şeyin değişebileceğini söyleyerek onun elinden tutar. Beraberce yemeğe giderler.

Romanın Örgüsü

Olayların başlangıcı ve gelişiminin bir bölümü kenar mahallede yaşanmaktadır. Roman kişilerinin çoğunluğu arasındaki ilişki ise, yarı feodal bir yapı içinde sürmektedir. Daha sonra mapushane boyutuna sıkışmış bir süreç görülmekte, roman kişisi Vasfi'nin biçimsel olarak özgürlüğe kavuşmasından sonra da hem ilişki, hem de mekân boyutu yaygınlık kazanmaktadır. Ancak bu yaygınlık, toplumdan dışlanmış olan insanların barınabildiği mekânlarda gelişmektedir. Köprüaltında, garlarda, iskelelerde, surdiplerinde, sabahçı kahvelerinde. Yazar, insan öğesini bu çerçevede oluşturup boyutlandırmış, onların ruhsal ve düşünsel dinamiklerini bu mekânda varolan ilişkilerle harekete geçirmiştir. Bu insanlar, sıradan, her gün göre göre kanıksadığımız, toplumsal yaşamımızın güncel insanlarıdır.

Tipler

Vasfi, on iki yıl hapis yatıp çıktıktan sonra "Hapishanede, katiller arasında bir katil olmak o kadar korkunç bir şey değildi... Fakat yeniden girdiği bu dünyada, adam öldürmemiş olan bütün bu insanlar arasında kendisinin bir katil olduğunu düşünmesi tahammül edilir bir işkence değil," diyen, öğrenimi yarıda kalmış bir tıp öğrencisidir. Annesinin duygusal baskısı, kent yaşamına uyum sağlamasını engeller. Hapisane sonrasında geçen sefil hayatında ise, dolaylı ya da doğrudan ilişkili olduğu kişilerle bütünleşemez. Hep onlardan kaçar.

Gerek Vasfi'nin annesi, gerekse onun çevresindeki kadınlar, belirginleşmiş Osmanlı tipleridir. Bu özellik bazılarında öne çıkarken bazılarında da daha silik çizgilerle görülmektedir.

Zeynep, bilinçsiz olarak sınıf değiştirmenin peşindedir. Kent ilişkilerini duygusal olarak kavramış, kendisi gibi olan anne ve babasının desteğiyle bu istemini gerçekleştirmek için tüm yetilerini harekete geçirmiştir.

Şakir Amca, feodal yapılı bir para babasıdır.

Vasfi'nin, başlangıçta kendinden saymadığı sefalet arkadaşları ise, birbirlerine omuz veren kişilerdir. Sonuçta, onun kurtuluşunu da bir ölçüde bu insanlar sağlamışlardır.

Gözlem-Anlatım

Yazar, romanda anlattığı tiplerin, ayrı-ayrı kimliğine girmiş gibidir. Bu özellik, ya aynı yaşamı paylaşmak, ya da çok iyi gözlemlemek yoluyla gerçekleştirilebilir. Suat Derviş, hangi biçimi uygulamış olursa olsun, roman bütünlüğü içinde birçok yaşamı, alaturkalığa kaçmadan ve fazla söze boğmadan yazıya dökmesini bilmiştir. Bu özelliklerinden ötürü, anlatım akıcı ve yalındır. O nedenle, dostlarla paylaşılmak istenen sıcak ekmek tadında güne kavuşan **Ankara Mahpusu** yüreğimizde kendine saygın bir yer açmaktadır.

Sonucu Aydınlatan Yol

Birçok şey gibi, özgürlük de bir kavramdır. Onu beyninizde açımlayıp algılayamaz ve yaşam pratiğinizin içine sokamazsanız, tutsaklıktan kurtulamazsınız.

Roman kişisi Vasfi de, kafasının mahpusluğunda olan ve onu yıllarca iki ayağının üstünde dolaştıran bir insandır. Başka bir deyişle Ankara mahpusluğu, insanın kendini, beyniyle cezaevine soktuğu bir mahpusluktur.

Yazar bu olguyu işlerken toplumsal insanın, akıl gücüyle kendi yolunu aydınlatabileceği gerçeğini de ortaya koyuyor.

Romanın Geçmişi ve Sonuç

Ankara Mahpusu, Fransa'da yayımlanan ilk Türk romanıdır. Romana, Janine Bouissounouse bir önsöz yazmıştır. Kitabın basımından sonra, hakkında sayılamayacak denli övgücü yazılar gündeme gelmiştir. Bulgaristan'da 1958 ve Rusya'da 1960 yılında basımı yapılan kitabın Türkçe basımı ise 1968 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

Ancak roman, bazı dış basının vurguladığı gibi, bir aşk ve ihtiras romanı değildir. Kitapta, koşullar gereği idealize edilen aşkın, yaşam pratiği içindeki değişim ve dönüşümü evreleri bir tema olarak ele alınmıştır. Bu mantıkla bir iskelet oluşturulmuştur.

Roman kişisi Vasfi, düzenin yaptığı olumsuz değişimi, daha doğrusu bozulumu anlayamadığı için cinayet işlemiştir. Bu gerçekliği kavramaya başladıktan sonradır ki, yaşamına çeki-düzen vermenin kapısı aralanmıştır. Yani, roman özünde, ülke insanlarından bir çoğunun bugün de içinde yaşadığı toplumsal bir irdelemeyi gerçekleştirmektedir. Ne var ki insanlarımız tüm olumsuzlukları kanıksamış gibidir. Bu olgu, kokuşmanın kaynağını oluşturmaktadır.

Doğru bir yargı olarak diyebiliriz ki: insanlarımız, yaşaya-yaşaya ve göre-göre sefalete alışmış, düzenin istediği yapıya dönüşmüş ve toplumsal olaylara duyarsız hale gelmiştir. Buna karşın, Suat Derviş'in hedefi, bilinç aşılamaktır. O nedenle, yazın dünyasından sürülmek arzusunun nedeni, insanlarımızın, içinde yaşadıkları topluma yabancılaştırılmak istenmesinde aranmalıdır.

AYRILIKSIZ ÖZLEM

Sözcüklerin safdışı bırakıldığı yerde
Ayrılıksız özlemlerin ezgisi başlar
Gözlerinden değil -ayrılık getirmesin diye-
Korku rengi dudaklarından öper gözlerim
Suskunluk zehirli ıslığını saplar sevdama
Ölü doğmuş çocuğa da ağıt yakılmaz ki
Tutup ta bir ayrılık şiiri yazayım
Ayrılık ayrılık ayrılık
Ayrılık acı ve ağu
Ve özlemek
Varlığında açan baldıran çiçeği
Bir sözsüz kavlin hesabı tutulur
Yaşadıklarımın değil
Yaşayamadıklarımın pişmanlığı
Çatlatır içimdeki duvarları

Dilaver ATILGAN

Kopenhag Buluşması

Kemal ÖZER

Ne zaman yurt dışında bir etkinliğe katılsam, şiirin içindeki gizilgücün ortaya çıktığını düşündüm. Yazdığımız sırada da, okuduğumuz sırada da hemen göremediğimiz bir kaynağın, bir olanağın kendini duyurduğunu. Dizelerin üstünde devindiği bir arka yapıydı belki bu. Belki de zamanın ve yerin kattığı yeni bir boyut. Okuduğunuz şiir, dizelerle yetinmiyordu sanki. Dizelerin yöneldiğinden başka yerlere de ulaşıyordu.

Kopenhag'da katıldığım şiir akşamı bana yine bunu düşündürdü. Okuduğum şiirler, yazıldığı koşullardan onca uzakta, varması istenenlerden onca değişik insanlarla buluştu. İçeriği de, izleyicisi de karma bir akşamdı. Danimarkalılarla Türkiyelileri buluşturan. Bir kopukluğun iki ucunu biraraya getirmeyi amaçlayan. Bir uçta; aynı dünyada, aynı kara parçasında yaşayan çağdaş iki ülkenin birbirinden kopukluğu. Bir uçta; aynı dili, aynı birikimi paylaşan insanların birbirinden kopukluğu.

Şiirin gizilgücünü başka vesilelerle daha önce tanımıştım. Kopenhag'da bir kez daha ortaya çıkacağını kestirebiliyordum. Okunan dizelerin yansıtacağı görüntüler daha kalıcı olur umuduyla bir arka yapı oluşturmak istedim. Kopukluğu gidermeye yönelecek ilmikleri bir dokuya iliştirmeliydim. Yola çıkmadan önce, hem şiirimizle hem kendimle ilgili ortak bir konuşma konusu araştırdım. Bir kopukluğun iki ucunu bir araya getirmeye yarayacak böyle bir konu, okuyacağım şiirlerin hem hangi koşullarda yazıldığını, hem de yüzyıllardan bugüne nasıl bir serüvenin halkası olduğunu göstermeliydi. "Şiirimin Ataları ve Köprü Başları"nı yazma düşüncesi böyle oluştu. Hemen eklemeliyim: Atalarımın kimler olacağını ve nedenlerini belirlemek, yerleşik görüşlerimin yeniden irdelenmesine yol açtı.

Kopenhag'da katıldığım şiir akşamı, iki amaçlı olduğu gibi iki bölümlüydü de. İlk bölümde, konuşmam ve şiirlerim yer aldı. İkinci bölümde Danimarkalı ozanlar vardı. Her iki bölüm de iki dilde sunuldu. Ozan dostum Erik Stinus, konuşmamın ve şiirlerimin çevirisini okurken, Danimarkalı ozanların Türkçeye aktarımını ve sunumunu Murat Alpar üstlendi.

Görünür sonuç, şiirin içindeki gizilgücü bir daha ortaya çıkarmıştı. İmgelerin, anlamların, tepki ve duyguların ötesinde, dizeler Danimarkalılarla Türkiyelilerin buluşmasını sağlamıştı. Denildiğine göre, iki dilin bir arada konuşulduğu böylesi bir şiir akşamı ilk kez gerçekleşiyordu. Önemi her iki kesimce de özellikle vurgulanmıştı. Demek ki, kopukluğun her iki alanda giderilmesi için küçük, ama anlamlı bir adım atılmıştı. Şiirimin vesile olması kuşkusuz sevindirdi beni. Asıl sevinç kaynağı ise o gizilgüçle ilgili olmalı. Bu tür buluşmaların görünür sonuçlarla kalmadığını biliyorum çünkü. Her buluşmanın ardından sessizliğin artık eskisi gibi olmadığını, içinde artık birtakım sesleri barındırdığını da.

Bir şeyi daha biliyorum: Her gerçekleşen, pek çok emeğin, düşün, özlemin ürünü. Ve her gerçekleşenle, bütün bunlar bir daha gündeme gelmiş, kendini üretmiş olur. Nitekim, andığım buluşmayı **Danimarka Yazarlar Birliği** ile **Pen Kulübü** örgütlemişti. Ama ardında en görünüründen en görünmezine sıralanan bir dizi katkıyı da anmalı. Yüreği dünyanın haksızlığa uğrayan, sömürülen, horlanan tüm insanlarıyla birlikte çarpan Danimarkalı ozan Erik Stinus'u örneğin. Yıllar önce Danimarka'ya göçen, yeteneği ve bilgisiyle ülkesini de göçtüğü yere taşıyan, kendini şiire ve iki ülkeyi birbirine tanıtmaya adamış, ozan ve çevirmen Murat Alpar'ı. Kendisini tanıdıkça (bir şiirimde yazdığım gibi) "yalnız tutunmaya çalışan/bir gelincik tohumunu değil/direncin geleneğini de" gördüğüm, alçakgönüllü bir dirençle düşü gerçek yapmasını bilen Hüseyin Duygu'yu.

Şimdi, o akşama baktığımda, hiçbir şeyin orda kalmadığını düşünüyorum. Çağdaş Danimarka şiirini daha kapsamlı tanıma fırsatı var önümüzde. Birtakım odaklarca dayatıldığı gibi Batı şiirinin tek görünümlü olmadığını, çağdaş yaşamı nasıl yansıttığını, nasıl bir tepki ve eleştiri tavrı geliştirdiğini anlama fırsatı var. İnsani olanın Danimarka şiirinde de yerini nasıl aldığını okuma olanağı var. O akşamki buluşmanın içinde bütün bunların ve daha nice buluşmaların tohumlarını da görüyorum. Elleri yan yana getiren, umutları ve özlemleri, beklentileri ve düşleri gün ışığına doğru taşıyan...

Şiirimin Ataları ve Köprü Başları

Kemal ÖZER

Sayın başkan, sevgili meslektaşlarım, değerli izleyenler, sözlerime başlarken hepinizi yürekten selâmlıyorum.

Bu buluşmayı sağlayan, size seslenme fırsatını bana veren, ayrıca yaptıkları çevirilerle katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum.

Bu gece burda, kuşkusuz, değişik ölçülerde de olsa, beni ve şiirimi tanıyanlar var. Ama ben tanıyanlara da, tanımayanlara da kendimden ve şiirimden söz açmak istiyorum. Sınırlarla ve anlayışsızlıklarla bölünmüş bir dünyada, insanları yerine göre bir güzellik, bir coşku, bir paylaşma ya da bir tepki çevresinde bir araya getirmeyi, birbirine tanıtmayı, kaynaştırmayı amaçlayan bir sanatla uğraştığımızı düşünerek. Yıllar önce bir şiirimde dediğim gibi, "insanın dağılan yüreğini/bir dizeyle birleştirmek için" yola çıktığımızı düşünerek.

Şiirlerimle karşılaşınca, onların içerdiği birtakım eğilimleri, özellikleri elbette gördünüz, ya da göreceksiniz. Yine de bu eğilimlerin nerden kaynaklandığını, bu özellikleri nelerin oluşturduğunu açıklamakta yarar buluyorum. Bunu açıklamanın da ülkemden, ülkemin şiirinden söz açmak anlamına geleceğini düşünüyorum.

Bilindiği gibi, bugünkü yurtları Anadolu'ya Türklerin gelişi XI. yüzyıla uzanıyor. Bugünkü Türk şiiri birikimini de, o yüzyıldan başlayarak, Anadolu'daki yaşam büyük ölçüde biçimlendirmiş bulunuyor. Bu yaşamı ise, ana çizgileriyle üç evrede düşünebiliriz. XI-XIII. yüzyıllar arasındaki geçiş dönemi; XIII. yüzyılla XX. yüzyılın ilk çeyreği arasındaki Osmanlı dönemi; ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinden günümüze uzanan cumhuriyet dönemi. Bir genelleme yaparak söylersek, Türk şiirinin ana niteliğini her üç evrede de çatışmalar, karşıtlıklar oluşturmuştur. Türk şiiri, göçebelikten yerleşikliğe, şamanlıktan müslümanlığa, beyliklerden imparatorluğa geçişin çatışmalarını, yönetenlerle yönetilenlerin, Batılı değerlerle Doğulu değerlerin, işçi sınıfıyla sermayenin karşıtlıklarını yaşamış, üstelik bu savaşım ortamlarının yalnız tanıklığını, yansıtıcılığını yapmakla kalmamış, doğrudan doğruya o savaşımların içinde de yer almıştır.

Benim şiirimin ataları, işte bu coğrafyada ve bu tarih kesitinde. Onlardan çok önemsediğim, yolunda yürüdüğüm birkaçını tek tek anmadan önce, daha gerilere bakıyorum ve kimliği geçmişin sislerine, söylencelerine karışan Dede Korkut'u görüyorum. Asya içlerindeki Türk halklarının o birleştirici ozanını. Hani şu, kendi adıyla anılan destanı öykülerin sonunda ortaya çıkıp da insanlara öğütler veren, çözemedikleri zorluklara çözümler öneren, eline sazını alıp her öykünün son sözünü söyleyen bilge kişi. Kimi kaynaklara göre 295 yıl yaşamış, hanlara vezirlik, danışmanlık etmiş. Kimi söylencelerde doğrudan doğruya görünmezi gören, bilinmezi bilen, tanrıdan esinli.

Nerde doğduğu, ne zaman yaşadığı kesinlikle bilinmeyen, ama değişik Türk boylarının benimsediği ve kendi atası saydığı Dede Korkut'ta, bugünkü Türk şiirinin hem dil olarak yeşerteceği tohumlar gizli, hem de nasıl gelişeceğinin öngörüsü. Yüzyılların eskitemediği o destanı soluğu, onu her okuyuşta duyabiliyorum. Onun insanlara çözümler öneren, olaylarda son sözü söyleyen işlevsel kimliği, benim yoluma bugün için de esinler, esintiler serpiyor.

Şiirimin bir başka atası, Yunus Emre. Anadolu'da XIII. yüzyılda yaşamış. Sözlü edebiyattan yazılı edebiyata, göçebe kültüründen yerleşik kültüre geçiş döneminde. Kıtlıkların, kıyımların yaşandığı amansız bir kargaşa ortamında, bir yandan insanları yılgınlıktan alıp sevgide birleşmeye yönelten, bir yandan ilerde kurulacak klâsik edebiyatın temelini oluşturan şiirler söylüyor. Sözlü edebiyatın verilerinden kopmadan bir aydın şiirinin ilk örnekleri. Din öğretisini yaymak için yola çıksa bile, dogmalardan kurtulmuş, bağımsız düşünceyi temsil eden bir derviş. Böyle olduğu için, toplumsal yaşam, insanların çektikleri, kurulu düzen, kısacası o çağın gerçekleri yazdıklarına yansıyor. Böyle olduğu için, kendi bir saz ozanı olmasa bile, yazdıklarını köylülere ve konar göçer halka türkü olarak dinletebiliyor. Aynı zamanda kentlilere, eğitimlilere ulaşabiliyor.

> "Halkın beklentilerini, özlemlerini yansıtmış her ozan gibi Karacaoğlan da, lirizmin o hiçbir yerde bağlanıp kalmayan uçarı ışıltısıyla gözleri kamaştırıyor, özgürlüğün soluğuyla bir kez daha yokluyor yürekleri."
>
> "Pir Sultan Abdal, yalnızca bir ozan değil, bir dünyaya bakış biçiminin önderi. Ezilenlerin ezenlere bir yanıtı. Ozanla eylem adamının birleştiği bir simge."

Yedi yüzyıldır halkın paylaşamadığı, birçok yörenin ona doğduğu ve gömüldüğü yer olmak için birbiriyle yarıştığı Yunus Emre, benim için hep iki bileşimli bir kavşak. İnsanı derinliğine ve genişliğine kucaklamaya kalktığımızda, açacağımız kollardan birinin "konuşulan, yaşayan dille sanatsal dilin bileşimi", ötekinin "her türlü içerikle gerçeğin verilebileceği" olduğunu sürekli gösteriyor.

Şiirimin bir atası da, Pir Sultan Abdal. Kesin tarihi bilinmiyor ama XVI. yüzyılda Orta Anadolu'nun kuzeydoğusunda, Sivas kentinde yaşamış. Aynı kentte asılarak öldürülmüş. Osmanlı döneminde Saray şiirinin dışında, Anadolu halkının özlemlerini, beklentisini, sanat beğenisini dile getiren saz ozanlarının en ünlülerinden biri. Yönetenle yönetilen, sömüren devletle sömürülen halk arasındaki karşıtlığı söylüyor şiirleri. Devletin resmî dinine göre dinsizlikle suçlanan, toprağı elinden alınan, sık sık sürülen, sürekli baskı altında tutulan şiî halkın acısını yansıtıyor, adaletsizliği eleştiriyor. Yalnız

yansıtmakla, eleştirmekle kalmayıp tutulacak yolu, yapılacak eylemi de gösteriyor. Başkaldırmaya, ayaklanmaya çağırıyor. Ne var ki, düşünsel temeli olan bir çağrıdır bu. Tutulacak yol, Pir Sultan Abdal'a göre, "hak" yoludur. "Hak" sözcüğü, İslâm inanışında tanrıya verilen adlardan biri. Sözlük anlamı ise 'doğruluk', 'gerçek', 'adalet'. Bunlar, insanın dışında değil, içinde olan değerler; yani onun özünde. Doğrudan doğruya insanın kendisi olan. "Hak" yoluna girmek, Pir Sultan Abdal'a göre, hem tanrıyı sevmek, hem de özü 'doğruluk', 'gerçek', 'adalet' olan insanı sevmek. İnsanları "hak" yoluna çağırırken iki sevgiyi birleştiriyor böylece. Odağına sevgiyi yerleştirdiği bir ideolojiyi soyut bırakmıyor, onu adalete dayalı bir düzen isteğiyle birleştiriyor. İnanç uğruna savaşımı, başkaldırıyı, inanç uğruna ölmeyi göze alıyor.

Bir şiirinde kendi de "üçüncü ölmem bu hain/pir sultan ölür dirilir" diyen, asıldığı halde ölmediği söylence haline gelen, çağında ve sonraki yüzyıllarda birçok ozanın onun adını kullanarak şiir yazdığı bilinen Pir Sultan Abdal, bana göre yalnızca bir ozan değil, bir dünyaya bakış biçiminin önderi. Ezilenlerin ezenlere yanıtı diyebileceğimiz bu bakış, onu yalnız kendi çağıyla sınırlamıyor, sonraki yüzyılların, hatta bugünün de sözcüsü yapıyor. Yürüdüğü yolu gelenekleştiriyor. Ozanla eylem adamının birleştiği bir simge. Onu okurken, dinlerken, yüzyıllardır taşıdığı titreşim kanımı ateşliyor hâlâ.

Şiirimin bir başka atası, Karacaoğlan. Bir başka saz ozanı. XVII. yüzyılda yaşamış. Doğum, ölüm tarihleri ve yerleri bilinmiyor. Orta Anadolu'yla Akdeniz arasındaki bölgede yaşadığı sanılıyor. Kesin olan, gezgin bir ozan olması. Yaşadığı sürece durmadan yer değiştirmesi. Anadolu içinde ve dışında durmadan dolaşan bir güzellik sevdalısı. Doğanın olsun, duygusal ilişkilerin olsun lirik bir türkücüsü. Yüreği sevdayla dolu. Ama öyle bir sevda ki bu, yaşadığı en kişisel duygular bile, çağının sorunlarını, toplumsal ilişkileri görmesine engel olmuyor, ahlâklı ve adaletli bir yaşamı öğütlemekten alakoymuyor onu.

Halkın beklentilerini, özlemlerini yansıtmış her ozan gibi adı söylencelere karışarak bugünlere gelen Karacaoğlan, lirizmin o hiçbir yerde bağlanıp kalmayan uçarı ışıltısıyla gözleri kamaştırıyor, özgürlüğün soluğuyla bir kez daha yokluyor yürekleri.

Şiirimin bir atası da, Namık Kemal. 1840-1888 arasında yaşadı. Osmanlı döneminin son yüzyılında, değişen dünyanın gerisinde kalan toplumunun yeni değerlerle tanışması kavgasında yer aldı. Saray şiirinin değişmesine de, toplumsal yapının değişmesine de öncülük edenlerden biri. Yaşamı boyunca, giriştiği savaşım yüzünden, sık sık sürgünlere gönderildi, zindanlara kapatıldı. Aydınlara seslenen Saray şiirinin değişmesine kendini adadı. Dil ve yapı yönünden bu değişimi sağlayamadı, ama özellikle yurtseverlik, özgürlük sevgisi gibi kavramları halka aşılamayı başaran, tok sesli, etkileyici bir şiire ulaştı.

Namık Kemal'in, coşturucu bir şiirle siyasal ve toplumsal savaşımı birleştiren bu kavgacı kimliği, çağımızın siyasette söz sahibi ozanlarına önemli bir ilk örnek.

Şiirimin çağdaş atalarından ilki, Tevfik Fikret. 1867-1915 arasında yaşadı. Batılılaşma, demokratikleşme savaşımında, hem iktidarda bulunan güçle, yöneticilerle, hem de toplumu milliyetçiliğe sürüklemek isteyenlerle çatışmaya girdi. Bu savaşım sırasında, Türk şiirinin ölçülü uyaklı geleneksel çizgisini, yaptığı şiirsel çalışmayla yapaylıktan doğallığa doğru değiştirdi; özgür koşuklu modern şiire geçişin ortamını hazırladı. Ele aldığı konularla da sokaktan, emeğiyle yaşayanlardan, çekilen yoksulluktan, kısacası gündelik yaşamdan görünümleri şiire soktu. Bunu yaparken, insanı bir toplumsal varlık olarak algılama noktasına kadar kendini geliştirdi. Geçmişe sığınmak isteyenlere karşı geleceği, gelecek yılların uygar ve güneşli olacağını savundu. Zaferleri, fetihleri yücelten, savaşlarla övünmeyi benimsetmek isteyen tarih anlayışına karşı çıktı. İnsanoğlunun düşünme gücüne, yaratıcılığına, evrim çizgisine inancını dile getirdi.

Tevfik Fikret, Osmanlı döneminin sonunda, yeni bir yüzyıla adım atılırken, değişime ve özgürlüğe bir aydınlanma çağının değerleri içinde baktığı için, susturulmak istenenlerin sesi, toplumun vicdanı oldu. Kendisinden sonra gelen bütün ozanları, aydınları, devlet adamlarını etkileyen, cumhuriyet dönemine yol açan bir ozan.

"Namık Kemal'in, coşturucu bir şiirle siyasal ve toplumsal savaşımı birleştiren kavgacı kimliği, çağımızın siyasette söz sahibi ozanlarına önemli bir ilk örnek."

"Tevfik Fikret, yeni bir yüzyıla adım atılırken, değişime ve özgürlüğe bir aydınlanma çağının değerleri içinde baktı. Bu yüzden de hem susturulmak istenenlerin sesi, toplumun vicdanı oldu, hem de aydınları, devlet adamlarını etkiledi."

Şiirimin ikinci ve en önemli çağdaş atası, Nâzım Hikmet. 1902-1963 arasında yaşadı. Onüç-yıl hapiste kaldı. Son yıllarını yurdundan uzakta geçirdi. Ekim Devrimi'nin, Türk Kurtuluş Savaşı'nın (1920-23) çocuğu. Cumhuriyet döneminde Türkiye'de, XX. yüzyılın 1960'a kadarki diliminde tüm dünyada yaşanan bütün önemli olayların tanığı, yorumcusu, ozanı. Çağdaş Türk şiirinin kurucusu, Türk dilinin XX. yüzyılda vardığı aşamanın göstergesi. Dede Korkut'tan günümüze Anadolu'da bütün yaşananların, yapılanların, yazılanların, söylenenlerin bir çeşit çağdaş bileşimini görüyorum onda. Emek/sermaye çatışmasının, işçi sınıfı dünya görüşünün somutlaşmış sesiyle konuştuğu halde, bu seste yalnız kendi çağı, yaşadığı zaman dilimi yok; yüzyıllardan bu yana bütün yaşanmışları da kucaklıyor, bugüne getiriyor. Akarsuları kendine kata kata yürüyen bir büyük ırmak gibi. Türk dili ve şiirinin gelişimi için Dede Korkut'ta varolduğunu söylediğim öngörüyü, Nâzım Hikmet'te ele tutuyorum. Benim için bir mıknatıs o. Dağınık düşünceler, sezgiler, düşler, duygular, onu okuduğum zaman, dağınıklıktan kurtuluyor, bir sıralama içinde ışığa, anlama, düzene kavuşuyor. Yalnız benim için değil bütün insanlar için de öyle olduğunu düşünüyorum.

Yaptığım bu sergileme, Türk şiirinin ileri, devingen, atılgan kesiminin siyasal iktidarla sürekli çatıştığını, toplumsal güçlerin savaşımında etkin bir yer aldığını, birtakım beklentilerin ve özlemlerin sözcülüğünü üstlendiğini gösteriyor. Yine bu sergilemeden anlaşılacağı üzere, Türk şiirinin bir başka devingenlik kaynağı, estetik alanında sürekli çatışmalar yaşaması, tutucu/yenilikçi çekişmeleriyle çalkanması. Türk şiirinin ilerici

kesimi, bu yüzden siyasal iktidarları sürekli korkuttu. O yüzden de sürekli engellemelere, kovuşturmalara uğradı. Zaman zaman sanık sandalyasına oturtuldu. Sürgün, hapis cezalarıyla, baskılarla karşılaştı. İnsanlara ulaşmaması için okul eğitiminden dışlandı. Buna karşılık, estetik alanında yaşanan çekişmelerde tutucu kesim, gizlice ya da açıkça desteklendi. Toplumsal ya da siyasal işlevinden soyutlanmış bir şiirin, Türk edebiyatına egemen olmasına fırsatlar ve ortamlar hazırlandı.

İşte benim, şiire başladığım 1950'li yıllarda, Türkiye'de bu evrelerden birine girilmişti. İkinci Dünya Savaşı ertesinde soğuk savaş Türkiye'yi de etkisi altına almıştı. Bir yandan, geçmişle, ilerici ve savaşımcı şiir geleneğiyle bağlantı koparılmış, bir yandan Türkiye'nin edebiyat gündemine yeni tartışmalar, yeni sorunlar, yeni yazarlar girmeye başlamıştı. Varoluş sorunları, "bunalım", "saçma" gibi. Albert Camus, Samuel Beckett, Eugene Ionesco gibi.

Ozan kimliğim, önce böyle bir ortamda oluştu. Toplumsal savaşımda etkin yeri olan savaşımcı bir şiir geleneğini tanımadan, çağdaşlık adına karşımıza çıkarılan, evrensel olduğu kabul ettirilmek istenen bir sanat anlayışı, bu kimliğin belirleyicisi olmuştu. 1950-60 arasını kapsayan bu evrede, Türk şiiri yine bir arayıştaydı. Ama varılan çözüm, estetik alanında getirilen yenilik, bir bakıma gerçeküstücülüğün yeniden keşfi oldu. Dilde değiştirimlerle, karıştırımlarla sözdizimi altüst edildi. Anlam, rastlantı düzeyine indirildi. Şiirin mimarisini soyut çağrışımlar belirledi. Halkla bağ kuran, okurlarca benimsenen, paylaşılan bir şiir, bu ortamda değersiz, çağdışı sayıldı.

1960'taki askerî darbeyle Türkiye yeni bir evreye girdi. Yeni anayasayla, toplumsal yaşam değişime uğradı. İşçilerin grev, toplu sözleşme yapmasını sağlayan yasalar çıkarıldı. Plânlı ekonomiye geçildi. Demokratikleşme yolunda gelişmeler oldu. Türkiye'deki düzenin yapısı araştırıldı. Kalkınmanın hangi yoldan yapılacağı tartışıldı. Emperyalizme karşı siyasal bir duyarlık oluştu. Bütün bunlar şiire de yansıdı. Savaşımcı şiir geleneğiyle koparılan bağ yeniden kuruldu. Yasak olan Nâzım Hikmet'in kitapları yeniden yayınlanmaya başladı. Toplumsal savaşımda etkin yer alan ozanlar seslerini duyurdular. Bu arada, benim gibi, kimliği daha önceki evrede oluşmuş ozanların önünde yeni bir sanatsal ufuk açıldı. Dünyaya bakışım, dolayısıyla sanat anlayışım bu evrede değişime uğradı. Toplumsal ilişkilerin özünde yer alan kavgayı, şiirimin devinim alanı olarak görmeye başladım.

> Nâzım Hikmet, emek/sermaye çatışmasının, işçi sınıfı dünyagörüşünün somutlaşmış sesiyle konuştuğu halde, yüzyıllardan bu yana yaşanmışları da kucaklıyor."

Türkiye'de yaşanan hızlı siyasallaşma, 1971'de yeni bir askerî darbeyle karşılaştı. Toplumsal gelişmeyi durdurmak isteyen, engelleyen bir dönem yaşandı. Parlamento dışına taşan, toplumu hızla saran ve sarsan silâhlı bir savaşım ortamı her yanı kapladı. Şiiri, bu arada benim şiirimi de, bu ortamın yankıları doldurdu. Toplumsallaşma sürecinin önü, hızlı siyasallaşmayla kesildi.

12 Eylül 1980'de yine bir askerî darbe. Bu kez, yalnız parlamento dışı siyaset kesintiye uğratılmadı, parlamentoda siyaset yapma yolları da engellendi. Türkiye toplumu, siyaset dışı bir yaşam için koşullandırılmak istendi. Böyle bir yaşam için, ekonomiden kültüre uzanan geniş bir ortam hazırlandı. Yazılı ve görsel basının yaygınlaşmasıyla bu ortam her alanda, bu arada şiir alanında da etkili oldu. Yakın geçmişte, siyasal savaşımda etkin yerleri olan birçok aydın ve ozan, görüşlerini değiştirdiler. İnsanları siyasal heyecanlardan uzaklaştırmak, onları edilgin kılmak için kolları sıvadılar.

Şiir, getirilmek istenen bu toplum modelinin, hem edebiyat içindeki, hem de toplum kesimlerindeki yansımalarıyla savaşan yeni bir evreye girdi. Benim şiirim de, birtakım ozanların görüş değiştirdiği ya da suskunlaştığı 80'lerin başında, "Kimlikleriniz Lütfen" ve "Araya Giren Görüntüler" kitaplarındaki alegorik anlatımla mücadelesini sürdürdü. Gözden düşürülmek istenen birtakım değerlerin savunmasını üstlendi. Yılgınlaşmaya karşı çıktı.

Bugünlerde, özellikle 1990'dan sonra, daha önce geçirdiği bütün evrelerin deneyimini ve birikimini de göz önünde tutarak Türk şiirinin, bu arada kendi şiirimin, yalnız siyasal heyecanın ateşleyicisi olmakla yetinemeyeceğini, yetinmemesi gerektiğini düşünüyorum. Gelişmeler, dünyada bir yandan sınırları kaldırılırken, bir yandan bölünmeleri arttırıyor. Türkiye de bu gelişmenin etkileri altında. Şiir, sınırları kaldırmaya giden bir dünyada kucaklayıcı, bölünmelerin arttığı bir dünyada birleştirici olmalı, olmak zorunda. Bunun için de yaşamı, tıpkı şiirsel atalarının yaptığı gibi, yaşamı derinliğine ve genişliğine kuşatan, her kesimden insana seslenebilen, sanatsal gücünü toplumsal soluğuyla doldurabilen bir şiir olmak zorunda.

Dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

YENİK ZAMAN

İsmail BEŞİKÇİ'ye

.....
Seslerini duyuyorum bir-bir
Yok oluşun ansızın varoluşa
kanlı-mavi
Ak köpükler döverken kıyıları
Karayel sürüklüyor direnen motoru
kabarıyor dalgalar
Son nefesini saklıyor bir gerilla
Kanlı parçalanmayı düşünmüyor
Düşünüyor ilerde bir gün
Söyleyecek sözünü haykırarak

Önce kızıl bir güz yaprağı gibi
Doygun bir duygunun dudaklarını ısırıyor
Kanlı-mavi denizde kabaran
Dalgalar bir-bir kırılıp yıkılıyor
Çok büyük bir sevdanın gömüldüğü yerde
Kavrulmuş sarı topraklar yeşeriyor

ÖNCÜ

Duygularımızın Kanıyla Başka Ruhları Okşuyoruz*

Nihat ATEŞ

Neden "Duyguların kanıyla başka ruhları okşamak" dizesini seçtim Sergey Yesenin'den. Bu dizenin geçtiği bu dörtlük şöyledir.

"Şair olmak ayrıca şu demektir
Hayatın gerçeğini eğer bozmazsak,
İnce teni kırbaçlamak, kendini dövmektir
Duyguların kanıyla başka ruhları okşamak."

Ben buna **İnsancıl**'da yazan şair yolarkadaşlarımı da katarak Duygularımızın kanıyla başka ruhları okşuyoruz diyorum.

Her şeyden önce biz kanımızla başka ruhları boğmuyoruz. Biz insanlar anlasın diye şiirler yazıyoruz. Çukurların, içi irin dolu çukurların bulanık şiirini sanat severlerine pazar karşılığı sunmuyoruz. Peki bunu neden yapıyoruz?

Sorunun yanıtı bugün burjuva kanallarında yazılan şiire baktığımızda hemen görülecektir. Burjuva kanallarında akan şiir insanın öğrenen bir varlık olduğunu kabul etmez. İnsanı insan kılan en temel kavramlarından koparır. Mutluluk, acı, sevi, sevinç, korku, daha yüzlerce insani duyguyu insandan koparır ve kavramları mutlaklık çerçevesinde açıklamaya çalışır. Hüseyin Haydar **Adam Sanat**'ta acı mutlaktır diyordu. Platoncu mutlaklık kavramını bugün burjuva sınıfının hizmetine sunuyordu. Bu sadece bir örnek. Sanki tepelerde bir yerde acı var, insanlar o acının yansısını içlerinde taşıyorlar. İnsanlar yaşadıkları tarihsel ve toplumsal koşullardan hiç etkilenmiyorlar.

Oysa insan öğrenen bir varlık. Kültürel bir varlıktır. İnsan duyarlılığı öğrenir, düşünmeyi öğrenir. Burjuva sanatçısı bunu bir sürü yöntemle -yukarda yazdığımız sadece bir tanesi- göstermek istemez, saklar. İnsanı kendi bulanık bakış açısıyla insani yanına yabancılaştırır. Çünkü şiirini yazdığı, sınıfa hizmet etmek zorundadır. İnsanın kafasına bakır bir tas geçirip ona bunun ne kadar güzel bir şapka olduğunu postmodernizmle, şiirde anlaşılır mı canım ideolojileriyle göstermeye çalışır. İnsanda ne kadar güzel şapkam var deyip kafasındaki bakır tasla camekanlara baka baka dolaşır. Ona katlanır.

Oysa şair insana hayatı doğru algılamasını, doğru sevmesini, doğru aşık olmasını, doğru düşünmesini öğretmelidir. Ancak öyle bir insan gelecek güzel, sınıfsız toplumu için mücadele etmeyi göze alır. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın ideolojisini, yaşamadığını, yaşayamayacağını anlatır. Rıfat Ilgaz **Mıstabey** şiirinde ne güzel anlatır.

Yaşamadı Mıstabey yaşamadı
Sana dokunmayan yılan bin yıl yaşamadı.

Biz şiirimizin çağrışım gücüyle bunu anlatmaya çalışıyoruz.

Sanatçının sorumluluğu konusu bugün her şeyden daha çok önem kazanmıştır. Düşünelim. Bir general, oturduğu yerden bir düğmeye basarak kaç insanı öldürebilir. Bir milyon, iki milyon. Belki de daha çok. Oysa tarihe ve insana karşı sorumluluğuna yanlış bilinciyle bakan sanatçı, kaç kuşak insanı bilinç yarılmasına uğratıp, kaç milyar insanın bilincini -hayatını- bulandıracaktır.

Bir şair düşünün ki tuvaletlerde sevişelim, birbirimizin ırzına geçelim, cinsel organlarımızı elleyelim" diye yazıyor. Neyi estetize ediyor bu şair, eserinde hangi hakikati yüceltiyor. Tabii artık bütünüyle tükenmiş yoz burjuva sanatına hizmetini yerine getiriyor. Yani yanlışı estetize ediyor. Yanlışı estetize ettiği için hapsediyor. Burjuvazi bütün dünyada insanı hapsetmiştir. Burjuva sistemi içinde kalan insanın özgürlüğünden de söz edilemez. Yaptıkları küçük kafeslerdeki kuşların çırpınışlarına benzer. Özgürlük ve yaratım ancak burjuva değer yargılarından sıyrılmayla başlayacaktır.

Bütün bunları sayfalar dolusu yazıp açıklayabiliriz. Peki biz ne yapıyoruz? Bugüne dek Türkiye şiirinde anlatılmak istenene hep aynı yerden bakıldı. Bu da sonuçta farklı sözcüklerle aynı şiirin yazılmasına yol açtı. Bugünün şiir estetiğinde bu bakıştan kaynaklanan kalıplar ciddi bir sorundur.

Bunu kırmak için biz anlatacağımız şeye farklı açılardan bakmayı deniyoruz. Tabii bunu yapmaya çalışırken yeni düşünceler yeni bir bakış açısı gerektiğini biliyoruz. Bizim şiirimiz bu yeni dil kavramlarını araştırıyor. Kısaca egemen dil kavram ve söylemlerini kırarak bunu insani açıdan kuruyoruz. Anlam ve çağrışım bağıntılarını kırarak kurmaya çalışıyoruz.

Tabii bana neciler, burjuva kanalının bulanık suyunda yüzen çöpçü balıkları bize çok kızıyorlar. Kızmaları bizim onurumuz oluyor.

Bunu yeterince gerçekleştirebiliyor muyuz? Yeterlilik ve gerçekleştirmeyi bir süreç olarak görüyoruz. Çıkış noktamız doğru dün, bugün, yarın ve insanı anlama gücü. Bu anlamda biz yürüdüğümüz sürece yeterlilik ve gerçekleştirme işlevini yerine getireceğiz. Bizden sonrakilerde bunu devam ettireceklerdir. Biz, ben yaptım bitti diyen burjuva sanatçıları düşünemeyiz. Şiir öldü diyemeyiz. Biz yeni bir dil, yeni bir bakış açısı diyoruz. Brehct'in dediği gibi. Benimle Georgia'ya gel. Orada yeni bir kent kuralım. Göreceksin orda yeni düşünceler var.

Felsefe şimdiye dek hep gelişim süreci içinde birçok sorular sordu. Bugün artık sanatçı tercihini tarih önünde yapmak zorundadır. Bu da şu sorulara yanıt vererek gerçekleşir. Hangi sınıf adına neden: Bunun yanıtı tarihsel metaryalizmdir. Şair çöken bir sınıfın şiirini ne kadar estetize ederse etsin güzeli estetize edemeyecektir. Hangi sınıf adına niçin: Sınıfsal tercihini doğru yapmış şair gelecek güzel bir dünya adına mücadele edecek insanı yaratmak için. Hangi sınıf adına nasıl: İnsani gerçekçi bir yöntem ve yaşamın hakikatlerini doğru estetize ederek.

Bu soruları hayata sorup doğru yanıtları alan şair içinse egemen dil söylemeni kırıp, onunla kıyasıya bir mücadeleye girerek duygularının kanıyla başka ruhları okşayarak yapacaktır. Hiçbir düşünce sistemi hatta siyasi sistem kendi kavramlarını oluşturmadan ayakta kalmamıştır.

Sanat her zaman insan araştırması olmuştur. İnsanın oluşturduğu bütün tarihsel gelişimleri, niteliksel değişikleri anlayarak yapacaktır şair bunu. Şiir bir silahtır. Şiir hizmet etmek zorundadır. O bir araçtır. Biz bu silahı burjuva estetik anlayışına hizmet etmek için kullananlara karşı mücadelemizi sürdüreceğiz.

---

* 12 Kasım 1994'de Ankara İnsancıl'da verilen konferansın metni.

Sanatın Yordamı/İnsanın Ayak Sesleri

Sinan KUTLU

Bu birlikli anlatım size neyi çağrıştırıyor? Yani, "sanatın yordamı" deyince ilk akla gelen ne? Sanatın görevi ya da sanatın işlevi ise aklınıza gelen, hayır, benim anlatmak istediğim bu değil. Öyleyse, bu, sanatın biçimsel sorunlarını, sanat yapıtının dışsal-biçimsel niteliklerini karşılayan bir deyiştir, diye düşünebilirsiniz. Ama, ben bunu da anlatmak istemiyorum. Peki neyi anlatmak istiyorum. İsterseniz, bunu birlikte düşünmeye başlayalım.

Öncelikle bu deyiş, bir araya gelince tek bir anlama dönüşen iki ayrı kavramdan oluşuyor: sanat ve yordam. Bu ayrıştırmanın ardından, önümüze çıkan iki ayrı unsurdan ilkini, yani sanatı nitelemeye çalışalım. Çeşitli kaynaklardan süzerek şöyle bir özet tanıma varabiliriz: insanın belli iç yasalara dayalı, yücelten ve ölümsüzleştiren özgürce biçimlendirme ve yaratma etkinliği. Demek ki sanat, insanın yaratıcı güçlerini uygulamaya sokan ama, tüm diğer yaratım alanlarında olduğu gibi kendine özgü iç yasaları olan bir uğraş. Sanatın iç yasalarını, onu diğer düşünsel yaratımlardan ayıran temel belirleyenleri kabaca irdelersek, şöyle bir genellemeye gidebiliriz: sanat intellektiv (zihinsel) bilgi ve etkinliklerin dışında olarak, sensitiv (duyusal) tasarımlara, düşgücüne dayanan ve ona yönelen, emosyonal (heyecansal) anlatımla biçimlenen, böylelikle evrensel yasalılığı, yani genel-özel, tümeltikel, öz-görünüş karşıtlığının birliği demek olan diyalektiği varlığında denkleştirip, yansılayan bir yaratıcı etkinliktir. Burada ilk göze çarpan, sanatın imgelem gücüne, duygu ve imgeye dayalı bir niteliği olduğudur. Yani sanat, yaratıcı açısından da, alıcı açısından da bir imgelem etkinliğidir ve duyguya, duyarlığa yönelir. Ama burada bitmez. Sanat yalnızca insanları duygulandırmak ve düş kurdurmak için de değildir. O, evrensel yasalılığı irdeler, bireyselliğinde geneli yansıtır. Yani yaşamı... yaşamın tüm katmanlarını... gerçeği...

İntellektiv etkinlikler de gerçeğin peşindedir. Ama onlar gerçeği farklı bir yöntemle arar ve yansıtır. Örneğin bilim, politika türünden etkinlikler real düşünce yöntemiyle, somut gerçekliği bulgular ve kavramlaştırarak yansıtır. Burada, bir varolanı saptama söz konusudur. Ancak bilimsel gelişme teknolojik yaratımı da gerçekleştirmiştir. Yani, örneğin bir otomobil doğal gerçeklikte kendiliğinden var olmayan, insan yaratıcılığıyla dış gerçekliğe katılan bir nesnedir. Ama, bu yaratım, genel zorunluluk zincirinin bir halkasıdır; bireyselliğe ve özerk imgelem derinliğiyle açıklanamaz. Burada heyecana, duyguya ve hiperbolik (yükseltilmiş) bir anlatıma da yer yoktur. Yalnızca gerçeğin somut izleğinde yürümek ve yeni buluşlarla gerçekliğe katılmak, onu çoğaltmak söz konusudur. Sanat ise gerçeği hiperbolize edebilir, değiştirebilir, özgürce oynar her şeyle...

Buraya kadar sanatın genel karakteristiğini ve onu diğer yaratım alanlarından ayıran temel nitelikleri sergilemeye çalıştık. İkinci kavramımız da "yordam"dı. Bu, bir gerçekleştirme sürecinde tutulan yol, uygulanan metot yani yöntem anlamına geliyor. Demek ki, sanatın yordamı, deyince yalnızca görevi ve işlevi ya da salt biçimsel sorunları değil de, bu işlevi yerine getirebilmek için uyguladığı -ya da uygulaması gereken- yöntem akla geliyor. Bu noktada sanatsal söylem, sanatça anlatım tekniği, yukarıda genel olarak değinilen işlev ve nitelikleri üstlenebilmenin ve yansımanın temel koşulu olarak beliriyor. Aynı şeyi biraz da günlük yaşamla bağdaşık olarak yinelemek istersek, bir gazete haberi, bilimsel bir inceleme ya da bir deneme yazısıyla sanatsal metin arasındaki erek ve yöntem ayrılıkları, özsel ve biçimsel belirlenim aykırılığı gündeme geliyor. Bu tür açıklamalar, genel irdelemeler sınırsız ve ölçüsüz çoğaltılabilir. Biz böyle yapmaktansa, sanatın yordamı ile girdiğimiz düşünce sürecini, kısa bir duraklamadan sonra, ama bu kez kılgısal olarak, yani bir sanat yapıtını da konumuza katarak sürdürmeye çalışalım,

Söz konusu yapıt bir şiir kitabı. Adı: **İnsanın Ayak Sesleri.** Berrin Taş'ın aralık 1991- mayıs 1994 zaman dilimindeki 43 şiirini içeren bu kitap, geçenlerde **İnsancıl Yayınları**'nca basıldı. Şiirleri taşıdıkları farklı nitelik ve eğilimlere göre ayrı ayrı ele almadan önce, onların bir arada oluşlarından doğan bir içeriksel bütünlüğe, buna dayalı bazı ön izlenimlere değinmek gerekiyor. Kitap dikkatle okunup, tamamlandığında, parçacıkları tek tek şiirlere dağılmış bir öykü, yavaş yavaş, birbirine eklenerek biçimleniyor; yaşanmış bir şeyler. bir insan hayatı soluk alıyor bu şiirlerin arkasında. Berrin Taş'ın kendi yaşam öyküsünden damıtarak ürünleştirdiği bu dizeler, içten bir anlatımla, belirgin bir paylaşım duygusuyla insana, başka insanlara yöneliyor.

Bu öyküyü şöyle kısa bir anlatıma dökebiliriz: Bir insan var burada, bir kadın... Yaşama ilk adımların atıldığı ilkgençliğin heyecanlarıyla, içten bir duyarlıkla, sevgiyle donanmış... Sonra yüreğindeki bu erden duygularla onları paylaşabileceği bir insana, başka insanlara yöneliyor. Ardından da bu insanlarla biçimlenen bir hayatın, bir kurulu düzenin içinde buluyor kendisini. Sorumluluklar yükleniyor, birtakım beklentilere yanıt vermeye çalışıyor; böylelikle de çoğu insanımızın ister istemez taşımaya çalıştığı, yazgıya benzer bir kimlik ediniyor. Kadın oluyor, eş oluyor, anne oluyor... Bu arada, gönül verdiği insanların kurulu düzenine, beklentilerine özveriyle yanıt vermeye çabalarken,

kendi beklentilerinin, en temel insanca eğilimlerinin ne kadar yanıtlandığını sorgulamaya başlıyor ağır ağır. Sonunda, bu yanıtın etiketlenmiş kimliğiyle, kalık ilişkilerle sınırlandığını, bunların dışında hiçbir şey dileme hakkı olmadığını yoğun bir düşbozumu içinde algılıyor. Özgür olmadığını duyumsuyor. Böylece içinde büyük bir özlem dirim kazanıyor: özgür olmak. Ardından bir sürü soru dolaşıyor benliğinde, çelişkiler, gel-gitler... Nedir özgürlük? Hiçbir şeye bağlı olmamak mı? Kişinin, hiçbir sorumluluk üstlenmeden, buna dayalı bütün bağları koparark, yalnızca kendisi için, benmerkezci yaşaması mı? Bu düşüncelerle zorlanırken, yepyeni sancılarla yükleniyor; karmaşık bir süreçte farklı bir şeyler yavaş yavaş uç veriyor. Yeni bir düşünce ve duyarlık, kendisine ve başkalarına yaklaşımını kökünden değiştiren bir bakış tarzı, sürekli eskiden yeniye evrilen bir yaşama biçimi, bir dünya görüşü... Bu dönüşüm sürecinde yeni insanlarla tanışıyor. Bu insanlar eski ilişkilerindeki, kıstırılmış kimliğindeki insanlara benzemiyor. Onlarla, içinde yeni yeni gelişip, boy veren düşüncelerini, kabuğunu kırmış yeni kimliğini, özlemlerine giden yolu paylaşıyor. Bambaşka bir hayata doğru onlarla birlikte yürürken, onlara ve içindeki insanca yaşama özleminin var ettiği düşüncelere gönülden bağlanıyor. Ama, bu bağlılık artık özgür olmadığını duyumsatmıyor ona. Tersine, bu yeni kimliğinde, bütün insanların özgürlüğüne uzaktan da olsa bakabilmenin, ama, görerek bakabilmenin bilinciyle, yaratıcı yönlerine işlerlik kazandırıyor; insan için düşünüyor, insan için üretiyor. Dönüşüm tamamlanırken, özgürlük düşüncesi de kendi kendini tanımlıyor: ne bilinçsiz bağlılıkların kurulu düzeninde tutsak olmak, ne de sığ tepkilerle kendi ben'inde, ama, aynı ilişkilerle belirlenerek saklanmak... Bilinçle, bilinçli bir yönelimle, insanı olduğu yerde donduran, devredışı bırakan her şeye karşı çıkmak ve bunun karşıtını düşüncede oluşturarak, uğraşını vermek.

İşte, Berrin Taş, bu yaşam öyküsünün geçmişten geleceğe uzanan izleğinde, uğradığı tüm durakları okurla birlikte dolaşarak, şimdiyi ve geleceği üleşme birlikteliğinde onlara, kendisine değgin bir şeyler aktarmak istiyor. Buraya kadar kitabın iç dokusuna yerleşmiş kişisel bir yaşam öyküsünü ve buradaki dönüşüm sürecinin yarattığı içeriksel nitelikleri ana hatlarıyla ele aldık. Şimdi de, Berrin Taş, bu düşünce ve duyarlığına aktarım alanı olarak şiiri seçtiğine göre, estetik bir dışlaştırım alanı, bir sanat yapıtı olarak şiirde, bu amacını ne ölçüde gerçekleştirebildiğini incelemeye çalışalım. Bunun için bazı şiirleri, farklı nitelikleri yapısında özel bir yoğunlukla ifade eden seçilmiş örnekleri, bir çözümleme ve karşılaştırma ilgisi içinde gündeme getireceğiz. Kitabın 28. sayfasındaki **Yolcu** adlı şiir şöyle:

Ben özgürlük savaşçısıyım barışı ararım
sınırlı değil düş evrenim uzaklara giderim
anlamazlar küçük dünyalarında
bugünü yaşayanlar
benim yaşamlarından geçen bir yolcu olduğumu
bilmezler hiç durmadan yürüdüğümü

Burada, hiçbirimize yabancı gelmeyecek, dışlayamayacağımız duygu ve düşünceler dile geliyor. Yani düşünce düzeyinde bir yadsıma sözkonusu değil. Peki, bunlara bir de şiirsel söylem, sanatlık anlatıma dökülüş yönünden bakarsak ne oluyor? Çeşitli kıstaslardan yola çıkabiliriz. Örneğin, toplumcu düşünür ve estetikçi Hans Koch'un, **Marxizm ve Estetik** adlı yapıtındaki sözleri geliyor akla... H. Koch, burada büyük sanat yapıtlarının zamana karşı direnmelerinin, zamanca aşkın olmalarının nedenini irdelerken, onların çağını temsil etme niteliğini, çağını aşma özelliğinden aldığını belirtir ve bu gibi yapıtların her zaman, gündelik olanı, yüzeysel olanı aştığını dile getirir. Gerçekten de sanat yapıtı, yaşamın karmaşık gerçekliğini, günlük olayların ardındaki çelişkiler bütününü, bu süreçteki tarihsel gelişme doğrultusunu yakalayabildiği ve türüne özgü iç yasalılıkla yansıtabildiği ölçüde yetkinleşir. Kolayca anlaşılabileceği gibi, buradaki tek ölçü düşünce düzeyinde çağı aşmak, bu anlamda ilericilik niteliği taşımak değildir. Bunlar ancak başka türde iletişim araçlarının, örneğin bir düşünce yazısının, bir deneme ya da incelemenin tek ölçüsü olabilir. Ama yukarıda da belirtildiği gibi sanat, varlık tarzı kendine özgü olan, günlük konuşma dilinden, her türlü düşünsel aktarım biçiminden farklı yöntemler gereksinen, değişik bir kanaldır. Demek ki özle birlikte, özün dile geliş tarzı olan biçim de bir anlatının sanat yapıtı niteliğini üstlenebilmesinde cayılmaz bir koşul olarak öne çıkıyor. Bu iki yapısal katman, oluşan bütünlük içinde birbirlerini üreterek, bir yansıma ilgisinin derinliğinde koşutluk kuruyor ve denkleşiyor. Bu anlamda içerik denilen kavram, sanat yapıtının özgüllüğünde biçimle özün karmaşık doğası olarak belirleniyor. Böylelikle biz de, sanatın yordamı dediğimiz kavramı telellendirme sürecinde önemli bir saptama yapmış oluyoruz.

Bu düşüncelerle yukarıdaki dizelere baktığımızda, sözünü ettiğimiz koşutluğun yetkin bir örneğini bulamıyoruz. Şair, ilerici bir düşünce birikimini, gündeliğe ve alışılmış, fazlasıyla yinelenmiş bir anlatıma dökerek özgün ve şiirsel deyişten büyük ölçüde uzaklaşıyor. Böylelikle de, yeniyi, ileriyi simgeleyen özü okura aktarırken, bu öze denk düşen biçimi, yani kişisel ve tekrarlanmamış olanı ikinci plana atıyor. Bu yazınsal geleneğimizde sık rastlanan bir durum. Anlatıcı, düşünce ve duygularını tam, eksiksiz aktarabilmek, olabildiğince eksiltmeden iletebilmek kaygısıyla bu biçimsel sorunu yaşıyor çoğu kez. Buradaki içtenliğe ve insani duyarlığa katılmakla birlikte, şiirin sonuçta kendine özgü bir düzen, bir yapı olduğunu, barındırdığı duygu ve düşüncelere değil, onların özel bir biçim kazanmış haline şiir dendiğini de gözden uzak tutmamamız gerektiğine inanıyorum. Örneğin:

Ben özgürlük savaşçısıyım barışı ararım

dizesini okurken, ne yaşamın kompleks bir yansımasını, ne de özgün ve kişisel bir deyişi algılayabiliyoruz. Bu, tümüyle doğal çelişkilerden arınmış, hiçbir okuyucu etkinliğini gereksinmeden, yargı biçiminde belirlenmiş, sürecini başlangıçta tüketmiş bir anlatım tarzı. Şiirin diğer dizelerini okurken de bundan farklı bir izlenim edinemiyoruz. Şair seçtiği bir konuyu, kendi us sürecinin sonuçlarıyla, vardığı yargılarla aktarıyor bize. Burada okura düşen tek şey, okuduklarını olduğu gibi kabul etmek ya da etmemektir. Bir estetik algı süreci, yani okuduklarını imge düzeyinde çözümlemek, böylelikle bir düşünce süreci, bir karşı-etkinlik içine girmek bu yargısal belirlenmişlikte söz konusu olamaz. Çünkü tüketim tarzının önceden, kesin çizgilerle belirlendiği her şey, karşı bir süreç başlatmaksızın kendi içinde biter. Şimdi, aynı doğrultudaki özellikleri, kitapta yer alan

başka şiirlerde örnekleyelim:

Çektim iyiliklerden örülmüş bir yük olan ellerimi
yaşamınızdan

Anlam adlı şiirdeki bu dizede şairin ellerinin iyiliklerden örülmüş olduğunu, ama, bu iyiliklerin başka birilerine yük olduğunu kabul etmek durumundayız.

Bıraktım sizi kendi boşluğunuzda
yaşam sandığınız o sığlıkta

Terk edilmiş birileri var... Ama nedeni de açıkça belirtilmiş. Çünkü onlar yaşam sandıkları bir sığlıkta, boşlukta yaşıyorlar.

Şimdi anladınız güzellikleri yaşamanın ağır
olduğunu
aramaya başladınız boşluğunuzu dolduracak
anlamı

Görülüyor ki, söz konusu kişiler, yani terkedilenler, iş işten geçtikten sonra bir boşluğa düşüyor ve ardından da güzellikleri yaşamanın ağır bir sorumluluk gerektirdiğini kavrayarak, birdenbire boşluğu dolduracak anlamların peşine düşüyorlar. Şairin bakış açısına dolaysız yoldan adapte olursanız, bunları açıkça görmek zor değil. Ama, kişisel baktığımızda görülmeyen bir şeyler var. Örneğin, şair kim, sözettiği kişiler kim, hangi düşünce ve değerler adına böyle bir karşı olum, bir çatışma yaşanmış, belirsiz kalıyor. Bu denli dolaysız bir anlatım, böylesine ön-saptayıcı, yargısal bir tarz seçilmiş olmasına karşın, okuyucunun bunları değerlendirebileceği veriler sunulmamış şiirde.

Bütün bunlar, bir bir sanat yapıtındaki biçim sorunlarının irdelenişinde karşımıza çıkan bazı özellikleri gösteriyor. Burada bir başka toplumcu düşünür ve estetikçinin, E. Fischer'in, **Sanatın Gerekliliği** adlı yapıtında yer verdiği düşüncelerinden bir alıntı yapmak istiyorum: "Sanat, biçim vermektir, bir yapıta ancak biçim sanat niteliği kazandırabilir. Rastgele, gelişigüzel, gereksiz bir şey değildir biçim. Biçimin yasalar ve kuralları, insanın madde üzerindeki üstünlüğünü gösterir; bunların yardımıyla yaşantı ve elde edilen her türlü başarı bozulmayacak bir biçimde korunur." Öyleyse bu denli bir unsur olarak biçim nedir? Bir sanat yapıtında içeriğin zenginliğini ve yetkinliğini, özle biçimin aksamayan denkliği, uyumlu bireşimi belirliyorsa, bunun üzerinde özenle durulması gerekiyor.

Çağdaş estetiğin verileri içinde gezinirken, sanatın bir tür bilişi (information) etkinliği olduğu düşüncesiyle karşılaşıyoruz. Yani kitleler arası iletişimi sağlamada kullanılan bir yöntem. Bu yöntem, tüm diğer iletişim alanlarında olduğunca, bir mesajın en geniş kitlelere ulaşma olasılığını değerlendiriyor. Sanat da insanlar arasındaki iletim yöntemlerinden biri olarak kendi türsel özellikleriyle bu çabanın içine giriyor. Bu yaklaşım iletim etkinliklerini semantik (anlamsal) ve estetik olarak iki kategoride değerlendiriyor. Semantik anlatım, işaretlerin ön bilgisine dayanıyor, yani alıcının dağarında zaten önceden varolan bir birikime, apaçık bir bilgilendirme ilişkisine... Bu ön bilgiye redundanz adı veriliyor. Örneğin bir gazete haberini okurken hiçbir karmaşık yapıyı çözümleme durumunda kalmıyoruz. Bu yazı, bizde özel bir imgelem uyarımı yaratmıyor, yalnızca verilmiş olanı, birikimimiz ölçüsünde dolaysız olarak alıyoruz. Estetik anlatımda ise, çok farklı bir durum söz konusu. Burada mantıksal bir erekle değil, insanın içsel yaşantılarının, düşgücünün oluşturduğu karmaşık bir yapıyla karşılaşıyoruz. Bu yapı bizi bir karşı-etkinliğe çağırıyor; imgelem uyarımının, çok katmanlı bir yapıda düşünce sürecine dönüştüğü özel bir etkinliğe... Demek ki sanatın kullanması gereken yöntem, alıcıda deduktiv (tümdengelimli) bir ön zorunluluk yaratmak değil de, onu redundanzın belirleniminden, tek yanlı ve kalıplara dayalı sığlığından çok ötelere taşımak, değişken bir yapıda kişisel katkılarına yol açmak, bir yeniden üretim içine sokmak, oluyor.

Bunun kişisel yargılardan oluşmuş bir anlatımla sağlanamayacağı açıktır. Yargı, okuyucunun, algılama süreci sonunda kendi etkinliğiyle varması gereken bir aşamadır. Sanatın özgüllüğü de, işte tam bu noktada ortaya çıkar. Yukarıda örneklediğimiz nitelikleri, aynı yaklaşımla Berrin Taş'ın başka şiirlerinde de görebiliyoruz. Sayfa numarasıyla ilk akla gelenleri: 33, 35-37 ve 56 olarak sıralayabiliriz.

Daha önce **İnsanın Ayak Sesleri** nde yer alan şiirleri farklı niteliklerine göre bir karşılmaştırma ilgisi içinde ele alacağımızı belirtmiştik. Bu dönemeçte kitabın 59. sayfasındaki Düşlere Taşınmak adlı şiirden yola çıkıyoruz:

Bir çocuk ağlıyor
gözyaşları
gökyüzünü kırmızıya boyadı

Daha ilk dizelerde önceki şiirlerden farklı bir anlatımla karşılaşıyoruz. Burada, şairin önceden belirlediği ve o şekliyle almak zorunda kaldığımız öznel nitelemelerle, yargılarla yüzyüze değiliz artık. Bir şeyler aktarılıyor bize, ama, yaşamdaki doğallığıyla, oluştaki kendine özgülükle... Bir çocuğun ağladığını algılıyoruz ve onun gözyaşları gökyüzünü kırmızıya boyadığında düşgücümüzün kapıları zorlanıyor. Kendini hissettiren, ulaşmak isteyen bir şeyler var; ancak bunun gerçekleşebilmesi için bizim de belli bir çabayla ona yönelmemiz gerekiyor. Bu dürtüyle ona yaklaşıyoruz:

kuşlar çocuğun kanayan gözlerini görmediler
bir seher vakti sıcak iklimlere göç ettiler

İmge yavaş yavaş açımlanıyor. Kırmızıya boyanan gökyüzü, çocuğun kanayan gözleri acı çeken bir insan çağrışımına dönüşüyor. Bu gözleri, acı ile dökülen yaşları görmeden sıcak iklimlere göç eden kuşlarsa, artık-hiç olmazsa şimdilik hayatımıza yön veren bir gerçeği, yani insan acılarına karşı duyarsızlığımızı, acı çekeni kendi yazgısına terkederek küçük mutluluklarımıza doğru koşuşturmamızı, aymazlığımızı dile getiriyor. Okumaya devam ediyoruz:

çocuk suskunluğa uyandı
yağmur delice yağdı
düşlere taşıdı onu

Çocuk suskunlukla, yalnızlığının yarattığı ruh haliyle irkiliyor. Bir yağmur başlıyor sonra. Delice yağıyor yağmur ve o, yağmurun değiştirdiği bu görüngede sesler ve şekillerle düşlere taşınıyor.

bahar taze açmış çiçeklerle gelmedi
kokular eskimiş düşler birikmişti
çılgın istekler doldurdu havayı

Ama düşleri bir çırpıda gerçekleşemiyor. Yağmur, taze açmış çiçekleri, baharı birdenbire taşıyamıyor bugüne. Kokular eskiyor, bir süre daha her şey olduğu gibi, değişmeden kalıyor. Bu arada düşleri de birbirine eklenerek büyüyor, artıyor. Biriken düşler havayı çılgın isteklerle dolduruyor. Alışılmışın dışında, sürüp gideni

zorlayan, aykırı düşünceler gelişiyor içinde. Bitimi oluşturan son iki dizeye geldiğimizde, içimizde sürüp giden estetik algı sürecini donduran, yargılaşmış değişlerle kesintiye uğratan bir final yerine, bu sürece yeni yönsemeler katan ve şiirin bizde sürüp gitmesine olanak tanıyan imgelerle karşılaşıyoruz:

özlemek yarına götürdü
karanlığı ürttü zaman

Çocuk, içindeki özlemi bütün varlığında duyumsuyor, her şeye karşın özenle koruyor. Bu inançla geçen zaman, giderek karanlığı örtüyor, onu düşlediği güzelliklere, yepyeni umutlara taşıyor. Daha pek çok şey söylenebilir bu konuda. Ben yalnızca şiirle karşılıklı girdiğimiz sürecin kişisel yansımalarını aktarmaya çalışıyorum. Bu süreç sizlerde çok farklı başlayabilir, ayrı bir gelişim izleyerek değişik yönsemelere dağılabilir ve olması gereken de budur. Sonuç olarak, şiirin kurgusu tüm bunları yaşayabilmemize olanak tanıyor, bizi sınırlamıyor.

Şiirdeki ses dokusuna bakacak olursak, bu yönüyle de diğerlerinden daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Birbirine zorla, ite kaka eklenen, ardarda, rastgele yığılarak okunuşu hantallaştıran bir kurguyla değil, akıcı ve uyumlu seslerden örülmüş dizelerle karşılaşıyoruz. Bunu bir rastlantıya bağlamak yerine, daha derin, nedensellik gözeten bir yaklaşımla açıklamaya çalışırsak, her ürünün kendisini var eden yöntemle belirlendiğini söyleyebiliriz. Ön koşullanmalarla, doğal ama zor bir iç süreci göze almadan, zorlamalarla oluşan ürünlerle, içselliğimizin derin kaynaklarından yola çıkan ve görünüşe ulaşana dek, doğası gereği uzun ve çetrefil yollardan geçen ürünler arasındaki fark, en küçük ayrıntıda bile - örneğin tek bir ses- kendini duyumsatıyor kanımca.

Kitapta bu özellikleri çeşitli ölçülerde taşıyan, güzel bulduğum başka şiirler de var. Örneğin 14. sayfadaki **Gecenin Işığa Uyanışı** bunlardan biri. Burada anlam ve ses örgüsü uyumlu bir bireşime ulaşmış. Şiirde sıkça yinelenen bildirme ekleri (-dır, -dir, -dur, -dür...) olmasına karşın, bunlar daha önce değindiğimiz türden bir yargıyı amaçlamadığından yapıya zarar vermiyor. Birbirine zincirleme eklenen, ara sözcüklerle birleşip sonra yeni duygulara yol alan dizeler hoş bir izlenim yaratıyor, zevkle okunabiliyor:

Susma... karanlıkta ağladığın anlara
İnsan olmaktır biraz da
gözyaşlarını yanına almak
sezmektir... oluştaki heceyi bir anda

Alıntıladığım bu bölüm şiirin genel karakterini açıkça yansıtıyor. Baştan sona aynı anlatım fire vermeden sürüyor ve şiir bütünlüğü hiç zedelenmeden tamamlanıyor. Daha öncekilerde yaptığımız gibi, olumlu özellikler barındıran diğer şiirlerin ilk akla gelenlerini de sayfa numarasına göre şöyle sıralayabiliriz: 5, 6, 9, 12, 17, 21, 22, 45, 48...

Şiir yazan bir insan olarak, her şairde iki ayrı kimliğin içiçe yaşadığını iyi biliyorum. Birincisi gündelik kimliğimiz ki bu, günlük yaşamın nesnel koşullarında oluşuyor ve somut yaşamın gerektirdiği tepkileri veriyor, o düzlemde iletişimlere giriyor. Diğeri de sanatçı kimliğimiz tabii. Ondan uzun uzadıya söz etmeye gerek yok. Berrin Taş'ın yazımızın ikinci dönemecinde ele aldığımız şiirleriyle, o kimlik bize kendisini yeterince anlattı zaten...

Çağdaş Danimarka şiirinden

ZORLU BİR YIL

Danimarka Sayılama Kurumu'na armağan edilmiştir

11,3 kez mutsuz olmuşum geçen yıl
8,1 kez de mutlu,
3,7 kez karımı aldatmış,
5,2 kez aldatılmışım.
13 1/2 kron çalınmışsa da benden,
ben 12,60 kron çalmışım.
0,13 kez evlenip 0,10 kez ayrılmış,
0,75 kez de boşanmışım.
0,18 çocuğum olmuş,
0,1437 bisiklet çarpmış bana,
bir o kadar kez de kafam atmış.
8,4 araba,
3,2 motosiklet,
1/2 şehiriçi treni
ve 0,00 drezine çarpmışım.
8 kez uçmuşsam da
1,6 kez uçağım düşmüş;
0,07 sülün, sıfır papağan,
sıfır devlet adamı öldürmüş,
-0,2 günü hücrede-
3,9 gün hapis yatmışım.
4,7 gün Malmö'de kalmış,
geriye dönerken yanımda
1,4 paket gümrüksüz sigarayla
1,5 kilo kahve getirmişim.
6,7 film,
3,2 oyun seyretmiş,
1 1/4 şişe viski içip
birbuçuk kez ölmüşüm.
Sizi ilgilendirirse benim görüşüm,
derim ki, şu geçtiğimiz yıl
çok zorlu bir yıl olmuş.

PETER POULSEN
Türkçesi: Murat Alpar

Şiirleriyle olduğu kadar özellikle Brezilya ve Portekiz şiirinden çevirileriyle de tanınan Peter Poulsen, seçkinlerden değil halktan yana bir ozan. Sözünü sakınmayan, gür sesli, patlamalarla dolu bir deyişi var. Sıradan bir olay, siyasal bir mantıksızlık, ayaküstü bir konuşma, sevgi, akla gelebilecek her şey onun şiiri için bir çıkış noktası olabilir.

Sanatın İşlevi- I

Berrin TAŞ

Tarih boyunca sanat iki eğilimin belirleyici etkinliğinde varlığını sürdürmüş. Biri "kendinde şey" olarak sanat için sanat eğilimi. Öteki insanı... insanın etkinliğini temel alan... insanın ideal dünya tasarımıyla ölçüşen sanat eğilimi. Sanatı "kendinde şey" olarak görenler sanatın insanla ilişkisini koparmış... ve sanatı sorumsuzluğun aklına eseni sanat eseri diye sunmanın özgürlük alanı haline getirmişlerdir. Eski'yi varolan yapıyı korumak adına kabuklarını kıramayan... içine kapanan sanatçının dışavurumu olan "sanat için sanat" eğilimi insanın toplumsal koşullarındaki bozulmayı... içine düştüğü açmazı... çaresizliği... gizlenmeyi gösteren bir olgu. Sanat için sanat eğilimi gösteren sanatçılar eski'yi korumak adına gerçekliği bulanıklaştıran... sanatı karmaşa ve anlamsız düşlerle çevrelenmiş hezeyanlar durumuna dönüştüren... böylelikle varolan yapının idealize edilerek korunmasını mutlaklaştıran yaşantıları oluşturmakla insanın gelişmesini önleyici bir işlev yüklenmişlerdir. Sanatın işlevsiz olduğunu söyleyenlerin yanıldığı noktada buradadır. İster sanat için sanat eğilimini... isterse insanın ideal dünya tasarımıyla ölçüşen sanat eğilimini belirleyici kılsınlar her iki eğilimi gösteren sanatçılar kendi tasarladıkları yaşamı eserlerinde yapılandırmakla bilerek ya da bilmeyerek bir işlev yüklenmektedirler. Soru şudur... bizler şair olarak nerde yer alacağız. Eski'yi korumak adına sistemi pekiştiren... insanı karşılamayan değerleri olduğu gibi yarına aktarmaya çalışan köhnemişliğin savunucusu sistemin yanında mı... yoksa eski'nin bağrında gelişen insani değerleri büyütmek yaşatmak adına geleceğin... insanın ideallerinin oluşturulmasında yeni'nin yanında mı. Sanatçının bilinçli bir seçimle nerde yeralacağını belirlemesi gereklidir. Sanatçı hem sistemin değerlerinin korunmasına katkıda bulunarak... hem de insandan yana olduğunu söyleyerek ikili bir yaşantının savunucusu olamaz. **Ozan ve Gölgesinde** Eluard (Çev. Özdemir İnce) şunları söylüyor. "İyiyi yaratmak için yapıtının haksızlığın yalanlanması ve ona karşı meydan okuma kimliğini kazanabilmesi için ve adaletin gündelik ve elle tutulur olabilmesi için sanatçının kötüyü reddetmesi gerekir. Sanatçı ancak insanın ağırlığını kendi ağırlığını sırtlaması koşuluyla ayağını yeryüzüne basabilir. Böylece mutlu ve aydınlık bir yaşamın yaratılmasını sağlar. Yalan söylememek bugün davranmaktır. Yürüyüşü güzelleştirerek ufku geriletmek zorundadır sanat. İnsanın çabasından her zaman daha aydınlık her zaman daha katkısız yeni bir ufuk doğar, tıpkı suyun süzgeçlerden geçerek arılaşması gibi."

Sanatçı kötüyü... insana uymayanı... insanı araç konumuna getireni reddetmediği sürece sanat insan adına işlevini yerine getiremeyecektir. Sanatın toplumun manevi güçlerinin harekete geçirilmesindeki etkisi sınıfsal konumun belirginleşmesiyle kendini duyurabilir.

Sanat ve Toplumsal Hayat ta Pleahanov şunları söylüyor. "Kendisi de sömürücü olan bir yükselen sınıf eski düzene karşı mücadelesinde kendi davasını bütün insanlığın davasıyla karıştırmak istidadındadır. Bu yüzden onun ideolojisini temsil eden eserlerde belirsiz çift anlamlı bir yan vardır. Bu eserler onun çıkarlarını gözettikleri halde bütün sömürülenler adına konuşmak iddiasındadırlar.

Sorun hep aynı... Ankara'da **Güzel Nedir** konulu bir konferans verdim. "Güzel"in ne olduğu ne olmadığı tartışıldı. Sonuçta hep aynı noktaya geliniyor. "Bir eser bütünüyle güzel olmasa bile bazı bölümlerini güzel buluyorum... ya da falanca eserin dünyaya bakışı bana uymasa bile o eser bende hoş duygular uyandırabiliyor" deniyor. Sistemin sanatı... sistemin duyarlılıkları... sistemin dünyaya insana bakışı bütünüyle reddedilmediğinden ikircikli bir sanat anlayışı gelişiyor. Sonuçta bu ikircikli anlayış sistemin etkinliğiyle işlevini sürdürüyor. Sanatçı -okuyucu... insan- yeni bir dünya tasarımını savunmak adına o bütünüyle beğenmediği eserdeki güzel bulduğunu reddedemezse... ya da dünyaya insana bakışına katılmadığı eserden hoşlanmamayı öğrenemezse... bir anlamda o küçücük hoşlanma duygusunu reddederek yerine insanın ideallerini koymakta iradesini kullanamazsa insanı savunan geleceği yaratmak üzere yola çıkan insani sanat oluşturulamaz.

Sanatın işlevinden sözederken ben insanı irdeleyen... insanın ideallerini savunan bir edebiyatın oluşturulması gerekliliğini anlıyorum. Eski'yi korumak adına çöküşme edebiyatının yanında yer almak insana karşı bir duruştur. Anlamsızlığın şiir görüntüsü biçiminde ortaya çıkması Yusuf Algazi'nin şiirlerinde belirgin bir biçimde izlenebilir. Yusuf Algazi'nin **Birkaç Sonsuzluk Anı** adlı kitabından bir örnek verebilirim. Anlamsız yaşantılarına anlam katma çabalarının tipik bir dışavurumu.

KANDELİ
Barahakar
Kabarurken celbeli
Keremanhar
Eni hunkar
Kandeli

Beyet uhul
Kumul heyar
Ber kerem
Cemelehli
Dehri hunkar
Yer elem

Benc el dilu
Ber ahatım endihar
Kır baha tur
Ken il buhur
Bin dahar

Beydalankar
Kur kerime yeklani
Bendana har
Hizmere kum end ani

Kar bahaya
Elehim
Er bendi hu
Ben uhenem
Cendir enem
Kan doru

Bu şiiri almamın nedeni anlamsızlığın yozluğun belirgin bir görüntüsü olmasından... aynı nedenle anlatmak istediklerimi daha kolay anlatabilmekte bana yardımcı olacağını düşünmemden kaynaklanıyor. Demem o ki yozluğun belirtilerinin her zaman görünür olması... Algazi'de olduğu gibi anlamsızlığın uçlarında gezinmesini gerektirmiyor. Kimi şairlerin şiirlerinin yalnızca bir bölümünde anlamsızlık gözlenebiliyor... bu nedenle yaygın bir anlayış var... kimileri şairi değil bazı şiirlerini beğendiğini söyleyerek işin içinden sıyrılıyor. Önemli olan şiirdir diyerek şairin ikircikli tavrının koruyucusu da oluyorlar böylelikle. Oysa kötünün içinde rastlantıyla bulunan iyiyi reddetmedikçe okur ne şairin kimliğinde kendini... insanı bulabilir... ne de şair düşlerini geleceğe uyarlamadıkça dönüp dolaşıp aynı yere gelmekten kurtulabilir. Toplum hızla değişse de evrensel gerçekler aynı hızla değişmez... insanın gündemi teknolojik gelişmelerde olduğu gibi nerdeyse saniyelik belirlenmiyor. İnsan eşitlikçi bir dünyada yaşamadıkça insanın temel hakikatlerinde büyük değişiklikler olmayacak. Bu nedenle bir şairin rastlantıyla yazdığı şiirini güzel bulmamız o şairin insanı savunduğunun göstergesi olamaz. Örneğin Edip Cansever'in **Yerçekimli Karanfil** şiiri

YERÇEKİMLİ KARANFİL
Biliyormusun az az yaşıyorsun içimde
Oysaki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil
düşüyor gibi.
Bir ağaç işliyor tıkır tıkır yanımızda
Midemdi aklımdı şu kadarcık kalıyor

Sen o karanfile eğilimlisin alıp sana veriyorum işte
Sen de bir başkasına veriyorsun daha güzel
O başkası yok mu bir yanındakine veriyor
Derken karanfil elden ele

Görüyorsun ya bir sevdayı büyütüyoruz seninle
Sana değiniyorum sana ısınıyorum bu o değil
Bak nasıl beyaza keser gibisine yedi renk
Birleşiyoruz sessizce

Edip Cansever'in bu şiiri güzel bir şiir bana göre. Bu şiirde bir sevdanın büyütülmesi... insanın etkinliği söz konusu. İnsanın insanla bütünleşmesi anlatılmış. Oysa bir başka şiirinde karanlık yüceltiliyor.

KIRDA KARANLIK
Kırda metalsi bir uçurum kalınlığında
Hiç kimselerin geçmediği sesi
Orda burda yaşlı ışınlar. Ötede az
Bir korkuluk: ölümün kırcıl içeriği
Saklı bir seyircinin resim kalışındaki leke
Her evin bahçesinde bir lamba yanıyor sanki

Gündüzler kimi yerde gecedir artık
Bakışım kumdan şimdi
Önce yaşlı ışınlar sonra sonra karanlık
Avuçlarımı yüzüme kapatıyorum
Ben kapatır kapatmaz
Evet biliyorum iki kere karanlık

Her iki şiiride Edip Cansever yazmış... ama sınıfsal bir bakış açısı olmadığından şiirde insan rastlantıyla bulunuyor. Bu ikinci şiirde karanlık estetize ediliyor... oysa daha çok aydınlığı gereksiniyoruz.

Birçok sanatçının eserlerinin ikili bir karekteri oluşu sanata bakışlarında açıklık kazanmamış... çözümlenmemiş rastlantısal bir yaratımın varlığını gösterir. Bunun nedeni amaca yönelik bilinçli bir çabanın gösterilememesinde... ya da böyle bir çabanın gereksiz görülmesinde aranmalı. Bu konuda Kagan şunları söylüyor. "Sanatta ustalık sanata yardımcı olan sanatın pratikte gerçekleştirilmesini sağlayan ve sanatın estetiksel olarak değerlendirilmesinde zorunlu olan yaratıcı yöntem yoluyla somut amaçlar ve ödevler sistemi yoluyla süreklilik içinde edinilir."

Demek ki sanatçı gerçekliği nasıl algılıyorsa eserinde onu yansıtacaktır... güzelleştirecektir. Bu nedenle sanatçının yaratıcılığını kullanırken dürüstlüğü... bir durumun bir ayrıntının kökenine inmesi ortaya çıkan eserin güzelliğinin belirleyeni olacaktır. Yani şekille oynayarak... yazılış biçimleriyle oynayarak sözcüklerin nasıl kullanıldığından çok seslerle... hecelerle uğraşmak birincil önemi alıyorsa sorunun temeline inilemiyor demektir. Bu da gerçekliğin estetiksel özümlenişini karşılamayan bir tutumdur.

Neden Şiir Okuyoruz

İnsan doğayla mücadele etti... hayvan postundan kendine giysi dikmeyi öğrendi... barınacağı mekanları yaptı toprağı işlemeyi... avlanmayı... birarada yaşamayı mücadele içinde öğrendi. Bir gün yıldızlarda yaşamayı düşledi... uzaklara yolculuklara çıktı. Yeni topraklar buldu... el değmemiş alanlar. Öteki insanlarla tanıştı... ürettikleri çoğalınca ürettiklerini kendinde olmayan eşyalarla değiştirdi... böylelikle yaşamını kolaylaştıracak doğayla mücadelesinde kendini güçlü kılacak ortamı hazırladı. İnsan doğayla mücadele sürecinde kazandığı başarıların hazzını uzun süre ya-

şayamadı... alikıranbaşkesenler geldi... her şeyin en çoğu bizim dediler... kaba güç kimin elindeyse o kazandı... insan köle oldu satıldı... insan olduğunu söyleyen alikıranbaşkesen'e hizmet etti... savaşlar oldu çok kan döküldü. İnsan acılarını sevinçlerini şiirlere... şarkılara... resimlere taşıdı... yaşadıklarını anlatmak istedi bilgi taşıyıcısı oldu... sanat bilgiyi binlerce yıl öteye taşıdı. İnsan doğayla öteki insanla dünyayla kurduğu uyumu bozan alikıranbaşkesenlere karşı ürettiklerini şarkılarla... şiirlerle savundu... kendini unutmamak ayakta kalabilmek için elinde kalan tek gücü kullandı. Yaşamı güzellemek için şarkılardan... şiirlerden yararlandı... güç buldu.

Binlerce yıl sonra insan kendinden önce yaşayanların yazdıklarını okudu... resimlerini... heykellerini gördü... gördüklerinden çağlar öncesinde yaşamışlarla ilgili bilgiler edindi... o bilgiler insanın yaşadığı güne daha anlamlı bakmasını sağladı.

Sanat eserinde kendini gören yaşamına dair bilgiler edinen insan yaşamını değiştirme dönüştürme gücünü budu. Sanat eserinin insanla buluşan niteliği insanın gelişiminde etkin bir görev üstlendi. Sanat eseri çürüyüp işlevini yitirenle yeniden doğmaya hazırlanan arasındaki iletişimi sağlayarak insanla insan arasındaki aracısız ilintinin estetik bir dışavurumu oldu.

Sanatın işlevi insanın-insanla insanın dünyayla kuracağı iletişimin niteliğiyle belirginleşir ya da gereksizleşir. Dünyayla insanla gerçekçi bir ilişkiye giremeyen sanatçı eserini anlamsız sanatı işlevsiz kılar. Bu durumda sanatın bilgi taşıyıcılığı ve amacı gereksiz bir ayrıntı durumuna dönüşür ve sanatçı rastlantının gizeminde güzelliği arar. İnsanla dünyayla gerçekliği karşılayan ilintilere giren sanatçı eserinde gerçekliği kendi somut görünümü içinde yansıtacağından bu aynı zamanda iletişimin sağlıklı kurulabilmesinin de koşullarını hazırlayacaktır. Sanatın bilgi taşıyıcı işlevinin ikili bir karakteri vardır. Sanat insanın dünyanın hakikatini yansıtmak zorunda oluşuyla bir bilgi aktarımı işlevi görmektedir. Sanatın bilgi taşıyıcı işlev üstlenmesi bilginin doğrudan aktarımı değil duyumsamalar iç yaşantılar aracılığıyla yaşamın insanın sezdirilmesidir. Sanat yaşamın insanın hakikatini verirken olanla olması gereken arasındaki diyalektik ilişkiyi de verebilmelidir. Belli bir toplum içinde yaşayan insanların ortak duyumsamalarının yansıtılması bire bir ilişkiler... birebir anlatımlarla verilmek zorunda değil. Önemli olan görüntülerin ardındaki hakikatin görünebilmesini sağlamak ve istenen ideal yaşantının... ideal dünyanın nasıl olması gerektiğiyle ilgili ipuçlarını verebilmektir.

Sanat üzerine yazılan kitaplarda sanatın haz verici işlevinden sözedilir. Bence haz alma kendiliğinden... ya da yalnızca sanat eserinin niteliğinden oluşan bir durum değildir. İnsanın yaşama bakışıyla aynı doğrultuda gelişir haz duyumu. Aksi parçalanmış bir yaşamın dışavurumunu gösterir ki... bu kaçınılmaz bir biçimde yaşamın karışık... dağınık ve amaçsız algılanmasının da nedeni olmaktadır.

İnsan neden şiir okumak gereksinimi duyar. Şiirlerde aradığı nedir... buldukları ya da bulamadıkları insanı nasıl etkiler. Yiyip içip karnını doyurup uyumanın çalışmanın dışında insan yaşamını dünyayı çözümleyebilecek olanaklar arar... duygularının anlatımını... yaşantısının çözümleyemediği yanlarını -ortak duyarlılıkların kavratılması aracılığıyla- şiirde içerilmiş olarak bulmak ister. Şiir okumanın işlevi çarpıtıldığından bugün şaire ilham perisi bekleyen boş gezenin boş kalfası gözüyle bakılmaktadır. Şairi ilham bekleyen aylak durumuna düşürenler yaratıcılıklarına hile karıştıranlardır. Hileciler Türkiye'de insanın sanatla ilintisinin kurulamamasından... kurulan ilintilerin koparılmasında payları olmakla sorumludurlar.

İnsanın kendini tanımasının... biricikliğini kavramasının yollarından biridir sanat. İnsan sanat aracılığıyla kendini... toplumu... öteki insanı kavrayabilir... ancak sanatla ilgili olduğunda... yaşamını sanatla yoğurduğunda öteki insanla dünyayla gerçekçi bir ilişkiye girebilir. Sanat insanın insanla çıkar gözetmez ilişkiye girmesinin dışavurumudur. Bir şair şiirini yazarken şiirinden kaç para kazancağını düşünmez... ya da bir yazar kitabını yazarken o kitabından kaç milyar vurgun vuracağını düşünmez. Çıkarın yaratıcılığın önüne geçtiği durumlarda estetik yaşantı oluşamaz. İnsanın insanla insanın yaratımıyla ilişkisini bağımlı kılacak hiçbir davranış bağışlanamaz. Çıkar temel öge olduğunda duyumsamalara hile karışır... sanatçı insanla... yaratıcılığını denediği nesneyle doğrudan ilişki kuramaz. **Star Sistemi**nin insana verebildiği verebileceği bilgi bu nedenle yanılsamalıdır... yaşamı karşılamaz. Okuyanı yanıltır. İnsanı yanıltan eser gerçekçi olamaz. Gerçekçi olamayan eser insanı sahte duyguların sahte yaşantıların sahte anlamların içinde yaşatır. O "yaşantı"da insan şeklen vardır. O "yaşantı" estetik olamaz.

Sanat bilgi taşıyıcısı olmakla insana kendini anımsatan okuduklarında duyumsadıklarında... yaşamına dair çağrışımlarla "bir şey" buldurmakla yalnız olmadığını sezdiren... insanın dünyanın hakikatini kavramada insana yardımcı bir güç. O halde sanatın işlevi insana dair olmak zorundadır. Hele de günümüzde değerlerin yerle bir olduğu ölçütlerin parayla ilişkili geliştirildiği dönemde şiirin işlevinin yalnızca şairin ben'iyle sınırlı kalması düşünülemez. Şair dünya ve insan arasında köprü olmak durumundadır. İnsanın insanla insanın dünyayla... dünyanın insanla bozulan ilişkisini yeniden düzenlemek şaire kalmıştır. Çünkü insanla, yalnızca insan olduğu için öteki insanla ilişkiye girmeyi isteyecek tek kişi şairdir bana göre. Evet şair güçsüzlüğünden gücü yaratan insan.

Peki sanatın işlevinin yanlı olarak sistemin varlığının güçlendirilmesine araç olmasında insanın payı nedir. Görebildiğim kadarıyla Türkiye'de insan sanatla ilintilerini biçimlendiremediğinden kendisine verilenle yetiniyor. Kendine verilenle yetinme eylemsizliği aynı zamanda sanatın insandan uzağa düşmesinin bir nedenidir. Sanatın dönüştürücü... bilgi aktarıcı... değer yönlendirici... insanla iletişim sağlayan etkinliği sanatçının tavıyla olduğu kadar insanın (okurun) sanata bakışıyla ilintili olarak varlık bulabilir. Şiir okuru Nazım Hikmet'in şiirinin bozularak yayımlanmasından sanat adına... insan adına rahatsızlık duyamayacak denli sanat birikiminden yoksun. Okur bir sanat eserinin bilinçli bir biçimde bozulmasının insanın birikimine binlerce yıldan bugüne taşıdığı değerlerine yapılan bir saldırı olduğunu görebilseydi... bir sanat eserini bozmanın insanın kültürel geçmişiyle bugünü arasındaki ilintinin koparılmasına neden olacağını anlayabilseydi değil şiirlerin değiştirilmesi bir tek satırın değiştiği durumlarda bile

SINIR TAŞLARI

Uzun ve anlatılması zor bir hikaye
Olgunlaşma,
Biraz da içindeki anlamların değişmesidi
insanın
Duygu ve düşünce sellerinin yatak
değiştirmesi
Coşku ve hüzünlerin yeni bir içerik
Başka bir renkle buralaması yüreği
Eski rüzgarların karşılıksız mektuplar gibi
Tozlanması bir yerlerde
Çürümesi ham meyvelerin dallarında
Zaman aşımına uğramış bir aşk gibi.

Süzülüp arınırken derinleşir kişiliğin kökleri
Anlamlar gülümser belli belirsiz alınlardan
Değişen ve dirilen yeni bilinç filizleri
Yeni sınır taşları bir sınırsızlığa doğru
Adımlar ayrılır adımlardan, eller soğur ellerde
Bir aykırı düş, bir aykırı yürüyüş başlar
Gözlerde şimşek şimşek yarılır eski
yoldaşlıklar
Zor doğumun kan sancılarına tutulur insan
Belli ki artık bir yangın olarak yaşanacaktır
Fırtınalar ve seller basacaktır sözcükleri
Sızlayacaktır kesin kızıl telleri yüreğin.

Dış hesaplaşmaları bir iç çatışma olarak
yayarak

Evrenin iç bağlarını içerek ve yıkıp değiştirerek
Bir akışın aynasında tutulacaktır ilk imleri
insanıl tarihin
Belki hiç de şiirsel olmayacak tüm bunlar
Çünkü yaşananlar
Hep bir adım önünde yürür hikayelerin
Bir derinlik, bir kökleşme, bir mayalanma
eylemi
Dile gelmesi insansal olan bütün bir tarihsel
birikimin
Korkunç ağır ve kanlı bir sıyrılış olacak
doğadan
Anlık çatışmalar, dönemsel acılar, aşklar ve
ayrılıklar
Bireysel tarihin, toplumsal tarih içinde emilip,
süzülmesi
Yani koparıp alması insanın
Kendisini bin yılların iğrenç bulamacından
İşte şiirin yaya kalacağı
Yeni sözcüklerin ooğurtulacağı yer
Tam da burasıdır
Artık buralarda bir yangın olarak yaşanacaktır.

Fettah KÖLELİ

ayağa kalkar hesap sorardı. Geçmişinden koparılan sanat eseri bugünkü konumundan çok şey yitirir... yitiren insandır. bu sanat eserinin yazılma nedenini... o şiirlerin yazılma sürecinde çekilen acıları... insanın yüzünü bile görmediği insan için övzerisini görmezden gelerek... üstelik okuyucunun görmesine de engel olarak insana ihanet etmektir. Okuyucu ihanetin hesabını soramıyorsa bu okuyucunun insanın sanatsal değerlerini özümleyememiş olmasından kaynaklanıyor. İnsanın bilgisini edinmeden günlük yaşam pratiğinde sanatla ilintilerin sürdürülmesi yaşamı güzelleştirmekte yetersiz kalıyor. İnsan ancak felsefeyle, bilimle, sanatla yoğrulduğunda yaşam pratiğiyle oluşturduğu estetik bilincinin yardımıyla yaşamını güzelleştirebilir. Yaşamına katmak... ya da yaşamının dışına çıkarmak arasındaki ölçüyü oluşturabilir. Bu ölçü yaşamı güzellemekte insanın temel aldığı... en azından temel alması gereken değerlerin belirlenmesi ve yaşam içindeki yerini alması anlamına geliyor. İnsan neleri yaşamında istediği... neleri istemediğiyle ilgili beğeni ölçütlerini oluşturmadan yeni bir yaşam isteme... yaşamı dönüştürme gücünü kendinde bulamaz. Sanatın motive edici yanı işlevini sürdüremez. İnsan ancak yaşadığı toplumu... kendini öteki insanı kendi gerçekliği içinde kavrayarak... geçmişin bilgisini... bugünün bilgisini edindikten sonra idealindeki dünyaya bakışın şiirini yazabilir.

Şiirin yazılma nedenleri ile okunma gereksinimi arasındaki bağlantının kurulamaması... sanatçının yaratımının sorumluluğunu taşıyamamasının bir sonucudur. Yaratımını anlatmak istediğine uyan bir yöntemle veren sanatçı belirsizliğin... silik renklerin yerine kendinde anlamlandırdığı yaşam görüntülerini şiirleştirirken aynı zamanda insana ulaşmanın formüllerini de bulacaktır.

DUYURU

İnsancıl'ın 1. cildi tükenmiştir. Kimi sayılar tükendiği için cilt mümkün değildir. Birinci yılla ilgili tek dergi talepleri karşılanabilmektedir.

Sevgiliye Mektuplar

Artun AVCI

sen orda dalından koparılmış bir zerdali gibi dur
ben burda zerdalisiz bir dal gibi durayım
a. kadir

Sonbaharı düşün. Her şey kendi bitimini içerisinde taşıdığı için hüzünlüdür. Sonbahar, hüznün en yoğunlaşmış zamanıdır. Güzçiçeğim, sana sunuyorum bu hüznü. Elâ gözlerindeki anlamlı gülümsemeyi en uzak çöllerden geçme pahasına yitirmemek güzelliğinde yaşamak istiyorum günlerimi.

Bir Mısır şiiri "kadının gözü yalan söylemez" diyordu. Elâ gözlerin toprak kadar gerçek, okyanus kadar derin. Gözyaşlarından inciler yapıyorum bu günlerde. Tıpkı şiir gibi. Kafamın ateşi, şiiri soruyorsun bana son mektubunda. Şiiri, bir kavram olarak algılamıyorum. Şiir, bence özel bir varoluş biçimi. Öyle ki maddi bir güçle birleşirse -sınıfı kasteddiğimi anlamışsındır- yaşamı değiştirme, dönüştürme işlevi kazanıyor. Verili gerçeklik aşılıyor. Edalım, şiirin tanımlanamayacağını söylüyorsun. Onu kutsal, mutlak, eleştirilmez bir gerçeklik olarak algılıyorsun. Ben şiirin tanımlanabileceğini düşünüyorum. Şiiri bir söz sanatı olarak algılıyorum. Şiirin malzemesi de sözcüklerdir. Şiir, yoğunlaştırılmış, ritmik ve imgesel bir dildir. Şiirde egemen olan coşku ve heyecandır. Şiirin en önemli özelliği müziksel bir dil olmasıdır. Öyle ki Paul Valery "Şiir nedir?" sorusuna "Müzik, müzik... yalnızca müzik" cevabını verir. Bütün bu saydıklarım şiiri düzyazıdan ayıran öğelerdir.

Şiirin tarihine bakarsak ilkel insanın üretim faaliyetine değin araştırmamız gerekir. İlkel insanın en büyük amacı yaşamını üretmekti. Birlikte çalışıyorlar, üretim faaliyetinde bulunurken mırıldanıyorlardı. Ellerin ve ayakların her hareketi, taşa ve değneğe her dokunuş, söylenen bir ezgiye göre ayarlanıyordu. Yani mırıldanma üretim tekniğinin bir parçasıydı. Büyü ile ilişkili olarak bu ritmik hareketler söze dönüştürüldü. Bindallım, **Alman İdeolojisi**'nde vurgulandığı gibi bunun toplumsal bilince yansıması kaçınılmazdı.

Saman sarım... buğday saçlım... sana benden önce ulaşıyor şiir. Her güzel kadın biraz sana benziyor. Kiminde saçların var, kiminde tenin, kiminde telli duvaklı gülüşünün bir parçası... Şaşıp kalıyorum bu duruma. Sen kimselere benzemediğin halde, dünyadaki bütün güzelliklerde, nasıl oluyorda senden bir parça bulunuyor? Fuzuli'nin "Gözüm canım efendim sevdiğim devletli sultanım" dizelerinin yoğunluğunda, açık denizlerin sınırsızlığında, taze ekmek kokusunda seviyorum seni ve senden evrene yansıyan bütün güzellikleri.

Aybalım, kimselere benzemezliğin sonbaharda açmandan kaynaklanıyor. Sevdiğim çiçek sonbaharda açar. Sana bu yüzden 'güzçiçeği' diyorum. Senin dışındaki bütün çiçekler ilkbahara dahil. Ömer Hayyam'ın fırtınalaşmış dizeleri belki de seni daha iyi anlatıyor: "Güzeller bayram günü süslenir/seninse bayramları süsler yüzün".

Şiirin hammadesi olan imgeye gelmek istiyorum elâ gözlüm. Birçok insan şiirde imgeden bahsediyor. Fakat imgenin ne olduğunu bilen insan sayısı az. İmgeyi öznel bir yorumlama olarak alıyorum. Bu nedenle her imge şairin kimliğini taşır. Şair kimliğinden bağımsız şiirin olmadığını düşünüyorum. Oktavio Paz "şiir yoktur, şairler vardır" cümlesi ile bu gerçekliği belirtir. Şiirde belirleyici olan özne olarak şairdir. Şair doğayı alır. Bunu zihninde yeniden üretir. Öznel bir yorumlama olduğu için her şairin algılama ve imge ile yoğunlaştırarak dile aktarması birbirinden farklıdır.

Sanem nakışını saman sarısı saçlarında bulduğum dilber, ne zaman elâ gözlerine baksam papatya, karanfil ve gül çiçekleriyle kuşatılmış görüyorum kendimi. Seninle değiştirmek... seninle üretim, emek, iş... seninle karasevda, tutku, aşk... seninle devrim. Tıpkı Aragon'nun şiire dönüştürücü eylemlilikte silah görevi vermesi gibi... Ahmed Arif'in şiir için "Sevdadır, kavgadır, bolluktur, berekettir, zulümdür, özgürlüktür" demesi gibi... Genç kızın yağmur sonrası hüznü... Ayın ufuklardan her taşa, her kuru yaprağa, her çiçeğe, her güzele sevda işlemeleri yapması... İki sevenin alevden bir ırmak gibi birbirlerine kavuşması gibi bir şey sana karşı duyduğum.

Kınalım, insanlık büyük bir çelişkiyi yaşıyor. Sistemin zorunlulukları yaşam üzerinde belirleyici... dostluk... sevgi... aşk diye iktidar ilişkileri ve makinalaşma dayatılıyor insanlara. Gerçeği yaşamıyorlar, yaşadıklarını sanıyorlar. Yanılsama/ilüzyon denilen kavram buradan üretiliyor. Gerçekliği doğru bir yöntemle (yani maddeci diyalektik yöntem) algılayamayan, estetik bilincini sistemin dışına çıkaramayan insanın imgesi don-

muş oluyor. İnsanlar sistem tarafından verilmiş programları uyguluyorlar. Bu da insan ilişkilerinin neden yozlaştığına ilişkin bana sorduğun sorunun cevabı oluyor. Kapitalizm, biliyorsun, meta üretim biçimidir. Üretim için üretimi esas alan bir sistem olduğu için her şeyi ama her şeyi pazara çıkarmış ve eşitlemiştir. İnsanın en güzel değerleri dahi Güzel Marx'ın **Felsefenin Sefaleti**'nde vurguladığı gibi erdem, bilgi, inanç, sevgi, vicdan vb. ticarete girmiş ve pazarlanmıştır. Böyle bir gerçeği yaşıyoruz. Metalaşma yaşamın her alanında sürüyor.

Toprağım, metalaşmanın durması için gerçekleşecek her eylemi insana açılan bir kapı olarak algılıyorum. Bu noktada insanın bilinçli etkinliği çok önem kazanıyor. Ayrıca insanın doğayı kavramasında, onu egemenliği altına almasında da etkin olan şey bilinç oluyor. Bilincin kaynağı da EMEKTİR. Saint-Simon'nun vurguladığı gibi toplum üretimdir, iştir, emektir. Emek ürünü olması anlamında yaşantımızı bilince çıkarmamız çok önemli. Yaşamı anlamak... eleştirmek ve en önemlisi değiştirmek. Kendi nesnel gerçeğini aramalısın. Böylelikle sana dayatılan zorunlulukların farkına varıp onlar üzerinde egemen olabilirsin. Hasretim, işte bu özgürleşmedir. Dünyayı değiştirmek için üretilen her toplumsal gerçeklik ÖZGÜRLEŞMEDİR. Marx, buna 'Bilinçli çaba üretme etkinliği' der. Üretilen insani gerçekliğin kaynağı emektir, sürmelim. Bunu salt sosyalist (ütopik, romantik ne dersen de) olduğum için söylemiyorum. İnsan anlamakla kalmamış kendisine yeni bir doğa (anti-doğa, karşı-doğa) yaratmıştır. İnsan, kendine ait olanı yarattığı için (sınıf savaşını gözardı etmemek koşuluyla) Tarih de yaratmış oluyor. İnsanı insan kılan nokta TARİH yaratmasıdır. İşte sen tarih içinde bir güzelsin. Hiçbir şeyi tarihsellikten kopuk değerlendirmemelisin. Tarihselci bakış dünyayı algılamada senin yöntemin olmalı.

Özgür bir kadın olmak istediğini söylüyorsun. Güzeller sultanı şunu unutma ki 'Kadın kimliği' özgürleşmesi en zor olan kimliktir. Kadın erkek çelişkisi, tarihin ilk sınıf çelişkisidir. Mülkiyet hakkının el değiştirmesi kadının tarihsel baskısına yol açmıştır. Sınıf egemenliği ile de bu sömürü ikiye katlanmıştır. Marx bu nedenle "Erkekle kadının ilişkisi, erkeğin ne ölçüde insanlaşmış olduğunu gösterir" demiştir. Buğday filizim, 'özgürlük' hepimiz için çok önemli. Aşk... sevgi... dostluk ancak özgürce üretilirse varolabilirler. Fakat unutmamalısın ki sevgili, Güzeller Güzeli Rosa Luxemburg'un belirttiği gibi "Özgürlük daima başkalarının özgürlüğüdür" İnsanın bütünsel bir özgürlüğe kavuşması ancak ezilen sınıfların özgürlüğe kavuşması ile mümkün olabilir. Ezen sınıfın egemenliği bir zorunluluktur. Zorunluluk üzerinde ezilen sınıf egemen olabilirse, özgürlük o noktadan itibaren başlar. Zerdalim, ayışığım, yürek yaram, işte sosyalizmin güzelliği buradan geliyor. İnsanın özgürlüğünden yana olan bir tercih aynı zamanda insanın özünü yakalamada en yakın bakış oluyor. Ahlak ve Bilim, Sosyalizmde bir 'AŞK' ilişkisi yaşıyor. Sosyalizm, insanın özünden en mümkün insanın yaratılması oluyor.

Yaprak dökümüm, birden kendimi kaptırdım bilimsel yazmaya başladım. Oysa şiir üzerine söyleşiyorduk değil mi? Fakat hiçbirini birbirinden kopuk olarak değerlendirmiyorum, birtanem. Hepsi de dünyayı, nesnel gerçekliği bütünsel algılamamızın bir parçası. Aksi takdirde (dünyayı parçalanmış algılama) REALİTENİN anlaşılması güçleşir. Diyalektik bütünü gözden kaçırmamamız gerekiyor. Güzel Marx bu noktada önemli: "Öz ile görüntü arasında bir perde olmasaydı bilime ve şiire (veya sanata) gerek kalmazdı."

Sonsuzum, bir bakış insanın rüyalarına girmeye başladı mı AŞK başlıyor. Biliyorsun SON BAKIŞTA AŞK'a inanıyorum. Bu nedenle insanlaşmanın doruk noktası olan AŞK'ın EMEK'le gerçekleşebileceğini ya da üretilebileceğini düşünüyorum. Cengiz Aytmatov, **Selvi Boylum Al Yazmalım** adlı eserinde "Sevgi, emektir" tanımında bu gerçekliği belirtiyor. Şiir de bence insani ya da beşeri üretimin en üst noktasıdır. Şiir, güzel sanatların en tılsımlısı olduğu kadar en zor dalıdır. Cengiz Gündoğdu'nun "Aşk, insani yaratıcılığının en üst aşamasıdır" tanımını da göz önüne alırsan Yaprak Dökümüm, şu sonuca ulaşırsın: Aşk, çoktandır şiirdir; şiir, çoktan aşka dahildir. Şiirle buluşur sevdanın sözcükleri... Aşk zaten insanın bütünleşmeye yönelik bir çabası değil midir? Şair için aşk, acı verici, kanatan bir duygudur. Çünkü ikisinin de şair için ağır bir bedeli vardır. İkisinin de bütün derinliğiyle yaşanabilmesi için çok çetin... dikenli... uzun bir yolu göze almak gerekir. Nokta noktam, Doğu edebiyatında çok işlenen bir imge vardır: "Ateşten denizleri mumdan kayıklarla geçmek." Şairin yaptığı budur... Şiirler kanama ile oluşturulur... şairler kanar... şairler kırılgandır... Diğer bütün insanlardan çabuk yaşarlar çelişkileri... Menekşem, şairler biraz çocuktur... Girdiği her sevgi ilişkisi çoğu kez hayal kırıklıkları ve pişmanlıklarla biter. Aşkı ürettiğini zannettiği kadınlarda üretilen çoğu zaman cinsel beğeniden başka bir şey değildir. Oysa şair aşkı üretmek ister: Çünkü aşk da şair gibi verili ilişkilerle çelişkiye düşer. Her şeyin alınıp satıldığı, her şeyin metalaştırıldığı bir sistemde aşk uzun süreli olmuyor... olamıyor. Biliyorum üzüleceksin bu söylediklerime. Belki de kızacaksın bana. Fakat unutmamalısın ki aşk bir ütopya yaratabildiği sürece kendisini yeniden üretebilir. Bunun dışında bir kasırga... fırtına olarak kalacak yerini sessizliğe... durgunluğa bırakacaktır. Gülüm, sana başka bir mektubumda aşkı sınıfsal ve tarihsel bir bakışla açmayı düşünüyorum. Şiire devam edelim ne dersin?

Şiir, gene geldi yüreğe oturdu. Her şeyde, her nesnede bir şiir yükü var. Şiiri gündelik dilden farklı bir biçimde ele almalısın. Şiir, günlük dildeki alışılmış kalıpların dışına çıkarak yeni bir dil oluşturur. Sana örnek olarak Attila İlhan'dan **Haydut bir akşam** ya da Cemal Süreya'dan **Üvercinka** tamlamalarını verebilirim. Attila, günlük dilde olmayan bu tamlamada akşamın ürpertici ve korkutucu yönünü vurgulamak istiyor. Cemal, sanırım bir çağrışım gerçekleştirmek istiyor. İlk bakışta güvercini sende benim gibi kelimeden çıkartmışsındır. Küçük bir araştırma sonunda diğer çağrışımın slav kadınlarının imgesi olduğunu öğrendim. Bu örneklerden yola çıkarak dilin alışılmış kurallarının çoğu zaman şairi bağlamadığını söyleyebiliriz. Şair, şiirde yeni dil yaratır. En sonu sana şunu söyleyebilirim. Şiirin ne olduğunu anlamak yine şiirle mümkündür. Şiiri salt düşünceyle kavramaya çalışmak, algısal düzeyde yapılacak bir yanlışlıktır. Gene şiiri içerik ve biçim olarak iki ayrı varlıksal alanı olduğunu öne sürmek ve eleştiriyi bu temel üzerinden gerçekleştirmek, şiir için yanlış bir kategori-

dir. **Ölü Ozanlar Derneği** filminin öğretmeni Keating'i anımsa. Derste olduğu bir sırada şiir tanımını salt mantık düzeyine indirgeyen, kalıpçı bir çerçevede alan ders kitabının sayfalarını yırtmış ve yırttırmıştı. Sanırım Sevgili, şiiri en güzel gene şiir anlatabilir:

"Şiir ateşin habercisidir
Yangının kundakçısı
Yanardağın üstündeki kuştur şiir"

Ülkü Tamer

Karacaoğlan ne güzel anlatıyor seni dizelerinde: "Elâ gözlerini sevdiğim dilber/Seni görmeyeli göresim geldi". Şiir, bakışlarında tomurcuk bir çiçek... öpüşlerindeki mutluluk... hiç durmadan akışın derin yüreğimin ırmaklarına. Şiirler yalnız senden bahsettikleri zaman, yalnız sana seslendikleri zaman güzel. Şiir yalnız SENİN KULLANDIĞIN KELİMELERLE OLUŞTURULABİLİR. BU BENİM DÜNYANIN BÜTÜN ŞAİRLERİNE BİR ÇAĞRIMDIR Güzel olan SENSİN. Şair olan ya da olmak isteyen herkes seni yani GÜZELİ yani AŞKI anlatmak zorundadır. Sen bu dünyaya ait olamazsın. Bu dünya çirkin... sana layık değil. Bazen Platon'un 'İDEALAR KURAMI'nın doğru olduğunu düşünüyorum. (Materyalistler bana kızacaklar gerçi) Bu yüzyıldaki sen asıl "SEN"in bir görüntüsü ya da 'İDEA'sı olmalı. Senin 'ÖZ'ün ya da 'aslı'n Şövalye Aşklarının varolduğu, sevenlerin sevilenler için dağları deldikleri, düello edebildikleri bir çağda mutlaka bir 'Prenses' olarak yaşamandır. Prenses olmasan bile ya 'Şirin' olarak ya da 'Dülsinya' olarak yaşıyorsun o çağda.

Rodrigo... şiir... sonbahar... ve sen. Bunlar artık benim için BÜTÜNE-TAMAMA olan özlemim. Seni düşünmek, yokluğunu hissettiğim bir şeylerin tamamlanması ve bir bütünleşme çabası.

Bütün bunlar sana... kadına... şiire... güzele ve aşka bir saygıydı.

Unutma ki dünyadaki tüm güzellikler sana dahil.

Çağdaş Danimarka şiirinden

20 KRON YOLLADIM

İnsan haklarımı bu yıl
nasıl kullandığımı soruyorsun

80.000 kron vergi ödedim
45.000 kron içkiye verdim
20.000 kron da sigaraya

Meyhanelerde bira ısmarladım susayanlara
böyle gitti sanırım 1.000 kron da

100 kron kadar da sokakta
rastladığım parasızlara

Kilise aracılığıyla bir de
20 kron yolladım
açlık çeken ülkelere.

LEAN NİELSEN
Türkçesi: Murat Alpar

"Danimarka'nın emekçi ozanı" diye bilinen Lean Nielsen, emekçi bir aileden. Yaşadıkları, Danimarka emekçisinin yaşantısı. Yazdıkları da öyle. Şiirleri çoğunlukla düzene duyulan kızgınlığı, yaşama sevincini, ölüm ile acılar karşısında insanoğlunun duyarlığını yansıtır.

Kaan Arslanoğlu

YANILMANIN GERÇEKLİĞİ

İnsanın Doğası ve Yanılgıları Üstüne
Psikolojik - Felsefi Bir İnceleme

Bu kitap insanın temel, evrensel sorunlarına, Marksist saflarda alışılageldiği üzere toplumsal-sınıfsal açıdan değil, o gerçekliği unutmadan ve inkar etmeden farklı bir açıdan, birey açısından bir bakıştır. İnsanın doğası ve yanılgıları üzerine düşünürlerin fikirlerinin ve psikolojinin ulaştığı sonuçların bir derlemesi, ayrıca özgün görüşlerimin ifadesidir. Bu kitap umarım ki, sağ-sol, sosyalizm-kapitalizm, laiklik-şeriatçılık, bireycilik-toplumculuk gibi güncel tartışmalara ve estetikle ilgili saflaşmalara farklı bir açıdan bakılabilmesi için de uyarıcı olur.

İNSANCIL YAYINLARI / Mollafenari Sk., 40-42 / 5 Cağaloğlu - İST. Tel.: 513 93 99 - 511 79 94

Oyuncu Kimdir?

Rona TOPÇUOĞLU

Oyuncu Kimdir?

Günümüze kadar gelişim süreci ve tiyatro sanatında yeri (işlevi) ne olmuştur?

Yukarda belirlediğim bu iki soruyu yanıtlama girişimi, aynı anda yazının kanavasını oluşturacaktır. Oyuncu ya da dolayımıyla oyuncuculuk en genel tanımla (veya algılanma ile) bir metnin vermek istediği tez, tem, ya da düşünceyi aktarandır. Bu genel kabul gören (tipik) düşüncenin ötesinde, akla başka gönderenlerin gelmesi kaçınılmazdır. Oyunculuk, gelişim süreci içinde varolma, içten duyma ifade etme, yanılsama, içgüdü, yaratıcılık, ezbercilik, uzmanlık gibi gönderenlerle buluşmuştur. Ancak tiyatro sanatının geçirdiği evrime (etik-estetik) bağlı olarak iki asal noktada düğümlenmiştir. Duygu ilüzyonu (duygunun taklidi) ve duygunun hissedilişi. Her ne koşulda olursa olsun seyirciyle iletişim kurma, oyuncunun olmazsa olmazıdır. Hareketle ve anlatarak kurar bu iletişimi. Bu uzun soluklu süreçte, oyuncu kullanacağı ses, tavır, duygu, hareket gibi unsurları kendi enstrümanıyla örtüştürerek seyirciyle "sıkı bir alışveriş" içine girer.

Tiyatro sanatının başlangıçtaki dinsel-törensi özelliğini kaybetmeye başlamasıyla birlikte günümüzdeki tiyatro anlayışının kökleri atılmış oldu. Bunun sonucu olarak da, rahiplerin yerini meslekleri oyunculuk olan kişiler almaya başladı.

Antik Yunan'da oyuncular özenle seçilir, ses, tavır, duygu ve davranışlar üzerinde sıkı bir eğitimden geçerlerdi. Tragedya ya da komedya oyunculuğundan yalnızca birinde ustalaşırlardı. Dans, şan ve konuşma yetisinin çok iyi olması gerekirdi. Dönemin büyük oyun alanlarında (40 bin kişilik seyirci kapasiteli) izleyicinin iletişime girebilmesi için bu zorunluluktu. Canlandırdıkları kahramanın duygularını, kişiliğini yansıtan büyük ağır maskeler takarlardı. Maskenin bir özelliği de ağız yapısının megafon işlevi görüyor olmasıdır. Tragedyalarda hareketler, danslar daha ağır, zarif, komedyada ise çabuk ve hareketlidir. Kahramanların canlandırılmasında, oyuncunun sesinin özelliği asal belirleyici unsurlardandı. **(Başrol oyuncuları teror, ikinci derece roller barıton, kral, haberci gibi roller için bas)** Bu dönemde kadın oyuncu yoktur. Sahnede korodan bağımsız söyleşiye giren oyuncu başlangıçta bir kişi iken, dönem sonuna doğru bu sayı üçe çıkmıştır. Thespis ilk profesyonel oyuncu (sahneye çıkışı İ.Ö.495) olarak kabul edilir. Komedya oyuncusunun sahneye çıkışı çok sonra olmuştur. Tragedya oyuncularının başlarında kabarık peruk (onkos), uzun işlemeli, süslü elbiseleri ve ayaklarında yüksek topuklu sandaletler (kothorn) vardı. Komedya oyuncuları ise ten rengi dar pantolon, üstlerine iyice şişirilmiş grotesk tünik, ayaklarına yumuşak iskarpin (socci) giyerlerdi.

Roma dönemi oyunculuk anlamında, Antik Yunan'a göre daha zengindi. Tragedya ve komedyalarda kadın oyuncu yine yoktu. Mimus ve pantomimusta kadın oyuncular sahneye çıkıyordu. Oyuncu sayısı fazlaydı. Mimus ve pantomimusta maske olmadığı için mimik ve jestler önemliydi. Dans en önemli anlatım aracıydı. romalı ünlü oyuncu Roscius o güne kadar yerleşmiş olan abartılı ve süslü söylem biçimi yerine yalınlaşmış bir oyunculuk üslubu getirdi. Roma döneminde gerek toplumsal yapı içinde, gerekse hıristiyan kilisesi içinde oyunculuk mesleğine "iyi" gözle bakılmıyor oyuncu vatandaş sayılmıyordu. Ünlü oyuncu Roscius bir köleydi. Oyuncunun duygulanmasının şart olduğu, yoksa seyirciyi duygulandıramıyacağını savunan Cicero, oyunculardan arayışlar içine girmesini istiyordu. Oyunculuğun bir yetenek işi olduğu ve bu yeteneğin sıkı eğitimle geliştirileceği düşüncesi hakimdi.

Ortaçağda tiyatronun yasaklanması ile birlikte gezginci oyuncu toplulukları, esnaf loncalarının elinde dini oyunlar dönemi başladı. Bu dönem, oyunculuk anlamında önemli bir dönemdir. Oyunculuk örgütlenmeleri kuruluyordu. Kilisede, başlangıçta kilise çalışanları oyunlarda görev alırken, zamanla kilise dışından da oyunlara katılmaya başlandı. Oyunculukta ustalık arama geleneği devam ediyordu. Uzun oyunlar vardı. Oynanma güçlüğü çıkıyordu. Bu nedenle süflör kullanılıyor. Aynı rolü iki, üç kişinin oynaması gibi yollara başvuruluyordu. Sahnede "konuşan" oyuncu sayısındaki sınırlamadan vazgeçilmişti. Ancak prova ve temsil disiplini konusunda kurallar getirilmiş bu kurallara uymayanlara ağır para cezası ödeme yükümlülüğü getirilmiştir. Giysi olarak, peygamber ve kralların dışında günlük giysiler giyilir, kadın kahramanlar dolmatika denilen özel giysiler giyerdi. Oyunculuk şematikti. Dönemin sonlarına doğru, din dışı drama dönülmüş ve çok uzunca bir süreden sonra tiyatro yine profesyonellerin eline geçmişti.

Rönesans döneminde, ilk profesyonel kadın oyun-

cu olan Marie Fairet'in ortaya çıkışıyla birlikte, tiyatro sahnesinde kadın oyuncu artık hiç inmemek üzere yerini almıştır. Bu dönem oyunculuk anlayışında İtalya Halk Tiyatrosu geleneği (Commedia dell'arte) yadsınmaz önemdedir. Belli duyguların temsilcisi roller belirlenmiş, oyuncu bu tiplerden hangisine uygunsa, sadece onu oynuyordu. İyi oyuncu iyi oyunda daha önemliydi. Oyunculukta gerçekçilik, doğallık, canlılık ve doğaçlama daha öne çıktı. Yine bu dönemde ele alınan konuların gereğine göre oyunculuk alanı genişledi. Oyunculuk aileden gelen bir meslek durumuna geldi. Çocuk oyuncu toplulukları kuruldu. Oyuncular çalıştıkları topluluklarda pay sahibi olmaya başladı, mesleki örgütlenmelere giriştiler.

Klasik dönemde oyunculuk için iyi konuşmak ve belli ölçüde içgüdüsel davranışlarla rolü yorumlamak ön plana çıktı. Oyuncular artık toplum içinde saygınlık görmekteydiler. Geçmiş birikimlerin uygulanması dışında, değişikliklere gidilmedi.

18. yüzyıl oyunculuk açısından zengindir. Büyük oyuncuların yetişdiği bu çağda, çağın felsefesine uygun olarak, oyuncunun etkilenmeden seyirciyi etkilemesi düşüncesi savunulmuştur. Duygu çözümlemelerinin yapılması, rolün gereğinin araştırılması (tonlama, gözlem yapma, yaşayış), doğallık duygunun denetimi gözetildi oyunculukta. Dönem içinde yapay oyunculuk düşüncesinin de savunulmasına rağmen, doğal oyunculuk daha gelişti. Yıldız oyuncular ortaya çıktı. Bazı oyuncular yönetmen, dekorcu, ışıkçı gibi tiyatro sanatının her alanında görev alıyordu.

Romantizimle birlikte bir yanda klasik oyunculuk sürerken, diğer yanda coşkunluk ve aşırılığa kaçan yeni bir oyunculuk anlayışı da gelişiyordu. Oyunculukta doğal ve gerçekçi olmak yerine, önce güzele sonra gerçeğe varma hedeflenmekteydi. Duyarlılık, olması gerekendi oyunculukta.

Oyunculuk sanatında ilk büyük devrim Stanislavsky ile geldi. Stanislavsky, gözlem, imgelem, sezgi ve duygusal hatırlamaya başvurarak, oyunculukta yaratıcılığı öne çıkarırken, oyuncunun fiziksel ve psikolojik çalışmalarını birleştirmesi gerektiğini savundu. Oyuncuyu tiyatro sanatının bütünleyici bir öğesi olarak aldı. Duygusal hatırlama, oyuncunun kendi yaşantısı ile yazarın yarattığı kahraman arasında özdeşlendiği bir çalışmadır. Oyuncu, bu yöntemle karakterin yaşadığı duyguları saptamaya, anlamaya çalışır ve yaşantısı ile ortaklıklar arar. Bu noktada izlenimleri, duyguları yoğunlaşır Stanislavsky'nin duygusal hatırlama adını verdiği bu yöntem, seyirci ile oyuncu arasında duygudaşlığın kurulmasını sağlar. "Büyülü eğer" (karakterin yerinde ben olsam), "seyirci benim rol yaptığımı yine de biliyor" "acıyı sahne üstünde aktarıyorum" duygusal hatırlama yolu ile oyunculukta katedilen süreçtir. Stanislavsky oyunculuk yönteminde, çevre, oyuncunun duygusuna yardımcı olmaktadır. Oyun kişisini canlandırmada rastlantısala yer verilmemesi düşüncesinden yola çıkılıp, fiziksel hareketler yöntemi ile oyuncunun denetim dışı olan yaratıcılığı uyarılıyordu. Yani "dıştan-içe inilerek" insanın dış gerçeğini değil, özünü, özünün gerçeğini yeniden yaratmayı ve sahnede seyircinin anlayabileceği biçimde canlandırmayı başarıyordu. Oyuncu disiplinli bir çalışmaya yönelmiştir bu dönemde.

Karşı gerçekçilerde oyuncu, sahnede gözetilen uyumun bir parçası durumundadır. Oyuncu, sahnede diğer anlatım araçlarının yüklendiği işleve koşut bir amaca yönelir.

20. yüzyıl öncü akımlarında, genel olarak oyuncu canlandırdığı oyun kişisinin özüne inmekle sorumludur. Meyerhold'un biyomekanik ya da biyodinamik oyunculuk olarak adlandırılan, fütürizmin hızlı, devingen sahne anlayışına koşut, oyuncunun tüm devinim olanakları seferber edilmiştir. Oyuncu bir akrobat gibi atlet gibi canlı, çağının makineleşmesini sahneye taşır. Sahne de üç boyutlu olarak kullanılır. Yani oyuncu dekordan bağımsız değildir. Meyorhold, oyunculukta psikolojik yöntemleri yadsımıştır.

Antonin Artaud, **Kıyıcı Tiyatro**'da, yaşam ve tiyatroyu birbirinin ikizi olarak tanımlar. Oyuncuyu, seyirciyi, oyunu kurgulanmış, yönlendirilmişlikten arıtıp, gerçek yaşamın içinde görmek ister. Oyuncu "şimdi ve burda" eylemin içindedir. Oyuncu ve seyirci aynı anda acı çekmektedir. Bunun yolunun sözcüklerle değil, jestlerin, duyumsal hareketlerin aşırı kullanımının, imgelemlerin seyircide yaratacağı etkisiyle oluşacağını savlar. Bu, seyircinin bilinçaltına inmenin yoludur. Görünen gerçekliğin ardında, asal gerçek gizlidir. Oyuncu kendini kanıtlarken, seyirci ortamın ve gördüklerinin etkisiyle bilinçaltına inip tüm kötücüllüklerini tanır. Oyuncu, tavrıyla hareketleriyle, sesiyle, kullandığı uzamla bunu başaracaktır.

Siyasal amaçlı tiyatro düşüncesi içinde, Piscator sahneye dinamik dekoru getirmiş, oyuncu burda ikincil durumdadır. Oyuncular dinamik dekor içinde (dönen, yükselen, alçalan, değişen, dönen...) akrobatik hareketlerle, abartılı, kaba çizgili jestlerle yer alır. Tiyatronun tüm anlatım olanakları ortak bir amacın etrafında (seyirciyi etkilemek) buluşturulmuştur.

B. Brecht'in **Epik Tiyatro** anlayışı ile göstermeci tiyatro ve yadırgatmalı oyunculuk tekniği tiyatro eylemliliği içinde yerini almıştır. Yadırgatmalı oyunculuk tekniğinin temeli, oyuncunun role uzak acıyla ve eleştriel yaklaşımıdır. "**Epik Tiyatro**'da oyun kişinin tavrı, onun sınıfsal ve toplumsal niteliğini gösterdiği gibi, bu niteliğin de eleştrisini yapar." (S. Şener **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi** s.345) Sahnenin çevre düzeninde sahne seyiryeri ilişkisinde oyuncunun canlandırdığı oyun kişisiyle oyun metni ve rol yorumunda (duygu, tonlama, tını, makyaj, giysi) eleştriel bakış (uzak açı), bilinçli eylem karşımıza çıkar. Oyuncu role dıştan bakarken, tarihsel diyalektik perspektifle yorumlar rolünü. Yani oyun kişisinin duygu ve düşüncelerini aktardığının bilincinde geçmişle ilintisini kurarken, seyircinin onunla özdeşleşme olanağını ortadan kaldırır.

Uyumsuz Tiyatro'da, sahnede eylemsizliğin eylemi vardır. Bu bağlamda oyun kişisi de eylemsizliğin bir parçasıdır. Kendini ifade eden yoksun, kabullenmiş suçlu, zavallı biridir. Oyuncu bunu aktarandır.

20. yüzyıl ikinci çeyreğinde çağdaş oyunculuk yöntemini en çok etkileyen Jerzy Grotowski olmuştur. Grotowski oyuncunun önündeki tüm yapaylık ve engelleri kaldırmasını, oyuncunun psiko-fiziksel tüm kaynaklarıyla temsilde olması gerektiğini savunur. Tiyatronun özünün kutsal oyuncu olduğunu belirtir. Çünkü Grotowski tiyatrosunda oyuncu özüne inmek için acı çeker, kendini sıfırlar ve parçalar. Bunu yaparken alçak gönüllüdür. Oyuncuyu "gerçek insan" olarak görür. Oyuncu kendini

olumsuzlayarak seyirciye varır. Böylece kendini ve seyircisini klişelerden kurtarıp, yüzleşecektir. Grotowski'ye göre oyuncu, içsel özgürlükle, içtenlikle güvenle yaptığı çalışmada üretkenleşir.

Tiyatro sanatında hiçbir dönemde oyuncu bu kadar temsilin merkezinde, bu kadar özgür bırakılmamıştır. Peter Brook, Eugenio Barba gibi günümüz kuramcı ve uygulamacıları da tiyatro sanatını, oyunculuk sanatı olarak görür.

Asya Tiyatrosu da oyunculuk tiyatrosudur. Oyuncu yaşamı ve duyguları taklit etme yerine, özünü tavırlarla verir. Tavırlar yapmacıklı, semboliktir. Ses, müzik, dans oyuncunun en önemli araçlarıdır. Zengin kostüm, makyaj oyuncunun en büyük yardımcısıdır. Seyirciyi etkilemek, büyülemek, ona tanımadığı bir yaşantıyı tattırmak ön plandadır. Seyirci de oyundan çok, oyuncunun tekniğiyle ilgilenir.

Sonuç

Oyuncusuz bir tiyatronun olması düşünülemez. Oyuncu tarihsel süreç içinde bazen aktaran, bazen yorumlayan, bazen de yaratıcı olmuştur. Sahne-seyirci ilişkisinde oyuncu nerden bakılırsa bakılsın temsilin neresinde olursa olsun sorumluluk sahibidir.

Oyuncunun ortaya çıkışından günümüze getirmeye çalıştığım oyuncu-oyunculuk üzerine bu yazıda söylenecek daha çok şey olduğunu biliyorum. Okuyucunun bunu göz önüne alması dileğiyle.

Kaynakça

And Metin / Tiyatro Kılavuzu
Nutku Özdemir / Dünya Tiyatrosu Cilt 1-2
Şener Sevda / Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi
Çalışlar Aziz / 20. Yüzyılda Tiyatro
Candan Ayşin / 20. Yüzyılda Öncü Akımlar
Sokullu Sevinç / D.T.C.F Tiyatro Bölümü Ders Notları

ÖZGÜRLÜK DEDİĞİN

Özgürlük dediğin,
Ağaçta kuştur,
Çölde devedir..
Donu kıçından akıp duran Sarhoş Seyfi'dir..
Pazarda, çürümüş lahanadır..

Özgürlük, salkım saçak bir güneştir,
Özgürlük, başa sarılmış beladır.
Özgürlük, işkencede atılan çığlıktır,
Yıldızlara gidip düş kurmaktır..
Özgürlük, dağdaki gerilladır..

Hangi deli kuşun yere inmez kanadıyım,
Bilemiyorum..
Özgürlük,
Senin düşüne kapılıp
Ardına kilitlendiğim kapılardır..

Özgürlük,
Dolunay gibi yüzündür,
Biçimli ellerindir,
Baktığımda, delirdiğim gözlerindir..

Özgürlük dediğin
Sensiz kaldığımda
Öldüğümdür..

Hüseyin İLBEY

Aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi

EVRENSEL KÜLTÜR

4. Yılına Girdi.
Sevindik. Kutluyoruz.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

Can Şenliği Oyuncuları: "Bizim Tiyatromuz Yaşayan Tiyatrodur."

İNSANCIL

Can Şenliği Oyuncuları'nı (ÇSO) daha yakından tanımak ve tanıtmak istedik. Çağırdık, geldiler. Müjdat Albak, Haldun Açıksözlü ve Tülay Yongacı. Söyleştik. Sakıncasız. Biz CŞO'yu önemsiyoruz. Önemsiyor, eleştiriyor, tartışıyor; sizler de tartışın, tanıyın istiyoruz.

Onları eğer hayatın içindeyseniz izlemiş ya da tanımışsınızdır zaten. Bir oyunlarını görmemişseniz bile "DGM'de yargılanan tiyatrocular" diye aklınızda kalmıştır. Yine de kısa bir tarihçe: 1991'den beri yaşamın içinde tiyatro yapmaya çalışıyorlar. "Bizi yaşam fırlattı, sokağa attı; şimdi biz de yaşamın içine dönmeye çalışıyoruz" diyorlar. Bunun arayış içinde bir yürüyüş olduğu farkettiriyorlar bize. Yürürken, tökezliyorlar bazen, hatalar yapıyorlar. Yine de yürüyorlar.

İlk oyunları **Newroz.** Sonra **Gecekondu** geliyor. Gecekondulara oynuyorlar. Sonra **Seydişehir,** oyunu işçilerle birlikte yaratıp işçilere oynuyorlar. Sonra **Umut...** Nazım'ın aynı adlı şiirinden uyarlıyorlar bu oyunu. "Umut Oyunları" diye diğerleriyle birlikte sahneliyorlar. Sonra, **Tarih,** 1 Mayıs'ta oynuyorlar bu oyunu... Ekim Devrimini anlatıyorlar. Sonra, diğerleri: **Karadeniz Kararmasın,** ASKİ işçilerine oyun. Ve çocuk oyunları. **Anne.**

"Tiyatronun her alanında varız." diyorlar.

Güzel günler için **İsyan Provaları**'na çıkıyorlar.

İnsancıl: Canşenliği Oyuncuları nasıl oluştu?

Müjdat: Şimdi nasıl ve niye sorusu... Niye sorusunda nedensellik öne çıkarken, nasıl sorusunda bir biçim, bir form öne çıkıyor. Sanatçılar için niye kadar, nasıl sorusunun da önemi var. Bunun için niye ve nasıl sorusu birbirinin içine giriyor. Temel olarak saptadığımız şey şuydu: Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, tiyatro nitelik olarak varlığını sürdürürken, toplumsal hayatla girdiği canlı yaşantı arasında büyük kopukluklar doğmuş, tiyatro bir gereklilik ya da soyut bir güzellik düşüncesinin aracı haline gelmişti. Son tahlilde, bizim benliğimize işleyen, böylesine bir işi yapmamıza iten güç, tiyatro ile yaşam arasındaki bu önemli kopuştur. Böylesine bir kopuş varsa, nasıl, niye, kime sorularının cevabı olarak bir tiyatro pratiği üretmek gerekiyordu. Ekmek kadar, su kadar gerekli olduğunu düşündüğümüz bu tiyatro pratiğinin içine girdik biz. Tiyatro eyleminin bu hale gelmesini hazmedemiyorduk. İlk önce, biz kime tiyatro yapmak istediğimiz konusunda ortaklık kurduk. Kendi içimizde tamamen örtüşmesek dahi, "ezilenlere" tiyatro yapmak gibi bir ortak paydada birleşiyorduk. Bu, zaten içimizden gelen bir coşkuydu. Biz çoğunluk için tiyatro yapmak istiyorduk. Çoğunluğun da ezildiğini biliyorduk. Gerçek canlı tiyatro hayatının ezilenlerle paylaşıldığında en değerli ürünlerin ortaya çıktığını tarih içinde görüyorduk.

İnsancıl: Acaba bu "ezilenler" kategorisine hangi toplumsal katmanlar giriyor. Örneğin işçi sınıfı yanında eşcinseller de ezilenler arasında...

Müjdat: Ezilenler deyince, bir belirsizlik olduğunun farkındayız. Mesela Haldun'un bir tartışmada söylediği gibi, "kemalistler de bugün ezilebilir, biz kemalistler için mi tiyatro yapacağız?" gibi bir soru çıkıyor. Buradaki temel ayraç, üretimi bedenleriyle gerçekleştirip, bundan yeterli pay alamayanlardır. Bu ezilmenin temel ölçütü emek-değer ilişkisinde biçimleniyor diyebiliriz, yani sınıfsal bir nitelik kazanıyor...

Haldun: Burada asıl önemli olan, ezilenlere tiyatro derken ezilenlerin altını doldurmamak gibi bir sorunumuz yok. Ezilenler derken bunların kim olduklarını da belirlemiş durumdayız. Ulusal kimliklerinden dolayı ezilenler de var, sınıfsal kimliklerinden dolayı ezilenler de. Mesela küçük burjuvalar da özgür yaşayamadıkları için eziliyor diyebiliriz. Ama bizim "ezilenler" dediğimiz şeyin altında daha çok bir halk, bir toplum, bir sınıf olarak ezilenleri seçtiğimizi söyleyebiliriz.

Müjdat: Çok net bir seçimi var Canşenliği'nin. O da ideolojik olarak kesinlikle sınıfsız, sınırsız ve mülkiyetsiz bir dünya özlemiyle hareket eden...

Haldun: Neden "ezilenler" olduğu açığa çıkıyor...

Müjdat: Artaud'nun dediği gibi, biz tiyatronun "kültürleşmesini" isteyen insanlarız. Bunun için de "ezilenler" kavramı, bizim yönelmek istediğimiz kütle açısından böylesine geniş bir alanı ifade ediyor.

Haldun: Buradaki "ezilenler"in içine ezilen kadın da giriyor. Onun için de tiyatro yapmak istiyoruz. Ama şunu unutmamak lazım, sınıf ve mülksüzlük cephesinden ezilenleri ele alıyoruz. **Karadeniz Kararmasın** adlı oyunumuzu kadınlara adadık. Çünkü kadını ele alırken onun toplumsallığına bakıyoruz. Karadeniz'de kadın proleter, oranın emekçisi, yaratanıdır.

İnsancıl: Burada Brecht'in çok net bir yaklaşımı var. "Birl için ve birisine tiyatro yapmalısınız" diyor ve o birinin altını işçi sınıfı ile dolduruyor. Elbette kl bütün toplumsal muhalefet odakları için tiyatro yapma gerekliliği var. Yöntem olarak Brecht'le örtüşmese de, eğildiği, yöneldiği toplumsal katman-

lar olarak Brecht'le örtüşen bir Canşenliği Oyuncuları var mı?

Haldun: Bu anlamda evet, sonrası tartışılır.

Müjdat: Brecht'in söylediği çok geniş bir ideolojik alanı içeriyor. Oyunlarına baktığımızda, örneğin **Galilei Galileo,** temel olarak işçi sınıfı ideolojisi hakimken, birebir işçi sınıfının hayatı anlatılmıyor. Hatta orada, Galileo'nun burjuvaziye (?!) hizmet ettiğini tarihsel tırnak içinde koyarak ilericiliği o yönde belirleyebiliyor.

Haldun: Toparlayarak şöyle söyleyeyim. Proleteryanın bakış açısından, bütün toplumsal katmanları, ezilenleri, gözönünde bulunduruyoruz. Brecht de böyle yapmıştı. **Sezua'nın İyi İnsanı**'nda da fahişe kadını anlatırken, sınıfsal bakışla o kadını nereye koymak gerektiğini gösteriyor.

Müjdat: Sınıf ideolojisi bütün yaşamın içine içkinleştiriliyor böylece. Yaşamın içinde kendisini bir tohum olarak, söylem biçimi olarak, davranış biçimi olarak... fazla fazla düzlemler olarak verebiliyor. Burdan şuna geleceğim. İşçi sınıfının tiyatrosunu yapmak derken, sadece işçi tiyatrosu yapmak anlamıyla örtüştürülmesi gibi bir tehlike var. Biz kendimizi işçi sınıfı tiyatrosu alanında kabul etsek de, bu alanı tek alan olarak görmüyoruz.

İnsancıl: Sosyo ekonomik bir düzenin, insanları etkisinin dillendirildiği bir oluşum var. CŞO. da sosyo ekonomik düzen içinde eşcinselleri de kapsıyor mu?

Müjdat: Aslında son ideolojik tahlilde, onlar da kapsanabilir. Cinsel seçimlerin tarihsel bütünlüğü içinde, işçi sınıfının ideolojisi ile özümlenebilir niteliği vardır. Bu niteliği ile, cinsel kimliğinin içinde bir yere konabilir. J. Genet'nin **Hizmetçiler** adlı oyununa bakıldığında, cinsel kimlik değişimleri üzerinde konumlanır. Yani bir siyasal bakış da var.

İnsancıl: Tam da bu noktaya vurgu yapmak istemiştik. Yazının bütün alanlarında, bütün toplumsal tabakalara giden, ama işçi sınıfının bakışı ile giden, dolayısıyla tüm insanlığın kurtuluş projesiyle giden bir tiyatro. Sanırım bu perspektifiyle öncelikli bir sorun olarak gördüğünüz Kürt ulusal sorununu gündeme getiren bir oyun (Newroz) ortaya koydunuz.

Müjdat: Biz bu insanların da tiyatrosunu yapmak istiyorduk. Bu insanlarla tiyatro yaptığımızda, canlı bir tiyatro yaşantısı paylaştığımızda, ileriye dönük bir tiyatro yaşantısının olabileceğini düşündük. Sonrasında ise nerelerde ve hangi biçimlerde soruları bizim önümüze geldi. Şunu belirtmek gerek: CŞO tek bir tiyatro formunu seçmiş bir topluluk değil. Yaşayan bir tiyatro deneyiminin nerde, nasıl ve hangi biçimlerde gerçekleştirilebileceğinin hesabını yapan, bunun için de tarihin tüm teatral kazanımlarını kendisi için bir araç olarak gören bir topluluktur.

Haldun: Bence CŞO'nun kendisini var edişiyle başlayan ilk oyunun **Newroz** olması tesadüf değil. Bu önemli bir çıkıştı. Biz neden Kürtlere ilişkin olarak **Newroz** gibi tarihsel geleneği olan bir ritüeli seçtik?

Çünkü biz sosyalist bakışın, tavrın kendini Kürt gerçekliğinde, Kürt ulusal hareketinde var edişini bir oyun olarak seçtik. Şunu açıkça söylemek gerekir: Bizler her insanın kendi kimliğinde yaşamasını isteriz. Ama asıl hedefi hiç gözden kaçırmadan. Ezilenlerle ortaklaşmayı kurduk. Gecekonduluyla da böyle bir ortaklık kurduk. Onun sorunu: Yolu yoktu, suyu akmıyordu, lağımı patlaktı, işi yoktu... Bu yaşamlara ideolojik formasyonla cevaplar arayan, bu cevapları sadece oyunla değil, oyunun oluşumu ve sunumu da dahil yaşayarak arayan, bu anlamda da Yaşayan Tiyatro'yu oluşturan bir süreç.

Neden sokakta tiyatro? Aslında CŞO adı altına "Her yerde Tiyatro" demek geliyor içimden. Çünkü bizi sürekli olarak Sokak Tiyatrosu olarak görmek istemelerine rağmen biz her yerde tiyatro yapıyoruz. Avrupa'da sokak tiyatroları var. Adamlar sokakta tiyatro yapmayı seçmişler. Biz böyle bir seçim yapmadık. Şunu da belirlemek lâzım. Türkiye'nin şu andaki sosyo-ekonomik yapısı ve "burjuva demokrasisi" içinde sokak tiyatrosu yapma koşulları yoktur. Bu yine de sokak tiyatrosu yapmaya çalışıyoruz. CŞO'nun kafasındakilerinin, nasıl ve niyelerinin cevaplanabileceği her yerde, her mekanda tiyatroyu yaygınlaştırmaya çalışıyoruz.

İnsancıl: Yani Anadolu topraklarındaki verili durum, CŞO'nın buna karşı tiyatro yapmayı bir zorunluluk olarak algıladığı bir şey. Bunu yaparken de "her yerde tiyatro" kavramı daha doğru oluyor. Çünkü bir Karadeniz, bir Seydişehir, bir ASKİ, Kızılay'ın göbeği, Mezarlık. Bu anlamda yaptığınızı sokak tiyatrosundan kurtarmak gerek. Çünkü sizin tiyatronuzun her yerde her şeyde işine yarayan tüm tiyatro birikimini kullanan bir yapısı var.

Tülay: Aslında bizim ilk sokağa fırlayışımızın nedeni soluk almak, biraz açılmak, sonra yine yola devam etmek...

Haldun: Bir tıkanıklığı açmak, bir nefes borusu olmak. Bunu bir seyircimiz çok güzel dile getirmişti.

Müjdat: Artvin'de bir seyircimiz, Ebubekir Abi'nin bize ilk sorusu şu oldu: "Bu yeni dünya düzeninde tiyatronun yeri nedir, yaşama olanağı nedir?" Biz de anlattık. "Demek ki siz bir soluk borusu bulmuşsunuz kendinize yaşamak için. Bizim de sendikada böyle şeyler yapmamız gerekiyor" dedi. Mesela bu ilginçtir. İlk defa, bizim yöntem olarak seçtiğimiz yolun hayatın başka alanlarında da kullanılabileceği fikri açığa çıkmıştı. Bunda ilginç bir diğer dönüşüm de var. Sanatın yaşamı kendi varoluş biçimleriyle değiştirebileceği gibi ilk anda bir şablon olarak bizim terslediğimiz bir olasılık ortaya çıktı. Konuşmalarımızda tamamen bizim yaptığımız pratiklerle kendi pratikleri arasında analojiler kurarak birçok çıkarsamalarda bulundu.

İnsancıl: Bunu biraz açabilir misiniz? Sanat artık muhalif olabilecek tek yaşama alanı dar, şeklinde bir önerme mi yoksa bu yaşama soluğunu, bir muhalif olma bilincinin kitlelere aktarılabileceği bir alan mıdır?

Müjdat: Tiyatronun, tarihin nesnesi olabileceği gibi öznesi olma durumunu da içinde barındırmasının ufak da olsa bir belirtisidir.

Haldun: Özne olmayı, tiyatro dünyayı değiştirebilir, diye anlamamak lazım.

İnsancıl: Tabi. O zaman şöyle bir soru da sorabiliriz: Proletarya ne işe yarar?

Haldun: Yok öyle değil.

Tülay: Dünyayı değiştirecek insanları değiştirebilir tiyatro.

İnsancıl: Tiyatronun uzun bir geleneksel süreci

var. Sokakta, alanda, evde, sahnede yani her an her yerde tiyatro ortaya çıkabiliyor. Bu yanıyla geleneksel olan birçok şey reddediliyor, bırakılıyor. Şimdi bu sizin açınızdan ve seyirci açısından daha mı kolay yoksa daha mı zor? Yani sizin sokağa çıkma isteğiniz bir anlamda insanların sokağa çıkma isteği mi?

Haldun: Ben burada biraz başa dönmek istiyorum. Bizi sokağa iten şeyler, tiyatronun yaşanılır kılınması, yaşamın içinde üremesi, üretmesi diğer alanlara nefes boruları olabilirdi. Bir model ya da bir soru işareti ortaya çıkarabilirdi. İlk çıkışımız buydu. Biz 91 Ocak'ında çıktığımızda 3 Ocak Genel Grevi vardı. Zonguldak yürüyordu. Madenciler yürüyordu. Bunlar bizi coşkulandırmıştı. 90 Bahar Eylemliklerinde yalınayak, bıyıksız, yarısaçlı, ateşli insanlar yürüyorlardı. Sokakta bir eylem vardı, bir hayat vardı. Sokakta insanlar hayatı yeniden kuruyor ya da kurmayı düşünüyorlardı. İşte biz de tam bu noktada sokakta tiyatronun olabileceğini söyledik. bugüne baktığımızda ise sokakta bu eylemliliklerin olmadığını görüyoruz. İşçiler, muhalif çevreler sokakta değil. Buna rağmen biz hâlâ sokak tiyatrosu diyor ve yapıyoruz. 91 eylemliliği bizi reel tiyatronun içinden alıp dışarıya, sokağa fırlattı ve biz o dışarı çıkmışlığımızla ilk oyunumuz **Newroz** olmak üzere, gecekondulara gittik, işçilere gittik, Seydişehir'e, Tokat'ın, Rize'nin en ücra köylerine gittik.

İnsancıl: Yani yaşamın zorlamasıyla açığa çıkmış ve yaşama dönen bir tiyatro. Bu noktada oyunların sürecini merak ediyoruz. Newroz'dan sonra Gecekondu oldu, Seydişehir oldu. Biraz da bunların oluşumunu anlatabilir misiniz?

Haldun: Oraya gelmeden bir soruyu atladık galiba. Bütün geleneksel kalıpları reddederken yine de bu kalıpları içimize almaya absorbe etmeye çalıştık, hâlâ da çalışıyoruz. Bu yüzden biz Brecht'çi Artaud'çu vb. tiyatro değiliz. Biz varolandan yola çıkarak senteze gitmeye çalışıyoruz.

Müjdat: Nasıl konusunda bizi belirleyen, kime ve nerede tiyatro yapacağımız sorularına verdiğimiz cevap. Biz kime ve nerede tiyatro yapacağımızı seçiyoruz. Çok az oyunumuz seyirciyi seçmeden açığa çıkarılmıştır. Kime tiyatro yapacağımızı bildikten sonra şu çok önem kazanıyor. O insanlar ne yaşıyorlar, nasıl yaşıyorlar, düşünce biçimleri ne, göstergelerden nasıl etkileniyorlar, ne onları birleştiriyor ya da ayrıştırıyor, cümleleri nasıl kuruyorlar, hayatlarındaki temel belirleyiciler neler. Bunları tek tek belirliyoruz.

Haldun: Tarihlerini çok iyi araştırıyoruz.

Müjdat: Bizim genel bakışımız doğrultusunda, nasıl bir tiyatro onların hayatıyla yakınlık kurabilir, onların hayatını değişime uğratabilir, diye düşünüyoruz.

İnsancıl: Deniyor ki CŞO güncel olanı ele alarak günü kotarıyor ve ajitasyon yapıyor. Bu anlamda oyunlarınızın sıralamasını belirleyen ne oldu?

Müjdat: Bazen hayat zorluyor bazen de ideolojik olarak biz seçiyoruz. Örneğin; biçim itibariyle **Umut** ve **Gecekondu** oyunları seçilmiştir. **Newroz** oyunumuz, ritüelistik karakterdedir. Bu kürtlerin ritüelistik bir yaşantı sürmelerinden ileri geliyor. Bir aydınlanmayı önceleseler de ritüelistik yaşıyorlar. Bizim yaptığımız bu ritüelistik karakteri bazen bilinçli bazen de sezgiyle ortaya çıkarmaktı. Kürtler için önemli olan, doğum, üreme, ölümdür. Genel olarak tiyatroya geçiş biçimiyle ölüp dirilme motifidir. Bundan sonra ateş, arınma, dağ ögeleri gelir. Yani kahramanlık, vatan, doğa ögeleri... Şimdi biz bu birikimlerden yine ritüelistik tiyatronun formlarını kullanarak bir yaşantı yarattık. Ki, böylesi deneyimlerin dünya üzerinde yaşanmadığını ya da çok ender yaşandığını iddia edebilirim. Bin kişinin büyük bir spor salonunda, tek bir ağu içine toplandığını duyumsadık. Buradan ajitasyona geleceğim. Ajitasyon çok şamaroğlanına döndü. Ama çok önemli bir kavramdır, son tahlilde uyarma demektir. Bu haliyle alındığında insanların uyarılması gerektiği bizim için çok açık. Ama bunu nasıl yapacağımız önemli. Karşınızdakini tanımanız, niçin, nasıl uyaracağınız önemli. Uyarmayı biz temel bir estetik argüman olarak kullanıyoruz, bu çok açıktır.

Haldun: Bunu sadece biz yapmıyoruz. Burjuva ideologları ve sanatçıları da yapıyor. Ama başka şeyleri uyarıyor. Cinsel hazları, şiddeti... Uyarmayı herkes yapıyor, ajitasyonu ise biz yapıyoruz. Bu noktada bize suçlama getiriliyor. Bu suçlamayı biz kabul etmiyoruz, insanları uyarmak zorundayız. Niye? İnsanlar katledilmesin, işkence görmesin diye, insanlar birbirlerine zulüm yapmasın diye, insanlar yaşasın diye. Aynı şekilde insanların içindeki zihinsel ve coşkusal alanı kullanıyoruz, körüklüyoruz. Tarihsel birikimi kültürel, duygusal ögeleri kısaca her şeyi kullanıyoruz. Sanatsal argümanlar içerisinde bütün bunları bir potada eritiyoruz. Burjuvazi de aynı şeyleri yapıyor, ihtiyaç duyduğu şeyleri uyarıyor. Bizim uyarmaya ihtiyaç duyduğumuz şeyler ise dünyanın değiştirilmesine yönelik.

İnsancıl: Böylece size yöneltilen günü kotarma eleştirisini yanıtlamış oldunuz. DGM'nin sizin reklamınızı yaptırdığı yönündeki muhaliflerinız umarız bunun yanıtını böylece almışlardır.

Müjdat: İnsanlar tiyatro ile günü ve kendilerini ifade ederlerse sonuçta bu evrensel de olur tarihsel de, günü de kurtarır. Bugün ise günlük değil çok genel olanı ifade etmesi gerekliliğini savunan bir anlayış var. Bu aslında son tahlilde bir yönüyle bir kaçışın, burjuvazinin sanatı koymak istediği yere kaymanın propagandasıdır. Bize hep evrensel olarak sunulan Sofokles, Moliere, Shakespeare, Aiskhlos, Aristofanes, Brecht, Çehov. Bu insanların hepsi günüyle birebir hesaplaşmış insanlardır. Aslında burada bize söylenmek istenen şu: Bugünle neden bu kadar fazla uğraşıyorsunuz, gündelik arızalarla uğraşmayın ki ortalık fazla karışmasın, biz de rahat rahat sanıtımızı yapalım. Yoksa biraz önce saydığın insanlar birebir günlük siyasetle hesaplaşmış, onun yanında veya karşısında yeralmış ve insanların hayatını değiştirmiş ve belirlemişlerdir. Öte yandan bizim oyunlarımız da günle böylesi bir hesaplaşmayı içermekle birlikte, **Newroz** oyunu üzerine söylediğimiz gibi, Anadolu'daki onbin yıllık bir yaşamın nasıl geliştiğini, hangi ögelerden oluştuğunu da içeriyor. Bu da onların evrensellik tanımına denk düşüyor. Sonuçta günüyle hesaplaşmayan bir sanatın benim için hiçbir anlamı yok.

Haldun: Zaten gericiliğin de genel geçer evrensel bir tanımı yok. Gericilik, içinde bulunulan tarihsel-toplumsal koşullarca belirleniyor. Buradan da bu eleştirilerin özellikle evrensellik kategorisine dayandırılan eleştirilerin pek de haklı zemini olmadığı ortaya çıkıyor.

Bazı oyunlarımız zamanla geçerliliğini yitirebilir. Ama bazıları da en az birkaç bin yıl geçerliliğini sürdürecektir. Aslında sanatçı da bunun hesabını yaparak sanat yapmaz, bunu zaman gösterecektir.

Müjdat: Evrenselliğin ne olduunu, tanımını da ciddi ciddi tartışmak gerekiyor. Evrenselliğin neden bu kadar abartıldığını ben hâlâ anlamış değilim.

İnsancıl: Oyunlarınızda istediğiniz tepkileri alabildiniz mi? Amaçlarınıza ulaşabildiniz mi? Zannediyorum oyunlarınızı farklı alanlarda sahnelediniz. Kitlelerin tepkisi ne oldu?

Müjdat: Aldığımızı söyleyebilirim. Bu soruya verilebilecek yanıt kapsamlı olmak zorunda. Her çeşit izleyicimiz oluyor. Ortaklığı kurmada ise bizlerin en başarılı olduğu yerler bizim en çok önemsediğimiz fabrikalardı. İşyerlerinde oynadığımızda, şenliklerde, köy meydanlarında, aklınıza gelebilecek bütün mekanlarda ortaklaşmayı en duru, en arı biçimde yaşıyoruz. Fakat sahnelerde, salonlarda bunun tam da böyle olmadığını gözlemledik. Ne olursa olsun belli bir mekan ilişkisi var. Sahne, kürsü gibi. Ortaklaşma yerine bizim bilgimizi alan insanlar haline geliyorlar. Farklı mekanlarda, tiyatroyu varettiğimizde ne kürsü, ne sınıf ayrımı var. Ortaklaşma yaşanıyor. Kürtlerle ortaklığımız -farklı dili kullanmamıza rağmen-, gecekondularda yaşadığımız ortaklık, hem ideolojik, hem de teatral ortaklaşmalar kendi içinde örülüyor. Yani sanatın, tiyatronun argümanları içersinde örüyordu, hâlâ da örüyor. En son **Karadeniz Kararmasın**'ı köy meydanlarına taşıdık Karadeniz'de. Meydandaki başarımız, sahnede istediğimize varmadı. Burdan çerçeve sahneye karşı olduğumuz çıkarılabilir.

İnsancıl: Kollektif bilince ulaşmada bu yaklaşımın benzeri, 20. yüzyıl son çeyreğinde uygulanıyor. Bu noktada Can Şenliği kollektif bilince gitme konusunda kendini diğerlerinden nasıl ayrıştırıyor.

Haldun: Burada çok önemli bir şey söylemek gerekiyor. Onlar sınıfları uzlaştırmaya çalışıyorlar. Biz sınıfları ayırıp yok etmeye. Yani sınıfları ortadan kaldıralım diyoruz.

Müjdat: Ve uzlaşmayanların kendi ortaklığını geliştirecek bir ortak bilinç. Biz özellikle coşkuya, eyleme önem veriyoruz. Birlikte ağlayıp, birlikte susuyoruz, birlikte coşuyoruz.

İnsancıl: Newroz oyununda, kürtlerle yakaladığınız ortaklığı Karadeniz'de yakalayabiliyor musunuz.

Müjdat: Parantez içinde şunu söylemek istiyorum. Tiyatro yaşantısının bileşenleri, bütün her şey bu bileşenlerin ögesi oluyor. Yani mimari, salon yüksekliği, sıcaklık, kaç kişilik olduğu, koltukların biçimi açık alansa alanın çevresel özelliği bütün her şey etken. **Karadeniz**'de de belli bir duyarlılık yakalandı.

Haldun: Burada önemli olan bizim **Newroz** oyununu. Karadeniz'de oynama nedenimiz ortaklaşmaktan öte, ortaklaşma ihtiyacı ve hedefidir. Orada Kürt halkına oynadığımız zaman beklediğimiz bir ritüel yaşantıyı beklemiyoruz. Orada sanatsal argümanların insan duyarlılığını insanın, insanca işte sizin derginin adıyla "insancıl" yaşayan "insancıl" yaşama isteğinin, Kürt sorunu karşısında ne kadar duyarlı olabileceğini olması gerektiğini ortaya çıkarıyoruz. Çok da önemlidir bu bence. Biz **Newroz** oyununu iki bölüm halinde yaptık. Biri 91'de, bir de 92'de hazırladığımız. Sonra bunları **İsyan Provaları** içerisinde birleştirerek oynadık. Kürtlerin yoğun olmadığı seyircimiz olarak Kürtleri seçmediğimiz zamanlarda **Newroz**'u oynadık sadece. İkincisini oynamadık. Çünkü ikincisi daha çok direkt kürtlerle ilişkiliydi. Ön kabulu gerektiriyordu. Bir insanın, Zekiye Alkan'ın kendini yakışındaki nesnel gerçekliği gözönüne sermek, burjuvazinin unutturduğu şeyleri, insan olarak unutturduğu şeyleri açığa çıkarmak ve bugün yaşadığımız ülkedeki savaşa karşı tavrının netleşmesini istemek. **Newroz** oyununun böyle bir işlevi vardı, Kürtler dışındaki seyircilere oynadığımızda. Bunda da, bu benim düşüncem tabi, yüzde doksan başarılı olduk.

İnsancıl: Buradan çıkan bir şey var. Bir alternatif geliştiriliyor. Burada yine önemli bir şey var. CŞO'nun bir de çocuk tiyatrosu bölümü var. Çocuk tiyatrosu bölümü içerisinde yaptığınız çalışmalarda aynı yöntemsel üretim sürecini mi izliyorsunuz. Yoksa, farklılaşıyor mu?

Müjdat: Şu an CŞO tiyatro diye ifade edilen çok geniş alanın her zerresinde var. Çocuk tiyatrosunda da varız tabii... Geleceğin seyircisini yaratmak için değil, geleceğin insanını yaratmak için. Yeri gelmişken parantez içinde söyleyeyim. İzleyen insan değil, eyleyen insan. Artaud'un dediği gibi yirminci yy.'ın seyircisi röntgenci olmuştur. Bu röntgenciliğin tohumları çocukken atılıyor ve biz çocukken onu röntgenci izleyici değil, eyleyici hale getirmek istiyoruz. Bunun yolları başka ve bu pratikleri, bu yaşantıyı çocuklarla yaşamak istiyoruz. Onun için de çocuk tiyatrosu alanında da doğal olarak varız. Ama şu var. Bizim büyükler için yaptığımız oyunları, işte bir **Seydişehir,** bir **Umut** oyununu çatma biçimizle çocuk oyunlarını çatma biçimimiz şu ana kadar aynı. Aslında biz diğer oyunları da çatarken biraz çocuk gibi düşünüyoruz. Yani bir çocuk nasıl oyun kuruyor, biz bütün oyunlarımızı öyle kuruyoruz.

Haldun: Daha açıkça bir şey söylemek gerekirse, ezilenler diyorduk ya demin, inanın çocuklar da ezilenler arasında yer alıyor. Hatta belki de en fazla ezilenler onlar. Herkes de çocuk sevgisi var da, o çocuk sevgisi altında büyük bir nefret var çocuğa karşı. Yani eğitme dediğimiz şey var ya, eğitme işte... Biz eğitmeye karşıyız. Çok açık bir biçimde, eğitmeye de eğitime de karşıyız. Çünkü eğitim eğmekten geliyor, biz insanlar eğilsin istemiyoruz.

Müjdat: İnsani olanakları gelişsin istiyoruz.

Haldun: Çocuklar da eğilmesinler. Çocuklar kendi dünyalarında özgür, özgün bireyler, insanlar olsunlar.

Müjdat: Yani, bu anlamda, görünüyor yine. Oyun oynama öğesi, düş kurma öğesi, yaratma öğesi, yoktan varetme düşüncesi... Bizim için çocuk tiyatrosunda, hem çocuklarla paylaşırken hem oyunu çatarken en önemli dinamikler.

Haldun: Yani orada da çok ideolojik bir seçim var.

Müjdat: Ama ideolojik olarak bir seçim varken, özellikle çocuk oyunlarında, didaktizm yani öğreticilik değil, yaşantıyı öne çıkarıyoruz. Bu, çocuklarda gelişmesi gereken olumlu yaşantı biçimlerini geliştirmeye çalışıyoruz. Yoksa onlara bir bilgi vermek amacında değiliz.

İnsancıl: Sanırım, bu yaşantılardan birtakım önermeler çıkıyor ve çocuklar da bu önermelerle tanışıyorlar. Örneğin, sistemin bellettiği iyi ve kötü

dışındaki roller onlara sunuluyor. Bu da bir bilgidir.

Müjdat: Sonuçta bir bilgidir. İdeolojidir. Zaten şöyle bir şey var. İdeoloji bize içkinleşmiş durumda. Sahnedeki bütün davranışlarımıza, ses seçimlerimize kadar içkinleşmiş durumda.

Haldun: Burada bir örnek vereceğim. Bizim en ideolojik oyunumuz **Anne**'dir. Anne, bir çocuk oyunu... Ama çoğunlukla çocuk oyunu **Anne**'yi büyükler anlamıyor. Çünkü, sanatsal argümanlarla o kadar güzel, tatlı tatlı bezedik ki, öğretmenin biri "Oyununuz çok güzel ama bu çocuklara bir şey öğretmiyor." dedi. Çünkü, öğretmenin bilgi edinme sistemi içerisinde bizim oyun yer etmiyor.

Müjdat: İki türlü öğrenme biçimi vardır. Biri tekrar, diğeri deneyim. Onlar hep tekrarı seçtikleri için öğretmede, kafasına vura vura; biz bir deneyim, nevi şahsına münhasır bir deneyim yarattığımızda, bu deneyim farklı bir deneyim olduğundan, bunun kendileri açısından tehlikesini de göremiyorlar. Hatta bizim oyunumuzu seyreden ve beğenen islamcılar var. Ama, bizim oyunumuz içinde, annelik kurumu tartışılıyor, mülkiyet kurumu tartışılıyor, askerlik, savaş durumu tartışılıyor. Tartışılmıyor bile hatta, bizim düşüncemiz öneriliyor. Fakat, dediğimiz gibi, büyükler, islamcılar bile, ayrımsayamıyorlar.

Haldun: Okulumuzdaki bir profesör bile, bizim oyunun hiçbir şey söylemediği için hoşuna gittiğini söyledi. Çünkü o da bizim gibi bilgilendirmeye, çocuğa "dişini fırçala, temiz ol" gibi otoriter söylemlerle yaklaşmaya karşı. Şey dedi: "Oyununuz da hiç böyle bir şey yok." Ben de cevaben: "Hocam siz farketmediniz ama bu CŞO'nun yaptığı en ideolojik oyun." dedim. Gerçekten, ideolojik tavrı çok net bir oyun, fakat anlaşılması zor. Yani çocuğun anladığı ama o beylik kalıplarla gelişmiş, yetişmiş insanların anlayamadığı bir oyun. Frekansları uymuyor, o noktada anlayamıyorlar.

İnsancıl: Konuyu bir başka yere getirmek istiyoruz. Sanatsal üretim içinde olan insanların biraraya gelerek kurdukları bazı oluşumlar var. Bu oluşumlarla belli birlikteliğiniz, paylaşımlarınız da var. Bunların içinde kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Çünkü, ben CŞO'nun muhalif kültür platformu içinde, burjuva sanatının karşısında olduğunu biliyoruz. İçinde olduğunuz birliklerde kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Birliğin içindeki herkes ve her kurum sizin gibi mi düşünüyor? Sizin gibi düşünmüyorsa oradaki işiniz ne?

Haldun: Bu birlik dediğin Anadolu Amatör Tiyatrolar Birliği oldu; son toplantıda adını değiştirdi. Aslında biz amatör tiyatro olmadığımızı gerçekte söylüyoruz. Ama profesyonelliğin ve amatörlüğün ne olduğu belli olmadığı için bu birlik ucube, belirsiz bir yaratıktı şimdiye kadar. İlk başlarda bir mesleki örgütlenme bir sendika, tiyatro çalışanlarının örgütlenmesi gibi bir yerden çıktı. Sonra öyle bir yere geldi ki, hiç ilgisi olmayan, hiçbir şey yapamayan, bir mesleki örgütlenme de olamayan bir duruma geldi. İçimizde profesyonel tiyatrolar da vardı, ciddi ciddi, işte vergileri olan falan... Ben hep orda şunu söyledim. Bizi orada hep radikal olarak gördükleri için, senin söylediğin anlamda bizden korkuyorlardı. Oradaki tiyatro insanlarının hepsi bizden çekiniyorlardı. Çünkü DGM'de yargılanıyorduk... Ama ben hep onlara, "biz buraya tiyatro konuşmaya geliyoruz, sizinle tiyatro insanlarının örgütlenme ihtiyacı yüzünden birlikteyiz" dedi. Amacımız, tiyatro çalışanlarının haklarını korumaktı. Yani, düzeniçi bir muhalefet odağı oluşturmaktı. Ki bunu orada ilk etapta sağladık. Birkaç şey başarabildik. Bizim derdimiz, sosyalist tiyatrocular örgütü kurmaktan çok, tiyatro çalışanlarının haklarını korumak temelinde bir kitlesel tiyatrocular birliği kurmaktı. Hâlâ da inanıyorum böyle bir ortaklığa...

İnsancıl: Buradan yola çıkarak muhalif sanatçıların örgütlenme sorunu hakkındaki görüşlerinizi de öğrenebilirmiyiz?

Haldun: CŞO her zaman örgütlenme çalışmalarının içinde oldu. Bu amaçla Ankara Sanatçı İnisiyatifi kuruldu. Bu inisiyatif içinde, Mağma Sanat Hareketiyle, bazı müzik gruplarıyla biraraya gelmeye çalıştık. Ancak, geleneksel sol söylemin içinde olan arkadaşlar, olaylara ve süreçlere hep dükkancı, benim dediğim olur mantığıyla yaklaştıklarından birlik işlemez hale geldi. CŞO'nun varoluş koşulu olan hareketlilik, iş yapma, üretme ilkeleriyle çakışmadığı için; CŞO toplantılardan çok, eylemi ve eylemeyi seçen bir topluluk olduğu için kendisini böylesi bir hantal örgütlenmenin dışına çıkarmıştır.

Muhalif sanatçıların örgütlenmesi bizce de acil bir sorundur. Ama şu anda elimizde hazır bir reçete yok.

İnsancıl: İnsancıl olarak biz de bu soruya yanıt arıyoruz. Söyleşi için teşekkür ediyoruz.

BEBEK

Hep kızıl saçlı bir bebeğim olsun istedim
henüz küçük bir bebek iken,
olmadı.
Ninemin yaptığı bez bebeğin
belki kızıl saçları yoktu ama
o bir umuttu,
düşlediğim.
İkimiz iki küçük yürek
iki küçük hasret
iki küçük umut olduk geleceğe.
Gece karanlığı
ve ay sessizliği altındaki çılgın akşam
korkutmuyordu beni artık.

Ve bir gün
küçük bebeğin
apansız bir ölümle gitti.
Polis amcalar ezdi.
Kırarken küçük bebeğin yüreğini
düşünmediler başka bir bebeğin
düşlerininkırılacağını...

ALAZ

Pazar İçin Yazar mı!? Yazar İçin Pazar mı!?

Erhan YILDIRIM

"Onları almam, çünkü satamam. Cemil Meriç getir ne kadar varsa alayım, onu satarım çünkü pazarı var." Bunlar Ankara Olgunlar sokakta eski kitap alıp-satan birinin, kendisine kitap satmak isteyen kişiye söyledikleri. Cemil Meriç'i yeniden yayına hazırlayanlar da böyle düşünmüş olmalılar ki kendi açılarından doğru bir frekansı da yakalamışlardır. Yakalamışlardır diyorum, çünkü, kısa ve kabaca ülkemizdeki okur kitlesinin aşağıya çıkarılan profili dikkate alındığında bunun doğruluğu görülecektir. Reel sosyalizmin çöktüğü, bu çöküşün sonucu ve diğer değişim ve gelişmelerinde göz önüne alınması durumunda sosyalizmin prestij kaybettiği bir dönemden geçiyoruz. Okur kitlesinin çok az olduğu bu kitlenin çoğunluğunu da solcuların oluşturduğu, yine bunların bir kısmının da, sorgulayıcı ve eleştirel bakmayan, tüketici bir kitleden oluştüğu bir toplum var karşımızda. Marksistlikten çark etmişlerin de; burjuva ideologlarıyla ağız birliği etmişcesine, toplumsal uzlaşmadan söz edip Yeni Dünya Düzeni(!)'ne entegre olmayı dillendirdiklerini görüyoruz. Tescilli burjuva ideoloğu Francis Fukuyama'nın liberalizmin zaferini ilan edip "Tarihin sonu mu?" sorusu karşısında tarafsız ve sessiz kalarak, ideolojilerin bittiği düşüncesinin yaygınlık kazan(dırıl)masına onay verildiğine tanık oluyoruz. Yani kafasında ideolojik anlamda bir netlik olmayanlarla, kafası bu konuda bulanıklığa uğrayanlar için ideolojisizlik şimdilik revaçta görünüyor. Tam da böylesi bir konjönktürde sağ'ın zaten sahiplenip okuduğu, sol okurun bir kısmının da yukarıda anlatılan biçim arzettiği bir toplumda, hem Marksist (!) hem de ideolojiler üstü (!) bir düşünür olarak lanse edilecek Cemil Meriç'in çokça (satacağını) okunacağını düşünmek doğrusu akıllıca bir iş.

Böylesi bir girişten sonra C. Meriç'i öne çıkaranların onun hakkında yazdıklarına, C. Meriç'in kendisinin yazdıklarıyla cevap verdirerek bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Bakın C. Meriç ne diyor. "İslamiyet hem küstahlıkları önleyecek ilahi bir irşaattır hem de ümitlerimizi sonsuza kanatlandıracak bir teşfik." (1) "İnsan için felsefe hasta bir tecessüstür sadece. (...) Filozof denen hayvan bir çoban köpeğidir batıda." (2) Bunları yorumsuz sunarak, C. Meriç'in kitaplarını yayına hazırlayanın "entellektüel bir otobiyografi" başlığı altında yazar hakkındaki sözlerine kulak verelim. "Marksistir duruşmalarda bunu kabul edecek kadar dürüsttür, aklanır, ama artık damgalanmıştır." (3) Buna karşılık C. Meriç'in söyledikleri, "Yirmidörtyıl önce mahkemede Marksist olduğumu haykırdım. Bu ümitsizlikten doğan bir isyandı. Bir nevi meydan okuyuş o yalnızlık içinde bir şey olma ihtiyacı." (4)

Marksist mi (!) ? Sınıflar Üstü Düşünür mü (!) ?

C. Meriç'in bir dönem marksizme merak saldığını marksizmi okuyup bildiğini, fakat öyle marksist ideolojiyi benimseyip savunmadığını ve gerçek anlamda hiçbir zaman marksist olmadığını yazdıklarından anlıyoruz. Ne ki O'nun zoraki marksist yapılma çabalarını anlamakta güçlük çekiyorum. Acaba pazar için bunun gerekliliği düşüncesinin bir sonucu mu diye sormaktan kendimi alamıyorum. Çünkü C. Meriç diyor ki, "Ben delikanlılık çağımdan bu yana kadar düşüncelerimde hiçbir temel değişiklik yapmadım. Yani sol'dan hareket ettiğim de, sağ'da karar kıldığım da yanlış bir değerlendirme. Hiçbir zaman sol'da olmadım, sağ'da." (5) derken bir yıl sonra, "Yalnızdım, sosyalizmi pek fazla tutmuyordum. Irk olarak Türk'tüm Türkçü'lüğü seçtim." (6) diyor. Aradan bir yıl daha geçtikten sonra, sınıflar üstü bir düşünür olduğunu keşfedip, sınıflar üstülüğünü de, marksist(!) biri de olsa, sınıfları yok soymakta bulup "Sosyal sınıflara ayrılmamış bir ülkede sağcı, solcu ne demek" (7) diye de kanıtlamış oluyor.

Kendisinin ideolojiler üstü bir düşünür ve tek amacının öğrenmek ve öğretmek olduğunu söylese de, düşüncelerinin muğlaklığını yine kendisinden dinleyelim. " kapakları açılmış bir baraj gibi kelimeler boşalacak içimden... günlerce, aylarca... ama bu kelimelerin hangi düşünce çarklarını döndüreceği belli değil. Onları çok defa kendimde tanımıyorum." (8)

Ömrünü düşünceye adamış, her türlü düşünce ve düşünce adamını sevgi ve saygıyla selamladığını belirtip ekliyor, "Said-i Nursi'nin risalelerini okuyan... insanları takdire layık..." (9) görüp, bazen öyle bir düşünce sendromu içine giriyor ki, diğer düşüncelere sahip insanlar için kabalaşabiliyor ve hatta küfür ettiği bile oluyor. "Soğuk ve süprüntülerden devşirme, maddeci sözde maddeci yayınlardan tiksinen kendilerine insaniyetçi süsü veren bir alay züppenin sapıklıklarına iğrenerek bakan ve bir kurtuluş arayan samimi çocuklar" (bunlar Said-i Nursi okuyan çocuklar oluyor,)

"...davranış bakımından kendimi onlara çok yakın buluyorum." (10) Marksistler için söylediklerinden bir örnek daha, "Her ..... ist koltuk değneği olmadan yürüyemeyeceğini itiraf eden bir zavallıdır." (11)

Gerçek Bir Entellektüel mi(!) ?

Doç. Dr. Fikret Başkaya aydını, sosyolojik ve entellektüel olarak iki katagoriye ayırıp, "entellektüelin ayırt edici özelliği onun siyasal iktidar ve siyasal iktidarın gerisindeki egemen sınıflardan bağımsızlığı, siyasal iktidar karşısında eleştirel bir tavır içinde olmasıdır, (...) entellektüel siyasal iktidarla da iyi geçinmeyen biridir" (12) diyor. Yazarımız C. Meriç ise kendini bir entellektüel ilan etmesine rağmen, geniş bir bilgi birikimi olduğunu kabul etmekle beraber, üstadın siyasal iktidarla ve egemenlerle bir sorununun olmadığını görüyoruz. Hatta doğu medeniyetinin bir parçası saydığı osmanlı'yı kastederek "Birbirimize kenetlenmez, ahmakça sloganların esiri olarak birbirimizi hançerlemekten vazgeçmez, islamın birleştirici bayrağı altında toplanmaz, islamın şiarı olan müsamaha, adalet ve sevgiye kulaklarımızı tıkamakta ısrar edersek, dünyanın en büyük medeniyetini gerçekleştirmiş olan bu zavallı milletin mezarcısı oluruz." (12) buradan da anlaşılacağı üzere Meriç'in ideolojisizliği, sınıflar üstülüğü... dünyaya nereden baktığı,,, sır'ı dökülmüş bir ayna gibi ortaya çıkıyor. İsterseniz bu sır'ı biraz daha kazıyıp C. Meriç'i dinleyelim. "Tarih demek ruh ve zeka demek. Dinler, müesseseler, felsefeler mutlak peşindeki ruh sayesinde gelişir. Mutlak ideal Allah peşindeki ruh." (13)

Jurnal'ın birinci cildinde C. Meriç'in tanıtım yazısında "özgün bir fikir adamı" diye tanıtılan ve dikkate alınması (kıymet-i harbiyesi)nın gerekliliğine parmak basılan C. Meriç'in, bir imaj yaratmak çabası taşıyan reklam edilmişliği, akla pazar için yazar mı (!) - sorusunu getiriyor. C. Meriç'i yine en iyi C. Meriç'in anlattığını ve öyle sınıflar üstü bir düşünür... ideolojisiz bir fikir adamı olmadığını görüyoruz. Zira ideolojisiz insan yoktur ve her insan edindiği ideolojiden bakar dünyaya. En kötüsü de ideolojisizliğin, ideoloji olarak seçilmesidir. Bitirirken C. Meriç'i ideolojisizleştirmek ve bunu ideolojisizliğin iyi sattığını varsayıp pazar için yapmak, eğer böyleyse, bu sevimsizleşmenin âlâsı olsa gerek.

(1) C. Meriç, Kültürden İrfana, İnsan Yay. İst. 1980.
(2) a.g.e.
(3) C. Meriç, Bu Ülke, İletişim Yay. s.14, İst. 1992.
(4) C. Meriç, Jurnal, İletişim Yay. s.77, İst. 1992.
(5) C. Meriç, Bu Ülke'ye, 2.12.983 tarihli, Somut'tan alıntı.
(6) C. Meriç, Bu Ülke'ye, Anılar adlı eserinden alıntı.
(7) C. Meriç, Bu Ülke'ye, 20.4.984 tarihli Tercüman Gazts.'den alıntı.
(8) C. Meriç, Jurnal, İletişim Yay. s.64, İst. 1992.
(9) a.g.e.
(10) a.g.e. s.62-63.
(11) F. Başkaya, Paradigmanın İflası, Doz Yay. İst, 991.
(12) C. Meriç, Kültürden İrfana, İnsan Yay. İst. 980.
(13) a.g.e.

ŞART OLAN DİKTATÖRYA

I
Ağaç durabilir
Onun
Rüzgarla salınır saçı
Parmağımın hizasında sen
Kimsin
Unutma şairin
Ağaçla sorunu yoktur

II
Urganımda
Zûlüm
Sarılı
Vakitsiz her şey
Bebelerin yüzünde ac çıban
Alınterinde köpek hırdalamaları
Denizin parkasında kurumaz mor
Bir adım atsam
Vurulabilirim
Ama damarlarımda barut
Çığlık tamtamı
Çıyanlar su serpiyor ateşe
Geriye ne kalır
İnsandan başka
Güneş söner mi gülüm?..
Haydi cevap verin!..

III
Kurgum bu
Taptığım sevgili
Direnir
Tık demez gavura
Küllerimiz hâlâ sımsıcak
Gerçek şair
Sesini
Kaybetmez

O zaman
Yaşasın
Üreten ellerin diktatöryası

İsmet ALICI

Suna Aras "Düşüncelerimle, Duygularımla, Yüreğimle Şiirlerimdeyim"

Nihat ATEŞ

Suna Hanım hoşgeldiniz. Broy Yayınları'ndan yeni bir şiir kitabınız çıktı. Tay Dedim Cız Dediler. Şimdi ben ilk önce şunu öğrenmek istiyorum sizden. Şiire nasıl başladınız? Bize biraz özetler misiniz?

Şiiri bilmeden şiire başlayan şair olarak tanımlıyorum kendimi. Gerçekten de öyle. Ben on dört yaşında evlendim. İlkokulu bitirdikten hemen birkaç yıl sonrasıydı. Daha sonra İstanbul'a geldim. Ben Iğdır'lıyım. Tabii on dört yaşında nasıl bakabilir insan hayata. Ama ben hep çizginin dışında, bir yaratılış olarak gördüm kendimi. O ilk baştan vardı. Çünkü ben on dört yaşında Tolstoy'u okumuştum. Yani düşünebiliyor musunuz köyde -köyde doğmuşum-dayım çok okuyan biriydi. Ondan kitaplar alırdım. Çocuklar oyun oynarken, ben gider kitapları alır getirir gizlice okurdum. Çünkü dayım bir keresinde okuduğum bir kitabın üzerine kapanıp katıla katıla ağladığımı görmüştü. Ben dayımın içeri girdiğinin farkında bile değildim. Ondan sonra bana bir daha benden kitap alma dedi. Yasakladı. Tabii bu beni ne kadar tutabilir. Ben hemen kitabı alır eteğimin altına sokardım. Okur, gider onu bırakır başka bir kitap alırdım. Ben Tolstoy'u okuduğumun farkına yeni yeni vardım gerçekten. Çünkü **Anna Karanina**'yı okuyorum, bir bakıyorum ben bunu daha önceden okumuşum. Ne zaman olabilir on dört yaşından önceki tarih olabilir.

Çizginin dışında bir yaratılış. Hep de öyle baktılar zaten. Nasıl şiire başladım. Evet ben on dört yaşında anne oldum. On altı yaşında ikinci anneliğimi yaşadım ve ben on altı yaşında şiir yazmaya başladım. Hep bir arayış içindeydim. Bir şey kaybetmişim, bulamıyorum. Ben ne arıyorum? Bu arayışı her anımda yaşıyorum.

Bir gün radyo dinliyorum. Radyoda yanılmıyorsam İngiltere'de çöpçü bir kadının **Çöplük** adlı bir kitap yazdığını dinliyorum. Ondan söz ediliyor nerden nereye geldi diye. Ben o an hızla kalkıp radyonun düğmesini kapatıp ben aradığım şeyi buldum diye düşünüyorum. Niye aklıma gelmemiş, ben yazmak istiyorum. Ama ne yazacağım. Şiire kendiliğinden başlamış oluyorum. Şiiri bilerek şiire başlamadım. Çünkü o ana kadar okuduğum şiirler ilkokul kitaplarında okuduğumdu. Bir de **Aslı ile Kerem**'i defalarca okuduğumu hatırlıyorum. On dört yaş öncesi okuduklarım bunlar.

Şiir yazmaya böylelikle başladım. Tabii kıyametler koptu. Tutucu bir çevrede yaşadığım için. "Nasıl yazabilirsin". Yani bir kadınsın. Evdesin. Gerçekten dışarıya çıkma hakkın bile yok. "Ne yazıyorsun"? "Maksadın ne." Baskılar baskılar. Ürktüm ve korku içindeyim. Tuvalette yazıyorum. Mum alarak geceleri gizli yazıyorum. Böyle böyle bir sevda oluştu bende. Mümkün değil artık yazmadan duramayacağım. Benim dört kez şiirlerim yakıldı defterler dolusu. Bugün burdayım. Nerede olduğumu da tam bilemiyorum. Şiirin neresindeyim. Hâlâ daha arayış içindeyim. Ama şiire ulaşmak amacındayım. Onun için yola çıktım. Bir iğne kuyusuna kapattım kendimi, ondan çıkmaya da niyetim yok.

O iğne kuyusundan memnunsunuz...

Tabii. Benim yaşama nedenim. Bunu çok açık söyleyebilirim. Beni bugüne gerçekten, çok samimi olarak, şiirler getirmiş diyebilirim. Çünkü ben o şartlarda yaşama bilincini, yaşama bağlılığını kendimde bulabileceğimi sanmıyorum şiir olmasaydı. Şiire çok şey borçluyum. Bugün karşı karşıya olmamızın nedeni, bu söyleyişiyi yapmamızın nedeni şiirdir.

İlk tanıştığınız şair kimdir?

Ben 1983'de ilk tanıdığım, şiiri bilen ilk tanıdığım - Çünkü benim çevremde şiir okuyabilecek bile insan yoktu- gerçekten başlıbaşına yalnızdım. Şiirimi okuyabilecek ve eleştirisini yapabilecek tek bir insan tanımadım 1983'e kadar. 83'te tesadüf, tamamen bir tesadüf. Ümit Yaşar Oğuzcan'la karşılaştım. Bir galerisi varmış. Ben resimleri görmek için oraya giriyorum. Bakıyorum kitaplar. Ben o ana kadar kitap alıp okuyamıyordum. Düşünün o zamana kadar hâlâ şiir okuyamıyordum. Ben hayatta kalabilmek mücadelesi veriyorum. Orada Ümit Yaşar Oğuzcan'ın kitaplarını gördüm. Tabii Ümit Yaşar kapaktaki fotoğrafından tanıdım. Ümit Yaşar Oğuzcan orada oturuyor. Benim heyecanımı farketti. Kitapları adeta kaparak topluyorum çünkü. Yerinden kalktı yanıma geldi ve "galiba şiiri seviyorsunuz" dedi ben evet dedim. Biraz sohbetten sonra ben de yazıyorum deme cesaretini buldum kendimde. Büyük bir ilgiyle "bana birkaç şiirinizi getirebilir misiniz" diye sordu. Hemen ertesi gün birkaç tane şiir alıp götürdüm kendisine. Şiirlere baktı ve "Siz şiir acemiliğini aşmışsınız. Ama çizginiz benim çizgim. Tamamen duygusal, çok samimi olarak söyleyeyim ben bugün bu şiirlerimle ortaya çıkmazdım. Siz bunu yapmayın?" Söyledikleri doğruydu. Onlar sadece duyguyla yazılmış şiirlerdi. Bana kitap vereceğini söyledi. Bir hafta sonra gittim. Nazım'dan, Hasan Hüseyin'den, Çamlıbel'den, Dağlarca'dan ve daha başka şairlerden bir sürü kitap hediye etti. "Bunları okuyun ve kendi çizginizi oluşturun" dedi.

Yolda gelirken birkaç tane şiir okudum ve ben o yolda şiir çizgimi, ev ile Beyoğlu arasındaki mesafede değiştirmiştim. Gerçekten kalemi hemen elime aldım. Bir hafta sonra Oğuzcan'a dört beş şiirle gittim. Şok yaşadı. "Böyle yüzde yüz gelişme, bu yoğunluk nasıl olur" dedi ve çok şaşırdı. Bir süre sonra da Oğuzcan'ı kaybettik. Çok üzülmüştüm. Şiiri konuşabileceğim tek insandı.

Daha sonra bazı arkadaşlar şiirimle ilgilendiler. Benden habersiz benim dosyamı **Sanat Olayı**'na gönderdiler. Atilla İlhan ısrarla kendisine ben bu şairle görüşmek istiyorum demiş. Birgün bana Suna Hanım ben senin dosyanı **Sanat Olayı**'na gönderdim. Çünkü bir şeyler görüyordum. Kendisi edebiyatla ilgilenen bir arkadaştı. Atilla İlhan'ın ısrarla beni görmek istediğini söyledi. Benim için ikinci dönüm noktası. Atilla İlhan'a gittim. Ben Suna Aras dedim. Bir kahkaha attı ve "Ben seni erkek sanıyordum, nasıl olur, şiirlerinizde bir erkek sesi, korkusuz bir ses var dedi. Bas bas bağırıyorsunuz. Başınızı belaya mı sokacaksınız" dedi.

Şimdi tabii bir şairin şiir serüveni günlerce konuşulsa herhalde...

O bir vefaydı. Bunları anmak istedim.

Şiirde rastlantısallık, an, şimdi gibi zaman kavramları konusunda neler söylersiniz?

Şöyle diyebiliriz. Muhakkak vardır rastlantı. Bir olayla rastlantısal olarak karşılaşırsınız sizi şiire götürebilir. Bu anlamda bakabiliriz rastlantıya. Nasıl bir iç serüvenden sonra oluşturuyorsunuz şiiri. Nasıl bir süreç o. İçinizdeki duyguları istiyorum. Gerçekten müthiş bir duygu. Ben bunu anlatabileceğimi de hiç sanmıyorum. Sık sık da şiirlerimde buna değiniyorum. Yani bir mani olayı gibi bir şey yaşıyorum. Bütün damarlarımın içimde isyan ettiğini duyumsadığım anlar vardır. Duymam görmem mesela. Benimle konuşurlar, ben de konuşurum sonra ne konuştuğumu düşünürüm. Öyle bir duygu ki o hem varsın hem yoksun. Şiir mi beni giyinir, ben mi şiiri öylesine bütünüz ki. Gerçekten bilemiyorum kim kimi ele geçirir. O an coşkuyla sevinç içiçedir. Şiir anında düştesin. Bakar görmez, duyar anlamaz, dokunur hissetmezsen. Unutkanısın ortamın. Büyük bir faaliyet başlamıştır beyinle yürek arasında. Bütün acılar sevinçler senden sorulur. Herşeyinle muhalifsin, başkaldırıdır şiir çünkü. İliklerime kadar yoğrulduğumu hissederim. Uykular kaçmıştır. Diken üstü yaşarsın. Şiir doğduğunda yeniden doğarsın sende. Hem de büyük bir mutlulukla. İyileşmeyi de beraberinde getirir şiir.

Şimdi isterseniz kitabınıza doğru dönelim. Tay Dedim, Cız Dediler. Çok güzel bir şiir kitabı adı bu. Kitabınızı okurken bazı notlar aldım. Bazı şiirlerinizde Türkçe olmayan sözcükler kullanıyorsunuz. Tabii bu Türkiye şiirinde yeni bir şey değil. Acaba siz anlatmak istediklerinizi Türkçe anlatamadınız da mı bu sözcükleri kullanmayı yeğlediniz?

Beraber yaşadığımız halklar mozağinin kültür omuz omuzalığını düşleyip özlemişimdir hep. Bu büyük zenginliği, düşünce ve adalet fakiri yasalarla, yaşayamaz duruma getirmişler bizleri. Bu insanlık suçudur. Ben bu utancı tüm insanlığa şikayet ediyorum. İnsan kültürüyle diliyle var olur. Paylaşmayla da mutluluğu yakalar sevinçler yaşar. Ben bir birey olarak bu muhteşem renkliliği az da olsa şiirlerimde yaşamaya çalışıyorum. Benimkisi bir damla koparmaktır dört yanım denizlerden. Sevgili Nihat, ben Azeriyim dilimi kullanmam da en doğalıdır.

Burada bir kültür zenginliğinden söz ediyorsunuz. Bir halklar topluluğu olduğu söylenliyor. Tabii bu Türkiye'de çıkan sanat eserlerine de yansır. Ama yeterli mi. Şiirde birtakım sözcüklerin kullanılmasıyla mı kendini gösterecek bu mozaik?

Tabii ki değil. Ben şuna inanan bir insanım. Pratikte de görülür bu. Şairle her insanla yani romancı olabilir, hikayeci olabilir. Yeter ki insan olabilelim. Yazdığıyla, söylediğiyle yaşamı arasında zıtlık olmasından -tam tersini yapmasından- hiç hoşlanmıyorum. Yazısında, düşüncesinde söylediği şeyi...

Ortaya koymak mı.

Evet ortaya koymak gerektiğine inanıyorum.

Şiirlerinize şöyle bir gözattığımızda, daha çok kesmeler var dizelerin arasında. O slash dediğimiz işaret. Çok sık kullanıyorsunuz. Bunu neden yapıyorsunuz. Dizeleri bölseniz ya da alta alsanız daha iyi olmaz mı. Bunu böyle yaparak şiirde nasıl birtakım açılımlar getirmek istiyorsunuz?

Ben orada herhangi bir açılım getirmeyi düşünmedim. Onları bir nokta veya virgül olarak da görebilirler. Şiir okurunun önüne bir engel falan koymayı düşünmedim. Ben orada sadece şiirimle biraz oynaşmak istedim.

Bir de şu var gözüme çarpan. "Bir Ağız Çığlık" şiirinde "Deli dumrul sevdalar" diyorsunuz. Ne demek Deli Dumrul sevdalar.

Deli Dumrul derken ben sınırın dışında olarak düşündüm. Düzen ötesi, kalıplarına sığmayan, coşkulu, başkaldıran kişi. Ben sevdaya da öyle bakarım. Öyle düşündüm. O deli dumrul nitelemesi bu duygulardan doğan bir nitelemdir.

Bugün bu şiirle bir hesaplaşma düşünüyor musunuz?

Türkiye'de iyi şair ve iyi şiir az ama şair çok. Burada benim aklıma Ümit Yaşar'la Atilla İlhan'ın söylediği bir şey geldi. Gerçekten beni çok etkilemişti. Ben Ümit Yaşar'a yakınmıştım. Ben şiirimi kimseye okuyamıyorum, şiiri tartışacağım, bir tane arkadaş yok, tanımıyorum dediğimde, bana aynen şöyle demişti. "Lütfen gidin evinizde oturun, böyle temiz, böyle pırıl pırıl kalın. Bu kokuşmuş çarkın içine girerek lütfen çürümeyin." Birkaç yıl sonra Atilla İlhan'la tanıştığımda aynı sözcükleri bana tekrarlamıştı. O zaman şöyle düşünmüştüm. "Tabii kendileri için kolay. İşi biliyorlar. Ben arayış içindeyim. Şiiri konuşmak istiyorum. Böyle birini bulamıyorum. Biraz yadırgamıştım. Ama bugün hak veriyorum.

Şunu önerebilirim. İnatla yabancılaşma, düzenle bütünleşme, bu yokoluşu bu kendine dahi yabancılaşmayı tersine nasıl çevirebiliriz. Yeniden yaratmakla. Bu nasıl olur? Bence yeni yeni, çürümemiş bu çarkın içinde kendini yitirmemiş, direngen düşünen, korkmayan, şairle ve şiirle ulaşabiliriz insana.

Şairin harcı dilidir. Bence kullandığı dili zorlamalı ve yırtmalı diye düşünüyorum. Her an milyonlarca insan burjuva egemen dilinin yağmalaması altında yaşıyor. Giderek yaşamı bu dille algılamaya ve düşünmeye başlıyor. Bu saptamaya katılıyor musunuz. Bugün bir "egemen dil söyleminden" söz edebilir miyiz sizce?

Sizin tespitiniz doğru. Ama benim düşümdeki insan bu çürümüşlüğü yenecektir. Buna gerçekten inanıyorum. Bütün değerlerin yok olduğu, değersiz olan her şeyin egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz. İnanın televizyon bile izleyemiyorum, midem bulanıyor, bu dil yozlaşması, kültür yozlaşması karşısında. Bu yozlaşmanın içinde insan aşık olamaz. Aşk onlar için metadır, gündeliktir. Ben bunları şiirlerimde de kullanıyorum. Şiirlerim benim düşüncelerimi yansıtır. Duygu yokluğu yaşanıyor, insan bu çarkta insan gerçekten duygusuzlaştı. Düşleri bile yok. İnsan buraya bilinçli getirildi. Korkarım başarıya ulaştılarda. Ama ben yine de umutluyum. Umudu yitirmek istemiyorum.

Peki sizce aşk nedir?

Aşk benim düşümdür. Mutlaka olmalıdır. Bizim bu sohbetimizde de aşk vardır. Aşkım insandır. İnsanda aşk vardır. Aşkım doğadır. Doğada aşk vardır. Aşkım şiirdir. Şiirde aşk vardır. İnsan kültürel bir varlık olduğu için, aşkı da kültüreldir. Bilinçte doğar, bedenle bütünleşir. Aşk emek işidir. Emek gerektirir. Emeksiz hiçbir şeyin tadı ve ömrü olacağına inanmıyorum. Aşk duygunun doruk noktası, bilinçle kopukluk yaşar zaman zaman. Aşkı temeline oturtan sevgidir. Sevgiyi bütünleyen ise dostluktur. Bunlar içiçe yaşanıyorsa güzeldir. Emekle yaşanacaktır. Emeksiz olmaz.

Suna hanım, bütün bu söylediklerıniz çok güzel saptamalar ve duygular. Yalnız kaldığınızda bütün bu eleştirilerinize rağmen acaba kendinize "mutlu muyum" diye soruyor musunuz"? Kısaca mutlu musunuz?

Hayır mutluluk kaçarım olmuştur hep. Bir türlü buluşamadık. Zaten anlıktır diye düşünüyorum. Sürekliliği yoktur. Bunu gözlemlerimden çıkarıyorum. Mutlu insan gösterebilir misin tam anlamıyla. Hem bu yaralı dünyada, bu utanılası düzende, nasıl mutlu olunabilir ki. Hep kanıyor insan. Sürekli kendini kanatan biriyim ben. Mutluluk çok zordur, böyle bir yürekle.

Suna hanım kitabınızın adından söz ettik. Tay Dedim Cız Dediler. Siz bana kitabınızın adını söylediğinizde pek bir anlam verememiştim doğrusu. Biraz açıklar mısınız bize?

Tay Dedim, buradaki tay at tayı değil elbette. Çocukları yürütürken tay tay diye yürütmeye çalışırlar. Ben burada, "Biz burada sürekli bir şeyleri ayakta tutmaya çalışırken, birileri hep onu ürkütmüştür, korkutmuştur, yıkmıştır" diyorum.

Dinsel birtakım imajlar kullanıyorsunuz. "Al beni tanrının aşkıyım ben" "İsa'yı babasız doğuran Meryem", "Ben allahın en büyük cinayetiyim" gibi. Bu imajları neden kullanıyorsunuz? Artık bu tür dinsel imajların şiirden çıkarılması gerektiğini düşünüyorum. Bilmiyorum yanlış mı düşünüyorum?

Burada galiba şiiri yanlış anlama var. "Al beni tanrının aşkıyım ben/İsa'yı babasız doğuran Meryem/ Yalan." Bakın kocaman bir çığlıkla yalan diyorum. Gizli bir aşk meyvesini verince, hele o günün şartlarında yalana sığınılmıştır. Dönüyorum aynı sitemle, "Bir avuç kül asıden/Leyla'dan sahra çaldım/Bir sevdayı/kaç renge bölmemiz gerek daha/..." İnsan duygularına konulan tapu ve yasakları yalanı kendiyle getirir. Ya aşka yalancı olursun ya aşkına kül. Ya çöllere düşersin delirmiş, "ünlülüğün ölümlerle anılır" ya da Meryemleşirsin yalanında. Günümüzde de aşk gizliliği az değildir. Üzücü olan da budur. Korkular ruhumuzun jandarması oldukça da sürecektir.

Olabilir. Ben yanlış anlamış olabilirim. Bir de şunu sormak istiyorum. Uzun şiirler yazıyorsunuz. Neden uzun şiirlere yöneliyorsunuz?

Şimdi, ben uzun şiir yazacağım, kısa şiir yazacağım diye şiire hiç oturmam. Şiir kendini bir yere kadar yazdırtır ve kendisini bitirtir ben buna inanıyorum. Çalışma, ayıklama, bozma süreçlerinin ışığında şiir ne kadar kaldı o beni ilgilendirmiyor. Çok mu uzun oldu, çok mu kısa oldu. Eğer ki şiirde kopukluk ya da anlam dağılması yoksa, bir bütünlük varsa bitiririm. Şiir kendini bitirtir. Benim dışımda gelişen bir şey.

Yine bir kadın şairle yaptığımız bir söyleşi de - çok söyleniyor- kadın duyarlılığıyla yazılmış şiirler de deniyor. Kadın sairler böyle bir tanımlamayı seviyorlar da galiba. Kadın duyarlılığıyla ilgili soruma o kadın şairimiz, "onu söyleyenler erkek duyarlılığıyla yazılmış şiirleri okumamışlar o zaman demişti. Pek beğenmiştim bu saptamasını. Var mıdır kadın duyarlılığı, erkek duyarlılığı gibi bir şey şiirde?

İnsan duyarlılığı olarak bakarım. Kadın-erkek ayrımını pek sevmiyorum. Kadın şair, erkek şair bu tanımlamalara inanmıyorum. Bakın burda bir şey anlatmak istiyorum. Bir tartışma başlatılmıştı kadın şair erkek şair konusunda. O zaman şöyle bir şey yazdığımı anımsıyorum. "Kadın aşk kadar içli/ilim kadar derin/Tanrı kadar yücedir deseydiler/Yine güler geçerdim/Dişi dendiğine güldüğüm gibi/" Niye bir ayıp gibi görüyoruz acaba dişiliğimizi. Bilmem bu yanıt açıklıyor galiba bakış açımı. Biraz önce de söz etmiştim. Atilla İlhan beni erkek sanarak çağırtmıştı ve beni bir kadın olarak karşısında görmüştü. Demek ki bir ayrım yok.

Bugün şiirinizde nerede görüyorsunuz kendinizi?

Şiirde henüz onbir yaşındayım diyebilirim. 1983'de Ümit Yaşar Oğuzcan'ın bana verdiği kitaplarla şiire ingaaa dedim. Uçsuz mucaksız şiir yolunda, henüz üç adım attım. İlk adım **Sanat Olayı**'nda okura ilk merhabası, ikinci adımım ilk kitabım, üçüncü adım ikinci kitabım. Çetin bir yolculuğun henüz başındayım. Devlet içinde devletlerle mücadelem şiire geciktirdi beni. Bu beni çok üzüyor. Tek tesellim mücadeleyi kazanmış olmam. Yoksa şu anda karşınızda olamazdım. Nihat, üstlendiğim görevin çok çetin olduğunun farkındayım. Hele benim şartlarımda. Şiirin Ş sinde bile değilim henüz. Öğrenerek yazmaya çalışıyorum. Yüreğimin zaman darlığı içinde o kadar az şey biliyorum ki, yüküme dair. Ürkmüyorum desem yalan olur. Ama azmime güveniyorum. Beni ayakta tutan direncimdir. Umarım tükenmez.

Düşüncede, duyguda, kültürde, sanatta, dilde, kirliliğin doruk noktasını yaşıyoruz. Bu yok oluştur biraz da. Bütün bunlara bananeci bir gözle bakamayız. Doğrusu insanı ve her canlıyı mutsuz eden her şey beni ilgilendiriyor.

Kendimi yarına karşı sorumlu tutuyorum. Dünyada şairin görevi de budur. Ben böyle algılıyorum.

Teşekkürler Suna Hanım.

Nihat ben teşekkür ederim. Kaçmış olabilecek cevapları şiirlerimde bulabilirsin, sorularının karşılığı onlardadır. Düşüncemle, duygularımla, yüreğimle şiirlerimdeyim. Tekrar teşekkürler.

İnsancıl'a Mektup

Sayın Cengiz Gündoğdu ve "Düş Kız Gökyüzüne Gidiyor" Şair-i Hanfendisine

Son dört aya kadar piyasadaki dergilere el sürmemeye kararlıydım. Hatta bir şiirimde geçen "gözlerimde namussuzdur ekmeğin beyazı" ifadesi ne zaman bir dergi lafı açılsa kafamda "gözlerimde namussuzdur derginin beyazı" şeklini alıyordu.

Dergilerin takındıkları tavır, oluşturdukları sahte saraylarına kimseleri yaklaştırmamaları, sanat adına kaygı duyduğum birtakım çapulcunun değişik güçleriyle oluşturdukları mülkiyetçi tavır (yaklaşım) beni bu dergicilik sevdasından uzak tuttu. Gelelim **İnsancıl**'a. **İnsancıl**'la Özer Turan sayesinde tanıştım. Göstermiş olduğunuz tutarlı tavrı ve çabanızı benimsiyorum.

Genç insanları varolana eklemlenmekten kurtarmak adına atılmış güzel bir adım. Edebiyat/sanat özgünlük istiyor ve bu özgürlüğe giden yol, özgür bir şafakla beslenme şansına sahip olabilen yoldur. Var olan dergiler (Beyaz adamın sözcüleri) gençlere kendi içlerinde yer açmadıkları gibi, güya sanat adına çizdikleri şablonlar ve oluşturdukları kıstaslarla gençlerin bir şeyleri dönüştürme veya bir şeylerle dövüşme şevk ve cesaretini susturmaya hizmet ediyorlar. Bu da suskun pasif insanlardan kurulu bir yazına kapı aralıyor. İnanıyorum ki, bu zât-ı muhteremler zamanı gelince, kuyruğu kapı aralığında kalmış kediler gibi çığlık atacak ve sesleri gerçek anlamını o zaman kavrayacaktır...

Körlerden oluşan bir orkestrada şeflik yapmayı hüner sayan tâcir amigoları her gün önünden geçip görmedikleri sokak kemancılarına özenecekler...

Sizi bir anlamda (tek suçları taşrada doğmuş olmak) genç ve yetkin insanların gözükulağı olarak algılıyorum.

Ben Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisiyim. Sizin kelimeleri kavramsal düzeyde bozma uğraşınızı tam olarak anladığımı söyleyemem, fakat genç yazarlardan çok sizlerin kelimeler üretmenize (Düşünce depoları) onların estetik boyutunu gözeterek (ses ve kurallara uygun) dönüştürülmelerini veya türetilmelerini destekliyorum.

Ben yüreğindeki şiir'i söndürememiş birisi olarak, kendime ait bir sesim olduğuna inanıyorum. Görüntü anlamında daha çok kelimelerin bende bıraktığı renkler, izdüşümler (buna bir bakıma tirşelikte denebilir) ve bunların anlama yönelik yolculuğunu (Hisleri zedelemeden) eğitmekle meşgulum. Fakat biçim ve anlam üzerine "Güzel bir ev kiracısız kalmaz" da diyemiyorum. DERGİLERDEKİ ŞİİRLER HAKKINDA BİR ŞEY SÖYLEMEK İSTEMİYORUM-şiir'in bugünkü belirsizliği bunu kaldırmaz zannındayım. Günümüz şiir'inin belli bir tanıma sığdırılamayışı zaafının yol açtığı bugünkü durum, ne yazık ki herkesi kendi şair'i yapmış ve bu kadar çok şair'i olup da şiir'i olmayan bu ülkede herkese şiir adına çeşitli sav ve yargılarda bulunma hakkını tanımıştır.

Böyle bir ortamda şiir adına ortaya konan yapıtlar üzerine konuşmak beraberinde tutarlı ve geçerli bir poetikayıda belgeleyebilmeyi gerektirir. Ben şiir üzerine değil (BERRİN TAŞ'IN Kasım sayısında yer alan) **Şair'in Bir Şiir'e Yolculuğu** başlığı altındaki yazıda, Sayın CENGİZ GÜNDOĞDU'NUN tavsiyesinden hareketle şiir'in almış olduğu biçim ve ses üzerine birkaç laf söyleme gereksinimi duyuyorum...

"Düş Kız Gökyüzüne Gidiyor" başlığıyla son halini alan şiir, bitiminden sonra Nerval'den alınan bir açıklama nezaretinde yazı sonlanıyor. Şöyle deniyor, şiir soğuktur yani hesap kitap bilgi ve ustalık işidir... yani şiir matematik midir, yani sadece beyin işçiliği midir?

Öncelikle şu hep bir ağızdan söylenebilmeli, şiir ister bir bireye yazılsın ister bir topluma ithaf edilsin sonuçta insana seslenir, insanın etrafında dönüp durur... en önemlisi insandan beslenir (çıkış noktası insandır) ve bu şairdir. Yani öz be öz şiir'in tınısı şairde saklıdır... Eğer şiir ilk önce şairde başlayıp şairde bitmiyorsa bunu anlayamam. Şiir her şeyden önce AN'ın akışıdır... hislerle vizelenir, şair ilk önce hislere yakalanır, işçilik gerekmiyor mu? Tabii gerekiyor ama sadece beyin işçiliği değil yürek işçiliği de... VE YÜREK, orjinaldir/ özgündür. Bilimsel ve formüle edilmiş (Beyin gibi) genel bir denetlemeye sahip değildir. Şiir'in tadı burada saklıdır. İnsanı şiir'e iten olguların yoğunlaşabilmesi rahat bir ruhun kaygılarından endişelerinden sıyrılma teşebbüsü anında oluşur. Düşünsel anlamda ise, şiir'e yaklaşım şöyle örneklenebilir... Şiir yakalanmak amacıyla kaçan bir şair arar ama bu korkak bir şair değildir. Yakalanmak için en zor ve sarp yolları seçen yıkılmadan yakalanan şair ister şiir. Yakalanış en kısa ve özlü yolda gerçekleşir.../ / Bu sıradan olmaktan kaçış yazıyı şiir'e yaklaştıran ilk düşünsel uygulamadır./ /

Evet sayın Taş, üçüncü şahıslarla anlam genişletmek sevdası peşinde olmak, siparişlerle anlatım şiir'i yakalamaya çalışmak, şiir'in halet-i ruhiyesini (AN'ın varolan havasını) değiştireceğinden size yabancı bir yaratıya dönüşebilir... kendi ben'ini genelleştirebildiği (ehlileştirebildiği) ölçüde evrenselleşir...

Şiir hakkında bir tahlil yapmak istemiyorum. Ama

bir şeyler söylemek isteyebilseydim (bu hakkı kendimde görseydim) ŞU GÖRDÜKLERİMİ büyük bir rahatlıkla ifade ederdim...

1) Şiir'in birkaç yerinde "ve" bağlaç'ı kullanılabilirdi ve bu şiir "hitap" havasından kurtarabilirdi.

ÖRNEK/

Yağmurun süpürdüğü topraklarda hüzünlerini unuttu

VE

Ayak izlerini yarına bıraktı

2) Anlamı anlaşılabilirliğin ortasına bırakmışsınız. Bu zaten anlamı öne alan bir şiir.

ÖRNEK/

Ağaçlıklı bir yolda sevgilisiyle yürümeyi istedi
sokaklarda yobaz birikintileri vardı
bilinçler çamurlanmıştı
yolu temizlemeden yürüyemeyeceğini anladı

(Gereksiz açıklamalar)

3) Çağrışım ve imgeler yok denebilecek kadar az

ÖRNEK/

bulutlarda bir kadın ağlıyordu

(bana göre tek şiirimsilik taşıyan ifade)

4) Alışılmış ses kesiliyor ya da durduruluyor

ÖRNEK/

sınavdan geçirdi ona öğretilenleri
önünde eğilmedi sahtenin/hayın'ın

(toparlanma (odaklanma) ve vurgu dağılmış gelen ses tıkanmış)

5) Gereksiz kelimeler kullanılmış

ÖRNEK/

hiç koşulsuz kendini insana adadı

(burada geçen "HİÇ" gereksiz olduğu kadar-daha sonra gelen "Koşulsuz" kelimesinin akıcılığını yalınlığını eziyor)

6) Bazı ifadelerin yer değiştirmesi geçişi sağlayabilirdi.

ÖRNEK/

Mutfakta çoğalttığı terini
sofra kurarken gülümsemeye dönüştürdü

(bir de şöyle düzenlense

sofra kurarken gülümsemeye dönüştürdü
mutfakta çoğalttığı terini)

7) Aynı eylemlerin alt alta gelmesinin sağladığı ritmin tadı alınamamış sadece bir yerde bu denenmiş...

ÖRNEK/

Yarına taşıdığı güçleri ona güç"verdi"
bir ananın sıcacık kucağını" Verdi" büyüyene

8) Vurgulanmak istenen net değil ve cümlelerin alışılmış kurgularının değişimi göze çarpıyor.

ÖRNEK/

Damlalar gökyüzünün çırpınışlarını anlattı "ONA"

(Şiir'in girişinde yer alan bu şahıs zamirinin kullanımı gayet güzel şahsa doğru hissettirmeden bir yolculuk gibi)

Şiir'in sonunda kullanılan aynı şahıs zamiri sert bir vurguyla cümleyi kilitlemiş ve fazladan hiçbir şey katmadığı ortada... Ona dostluktan bahsetmeyin

9) Bazı fiilimsiler cümlenin sonunda eritilmiş onlar cümlenin başına alınıp kullanılabilirdi (Berrin Hanımın kulak estetiği veya duyarlılığı farklı olabilir)

ÖRNEK/

Sözcüklerin ardına sığınan yüzünüzü görüyor

bu şu şekilde düzenlenebilirdi

Görüyor sözcüklerin ardına sığınan yüzünüzü
çamurlarınızın güzel olduğunu söylemeyin
... söylemeyin çamurlarınızın güzel olduğunu

şeklinde düşünülebilirdi.

10) Şiir gereksiz bir açıklamayla bitmiş

Düş kız gökyüzüne gidiyor...dan sonra "Bulutlarda yeni bir dünya kuracak" okuyucuya bütün kapılar açılıyor soru sordurmadan cevap verilmiş...

11) Konunun genel hareketini (KONU BÜTÜNLÜĞÜNÜ) gözetmek düşüncesi şair'i aynı sözcük ve dar bir sese itmiş (ve 'ç' sesine gömmüş)

ÖRNEK/ çamurlanmış/çırpınış/ağaçlık/bilinç çatlamış/çirkinlik/ HİÇ Güç/çoğaltı-ğı/SICACIK gibi kelimelere saplanılmış

12) Şiir sadece "L" sesine yaslanarak yürümeye çalışmış

ÖRNEK/

Bu-L-utlarda bir kadın ağ-L-ıyordu
dam-L-alar gökyüzünün çırpınışlarını an-L-attı ona
ağaçlıklı bir yo-L-da sevgiliy/L'e yürümeyi istedi
bilinçler çamur-L-anmıştı
yolu temizlemeden yürüyemeyeceğini an-L-adı
gülüşü binlerce yı-L- geriye savru-L-du
çamur-L-arınızın güzel olduğunu söyL-emeyin ona...

Son Söz

Şiir düşünceyi öne alan bir şiir olması nedeniyle zaman olarak şiirde kayma ve dağılma yok fakat sanki şiir'in sonu başlarken biliniyordu veya hedef kilitlenmiş de diyebiliriz.

Şair kelimeleri dizginlemiş, oysa insan bazan kelimeleri bırakmalı kendi başlarına akmalarını sağlamak. (Anlamsızda olsa) Örnek/ Sana suladığım güller arasından bir çığlık toptu kahkahaya alışık veya "incecikten geçiyorum kanlıcaya" gibi. Dil o zaman ritmiyle beraber kendi yatağını bulabilir. GÜNÜMÜZ ŞİİR'i bir iki ifade çağrışım gücü olan imge dediğimiz hadisenin arasını örmek (İşlemekten) geçer. Bu imgeler ne kadar çok olursa şiir'in tadı o kadar artıyor, fakat bu çokluk şiir'in hareketini dağıtabiliyor işlenmesini zorlaştırıyor. Konu bütünlüğünü özellikle gözetenler için bu iticidir. His yoğunluğu olmayan şiir'ler fazladan atılmış birkaç tokat sıcaklığıyla ayakta dururlar...

Evet bu bir şiir olduğu için hesap vermeli diyorum. Şiir olduğu için kendi kontrolünde kalmasını istedim. Sayın TAŞ'ı İnsancıl hareketinin bir bayan neferi olarak görmek beni sevindiriyor ve her sayıda bir şiir yayımlatma narsist saplantısı içinde olan İnci Asenalara/ Eliflere verilen en güzel cevabı taşır Berrin Taş'ın sesi.

Sayın Gündoğdu, şair arabanın içindeyse okuyucu dışardadır ve okuyucu arabanın içindeyse o zaman şair dışardadır. Denizin ortasında olup da denizi görmemek olur mu Sayın Gündoğdu. "Denize dilimi soktum ayaklarımdan önce" DİYEN ŞAİRLERLE aynı yerde yüzülecekse bırakın herkes kendi başına öğrensin yüzmeyi

ve kendi denizinde...

saygılar ve başarılar.

Şeref Bilsel/ Rize

İftiraf

Selim Temo ERGÜL

Ağlamayı unutuşumun 10. yıldönümünü ağlayarak kutladım. Haklıydım ama, hakim bey. O kadar anımsatmayacaktı kendini. O kim mi? Anımsamıyorum şimdi, zaten önemi de yok!

"En çok anlaşılmıyor en fazla anlatılanlar." Bir dostumun dizesi bu, benim kadar muzdarip. Yoo, duygusal değilim bu kadar, dostum da değildir. Bizim gibi gerçeği cıscıbıl görenlerin yaşadığıdır bu. Düşünce, bileğine tutunup doğrulduğumuz dostlarımız olur bizim. Bu bize yeter çoğu zaman...

Ağlamayı unutuşumun 10. yıldönümünü ağlayarak kutladım. İşte, Uğur vardı yanımda. Ödeyemediğim telefon tutarı vardı. Kimliklerimizi ve beynimizi rehin bırakmayı tasarlamıştık ki çıkıştı.

Adamın biri "ot" niyetine bir şeyler yutturdu o akşam. Yoo, şikayetçi değilim hakim bey, asabilirsiniz. Her şeyi yapabilirdim o akşam?.. Sahici olmadığına yanmıştım "ot"un. Yerin dibinde bir yerde, Sera'da içmiştik. Zaten rutubet mezbahalarında çürümüyor mu bedenimiz, içerde de olsak dışarda da. Hayır yani, yanlış anlamayın hakim bey. Siyasi bir şey yok... Havalar da bozdu hani. Sizinki de zor tabi. Kızınızın arabasını ancak değiştirebilmişsiniz. Lojmanda oturmasanız zor olurdu biraz... Kızınızı, diyorum, öğrenciye veriyor musunuz?

- Abi, İçcebeciye ne kadar yazar?

-...

- Aman abi, şurdan gidelim... malum kestirme. Bir de teybin sesini kısıver, arkadaş biraz kötü de..

- Hayrola, nesi var?

- Hamile bulantısı içti, az da kusmuk yedi. Şiir yazar biraz sonra, sonra zıbarıp yatar...

- Bilirim bilirim. Zor tabi.

-...

Ağlamayı unutuşumun 10. yıldönümünü ağlayarak kutladım. Tellikaya sokaktaki numarasız oyuğumuza varınca durulurum sandım, hakim bey...

- Abi, beşbin eksik oldu, idare ediver.

- Canın sağolsun koçum. Geçmiş olsun.

Ne geçti? Kim, ne olmuş? Koç kim? Yurdun şirin köşelerinden Cebeci'de koyun yaşar mı?

- Hayvan yaşayamaz bu evde be Uğur. Değiştirelim. şunu.

- Yeter tabi. Ev alalım, öğrenciye de veriyorlar.

- Almışken beş altı tane alalım, bulunsun. Zaafiyet masraflarımızdan tasarruf edelim.

- Araba da alalım mı?

- Hee. Erkan'a da alalım, sürpriz olur. Gidemediğimiz tatillerden artanla alırız.

- Yarın ellibin borç bul bana, sonra öderim.

- Yok ya! Yerde mi buluyoruz parayı oğlum?

Ağlamayı unutuşumun 10. yıldönümünü ağlayarak kutladım. İnsan sevdiğine güçlü görünmek zorunda değildir, hakim bey...

- Kimseye söylemezsin değil mi, Uğur? Hasan Hüseyin duymasın, Ahmed Arif'e de söyleme. Bana bugünkü "in" ve "out" kurlarını söyle. Azıcık "out" bozduracağım. Artık sevmeyeceğim be Uğur. Bütün kabahat benim.

- İnsan bir kişiyi unutmak için birçok kişiyi sever.

- Camus?

- Evet.

- Düşüş?

- Evet.

- Sayfa, 62?

- Iıh, 63!

- Bugün Kafka için ne yaptın, Uğur?

- Ceset taşıdım.

- Cesedin meslek gurubu?

- Şair.

- Kavundan anlar mı?

- Turp sevmez.

- Hımm. Peki, burası Muş mu?

- Hayır, kış köşesi.

- Düriye'nin güğümleri kalaylı mı?

- Düriye pop yıldızı oldu.

- Ne kadar ödedik T'si satılacak PT'ye?

- 116 bin.

- 116 binle T'yi alabilir miyiz?

- Hayır.

- Balık baştan mı kokar?

- Hayır. Balık kıçtan kokar.

- Yarın Moliere'i arıyalım, ayıp oldu çocuğa.

- Moliere öldü!

- Yapma yahu. Niye söylemedin?

- Ayılmanı bekledim.

- İyi çocuktu be.

- Yaa, altı kilo doğmuş. Adını sen koy.

- Şakir, olsun. Sen sevmezsin bu adı.

- Kızmış ama.

- Kızarsa kızsın, başka kız mı yok?

- Kız değil abi, kadın, unuttun mu?

- Uğur... düşüyorum.

Sefalet edebiyatı yapıyorlar, hakim bey. Hep Victor Hugo'dan öğrendiler bunları. Kendi kendimize yetiyoruz. Baksanıza bu kadar (DPT istatistikleri) sabun tüketimi var.

- Komşu kadının kendinden çocuğu olmuş.
- Evlilik cüzdanı var mıymış?
- Yok ama, müdüriyetle bir görüşsün. Tek yataklı oda verirler. Bu kez tedbirli olsun ama, boşalmasın içine.
- Ağlamak gözlerin yüzü iğfali midir?
- ...
- Bu kayanın ne işi var odada?
- Eski kiracı! Bodrum altı oğlum, ne olacaktı ki?
- Hımm.
- Faremiz de var.
- Ya, ismi ne?
- Ubeydullah Kıratlıoğlu.
- Nereli?
- Aslen Mudullulu. Jüpiter göçmeni.
- Anadili ne?
- Ağzı var, dili yok.
- Saat kaç?
- Zemberek boşaldı.
- Bu koku ne?
- Mazot döktüm. Böceklere yakıt ikmali!
- Uğur... kusuyorum galiba.

Hanya'da Aleaddin'in Sihirli Parkı... Gözlerinde on buçuk saat... Yağmura işarettir bulutların sevişmesi... Ya da hangi şiirde ben benim ey a şairler..

- Efendim, nasıl oldu olay, anlatır mısınız?
- Hangi kamera çekiyor?
- İyi akşamlar, Gülgün.

Ağlamayı unutuşumun 10. yıldönümünde çok ve büyük işler yaptım hakim bey, ağladım. Ne yapayım, çok sevmemiştim. Nasıl söz olur mu? 116. soneyi okuyayım mı izah için. Peki... İlla da sevdamıza reklam alalım, dedi hakim bey. Bu yüzden ağladım. Alp Er Tunga öldü mü, hakim bey? Olamaz. O kadar (Emniyet istatistikleri) emek, o kadar çaba... Yok yani, bir şey ima ettiğim falan yok. Ne diyordum? Hayallerine reklam alıyormuş zaten, 23-09 kuşağındaki rüyalarına da. Benim de bir şeyler yapmam gerekiyormuş. Hep kendisi çalışsa olur muymuşmuşmuş (son iki muş fazla). Peki, hakim bey. Bu kadar kurşunkalemi ne yapacaksınız? Ha, evet. Nerden? Düzinesi yirmi binden üç düzineee(es) altmış bin, tabi. Yok yok, iyi almışsınız. Bir yıl yeter artık. Hepsini bugün mü?..

- Haziran'a girdik mi?
- Yaa, annem göndermiş.
- Uyku tutmuyor.
- Turşudan da alsana.
- Bir şeyler yazayım, sancısı tuttu.

"Ben senin duygularının eviyim/ Dönüp dolaşırsın sokaklarda/ Bulmak için kendini bana gelirsin." Bunu niye ben yazmadım, hakim bey. Berrin Taş'ı ihbar ediyorum, bir sene geç yazdı bu şiiri. Neden ben yazamadım, ha? Niye? Evet, efendim, üstünüze afiyet biraz Kürdüm. Hayır, Kadiristim (SAVCI). Failim meçhul ölmeyi tasarlıyorum. Olmadı geçen sefer. Bütün dostlarımı vurdular, hakim bey. Bu yüzden kestim ağlamayı. Şairler ki, en çok yenilgileri severler. Susuşa hapsetsem sesimi şair olurdum (TSE)!

- Uğur (en çok anlaştığım adam), çay oldu mu?
- Serdar haftaya geliyor.
- Sünger Serdar mı (Çok içer de)?
- Şahin tanıdığım tek entellektüel.
- Şahin de mi gelecek?
- Turşuyu sevmedin galiba.
- Beni dinliyor musun?
- Haklısın, Temo!

Yahu, dinlesene. Konuşuyoruz şurda, değil mi?

Sen konuş. Ben Salim amcaya çıkacağım, kira için.

İşte böyle, Hakim beyciğim. Pardon, hakim beyciğim, diyebilir miyim? Kanım ısındı valla! Peki. Hani artık bir karara varsanız, diyorum. Daha umudun şiirini yazacağım. Annemi yazmadım hiç, o anaç kadını. Ülkemi yazmadım doyasıya, ülkemi yaşamadım. Hâlâ, cebimde iki çay parası olmadığı için giremediğim videolu kahvelerin kederi var içimde. Hâlâ kırmızı bir kunduram olsun istiyorum. Hâlâ Çiya'yı, Sinan'ı, Azad'ı yazmadım. Değil mi ama, işim gücüm var.

- Böyle olmaz be Uğur. Kendimizi tüketiyoruz.
- Camel de iyi sigara ha!
- Brek brek! Dinleyen arıyorum dinleyin.
- Nereye. Ne oldu ki?
- Kalıyor musun?

KARAR: Suçlanan (ağlayan) şahıs susta bulunamamıştır. Hakkında gıyaben "SUS EMRİ" verilmiştir. Mahkememiz ayrıca sanığın, Uğur adlı şahısı her gördüğünde niye bir şeyler yazması tuttuğunu araştıracaktır. Bizden ayrılmayın; AZ SONRA!!!

- Kaçmadım... döndüm!

NOT: PTT'ye ödenen 116 bin lirayla 116. sone arasında rakam benzerliği dışında herhangi bir ilişki yoktur. Böyle bir şey iddia edilirse, bilin ki iftiraftır...

BELLEK YAYINLARI

Dünden Bugüne Türklerde
DİL ve DİN

Cengiz ÖZAKINCI
259 s.: şkl.; 13.5x19.5 cm.
Bibl. s. 247-259. Dizin.
ISBN 975-7971-00-6
(Türkiye Belleği Dizisi: 1)
150.000.- TL.

Ödemeli Gönderilir
Posta çeki: UBBM 655 284
DAĞITIM
ARKADAŞ • BARIŞ • DOS • İLETİŞİM
ÖZEN • PAPİRÜS • SAY
ve
TOPLUMSAL DAĞITIM
İstiklâl Cad. Mis Sokak No:6 Daire:6
80080 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 244 45 47

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Kasım Çarşamba

Kaan Arslanoğlu **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eserinde (İnsancıl Yayınları) şöyle der. "Yetkin algı, doğru düşünebilmenin temeli ve yolun yarısından fazlasıdır." Peki ama algıyı ne belirler. Arslanoğlu'na göre, "Kişilik, bireysel beklenti, dünya görüşü algıyı ve dolayısıyla düşünceyi belirler."

Bizler şimdiye kadar doğru düşünce için dünya görüşünün yeterli olduğunu sandık. Başkalarının adına konuşmam doğru olmaz. Şunu söylemeliyim. Gençliğimde doğruya özlemin heyecanıyla okurdum... dinlerdim solcu yazarları. Sonra onların doğru düşünmedikleri... yanıldıkları ortaya çıktı. Sanattan bir örnek vereyim. Bütün sosyalistler Adalet Ağaoğlu'nu, Zülfü Livaneli'yi beğenir... överken, ben, bunlarda beğenilecek... övülecek bir yan görememiştim. O tarihlerde bu kişilerin ürünlerini beğenmediğim için... yalnız... suskun... korkulu yaşıyordum. Düşünmeli... Firuzan'a... Latife Tekin'e sosyalistlik gerçekçi dendi bu ülkede. Solcular dedi bunu.

Sonra noldu. Kemal Özer'in ciddi... özverili desteğiyle **Varlık** dergisinde 1983-1990 yıllarında o solcuların yanılgıları tek tek gösterildi. Bu soruna devam edeceğim ama tam burda bir noktayı belirtmeliyim. Ben hak istemede son derece yüzsüz bir adamım. Hakkımı isterken hiç utanmam. Uğur Kökten 1983-1990 yıllarında **Varlık** dergisinde öykücülüğün canlandırıldığını yazıyor. Tam burda Uğur Kökten'den hakkımı istiyorum. Bu hak, Uğur Kökten'in doğruyu tam söylemesini gerektiriyor.

Şimdi soruna devam ediyorum. Diyalektik yöntem, doğruyu bulmada sağlıklı bir yöntem. Peki ama bu yöntemi kullanan solcular neden yanıldı. Bu sorunun üstünde cesaretle durulmadı. Durulması bir yana yanılmazlık yıkılmaz bir kale oldu sol için. Marksistim diyen birinin yanıldım dediğini okudunuz mu hiç. Oysa yanılgılarımız ortada duruyordu. Yanılgılarımızı görmemek için gözlerimizi kapıyorduk. İşte Kaan Arslanoğlu, şimdi gözünü aç, yanılgını gör diyor. Şimdi burda Kaan Arslanoğlu'nun görüşünü doğrulamak için kişilikle beklentinin insanın nasıl yanılttığını göstereceğim. Kendimle örnekle.

Televizyon yeni yayınlara başladıkta **Yeni Ufuklar**'da bir yazım çıktı. Bu yazıda televizyonu övüyordum. Televizyon, kötü seyirciyi evine çekecek, nitelikli seyirciyle tiyatro yükselecek... nitelikli tiyatrolar bütün yurdu dal budak saracak demiştim.

Yanıldım. Neden. Benim mücadeleci bir kişiliğim var. Herbir işe mücadele diye bakarım. Burdan bakıldıkta Türkiye'de tiyatro insanlarını da böyle sandım... böyle gördüm. Tiyatro insanları televizyonla ciddi bir mücadeleye girecek... nitelikli oyunlarla televizyona teslim olmayacak. Oysa onlar çabucak teslim oldu televizyona. Kişiliğimin bilincimi perdeleyen yanını yırtıp, insanları doğru algılasaydım yanılmazdım. Kişiliğimin bu yanı bütün dikkatime karşın beni yanıltmaya devam ediyor. Sözgelimi, benim yetişmemde ciddi katkılarını gördüğüm Kemal Özer'le Vedat Günyol'a... belki bugün bu yüzden pişmandırlar... hayatımın hiçbir devresinde saygısızlık yapmadım... yapmam. Ben, bu kişiliğin herkeste oluştuğunu sandım. Ama yanıldım. Katkıda bulunduğum kimi kişilerden saygısızlık gördüm.

Beklentilerin beni nasıl yanılttığına geliyorum şimdi. Star Sistemi'ni ortaya koydukta, adlandırmasalar bile birçok kişinin Star Sistemi'ne karşı çıkacaklarını sandım. Ama onlar Star Sistemi'nden değil, Star Sistemi'ne girememekten şikayetciymişler. Benim edebiyattan beklentim, eşitlikçi bir edebi ortamda insani yaratıcılığın önündeki engelleri kaldırmak. Onların beklentisiyse star olmakmış. Beklentim, burda da bilincimi perdelemiş. Kişiler konusunda yanıldım ama Sanatta Star Sistemi teşhişim doğru çıktı. Sonunda Orhan Pamuk "Edebiyatın Mega Starı" oldu. (Hürriyet Gazetesi. 24.10.1948)

Hayatta en büyük yanılgım şu oldu. İnsanın doğruyu gördükte "Ben yanılmışım" diyeceğini sandım. Ama birçok kişide doğrunun ölçüsünü pragmatizm olduğunu... kişisel çıkarın doğrunun önünde geldiğini acıyla gördüm.

Burda geldiğim nokta şu. Olguları değerlendirirken kişiliğimizin bilincimizi perdelemesine engel olmalıyız. Sözgelimi, edilgin biri, herkesin edilgin olduğunu... ya da etkin bu kişi, herkesin etkin olduğunu düşünmemeli. Beklentilerde de böyle. Herkesin beklentisini hesaba katmalı.

Yanılmamak mümkün değil. Ama yanılgılarımızı azaltabiliriz. Kaan Arslanoğlu'nun **Yanılmanın Gerçekliği** adlı eseri işte bu açıdan son derece önemli... Bu eserin üstünde ciddiyetle durmak gerekiyor.

4 Kasım Cuma

Sabah rüzgarla yürürken arkadaşlığı düşündüm yine. Bizde arkadaşlığı irdeleyen bir eser yok. Hayatımızı etkileyen böyle bir ilişkiyi irdeleyen eserin olmayışı, arkadaşlığı önemsemediğimizi... arkadaşlığı bilmediğimizi gösteriyor. Doğru dürüst arkadaşlıklar kurabilseydik sistem böylesine abanmazdı üstümüze... böylesine yalnız kalmadık.

Önce şunu söyleyeyim. Arkadaşlık dendikte, sistemin düşüncesiyle... sistemin duyarlığıyla diken sokulmamış bir insani ilişki düşünüyorum. Azıcık bile olsa sistemin düşüncesi... sistemin duyarlığı dikendir. Bunu böyle görüyorum.

Sistemin düşüncesiyle... sistemin duyarlığıyla oluşan arkadaşlıklarda, arkadaşlığı, sistemin değerleri disipline eder. İki arkadaştan biri bu disiplinin dışına çıktıkta arkadaşlık biter. Aslında kapitalist sistemin değerleriyle arkadaşlık kurulmaz. Bundan ötürü, insani arkadaşlık kurmak isteyen kapitalist sistemin bütün değerlerini bilincinden çıkarıp atmalıdır. Bu kazıntı sırasında bilinçte kalabilecek en küçük kapitalist değer bile önünde sonunda arkadaşlığı zedeler. Sözgelimi bir mücadele sürecinde iki arkadaştan biri, "Benim sonum nolacak... bu işin sonu nolacak" dedikte arkadaşlık darbe yemiştir. Bunu açıkca söylemese... içinden geçirse bile o arkadaşlık darbe yemiştir. Burdan şuraya geliyorum. İnsani arkadaşlık dendikte hem ilişkiden... hem mücadeleden asla kuşku duyulmayacak. İnsanın iç dünyasının böylesine sağlam berkitilmiş olması gerekiyor. Bir kişinin iç dünyası tırılsa o kişi arkadaşlık kuramaz. Öyleyse arkadaşlık dendikte yapılacak ilk iş kendimizi kolaçan etmek. Bilincimiz nasıl... iç dünyamız nasıl.

Sözgelimi, arkadaşımızın başı dertte. Bu derdin çözüm sürecinde ölüm de var. Böyle bir durumda işin sonunda ölüm var diye duraksayan kişinin bilinci bulanıktır... iç dünyası tırıldır. Bu kişi insani arkadaşlık yaratamaz.

Arkadaşlıkta önemsenmeyen bir noktaya geliyorum şimdi. Bizde arkadaşlık dendikte yalnızca ikili ilişki önemseniyor. Oysa insani arkadaşlıkta ikili ilişki kadar, başka kişilerle ilişki de önemli. Arkadaşına saygılı, başkalarına saygısız davranan kişi, insani arkadaşlık kuramaz. Şimdi şunu söylemeliyim. Ben bunun önemini, iki yıl öncesine kadar göremedim. Saygısızlık yüzünden arkadaşlıklarım bozuldukta, geçmişe doğru iz sürdükte bunun nedenini buldum. O kişilerin başkalarıyla ilişkisini önemsememişim. Başkalarına neden kızıyor... başkalarını neden seviyor... arkadaşlıkları neden bozulmuş. Bunları dikkate alsaydım o kişilerin iç dünyalarının tırıllığını hemen görürdüm. Sonra günler geceler boyu üzülmezdim.

Tırıl kişiler arkadaşlık dendikte eleştiriyi... tartışmayı düşünmezler. Oysa eleştiri... tartışma arkadaşlıkta doğrultu düzeltmede son derece önemli. Tırıl kişiler eleştirildikte hemen kızar... sinirlenir... arkadaşlığı bozar. Tırıl kişi için arkadaşlık hep övgüdür.

İnsani arkadaşlıkta dikenli derede bile yürünür. Ama bizde arkadaşlıkların çoğu düzyol bitip dikenli dere başladıkta biter. Kişilerin çoğu dikenli dereye girmez. Böyle yapanlar sağda solda şöyle konuşur "Beni dinleseydi dikenli dereye girmezdi. O kadar uyardım, napayım" der. Oysa insani arkadaşlık tam burda önemli. "Ben uyardım" deyip arkadaşını dikenli derede bırakan, kim olursa olsun sistemin değerleriyle iç dünyası tırıllaşmış bir aymazdır. Şimdi burda önemli bir noktayı söylemeliyim. Deneyler şunu gösterdi bana. Tırıllar tehlikeyi... zor günleri önceden seziyor. Kimi yavaş yavaş kimi birdenbire kayboluyor. Ben, zor günlerin başlayacağını hep bu tırıllar yüzünden anlamışımdır. Tırılların tehlikeyi seziş gücü bu açıdan son derece yararlı olmuştur benim için. Tırıllar çevremden uzaklaştıkta anlarım zor günler başlıyor. Zor günler tırıl için şaşmaz ölçüdür. Hiçbir tırıl, zor günlere dayanamaz.

Eskiden sıkıntılı günler başladıkta tırılların gitmesine üzülürdüm. İşin temelini anlamazdım da ondan. Şimdi üzülmüyorum. Dahası şunu söylüyorum. İnsanın yanında her zaman birkaç tırıl olmalı. Tırıl tehlikeyi sezip giderken sen de önlemini alırsın.

7 Kasım Pazartesi

Kış geldi. Cumartesi günü ısıtanı yaktım. Geçtim ısıtanın karşına bir güzel ısındım. Isınırken arkadaşlıkta yöntem sorununu düşündüm. Geçen gün bir dostuma "Cengiz Gündoğdu'yla nasıl geçiniyorsun" demişler, dostum "Cengiz Gündoğdu'yla geçinmek bir yöntem sorunudur" demiş.

Dostlukta yöntem sorunu son derece önemli. Yöntem dendikte en başta şu var. Sözgelimi ben, sistemle uzlaşan biriyle dost olamam. Sistemle uzlaşanlar içinde tanıdıklarım olabilir... ama dostum olamaz.

Bu konuda çok eleştirildim... eleştiriliyorum. "Bu kadar sert olma" deniyor. Oysa bu sertlik sorunu değil, yöntem sorunu.

İlkesiz... bir öyle, bir böyle olanlarla dost olamam. İnsanın bu dünyada hayatını ortaya koyabileceğini ilkeleri olmalı. Bu ilkeler ne pahasına olursa olsun değişmemeli. Bir örnek vereyim. Bir dostum var. Bir tarihte bir kredi işi için kefil olmamı istedi. Oldum. Bir süre sonra şöyle haber geldi. O kişiye kefaletini kaldır. Durumu iyi değil. Seni de sürükler batağa. Haberi getirene şöyle dedim. "Dostum bir batağa sürüklenekse ben de dostumla birlikte o batakta olmalıyım. Yıkıl karşımdan."

Burdan şuraya geliyorum. Dostlarını, sıkıntılı günlerde yalnız bırakanlar benle dost olamaz.

Bunca yılın deneyiminde sonra şunu söylüyorum. Gelişi güzel dostluklar kurulmamalı. Biriyle ne için dost olacağını iyice belirlemeli insan. Bu belirlendikten sonra milim milim yürümeli. Dost olunacak kişinin bütün davranışlarına dikkat etmeli. Her davranışın arkasında uzun bir tarihin olduğu bilinmeli.

Bir kaçgunda yaşıyoruz. İnsan eğri büğrü oluyor kaçgun yüzünden. Dostluklar bittikte sırlar sağda solda söyleniyor. Oysa bu konuda ilke şu olmalı, Dostluk sürecinde bilinen gizlilikler, dostluk bittikten sonra bile açığa çıkarılmamalı. Sabık-sakıt dostunuz gizlilikleri sağda solda söylese bile siz söylemeyin.

Bu konuda kendimi pek beğenirim. Hiçbir sabık-sakıt dostumun gizlisini söylemem. Hiç söylemem. Haksız duruma... kötü duruma düşürülsem bile susarım. Çünkü insani davranış budur. İnsani davranışı, haklı çıkmak uğruna heder edemem. İnsanl davranış bireysel değildir, tarihidir. O davranış insani kültürün bir ürünüdür. Gündelik bir konuda haklı çıkacağım diye insani emeğe ihanet edemem. Etmem.

Bir kaçgunda yaşıyoruz. Bu kaçgunda kendimizl

doğru kurmak için ciddi bir mücadele vermeliyiz. Mücadele sürecinde dostlukları bitirici eylemlerden ciddi bir şekilde sakınmalıyız. Biten her dostluk, sistemin başarısıdır. Bunu hiçbir zaman unutmamalı. Kaçgunda yetkin insan bulamayız. Hepimiz bereliyiz. Hepimizin aksak... eksik yanları var. Hiç kimse kendini denektaşı görmesin. Hiç kimse "Ben en iyi marksistim... ben en iyi insanım... ben en iyi dürüstüm" demeli... böyle düşünmemeli. Burda beğendiğim yanlarımdan birini daha söylemeliyim. Hiçbir zaman kendimi "en" görmedim Sözgelimi ılımlı bir insan değilim. Kötü yanım bu. Birçok dostluklarım bu yüzden bitmiştir. Kaçgunu hesaba katmadım. Dostlukların aksamasında benim hiç hatam yokmuşcasına, ilişkinin üstüne kazırcasına yürüdüm. Kazıdım. Hatalarımdan biri de şu. Hiçbir zaman barışmadım sabık sakıt dostlarımla. Barış girişimlerini sert bir hareketle geri çevirdim. Boşu boşuna yapmadım bütün bunları. Dostluk sürecinde benim görüşüme göre asla söylenmemesi... yapılmaması gerekenler vardır. Böyle düşünürüm. Sözgelimi, bir insan yanlış bir söz söylemiş olabilir... yanlış davranmış olabilir. Bu yanlış değerlendirirken dikkatli olmak gerekir. Yanlışı bir sıfatla belirtirsek kırıcı olabiliriz. Burda önemli bir noktayı belirtmeliyim. Şöyle deniyor. Bu Gündoğdu amma anlaşılmaz adam. Kimi eleştirilere hoşgörülü, kimilerine hoşgörüsüz.

Doğru değil bu. Sıfatlı eleştirilere hoşgörüsüz davranıyorum. Yanlış değerlendirmiş, yanlış söylemiş... yanlış davranmış olabilirim. Biri çıkıp da bu yanlışımı "gerici" "burjuvaya satıldı" "korktu" "kaçtı" "kalleş" şöyle böyle sıfatlarla eleştirirse, o eleştiriye hoşgörüyle bakmam.

Şu işe bakın. Ben hiç yanılmadan... hiç yanlış yapmadan 51 yaşına gelseydim insan olmazdım. Ben yanlışlarımın yanılgılarımın eleştirilmesine değil, sıfatlandırılmasına kızarım. Böyle sıfatların hakikatı gösterme kaygısı gütmeden gelişigüzel kullanıldığını biliyorum. Buna karşın ciddi bir şekilde kırılıyorum... böyle sıfatları kullananların yüzüne... sonradan özür dileseler bile... bakmıyorum. Hiç geçmeyen kırgınlığımla iyi bir dost olamayacağımı biliyorum. Barışmamazlığım sertliğimden değil, kırgınlığımdan. Peki ama ona kırıl, buna kırıl, nereye gider bu işin sonu. Bu yüzden eleştiriliyorum "Senle olmak isteyen birçok insan bu yüzden senden uzakta" dendi... deniyor. Bunu biliyorum. Belki kesin bir yalnızlığa gidiyorum. Ama bu kırgın yanımı değiştiremedim. Kırgın yanımla bu dünyayla bir hesaplaşma mücadelesindeyim. Yapayalnız kalsam bile dostluklara özen göstermeyenlerle barışmayacağım.

Yanlış bile olsa kararım budur. Amacım şu. Ben dostu için her türlü tatsızlıkla kıran kırana mücadele eden biriyim. Dostu için hiç duraksamadan elini ateşe sokabilen bir insanım ben. Beni kıranların tatsız günlerde "Ah Gündoğdu'yu kırmasaydık şimdi yanımızda olurdu" demelerini bekliyorum. Bu beklentim boş değil. Beni kıranların çoğu, "Ah" dediler sonradan. Bu ah diyenlerin en azından birkaçının değişebileceğini... öbür dostluklarına özen göstereceklerini sanıyorum.

Sıfat kullanmaktan sakınmalıyız. Sıfatlar, bir durumu... bir olguyu belirtmekte yeterli değil. Birçok dostluk yanlış sıfat kullanımı yüzünden bitiyor.

Kaçgun döneminde dostluk yaratmak zor. Bizi üzen... hayal kırıklığına uğratan kişinin püsürüklüğü... tırıllığı bütün insanlarda varmışcasına düşünmemeliyiz. Püsürüklüğü... tırıllığı kırmış birçok insan var yeryüzünde. Her yıkılıştan sonra yeniden dostluk mücadelesini başlatmalıyız. Şu kişiye ya da bu kişiye kırgın olabiliriz. Ama insana kırgınlık asla.

Soğuk bir günde yazıyorum. Radyoda bir şarkı "Geçti hayal içinde bunca yıl" Doğru hayal içinde geçti bunca yıl. Hayal kırıcıları onca hayalimi kırdı. Hayal kırıcılarına çok kızıyorum... hayal kırıcılarına çok kırgınım. Ama onların hayal dünyamı yerlebir etmelerine izin vermedim. yeni hayallerle... yeni umutlarla yürüyorum. Yürüyüş sırasında yeni insanlarla tanışıyorum. "Merhaba insan" diyorum.

Merhaba insan, soğuk bir günde üşüdüğünde sakıntısızca ceketini çıkarıp sana verecek bir insan var bu dünyada... birçok insan var. Bunu bil... bunu hisset.

8 Kasım Salı

Türkiye'de yıllardır faşizme karşı mücadele veriliyor. Her alanda. Şunu kabul edelim. Sokaklarda insanların öldürüldüğü bir ülkede yaşıyoruz. Terorist diye birçok insan hapishanelerde. Kim olursa olsun herkes gücü oranında faşizme karşı mücadeleyi desteklemeli. Faşizme karşı mücadele insan olmanın ciddi bir ölçüsü. Çünkü faşizm insanlaşmayı durdurur. Burda önemli bir nokta var. Faşizmi eski tanımlarda aramamalı. Kapitalizmin yönetim biçimi özünü faşizme doğru çevirdi. Kapitalizmin yönetim biçiminde her düşünceye baskı uygulanmaz. Böylece ortaya demokrasi görüntüsü çıkar. Şöyle denir. "Efendim bu düşünce vatanı böler" Böylece o düşünceye baskı uygulanır. Kamuoyu vatanı bölen düşüncenin söylenmemesini... baskıda tutulmasını doğru bulur. "Ne yani" der "sen düşünceni söyleceksin diye vatanı mı bölelim."

Sisteme göre bile vatanı bölmeyecek düşünce yok mu var. Ama bu düşüncelerin hepsinin söylenmesine izin verilmez. İleti kanallarında o düşünceden hiç söz edilmez. İşte faşizm burda çıkar ortaya. Şöyle. Bu tür yönetim biçimlerinde demokrasi teoride vardır. Sözgelimi, ben Türkiye'de istediğim yere gidebilirim teoride. Ama pratikte gidemem. Bazı yerlere sokmazlar beni. Neden. Ben gidince bölünecek mi orası. Ben teoride her düşüncemi söyleyebilirim vatanı bölmemek kaydıyla. Ama pratikte söyleyemem. Çünkü düşüncemi söyleyebilmek için para gerekli. Basit bir örnek vereyim. **İnsancıl**'ın beşinci yıla girdiği haberini gönderdim **Cumhuriyet**'e. Yayınlamadılar. Benim **İnsancıl**'ın beşinci yılı girişini herkese duyurma hakkım var. Ama param varsa. Paramız olsaydı bir ilanla duyururduk bu haberi.

Söylemek istediğim şu. **İnsancıl**'ın beşinci yıla girişinin haberi Türkiye'yi bölmez. **Cumhuriyet** bu haberi yayınlasaydı Türkiye ikiye... üçe... dörde bölünmezdi. Peki öyleyse **Cumhuriyet** bu haberi niye yayınlamadı. Şunun için. **İnsancıl,** sistem dışı bir kültürü geliştiriyor. Cumhuriyet buna karşı... onun için **İnsancıl**'ın haberini yayınlamıyor.

Burdan şuraya geliyorum. Faşizm, bir devlet biçimi değil. Faşizm toplumsal bir yapı. Faşizm yukardan gelmiyor. Aşağıdan geliyor.

Bütün bunları üniversitelerdeki kımıltılar için yazıyorum. Yine bir yanılgının içindeyiz. Onu anlatmak istiyorum Orman fakültesinden iki genç geldi geçen gün.

Demokratik-özerk üniversite için panel yapacaklarmış, bu konuda konuştuk. Şunları söyledim. Demokratik-özerk üniversite kimden isteniyor. Devletten. Devlet demokratik mi de üniversiteyi demokrat yapsın. Birinci nokta bu.

İkinci nokta. Otursak demokrat-özerk bir üniversite için düzenleme yapsak üniversiteler yine de demokrat-özerk olamaz. Çünkü öğretim görevlilerin bir ikisi dışında hiçbiri demokrat değil.

Üçüncü nokta. Öğrenciler demokrat değil.

Yasaların ötesinde bir sorundur demokrasi. Üniversitelilerin böyle bir sorunu yok... öğrencinin... profesörün... Türkiye'de yarım milyon öğretim görevlisi var. Bir milyondan fazla üniversite öğrencisi. Ama bir kültür dergisi beşbinden fazla basılmaz... bir kültür eseri ikibinden fazla basılmaz.

Dergi okumaz... kitap okumaz... tiyatroya gitmez... müzik dinlemez. Peki ama, sen, demokraside söyleyeceğin düşünceleri nerden edindin de demokrasi gelir gelmez o düşüncelerini söyleyeceksin. Söyle bakalım. **İnsancıl**'ı, **Evrensel Kültür**'ü **Gerçek Sanat**'ı, **Kıraz**'ı, **Damar**'ı hangi yasa okutmuyor sana. Demokrasi geldikte o yasa kalkacak da o zaman mı okuyacaksın.

Demokrasi beyin çatlamasıdır. Bir yöntemle düşünceksin. Bizimkiler düşünürken beyninden su bile sızmaz. Pragmatik isterlerini düşünce sanır bizimkiler.

Bu koşullarda bile demokratik-özerk üniversite kurulamaz mı. Kurulur. Nasıl. Şöyle. En başta bütün asistanlar... doçentler... profösörler bu işten uzak tutulmalı. Biliyorum... kurunun yanında yaşda yanacak... olsun. Bir süre yansın. Sonra öğrenciler özerk-demokratik üniversite için örgütlenmeli... bu örgütler eliyle yeni üniversiteler kurulmalı. Yeni üniversitelerin kurulması yasal açıdan mümkün. Örgütlendikten sonra kimse karışamaz bu işe. Şimdinin köhne üniversiteleri YÖK'e bırakılsın. YÖK naparsa yapsın. Köhnemiş üniversiteler bugün ister istemez ders veren sayısı çok az "yaş" öğretim görevlileri de yeni üniversitelere hoca diye alınsın.

Şimdi soruna böyle bakılmıyor. Birilerinin üniversiteleri demokrat-özerk yapması isteniyor. Samimi bir istek değil bu. Kim ne istiyorsa bunun bedelini ödemeli. Bedel kaçkınlarının isterlerini samimi bulmuyorum.

Demokratik-özerk üniversite için yürüyenlere bakıyorum. Gülüyorum. Siz ondört yıl önce nerdeydiniz. Arkadaşlarınız hapislere girerken nerdeydiniz. Sizin geleneğinizde Sıddık Sami var, Tarık Zafer var, Hıfzı Veldet var, Orhan Cavit var, Server Tanilli var, İdris Küçükömer var, Macit Gökberk var, Nusret Hızır var. Bu gelenekten koptunuz. Mırıltılarınıza düşünce diye pazarladınız... evde oturangil oldunuz... üniversiteyi tırıllaştırdınız.

Şimdi yürüyorsunuz. Oturmaktan ayaklarınız mı uyuştu.

9 Kasım Çarşamba

Dün gece Zeynep'le TÜYAP'tan dönüşte oturduğumuz sokağa girdikte, yirmi yıllık arkadaşım bakkal İzzet'in kapısının önünde bir kalabalık gördüm. Yaşlı-genç, çocuk, kadın erkek birçok insan sokakta sessizce bekleşiyordu. Zeynep, "İzzet amcaya bir şey mi oldu" dedi kaygılı bir sesle "Olmaz. Olmamalı" dedim. Zeynep'le hızlandık. Apartman kapılarının önünde sessizce duran... hıçkıran insanların önünden geçiyorduk hızla. Acı hakikatı anlamıştık. İzzet ölmüştü. Hızla yürürken "Baba koş, bir şey yap" diyordu.

Sorunları çözümleyici gücümü bilen kızım, kalp krizi geçirdiğini sandığımız arkadaşımız İzzet'i kurtarabileceğimi düşünüyordu. Umutla umutsuzluk arasında hızla yürürken cebimdeki parayı yokladım. İzzet'i hastaneye kaldıracak param yoktu, ama birkaç telefondan sonra dostumu yetkin bir hastaneye götürebilirdim. Dükkanın önünde sessizce duran kalabalığı hızla yararak "İzzet, seni kolay olay bırakmam. Pazar sabahları kime takılacağım" deyip rüzgar hızıyla hastaneye varacaktık. Bu düşünceyle gülümsedim bile. Vurdum duymaz hekimleri nasıl harekete geçireceğimi bile tasarladım. "Dayan dostum geliyorum" dedim. Bir hızla oturduğum apartmanın önüne geldikte, daire komşumuzun kızı Aynur "İzzet amca öldürülmüş" dedi.

Sokağa ilk girdi'kte dükkanın önünde kalabalığı görünce İzzet'in ölmüş olabileceğini düşünmüş, hızlı hızlı yürürken "Tatsız şeyler düşünüp kendini yumruklama" demiştim. Çünkü deneylerime dayanarak şunu söylemeliyim. Birçok insan kendini yumruklar, durumu çözümsüz noktaya getirir. Kendimi yumruklamadığım için hızla yürürken İzzet'i nasıl hastaneye kaldıracağımı en ince noktasına kadar tasarlamıştım. Ama bizim apartmanın önünde komşu kızı Aynur, hakikatın sert yumruğunu beynime indirdi. Zeynep "Olamaz... hayır... hayır... kabul etmiyorum" dedi. Yere yığılıyordu, kolundan tuttum.

Tatsız durumları asla kabul etmeyen karakterimin yüzünden "Nerde İzzet" dedim. Bilincim bir saniyede şöyle bir çember çizmişti. Biz sokağa girmeden önce İzzet'i vurdular. Kanlı çemberi parçalamam gerekiyor. Bir adım atmıştım hakikatın sert yumruğunu ikinci kez beynime indirdiler. "Üç saat önce" ama bana noluyor... beynim kaçbin parçaya bölünüyor... para için... apartmanlar üstüme yıkılıyor... tabancayla vurmuşlar... yollar yarılıyor... alevler fışkırıyor... cesedi götürdüler... havanın tek bir milimetresinde bile oksijen kalmamış... boğuluyorum... denizlerin en derinlerinde köpek balıklarıyla vuruşuyorum... hızla yukarı tırmanıyorum, paramparça bir bedenle soluk alıyorum. Yürüyorum. Dükkanın duvarına başını dayamış biri hıçkırıyor.

Kimin yaptığı bilinmiyor. İki kişiyi... biri kadın, biri erkek... kaçarken görmüşler. Tek kurşunla öldürmüşler İzzet arkadaşımı... beşaltı milyon için.

Erken yattım. Uyudum uyandım. Düşümde İzzet'i gördüm. Vurulmuş. Ölmüş. Düş diye sevindim... Uyandım, ölümün hakikatını gördüm, üzüldüm. Sabaha kadar döndüm durdum yatakta.

Sürekli suçlu üreten bir toplumda yaşıyoruz. Fiat artışlarının %134'e çıktığı bir toplumda beşaltı milyon için kıyıcılar ürüyor. Ürer. Ülkeyi bu duruma getirenlerin canı yanmıyor... hiçbiri üzülmüyor... Yine insanın canı yanıyor... yine insan üzülüyor.

Bu sistemden nefret ediyorum beni arkadaşsız bıraktığı için.

12 Kasım Cumartesi

Yağmurlu bir sabah... uzun uzun yürüdüm yağmurda... acılı. İzzet... Dükkan kapalı. Kapının önündeyse selamlaşırdık. Yirmiyıl. Şimdi merhabasız sabahlar... Acılı günlerde bile sevinebiliyor insan. Dün sevindim.

öyle oldu. Biliyorsunuz Kaan Arslanoğlu Öner Yağı'nın eserini eleştirdi **İnsancıl**'da. Öner Yağcı'yı severim. Eseri eleştirilirse üzülürüm de. Ama eleştiriyi yanlarım. Eleştiriyi engellemeyi insani yaratıcılığa engel sayarım da ondan.

Öner Yağcı'nın eserini eleştiren yazı... Kaan Arslanoğlu'nun yazısı... yayınlandı **İnsancıl**'da. Geçen gün TÜYAP'ta bir dedikodu dolaştı. Göya Öner Yağcı, eleştiriyi okudukta çok kızmış. "Bu yapılır mı bana" demiş. Önceki gün için aslını öğrenmek için Öner Yağcı'ya arattım fuarda. Bulamadık. Bu ara Aydın Özgürk'le konuştuk. Öztürk "Öner böyle davranmaz. Özellikle Gündoğdu'ya" dedi. Ertesi gün Öner Yağcı'yı gördüm. Dedikodu'nun aslı yokmuş. Öner Yağcı "Bu eleştirilerle edebiyatımız güçlenecek" dedi. Dün de Kaan Arslanoğlu'yla tanıştılar. Güzel güzel konuştular.

Bu, kültürümüz açısından son derece önemli bir gelişme. Arkadaşlığın ancak eleştiriyle berkiteleceğini söyledim hep. Eleştiriden sonra kanlı bıçaklı oluyordu insanlar. Buna karşı çıktım. Dün bunun semeresini gördüm. Bunun için sevindim. Bir masadaydık. Rakı içiyorduk. Kadeh tokuşturduğum arkadaşım Tevfik Taş'tı. Biliyorsunuz Tevfik Taş, yanlışımı buldu mu eleştirir beni. Ama ben Tevfik Taş'a kızmadım... kırılmadım. Üstelik eleştirileri doğruydu.

Birbirini eleştiren insanların bir masa başında oturmaları... güzel güzel konuşmaları... **İnsancıl**'ın önemli bir başarısı bu. Burjuva ideolojisinin, eleştiren düşmanlır yanılgısı belli ölçüde kırıldı.

İnsancıl'da Bülent Habora eleştirildi... Bayram Mısır eleştirildi... Sedat Yılmaz eleştirildi... ben eleştirildim... Berrin Taş eleştirildi... Öner Yağcı eleştirildi. Bu eleştiriler yüzünden kimse kimseye düşman olmadı.

Şunu da söyleyeyim. İstanbul barlarında, bilinci burjuva ideolojisiyle dumura uğramış kemiksizler, dogaşık dilleriyle, **İnsancıl** yazarları birbirine düştü diyorlarmış.

Hayır.

Ben bunlara insanlaşma sürecinin dışına düşmüş birer püsürük diye bakıyorum. Püsürüklerin bana kadar gelen söylentilerine gülüyorum. **İnsancıl,** eleştiri gimşekleriyle insanlaşma sürecini geliştiriyor.

15 Kasım Salı

Soğuk rüzgarın bir ordan, bir burdan estiği, üşütücü bir sabah. Eskiden olsa sevinirdim üşüdüm diye. Üşürken sevinirim... Sıcak uykulu sabahları düşünürüm. İyice üşümüşüm... hızlı hızlı yürüyorum. Bir ev. Kapıyı çalıyorum. Bir daha... bir daha... uykulu bir ses. "Kim o" "Ben Gündoğdu" Çok sevinç... hem ben de, hem onda. Kapı dayanamaz bu kadar sevince.

Seslerin... kim o... ben Gündoğdu... yarattığı sevinçle dağılıyor kapı.

Şimdi sevinemiyorum. İzzet'i düşünüyorum... öldürülen arkadaşımı. Eyleme geçemiyorum, çünkü elimde hiçbir veri yok. Bana anlatılanları dikkatle dinliyorum. Ama bulanık bir resim bile çıkmıyor. Hiç kimse hiçbir şey görmediğini söylüyor.

İçimi acıtan dürüm dürüm duygularla yaşıyorum. İzzet'in ölümüne üzülüyorum... elim kolum bağlı eylemsiz yaşamak canımı sıkıyor... canilerin sıkıysa gelin yakalayın dediklerini düşünüyorum, sinirleniyorum.

Her sabah evden çıkarken caniler yakalanmalı diyorum. Peki ama nasıl... yüreğim daralıyor... üzüntü... can sıkıntısı... sinir... kızgınlık... öfke. Ateşte yürüyormuşcasına terliyorum soğuk rüzgarlı sabahlarda.

Tek kurşunla ölmüş İzzet. Dükkanın içinde bulmuşlar... sırtüstü yatıyormuş. Bu durumu düşünüyorum hep. Yerde sırtüstü yatarken neler geçti aklından. Beni öldürüyorlar... nerde beni sevenler... insan ölürken bu kadar yalnız mı kalır... kanımı durduracak... beni hastaneye götürecek biri yok mu.

İzzet, çok iyi... sessiz... yardımsever... sevecen bir insandı. Öldürüleceğini hiç düşünmemiştir. Caniler tabancayı çıkardıklarında bile kuvvetle biliyorum bunu, bir oyun sanmıştır. Kurşunu yediğinde çok... çok şaşırdığı kesin. İşte tam o sırada... caniler tabancayı çıkardıklarında... tam o sırada dükkanda olmalıydım.

Tam o sırada dükkanda olmak. Bundan daha çok istediğim yok bugünlerde. Dükkan cehenneme dönerdi, o caniler... kaç kişi olursa olsun... cehennemde yanardı.

Bu sabah... yolda yürürken... bir dostla bu konuyu konuştum. "Senin başka görevlerin var, bunu unutma" dedi.

İzzet öldü, dünya battı demiyorum. Üstelik bu acıların acemisi değilim. Birçok dostum öldürüldü... öldü. Acının nasıl taşa tutulacağını bilirim. Öğrendim bunu. İzzet, sözgelimi kalp krizinden ölseydi acım farklı olurdu. Öldürüldü İzzet. İstanbul dışında konferanslara giderken çantama meyvesuyu... bisküvi koyan... "Çorbada bizim de tuzumuz olsun" diyen, verdiğim parayı geri çeviren bir insandı. Hastalığında dükkana bakan oğlunu uyarmış. "Cengiz Beye paranın üstünü verirken dikkat et, parayı saymaz, fazla da versen, eksikte versen, saymadan alır."

Söylemek istediğim şu. Evet, görevlerim var. Bunu biliyorum. İzzet öldükte görevlerimi de aksatmış değilim. Acılıyım... üzünçlüyüm... sinirliyim diye mücadelenin gerektirdiği hiçbir işi aksatmış... ertelemiş değilim. Beni temelde üzen ateş düştüğü yeri yakar düşüncesinin bütün insanlarda dalbudak salması.

İzzet bakkal olmayıp da bir yazar olsaydı, yazarın dünya görüşüne göre bir kesim ayaktaydı şimdi. Daha önce söyledim. Hiç tanınmamış... bir çöpcü... bir bakkal öldürüldükte bile insanlar ayağa kalkmalı. İşte o zaman cinayetleri durdurabiliriz.

Yaşama hakkı herkesindir. Ama bu hakkı korumak gerekir. Herkes... Şu bilinsin. Bu duyarsızlıkta burjuva haber yöntemiyle insanı sözde bilgilendiriyorum diyen basının ciddi sorumluluğu var. Bir tanınmışın hastalığı haber oluyor, bir tanınmamışın öldürülmesi haber olmuyor. Haberde ölçü insanilik değil, burjuvazinin yapılandırdığı toplumsal basamak. Üst basamaktaysan hastalığın bile haber olur.

İzzet bakkaldı... küçük bir bakkal. Tanınmamıştı. Tanınmadığı için burjuva haber yöntemine kelepçeli basın, İzzet'i önemsemedi. Ama İzzet bir insandı. İnsan... işte sistemin unutturduğu bu. Bir ülkede insan, insanlığını unutursa o ülkede her gün... evde... sokakta... dağda insan katledilir. Hitler, insanı öldürmek için fırınlar yaptırmıştı. Şimdi buna gerek yok. Sistemin insanlıktan çıkardığı caniler, insanı öldürüyor... öldürdüğü insanı, nerde öldürdüyse bırakıyor. Bu cinayetler, burjuva haber yöntemine kelepçeli basından geçiyor, insanı korkutan... insana gözdağı veren durumlar du-

yuruluyor... öbürleri çöp sepetine atılıyor.

İnsancıl'ın görevi, insana, insan olduğunu hatırlatmak. İnsan, insan olduğunu bildikte ateşin düştüğü yeri değil, her yeri yaktığını anlar.

16 Kasım Çarşamba

TÜYAP Kitap Fuarı'nda bir hafta boyunca her gece rakı içtim. Rakı dokunuyor bana. Rakı içtikte her sabah sesim kısılıyor... öğlene kadar kukumav kuşu oluyorum... sessiz... öğleden sonra açılıyor sesim. Akşama doğru TÜYAP'a... Masaya oturur oturmaz rakı geliyor önüme. Durumu bilen bir dost. "Senin ölmeye bile hakkın yok" dedi. Güldüm. "Hakkımı söke söke alırım" dedim.

Bir başka dost "Gündoğdu" dedi "şimdi bu burda oturanların %90'nı sana hasım. Seni çekiştiriyorlar. Sense çok rahat burda oturabiliyorsun. Nasıl başarıyorsun bunu" "Onların beni rahatsız etmelerine izin vermem... vermiyorum" dedim "Nasıl" dedi. "Bak" dedim. Ortalarda dolaşan şu kişiyi görüyor musun. Eskiden marksistti. Önce ideolojisi kırıldı. Sonra o kırık genişledi çukur oldu. Bu adam şimdi çukurda... burjuvazinin çukurunda. Çukura düştü hasım oldu bana. Üç gündür buralarda. Ama bana bakmıyor. Şimdi napacağım bak"

Ortalarda dolanan kişiyi gözlerimle tutukladım. Bunu anladı. Ya ordan gidecek ya bana bakacak. Dolanıyor... gözucuyla beni gözlüyor... ama kurtulamıyor benden. En sonunda, nolursa olsun hesabıyla baktı bana. Gözgöze gelince dilimi çıkardım. Napacağını şaşırdı... kızardı... bozardı. Selam verdi. Arkadaşıma "Gördün mü" dedim.

Şimdi ideolojik kırılmayı anlatmak istiyorum. Kimsenin kimseyi sömürmediği insanın tam anlamıyla insanlaştığı... özgürleştiği... ağız tadıyla yaşadığı bir toplum kurulacak. Bu toplumu, partinin yol göstericiliğinde proleterya kuracak. Burda bir saniyelik kuşkuyu bile kırılma kabul ederim... kırılma elveda proleterya... elveda parti sözleriyle başlıyor. Kırılma, bilime... bilmeye... sanata bakışla genişliyor... kocaman bir çukur oluyor.

Bilim, insanın yanılsamalardan kurtulma mücadelesinin adı. Bilimin bilgisini edindikçe... bilgiyi kavradıkça insan yanılsamaları kırar... özgürleşir, vapurla bir yerden bir yere giden kişi, vapurda yıldız falını okuyorsa, o kişi bilimin bilgisini edinememiştir. Bilgisizdir. Yanılsamadan kurtulamamıştır. Özgür değildir. Şu bilinsin. Yaşadığımız dönemde burjuva ideolojisine bulaşan her kim olursa olsun bilimin bilgisini edinemez. Bilgisizdir.

Yaşadığımız dönemi özellikle belirtiyorum. Burjuvazi tarih sahnesine çıkışta bilimin bilgisini ediniyordu. Ama şu görüldü. Bütün insanlar bilimin bilgisini edinirse sömürü mümkün değil. Bu noktada bilim geri çekildi... bilimin ürünleri kondu insanın önüne. Sözgelimi, televizyonu seyrediyoruz, ama televizyonun bilgisini bilmiyoruz. Yalnız seyirciler değil, üreticiler bile televizyonu bilmez. Çünkü burjuvazi, bilimin bilgisini öğretemez insana. Çünkü o bile bilmez bunu. Bırakın az okumuşları, bilim adamı denen kişilerin bile dindar olmaları bilimin bilgisini edinemeyişlerdendir. Bilimin bilgisini edinen... bunu kavrayan öbür dünya olmayacağını bilir. Burdan sanata gelirsek, romanın bilgisini edinen biri, Orhan Pamuk'un romanını almaz. Orhan Pamuk, romanın bilgisini edinebilseydi, bu yazdıklarına roman demezdi. Memet Fuat, öykünün bilgisini edinseydi, öykü öldü demezdi. Ama bu bilgisizler, bilgiyi edinmişcesine konuşabilirler. Onları dinledikte... bizde bilginin bilgisi yoksa "Aaa, ne bilgili" deriz. İdeolojik kırılma burda başlar. Buna bir örnek vermek istiyorum. Ömer Laçiner'den. Şöyle diyor "Devrim, toplumda bazı özellikleri üstüne alabilmiş, bu özellikleri gerçek hale getirmenin bilincinde olan bir tabakanın, sınıfın, her neyse yani öncü hareketin sonucu bir şeydir. O anlamda, işçi sınıfının kendisinin devrim yapabilme vasfından, sadece sömürü ilişkisindeki bir olumsuzluğun peşinde olursa söz etmek olanaklı değildir. İsyan edebilir, ama başka hiçbir şey yapmayacaktır. Çünkü devrim inşadır aynı zamanda, bir yıkım değil. Neyi, nasıl yapabileceğini belirleyebilecek özelliklerin kendiliğinden davranışıyla eyleminde yansıması lazım. Halbuki şu andaki işçi sınıfının bizatihi somut varlığında, somut eylemli varlığında biz bunu göremiyoruz" **(İşçi Sınıfının Öncü Rolü Toplumsal Araştırmalar Vakfı Partl Dlzlsl Alan Yayıncılık)**

Ömer Laçiner, marksizmin bilgisini... özellikle Türkiye'de işçi sınıfının bilgisini edinebilseydi böyle konuşmazdı. Çünkü bugün Türkiye'de yeni toplumun inşasının gecikmesi adına aydın denilen küçük burjuvadan kaynaklanıyor. Her alanda sistemi üreten küçükburjuva takımı, her alanda proleteryanın önünü kesiyor. Yeni toplumun kurulma sürecinde proleterya neyini yitirecek. Proleteryanın tatil yörelerinde devre mülkleri mi var. Ama burjuvazinin artıklarının yanında yaşayan... lüks otellerin yamacında devre mülklerde tatil yapan milyonlarca küçük burjuvanın yitirecekleri çok. Bugün Türkiye'de proleteryanın yeni toplumu kurma niteliği tam da nesnel durumda var.

İdeolojik kırılma burda başlıyor Ömer Laçiner'i dinleyen... okuyan kişi... kendisi de bilgisiz olduğu için... Laçiner'i bilgili sanıyor... "Madem yeni bir toplumun kuruluşu nesnel açıdan mümkün değilmiş, başımın çaresine bakayım o zaman" diyor... bu kırılma, sanata, felsefeye kadar genişliyor... kişi çukura düşüyor. Bu çukurda Bilge Karasu, Adalet Ağaoğlu, Orhan Pamuk iyi romancı. Memet Fuat, Fethi Naci, Semih Gümüş bilgili eleştirmen oluyor.

Kırılmayı Ömer Laçiner'den başlatmam burda nedensiz bir örnek. Kırılma Orhan Pamuk'tan da başlayabilir. Yeni romanı için baskı sayısı ellibine kadar çıkartıldı. Psikolojik savaşa uygun söylentilerle.. TÜYAP'ta dakikada şu kadar roman satıldı dendi. Psikolojik savaşın yöntemlerini bilmeyen kişilerin bilinci kırıldı. Sözgelimi Murat Yalçın'ın **Kitap Ile Kedl arası Karasu** adlı yazısı (Cumhuriyet Kitap Eki. 17.11.1994 kitap tanıtımı değil. Psikolojik savaşın propaganda aracı.

Burda bir noktayı söylemeliyim. Bilmekle bilgisini edinmek farklıdır. Örnek. Yıllar önce birkaç yıl kaldığım bir kasabada elektrik santralında çalışan bir tanıdığım vardı. Bu kişi elektrik santralını bilirdi. Hiç kimse onu bir traktörü elektrik santralı diye kandıramazdı. Ama o elektirik santralının bilgisini edinmemişti. Bizde sistemin bütün aydınları böyledir. Bilirler. Ama bildiklerinin bilgisini edinmemişlerdir. Bunu İsmail Beşikçi'yle örneklemek istiyorum. İsmail Beşikçi'nin hapiste olduğu biliniyor. Ama bu durumun bilgisi edinilmemiş. Edinilmiş olsaydı Beşikçi'nin durumu değişirdi. Çünkü bilgi-

nin temel niteliği değiştirmektir.

Türkiye bilgiyi edinmemiş bir toplum. Sistemin zaten böyle bir derdi yok. Ama insani toplum mücadelesi verenlerin böyle bir derdi olmalı. Hayatın... sanatın... felsefenin bilgisini edinmemiş kişilerin bilmelerini bilgi sanmamalı. Tabii bunun için... bu sanıdan kurtulmak için hayatın... sanatın... felsefenin... bilimin bilgisini edinmek gerekiyor.

Şunu da söylemeliyim. Ömer Laçiner'de, Fethi Naci'de, Enis Batur'da Memet Fuat'ta, Mehmet H. Doğan'da benim açımdan oturmayan bir nokta vardı. Çoktandır onu arıyordum. Uzun okumalardan... yazıların girdisini çıktısını inceledikten sonra dün onu da buldum... tık diye oturmayanı. Bu kişiler bilginin son çizgiye dayandığını sanıyorlar. Bunu söylemiyorlar tabii. Ama yazılarının temeli bu hayatın... felsefenin... matematiğin... sanatın bilgisini edinselerdi, bilginin son çizgisinin hiçbir zaman olamayacağını bilirlerdi. Sözgelimi, güzelin bilgisini edinselerdi, bu konuda bilmenin ilk basamağında durmaz... insanın daha güzel romanlar... daha güzel şiirler... daha güzel öyküler yazacağını bilirlerdi. Ömer Laçiner de elveda proloterya demezdi. Bu önemli. Şundan ötürü. Kapitalizm insana bilgi edindirtmiyor. Bilgi edinmenin ilk basamağında durduruyor. Bu basamakta duran kişi, bakkal İzzet'in öldürülmesiyle Tunceli'de kaybolan insanlarla... İsmail Beşikçi'nin hapsedilmesinin çok sıkı bir ilişkisi olduğunun bilgisini edinemiyor. Bilgisini edinemediği için bunu kavramlaştıramıyor... bu durumu değiştirmek için harekete geçmiyor.

Bilgi edinmenin ilk basamağında duran kişi, sanatın bilgisini... romanın bilgisini edinemediğinden Orhan Pamuk'un kitabı için sıraya giriyor. Müziğin bilgisini edinemeyen de Tarkan için sırada.

Bilgi edinmeyenlere bir örnek de televizyon muhabirleri. O muhabirleri... o yorumcuları dinliyorum. Hepsi dedikodu yapıyor. Ama bu dedikoduları bilgi diye gösteriyor. Politikanın... haberin... muhabirliğin bilgisini edinemiyenler de bunları bilgili sanıyor. Türkiye'de kimi kişilerin Memet Fuat'ı, Enis Batur'u, Mehmet H. Doğan'ı bilgili sanmasına benziyor bu.

Türkiye'de insani bir dünya mücadelesi verenlerin bilgi edinmesi gerekiyor. Bilgi edinirsek ideolojimiz kırılmaz... çukura düşmeyiz. İlişkileri görürüz. Yanılsamalı yaşamayız.

18 Kasım Cuma

Dün söylediklerimi yıllardır söylüyorum. Bunları söyledikte ispat et... ispat et diye çığrıştılar. İspat edemedim. Söylediklerimi bilimden bir örnekle berkitmek istiyorum. Ditrufrth şöyle diyor, düşünür için "Somut bir veriden, yanıltıcı aldatıcı bir çevre uyarısından mümkün olduğu kadar az etkilenme anlamında bir kendini yalıtma faaliyetidir bu. Böylelikle çevrenin farklı, değişik görünen fenomenleri arasındaki ortak yanı görmeyi göze yansıyan aldatıcı görüntünün ardındaki yüzeyin gerisindeki bağlayıcı, ilkece en üst yasayı yakalamayı başarır. **(H.V.Ditfurth. Dinozorların Sessiz Gecesi. Çev. V. Atayman Alan Yayıncılık)** Newton'un başarısı da burda. Şöyle diyor yazar. "Büyük İngiliz'in buluşunun dahiyane yanı, yere düşen elmanın simgelediği görünümün somutluğundan kendini sıyırıp, yüzeydeki birbirinden alabildiğine farklı onca olayın (gezegenlerin dönüşü, elmanın düşmesi vb.) arkasındaki gizli yasayı su yüzüne çıkartmasında yatmaktadır." Birbirinden alabildiğine farklı görünümlerin somutluğundan kurtulup, farklılığın ilişkisini... genel yasayı bulabilme gücüne bilinç deniyor. Bilinçlenme dendikte tam da bu anlaşılmalı. Bakkal İzzet'in öldürülmesi... Tunceli'de kaybolan insanlar... İsmail Beşikçi'nin hapsedilmesi... Tarkan'ın çişim geldi demesi... Orhan Pamuk'un megastar olması... suların akmaması bütün farklı görünümlerin ortak yasası kapitalizmin ekonomi politiği. Bilinci ışıyamayan bunu göremiyor. Orhan Pamuk, Tarkan'ın öbür yüzü. Bilge Karasu, medyum Memiş'in öbür yüzü. Kat... para... otomobil... çorba... makarna dağıtımıyla satış arttırmak isteyen gazetelerin öbür yüzü de ödül alan yazarlar. O yazarların maddi imkanı olsa kitaplarının satışını arttırmak için gazeteler ne veriyorsa, aynen verirler.

İspat et... ispat et diye çığrışanlara şunu söylüyorum. Tarih bunu ispat edecek. O zaman göreceksiniz.

19 Kasım Cumartesi

Sabahın güzel sessizliğinde... dergide... Vivaldi dinliyorum. **Mevsimler...** Vivaldi'nin **Mevsimleri**'nde bütün çağları yaşıyorum. Altüst oluşlar... devrimler. karanlıklar. Dik durarı... ellerini kullanan bir canlının insanlaşma mücadelesi... Bu mücadele sürecinde değişen... hayatıyla bana insanın serüvenini hatırlatan çiçek kokulu bir kadını hissediyorum. Kadın, sanki aşkın felsefesi. Aşk nedir sorusuna kadın bütün hayatını koyuyor... altüst oluşlar... devrimler... karanlıklar.

Soruyorum kadına. Seni nerde gördüm. Hangi yüzyılın hangi döneminde. Güzel bir dünya için yola çıkmıştı insanlar... Marks, sömürünün nedenini arıyordu... Varlin'i Paris barikatlarında kurşuna dizdiler... Sen, Paris komünarlarına cephane taşıyordun. Lenin, büyük devrim için Rusya'ya giderken tirende sen de vardın. Spartaküs'le Roma'yı konuşuyordun.

Sen şimdi nerdesin. Belki Filistin'de... belki Kaçkar dağlarında... Naptın da suçluyorlar seni... kaç kurşun yedin... niçin ağlıyorsun. Gözlerinde insanın güzel geleceğini görüyorum. Saçların çiçek kokulu.

Dün bütün gece yağmur yağdı. Seni düşündüm yağmur sesiyle. Bazen bana kızıyormuşun. Kızma. Karanlıklardan çıkma mücadelesi veren biriyim ben... kızgınlığım... öfkem... sinirim... elimi masalara vurmalarım... sertliğim... cigaralarım... rakılarım hep bundan.

Sen... ya sen... Sen geleceksin... o güzel gelecek. Ben, hep gerilerde kalan bugünüm.

Hadi çay yap bana. Peynir koy... domates doğra... ekmek kızart. Özledim güzel bir kahvaltıyı. Akşama rakı içelim. Sana yıldız oyununu anlatayım. Dinler misin. İstersen oynarız. Bak şu yıldızı görüyor musun o benim. Hadi sen daha büyüğünü bul. Daha büyüğünü bulana kadar. En büyüğü ne senin... ne benim... ikimizin.

İkimiz... İnsan. O yıldız insanın. Aşkın felsefesi işte bu... insan.

21 Kasım Pazartesi

Dün gece düşte... üzüntüyle yürürken İzzet'i gördüm. Sevindim. "İzzet Bey... İzzet Bey" diye diye seslendiğimi duyunca hızlandı... bir sokağa saptı. Koştum. Sokağa girdim... kimse yoktu. Sağa sola bakınırken "uçak çarptı" sesleriyle gökyüzüne baktım. Kara du-

manların arasından alevler fışkırıyordu. Sokakta kargaşa yaşanıyordu... herkes kaçışıyordu... İzzet'i arıyordum ben... Uyandım.

İzzet ölseydi üzülürdüm. İzzet öldürüldü. Öldürülürken yalnızdı. İşte bu adlandıramadığım duygulara buruyor yüreğimi.

24 Kasım Perşembe

Dün sabah birdenbire sevindim. Türkiye'nin bitmez tükenmez sorunları... kimi kişilerin küçük hesaplar için insani değerleri ayakdibi etmeleri... İzzet'in öldürülmesi. Üzüntülü... cansıkıcı tatsız durumlar. Üstelik bütün bunları dışa vurmadan yaşamak... Yollarda yürürken... yalnız... üzülmem gerekiyor... Böyle yürürken yolda "İnsana ekmek borcunu ödemelisin" diyen annemi düşündüm. Bu kadar üzüleceğimi bilseydi yine de "İnsana ekmek borcunu ödemelisin" der miydi. İnsana ekmek borcunun bilincinde olmasaydım ne güzel, yan gelir yaşardım. Türlü durumların yürek burkan üzüntüsüyle gökyüzünde bir değişiklik hissettim. Durdum. Üstüm ıslaktı. Yağmur yoktu. Ama az önce vardı yağmur... yürümüştüm yağmurun içinde. Gökyüzüne baktım. Hemen tanıdım. Yağmurun bulutu döne dolana gidiyordu. Yönümü değiştirdim... hızla buluta yetiştim. Anladım, çocuk bulut... oyun oynuyor. Bir yağıyor... bir duruyor... on adım yağmurluyum... on adım yağmursuz. Ne güzel değil mi. Birden sevindim. Ben yerde... o yukarda yürüyoruz... on adım yağmurlu... on adım yağmursuz.

Sonra gitti... Esenköy'e. Zaten ordan tanırım ben bulutu. Yaz mevsiminde bile gelir... çocuk bulut. Oyun oynar böyle. Sonra dağların içinde kaybolur. Dün İstanbul'a geldi. Beni sevindirdi... gitti.

Şimdi siz, Gündoğdu o bulut, o bulut olur mu... dağılıp gider bulutlar demeyin. Tanırım ben çocuk bulutu... İyi tanırım hem de.

Yaşadığımı söylüyorum. Dün geldi çocuk bulut... birdenbire sevindirdi beni. Sonra gitti.

25 Kasım Cumartesi

Her sabah Zeynep uyandırıyor beni. "Baba, sabah oldu" diye sesleniyor. Bugün de öyle oldu. "Baba, sabah oldu" diye seslendi Zeynep. Ne çabuk" dedim, kalktım.

Zeynep'ten memnunum. Beni üzmedi. Zeynep'e hiç karışmadım. Gelişim çizgisi içinde kendiliğinden Nazım Hikmet'e ulaştı. Bilincini aburcuburla doldurmadı. Pırıl pırıl bir bilinçle... güzel bir duyarlılıkla yaşıyor.

17 yaşında güzel bir genç kız oldu Zeynep. Erkek arkadaşlarının Zeynep'i iyi anlamalarını isterim. Şimdi flört döneminde Zeynep. Tabii ben kızıma şöyle ya da böyle olması için hiç baskı uygulamadım. Şunu oku, bunu oku demedim. Böyle davranışı doğru bulmam. Ama devlet çeşitli biçimlerde baskı uyguluyor. Çocuklarımızı insani nitelikten... insanlaşma sürecinden koparıyor, sisteme uygun meta derkesine düşürüyor. Ben varlığımla buna engel oldum. Böylece Zeynep, sistem içinde yer edinmenin insanlaşma olmadığını anladı. Ama burda bir sorun var. Ne kadar dürüst olursan ol, ne kadar bilgili olursan ol, sistem içinde değilsen maddi sıkıntı çekiyorsun. sistem tam burdan vuruyor çocuklarımızı. Sözgelimi, Zeynep sistemin yazarlarını televizyonlarda gördükte "Babamın eksiği ne... babamın bir eksiği var" diye kuşkuya düşüyor. Aileye son derece önem verdiğini söyleyen sistem babayla kızını arasını açıyor. Zeynep benim çektiğim sıkıntıların aynısını yaşıyor. Üstelik Zeynep'e "Baban sistemle mücadele etmese, ayda 50 milyona para demez" deniyor. Böylece sistem kızımı bana düşman etmek istiyor. Tabii ben de boş durmuyorum. Şunu söylüyorum. Türkiye'de ayda 50 milyon... 100 milyon... 500 milyon kazanmak çok kolaydır. Ama bunun için yüzlerce insanın hakkını... emeğini gasp etmek gerekir. Gasp insanlık suçudur.

Sahne şöyle. Bir baba... bir çocuk... sistem. Baba çocuğunu insanlaşma sürecine sokmak istiyor. Sistemse çocuğu metalaştırmak istiyor.

Çocuk, babayla sistem arasında bocalıyor. Şu bilinsin. Bu trajediler yaşanacak. Ama Beyaz Adamlardan yaptıklarının hesabı sorulacak.

Sabah oldukta Zeynep sesleniyor. "Baba sabah oldu" Bugün de öyle oldu. "Baba sabah oldu" diye seslendi Zeynep. "Ne çabuk" dedim. Giyindim kuşandım rüzgarlı, soğuk, yağmurlu sabahta yürüdüm. Zeynep'i... Zeynepleri düşündüm... Sisteme karşı mücadele eden annelerinizi... babalarınızı anlayın... hissedin olur mu Zeynepler dedim. Onlar, sizin... belki... ama çocuklarınızın mutlaka insani bir dünyada yaşaması için mücadele ediyor. Babalarınızın... annelerinizin sıkıntılarıyla güzel bir dünya kurulacak. Bunu unutmayın.

Cengiz Gündoğdu

ELEŞTİRİ

2. Basım

Her şeyden önce bu okurun büyük bir aşk yaşamış olmasını isterim. Sonuna kadar. En azından böyle bir aşka hazır olmalı. Bir kadını, ya da bir erkeği görünce içiniz titremediyse... onu düşünmekten uykunuz kaçmadıysa... onunla olmak için dünyayı ateşe vermeyi düşünmediyseniz... Bence bu hayat yaşanmamıştır. Hayır. Böyle biri benim okurum olamaz.

İNSANCIL YAYINLARI

İNSANCIL
ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Ocak Ayı Etkinlikleri

SÖYLEŞİ
Erhan YILDIRIM
SON ON YILDA TÜRKİYE'DE
AYDIN KONUMLANMASI
7 Ocak Cumartesi Saat 14.00

◆

GÜNEŞLEME
Kadir YERCİ
ÖLDÜRME ÜZERİNE
14 Ocak Cumartesi Saat 14.00

SÖYLEŞİ
Sırrı ÖZTÜRK
BİZİM SINIFIN YAZARLIĞI
21 Ocak Cumartesi Saat 14.00

◆

GÜNEŞLEME
İbrahim DEMİRCAN
AİLE KURAMININ SORGULANMASI
28 Ocak Cumartesi Saat 14.00

Adres:
İNSANCIL ANKARA TEMSİLCİLİĞİ
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18 Sıhhıye - ANKARA
Tel.: (0312) 232 00 80

İNSANİ KÜLTÜR MÜCADELESİNE KATKI

Sistem, kültür dünyasını sıkı sıkıya tutmak için büyük reklamlarla atağa kalktı. Yalnızca duyduğunu gören... duymadığını göremeyen derkesine düşürülen kişiler de sistemin kültür metalarıyla sahte gerçeklikte yaşamaya devam ediyorlar. Bu noktada duymadığını göremeyene göstermek gerekiyor. İnsancıl hem dergisiyle... hem yayınlarıyla sahte gerçekliği kırma mücadelesi veriyor. Bu mücadeleye katkınız için İnsancıl, taksitli kitap kampanyası açıyor. Aşağıdaki ödeme biçimiyle İnsancıl Yayınları'nın hepsini edinebilirsiniz.

Peşin	430.000.- TL.
Birinci Taksit	430.000.- TL. (Peşinattan sonra birinci ay)
İkinci Taksit	430.000.- TL. (Peşinattan sonra ikinci ay)

Yeni yılda kendinize ya da dostlarınıza armağan... İnsancıl Yayınları (Kitap listemiz arka kapaktadır. İnsancıl ciltleri taksit dışıdır.)

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

İnsanın Ayak Sesleri / **Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Kırmızıyı Unutma / **Aliye Özlü**	**50.000 TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	**50.000 TL.**
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	**50.000 TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	**50.000 TL.**
Açık Gece / **Ömer Bilge**	**50.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Öbür Yanı da Ateş / **Bozan Yaman**	**50.000 TL.**
Gül Dikenini Öpünce / **Arif Madanoğlu**	**50.000 TL.**

Öykü Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın**	**50.000 TL.**
Ara Balkon / **Kezban Özbay**	**50.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**50.000 TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet Şekeroğlu**	**60.000 TL.**

Roman Dizisi :

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi :

Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	**60.000 TL.**
Yanılmanın Gerçekliği / **Kaan Arslanoğlu**	**100.000 TL.**
Eleştiri / **Cengiz Gündoğdu**	**100.000 TL.**

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi (Tükendi)	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 3. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 4. yıl Cildi	**500.000 TL.**

Not/ Posta masrafı nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

İNSANCIL :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 79 94 - 513 93 99

Dağıtım: Evrensel Basım Yayın. İstanbul. Tel.: (212) 5178237 Fax: (212) 516 27 53
İnsancıl Ankara Temsilciliği Tel.: (0312) 232 00 80